

Obrazy z dějepisu církve Páně.

O sv. biřmování.

Podíl údů Dědictví Svatojanského
na rok 1877.

Kněžstvá B. Stýbla v Praze.

Nápodobení se vyhraňuje!

Sv. Prokop. Sv. Voj

Sv. Hedvika. Sv. Štěpán.

Obrázky z dějepisu církve Páně.

K poučení a vzdělání katolického lidu

sepsal

Tomáš Novák,

† farář v Libšvicích nad Blatnou.

Díl II.

Od XI. století po Kristu Pánu až do naší doby.

Podíl náda na rok 1877. — číslo 63.

V Praze 1877.

Nákladem Svatojanského Vědictví.

Kněžstvána D. Stýbla.

Obraz **z dějepisu církve Páně.**

Díl II.

Od XI. století po Kristu Pánu až do naší doby.

Díla dějepisná,

jichž k sepsání této knihy použito bylo :

Dr. Fehr. Allgemeine Geschichte der Rönchorden von Genion ;
2 díly. V Tübingách 1845.

Dr. J. Chmeliček. Cesta do Španěl a Francouz. V Brně
1869.

Ant. Frind. Kirchengeschichte Böhmens. Prag 1862—1872.
3 svazky.

Palacký Fr., Dějiny národa českého. V Praze 1848—1867.
5 dílů.

Tomek V. V. Dějepis města Prahy. V Praze 1855—1875.
3 díly.

Tomek V. V. Děje království Českého 1864.

Erben. Sebrané spisy M. Jana Husi. V Praze, 1865. 3 díly.

Procházka Matěj. Dvoustoletý zápas náboženský v Čechách a na Moravě (v životopise bl. Jana Sarkandra)
v Brně 1861. (Nákladem Cyr. Meth. Děd.)

Valouch, život sv. Jana Kapistrana. V Brně 1858. (Nákladem Cyr. Meth. Děd.)

Helfert, Mistr Jan Hus 1857.

Štulc Václ. a Borový. Děje a osudy M. Jana Husa (katol. spolek tisk.) V Praze 1872.

Štulc V. Sedmero proutkův ze spisů Jana Husi. (Katol. spol. tisk.) V Praze 1870.

Niklas J. a Fr. Šanda, Slohy stavitelské. V Praze 1865 u Kobra.

Naučný Slovník v článku: „Čechy.“

Časopis katol. duchovenstva 1834, 1860 a násl. až 1876.

Novák Tomáš. Zásluhy církve katolické v středověku. (Viz. Čas. Duch. 1870. str. 241.)

Vorbes T., Obrazy z dějin vychovatelství a vývoje školství. V Praze 1873.

Rohrbacher, Universalgeschichte der katholischen Kirche. Münster 1873. 24. Baud.

Döllinger J., Die Reformation, ihre Entwicklung und Wirkung. 3 díly, v Řezně 1852.

Neumann P., Ltr jak stál pro víru a církev katolickou. V Praze 1850.

Dr. Hortig. Handbuch der christlichen Kirchengeschichte. II. díl r. 1828 v Landshutě.

Srdínko Fr., kan., Blahověst, hlasy katolické. V Praze 1875.

Coletta, Geschichte d. Königreiches Neapel, deutsch von Leber. Grimma 1848. 3 díly.

Riffel, die Aufhebung des Jesuitenordens, Mainz. 1856.

Dr. Schöppner, Charakterbilder der allgem. Geschichte. 3 díl. 1873 v Sasfhausenn.

- Dr. Robitsch, Geschichte der christlichen Kirche. Schaffhausen 1863.
- Doucha a Dvorský, Dějepis katolické církve. V Praze 1849.
- Dr. Borový K., Antonín Brus z Mohelnice, arcibiskup Pražský. V Praze 1873.
- Erben, Bartošova kronika Pražská (z r. 1524—1530). V Praze 1851.
- Dr. Borový K., Čtyři doby v historii České. V Praze 1873.
- Dr. Hošek, Balthasar Hnbmajer a počátkové novokřesťenstva na Moravě. V Brně 1867.
- Dr. Ritter, Handbuch der Kirchengeschichte. Bonn 1861.
- Dr. Alzog, Handbuch der Universal Kirchengeschichte. Mainz 1867.
- Dr. Hefele, Beiträge zur Kirchengeschichte. 1864. V Tubinkách. 2 díly.
- Procházka Matěj, Dějiny církve Kristovy. V Praze 1865.
- Dr. Hefele, Zur Geschichte der griechischen Kirche. 1853. (Neue Zion.)
- Dr. Möhler J., Symbolik. V Řezně 8. vydání 1872.
- Tieftrunk prof., čl. „Herrnhutští“ v Národném Slovníku.
- Brischar, Beurtheilung der Controversen Sarpi's († 1623) u. Pallavicini's († 1667) in der Geschichte des Tridentiner Concils; gekrönte Preisschrift. Tübingen 2 díly 1844.
- Stiefelwagen, Kirchengeschichte in Lebensbildern. Freiburg 1869.
- Svoboda Jos., S. J., Co jsou Ješuité? V Praze 1873.
- De Casparis, Altentmässige Geschichte d. Salzburger Emigration, überl. v. Huber. Salzburg 1790.
- Henrion, Allgemeine Geschichte der Mönchsorden, bearbeitet von Dr. Gebr. Tübingen 1845. 2 svazky.
- Štulc V., Život sv. Vincencia de Paula. V Praze 1844.
- Dr. Hefele. Der Cardinal Ximenes und die spanische Inquisition. 1844. Tübingen.
- Svoboda J., Tovaryšstva Ježíšova posvátné missie v Paraguaji. V Praze 1874.
- Brunner S., Theologische Dienerschaft am Hofe Josef's II. Wien 1868.
- Brunner S., Die Mysterien der Aufklärung in Oesterreich. Mainz 1869.
- Borový K., Dějiny diecése Pražské. V Praze 1874. (Dědictví sv. Janské).
- Wolf A., Aufhebung der Klöster in Oesterreich. 1871.
- Theiner, Die neuesten Zustände der kathol. Kirche in Polen und Rußland. 1841.
- Helfert, Rußland und die kathol. Kirche in Polen. Wien 1869.
- Werner K., Geschichte der katholischen Theologie. München 1866.
- K tomuto seznamu vděčně připomínáme, že celý rukopis † faráře Tomáše Nováka s velkou péčí prozkoumal, upravil i doplnil veledůst. p. prof. Dr. Klement Borový.

Red.

Střední věk.

VI.

Poměry církve k státu v římskoněmecké říši. Svrchovanost papežů.

§. 112. Římskoněmeckí císařové.

Karel Veliký vládl skorem nad celou západní Evropou, zejména přináleželo k říši jeho Německo, Francie, Španěly a Itálie. Za to že ochránil papeže Hadriana I. a udělil mu krajinu, kterých na Longobardech dobyl v letech 775, nazván jest od papeže „ochránce cíli patricius církve“ (I. díl str. 462 a 399.) Karel přišel k žádosti Hadrianova nástupce papeže Lva III. roku 800 k vánocům do Říma. A pobytu jeho použil tehdejší papež, chtěje sobě i zemi své zaručiti potřebné vždy ochrany proti všelikým nepřátelům. Spolu pak měl vymolen býti tento nejmocnější panovník za stálého ochrance v š e ch křesťanských zemích v Evropě, a mělo v něm obnoveno býti bývalé císařství římské, jež v pátém století rozpadnutím říše (r. 476) bylo zničeno. Karel měl slavným způsobem povýšen a od papeže pomazán býti — za císaře římského v západní (německé) říši s hodností a slávou bývalých císařů. A proto kdýž na Boží hod Narodení Páně v chrámě sv. Petra kleče u stupňů oltáře v modlitbě pohřížen

byl, tu přistoupil k němu papež Leo III., provázen jsa dvěma biskupy, a wstawił mu na hlavu korunu císařskou. W okamžiku tom pak zawznělo z tisícerych úst w chrámu přítomných zástupů nadššené wolání: „Od Boha korunowanému, welikému a míruunilownému císaři Římanů, Karlowi císaři, blaho a wítězství!“ Nato swatým olejem pomazal jej papež, uděluje mu tímto církevním řádem posvěcení k nové této důstojnosti, aby jakožto nejvyšší w křesťanském světě mocnár i ochranu církve Páně a rozšiřowání wíry křesťanské za svou nejvyšší a nejsvětější powinnost považowal. A Římané shromáždění, widouce po 324 letech opět císaře swého, s jásotem přijali Karla, jemuž byli již před 4 lety jako ochranci Říma wěrnost přísahali. Nawrátiv se na to do své říše, dal sobě Karel w dosawádním královském sídle swém w Aáchách přísahati na nowo jakožto císař římskoněmecký i nowou oddanost od lidu swého.

Neočekávané toto powýšení Karlowo mělo owšem zvláštní wýznam i nedostižnou důležitost. Dwa nejvyšší hodnostáři we světě křesťanském, papež a císař, zawazowali se k swornému působení ku blahu církve a křesťanského světa, jakož i ku wzájemné sebe podpoře a ochraně. Titulem císařským postawen byl wskutku císař w čelo západních ewropských králů a knížat. A důstojnost tato byla tím wzácnější, an si jí nišdo sám přiwlastniti nesměl, aniž od swětelského wladaře jí nabýwal, nýbrž přijímaje ji z rukou nejvyššího hodnostáře církevního, právě proto vyšším leskem welebnosti císařské ozářen se stwěl. Ale wedle této nejvyšší hodnosti měl císař také wzrušené a záwazné powinnosti, maje zastáwati nejen duchowní prospěchy církve wůbec a práwa wrchní

hlavy její zvlášť, ale i hmotnou silou brániti křesťanské státy proti všelikým útokům nepřátelským; zato však měl také právo, žádati od papeže, aby opět tento s plnou vážností duchovní své moci i k obraně osoby císařovy a práv jeho zakročoval.

Časem arci mohla se státi i welmoc tato nebezpečnou a škodlivou. Pokud obě strany měly na zřeteli jen prospěch církve a blaho národů, nebylo se toho sice obávati; ale jelikož lidmi ovládají i lidské chybny a osobní ohledy, mohl někdy oběma stranám nový poměr tento býti na záždu. Císařové zajisté mohli pod záminkou obrany věry křesťanské sobě hleděti hlavně jen rozšiřování svého panství ve světě; anebo zas naopak mohli papežové zasahovati i do oboru práv a moci císařské.

Dstatně při takovémto spojení moci státní s duchovní, bylo však těžko ustanoviti určité meze, aby při porušení obapolné svornosti jedna moc do druhé nezasahovala. Tím pak méně mohl lid meze tyto ve sporu nastalém rozeznati a posouditi.

Pozdější ztuffenost ožázala opravdu tyto následky škodné v dlouhých bojích papežství s císařstvem. Karlovi synu Ludvík uzavřel s papežem Eugeniem II. (824) smlouvu, ve které nejen volba papežů a přísaha jejich věrnosti císaři jakož i oddanost lidu římského, nýbrž i meze světské moci papežské pod nadobídim císařským byly ustanoveny; kdežto zase pozdější jeho nástupce císař Karel Holý r. 875 přijal v Římě od papeže Jana VIII. formu císařskou s tou výsadou, aby v případech sporných příslušelo papeži, o nástupnictví císařském rozhodnouti. Z tohoto práva již nutně časem

musely nastati nesnáze a třenice, zvláště když roku 887 rozpadla se bývalá říše Karla Velikého na čtvero království: na německé, francouzské, burgundské a italské, takže titul císařský stal se příčinou dlouhých a krvavých sporů mezi nimi s jedné a s tehdejšími papeži s druhé strany. Ale již roku 919 přestlo království německé na dobu sto let s jméne francého na jmén jasň, na vojvodu totiž Sindřicha I. s přímím Blácníka, a tu byl zase již jeho syn Otto I. od papeže Jana XII. v Římě na císaře korunován r. 962, vzkršíšiw tať opět císařství Karla Velikého, načež ostala koruna císařská již vždy n králů německých. Ale když se oba nejvyšší tituly správcomé západního křesťanstwa hned při tom nemohli shodnouti o meze svých práv, vymohl si císař na Římanech slib, že nikdy bez svolení císařského nebudou voliti papeže (r. 963.) Ano posléze osobil si r. 1046 korunovaný císař Sindřich III. právo na stolici papežskou dosazowati, kohokoli by za hodného pokládal i s opominutím wolby církevními zákony předepsané. Než brzy šesslo z takowého práwa dosazowacího, an již r. 1059 na římské synodě za papeže Mikuláše II. zákonem ustanoweno, aby wolbu papeže konal po každé sbor kardinálůw; za to wšak zůstalo potwřzowací právo císařům přes celých 100 let až do wolby papeže Řehoře VII. r. 1073.

S přátelského poměru mezi státem a církví vznikly zvláště někteřé výjemy w občanském a společenském životě středověkých křesťanů. Císařové totiž, majíce se starati o zvelebení wíry Kristow, často počínali násilím, na př. pomocí wojska, rozšiřowati učení Páně, méně starajíce se při tom o nawedení lidu pohanického k poznání náboženství Kristowa, takže zdálo

se, jakoby jim šlo spíše jen o rozšíření jejich světského panství; nebo kde zaseden kráľ, tam vztyčen byl i císařský prapor, s přijetím nové víry — mělo spojeno býti i podmanění světské, odtudž také ta nechuť zejména Sasů a Slovanů proti víře křesťanské. (I. díl 465 a 473.)

Podobně pak při tomto obapolném se pronikání církve s vládou státní považováni byli všichni pobočníci nebo od víry odpadlí křesťané za občany i státu nebezpečné, a zastročováno proto pro mylné náboženské jejich přesvědčení proti nim nejen posutami duchovními, ale i ztrátou jmění, cti, a hrdla a jinými tresty světskými, jako mučami, žalářem a vyhnanstvím, takže naposled zdála se mnohým středovělá církev býti spíše státním ústavem nežli náboženskou společností.

Selikož papežové římsští mohli sobě kteréhokoliv z tehdejších evropských panovníků vymoliti za římského císaře, vymozovalo se z toho právo, že mohou opět toho, kdo se jednáním svým této čestné důstojnosti nehodným stal, toutéž mocí s této císařské důstojnosti sesaditi. Sesazení s důstojností císařskou bylo ovšem dle tehdejších názorů oprávněné, ač nedá se upřiti, že zasedilo vždy v očích lidu nesmírnou ránu moci panovníčské vůbec. Považíme-li však, že obvykle sesazení císařové nestoupili hned k rozkazu papežovu, majíce také své přívržence a k tomu ještě brannou moc, pak oceníme snadno, že sesazení císaře často bývalo příčinou tuhých bojů, do nichž nutně i obecný lid stržen býval. Obvykle pak následovalo na toto sesazení i vyloučení z církve, načež pak lid poddaný uznával to za svou povinnost,

že všimaje si tohoto rozhodnutí nejvyšší hlavy církve, takového císaře i co domácího svého panovníka více poslušeni nebyli.

Škoda, že císařové nadrželi se slova slavného někdy císaře Karla Velkého jenž říkával; „Já jsem ochránce a pokorný obhájce církve;“ anebo že nepřiblíželi vždy svědomitě k plnění svých vznesených povinností, o nichž napsal anglickému králi Vilému papež Řehoř VII.: „Přikázání církve jest, abyš konal spravedlnost a abyš chránil ústavy duchovní, které ti Bůh k ochraně svěřil.“

§. 113. Papežové středověcí.

Právní mocnost papežů, kteráž v staré době obzvlášť za času pronásledování v celé rozsáhlosti své rozvíjeti se nemohla, za středověku v úplné míře se objevila, veliký počet rozmanitých práv v oboru duchovním i světským v sobě zahrnujíc.

V ohledu církevním byl papež v skutku pravým středem jednoty křesťanské, vrchním vykonavatelem všech práv církevních, hlavním strážcem a prvním rozsuzovatelem věcí Kristových, nejvyšším zákonodárcem, říditelem a soudcem křesťanského světa.

V staré době ponechávali papežové metropolitům (arcibiskupům) všeliká práva nad biskupy v provincii čili krajině jejich usedlými; metropolitové řídili volby biskupů a biskupy potvrzovali, světili a ku koncilu (sněmu) provincialnímu je svolávali. Jen v případech obzvlášť důležitých neb nutných sám papež zasahoval. Od 10. století však byla práva metropolitů ztenčena, jelikož papežové sami rozličná práva dříve metropolitům zůstažená vykonávali.

Podobně dělo se s biskupy. V staré církvi vykonávali samostatně svou právomocnost v diecési a jen v nutné potřebě zakrojuje papež; v středověku potvrzuje papež volbu biskupů a žádá na nich přísahu poslušnosti. Také papež vyhražuje sobě rozřešení důležitých církevních záležitostí a přijímá od biskupů a metropolitů odvolání čili apelaci.

Papežové na obecných sněmích i jinde nejen vydávají platné zákony pro celou církev, ale posílají i dle potřeby své vyslance s poselstvím a plnou mocí (legáty a nuncie) do rozličných krajů, vyhírají i celé řehole z řádné právomocnosti biskupské, a vyhražují sobě udělování různých úřadů (prebend) a čestelství na duchovní obročí (beneficie) v jednotlivých zemích.

Na znamení právomocnosti své užívali papežové při slavných příležitostech tu pokrytí hlavy tak zvané tiary, jež ve středověku proměnila se v trojí korunu. Nejprvé dal se po volbě své za papeže korunovati Mikuláš II. (1059), načež za papeže Urbana V. (1362) trojnásobná koruna*) v obvyčej vzešla.

Wedle této nejvyšší právomocnosti duchovní v církvi, dosáhli papežové také brzy takového vlivu i na světské záležitosti, jakého nikdy dříve neměli. Stali se dozorcí a soudci světské moci knížecí.

*) Trojnásobnou korunu papež nosí, aby se tím naznačil jeho trojnásobný úřad: učitelský, kněžský a královský; jakož také se tudíž vyznačuje trojnásobná moc papeže, kterou promozuje nad církví bojující, vítěznou (sříze blahorečení a svatořečení) a trpící (an užitel odpuštěním dušem zemřelých přivlastnil dovoluje.)

Přihlížíme-li již k prospěchu, jaký ze svrchovanosti této papežské právy ve středověku vyplýval, můžeme se ve celku úplně uspojit. Stěž účel vznesený sám o sobě pozdvihoval lidstvo k vyššímu snažení. Bira Kristova, blaho národů — to byla ta dvě hlavní hesla všeliké činnosti papežů, kteří tehdaž hýbali celým křesťanským světem. Všichni národové jsou jedinou pořádanou velkou rodinou se společným otcem, papežem římským, jenž do života uvéstí hledí mravy křesťanské, papež jest vrchním říditelem všech knížat, který jediné podle zákona Božího ctižádosti nebo libowůli jejich meze stawí, soudě jich ve jmenu Božím. Na počátku doby té zusslechují papežové surowé mravy národů nowe k církvi přistupujících a k odložení nemrawů a neprawosti všelikýchni náboženských, vzdělawatelných i mravních prostředky je nabádají. Šíření wíry a oswěty, podporování učení a umění, zařládání dobročinných ústawů, konání spravedlnosti, štetření pokoje, udržování rovnobahy mezi mocí králowskou a poslušností poddanskou, — vše to vycházelo z Říma, a církevními řády i duchowenstwem šířilo a upewňowalo se ve národech. Šířew zdála se býti velikou školou, ve níž papež dle rozkazu a w duchu Kristowě národy wučuje, řídí a spravuje; bylaw vzdělawacím ústawem občanským, ve němž národové měli znenáhla učiti se pozdějšímu veřejnému politickému životu k ochraně své swobody a práv svých. A uprostřed celého světa křesťanského stal tu veřejný soud, jenž ve jmenu Božím panownsky k zodpovídání wolal, wálky a přewraty w říších odwracel, k užitečným podnikům wzhýwal, a šíření se škodlivých žiwů všemožně zabráňowal.

A v tom ohledu bylo papežství lidstvu velmi blahodárné, jak to i znamenití nestranní mužové, jako Guizot, San Müller, Oken a jiní vědecky uznávají, ačť církev sami ani nepatří.

Kdyžby jen byla obápná horlivost setrvala až na konec, aby se byly nemohly objeviti i sřkonně stránky neobvyklé této svrchovanosti. Kdyby byli všichni drželi se těchto zásad a mezi, nespouštěce s očí původní účel moci této; kdyby byli papežové vždy mohli užívati nejvhodnějších prostředků a nejprůměřenějšími jen cestami byli prováděli úkoly a zámýslů své; a kdyby bylo nescházelo někdy i nutné nestrannosti a neziskné sřlechetnosti, nikdy by byla nepřestala středověká právomocnost papežů vyváděti nejprospěšnějších výsledků ku zdatu církve a ku blahu národů.

§. 114. Obsazování církevních míst v středověku.

Za příčinou zvláštních poměrů mezi státem a církví v středověku vyvinul se i zvláštní způsob, jakým se duchovenská místa obsazovala.

Od starodávna bývali biskupové obvykle voleni od kněžstva a od lidu. Avšak již za času Merowingů (481—754) zjednali sobě králové franskí volinu na volby tyto, tím spíše, an biskupové tamější brali účastenství ve všech říšských záležitostech zejména na sněmích, a také velké pozemky měli i znamenitých výsad požívali. Jestě většího práva dobyli si avšak králové frankí za Karolingů (od r. 772), tak že konečně vlastně sami volovali biskupy. Nebo biskupové dostávali od králů za své věrné služby mnohé statky zem-

ské v léno, často i četnější nežli světské páně, ano Ota I. (937) udělil jim i celé hrabství a vévodství, chtěje tak pomoci jejich mocná a k odporu nakloněná říšská knížata stavu světského na uzdě držeti. Ze statků těch museli vyslat biskupové jistý počet vojáků vydržovati a v čas potřeby je svým lenním pánům do války postavit; měli mti ovšem zvláštního k nim vůdce, než mnozí biskupové postavili se sami osobně v čelo vojska svého. Ale právě za příčinou těchto statků vznikl mylný náhled, že může jen ten býti biskupem, kdo má takové statky čili léno; ano při dosazování hleděli opravdu mnozí jen na takové osoby, které byly k těmto světským službám schopnější bez ohledu na jejich spůsoblost duchovní, k čemuž ještě často i přátelství, osobní naklonenost, známosti, přímluvy, dary ano i hotová koupě takových míst přistupovala.

Nejčastěji brali se biskupové z řady dvorních kaplanů, avšak pomalu žádávala se taková místa skorem jen silech tičím synům, a členům z rodiny královské i stávala se takřka dědičnými. Tak byl bratr císaře Oty I. jmenem Bruno od něho ustanoven za arcibiskupa v Kolíně nad Rýnem, jeho syn Vilém dosazen na biskupství do Mohuče a strýc jeho stal se biskupem v Trevíru. A ještě jiné nepořádky stávaly se přitom. Roku 925 dosadil mocný hrabě Akvitanský Herbert z Vermandois pětiletého svého syna Hugona za biskupa v Remesi, jenž byl spolu také hned vysvěcen, a biskup Soissonský Abbo byl mu přidán za vykonavatele biskupských úkonů; a o dvě leta později zmocnila se zase v Irsku zámožná rodina biskupství v Armaghu, a přes 200 let obsazovala je svými členy. Zindy

zaš hromadilo se několik biskupství v ruce jediného. Tak přenechal král Hugo († 946) svému strýci Manassešovi čtyry biskupství Arelatské, Mantovské, Tridentské, Veronské, ano i arcibiskupství Milánské, — čili vlastně jen příjmy ze všech, an se tento o úřad biskupský mnoho nestaral. Jelikož s biskupstvím spojeny byly vždy zemské a později i lenní statky, byl také u nich ten obyčej, že se i biskupům tyto manšské statky v léno od králů podávaly takovým způsobem jako světským manům. Že však se zdály meč a prapor k tomu nehodným, užívali králové k tomu prstenu a berly, jež ovšem byly jen znaky biskupské moci při investituře. Biskup kleče musel dříve skládati přísahu věrnosti manšské králi, a při odemzdání berly a prstenu, k biskupovi pravil tento: „Přijmi tento chrám“; tudíž zdálo se, že král nejen jmenuje biskupy a statky (regalie) jim dává v léno, ale že i sám úřad biskupský jim odemzdává. Ježto pak odejmutím lenních statků král biskupa trestati mohl, uvažovalo se, že může tedy i biskupa s úřadu jeho sesaditi. Proto také často nařídali králové s biskupy dle své libovůle neseťřice ani biskupských ani lenních statků; obsazující místa jejich ze světských obľdň a prospěchů (simonie), a newšsimajíce sobě pranic úřadu duchovního a potřeb církevních. A tím trpěla církev velikou zřázu.

Takéž dělo se i s opatstvími v klášterích. S tato udělovali často králové a knížata nejraději miláčkům svým, kteří buď ve vojště neb jinými světskými službami se jim zawděčili, chtěje jim tak nejen odměny ale i hmotného zaopatření zjednati. Ano stalo se také, že tito „opatomé“ ani nebýwali kněžími, ano že vůbec ani nesložili žádných slibů klášterních, lidmi světskými

žůstávali, někdy docela i ženati byli, a s manželkou i dětmi v klášteře přebývali. Selikož pak sami nežili dle předpisu řehole, nestarali se ani u ostatních členů řádu o zachování řázně, kteráž ve mnohých klášterích vždy více klesala.

Podobného druhu zločádu staly se nezřídka také při dořazování duchovních správců na jednotlivé fary. Mnozí biskupové, kteří swá místa od welmožů si koupili, hleděli zase tyto dané summy na nižším duchovenstvu vynutiti, prodávajíce jim fary a jiná místa duchovenská a nehledíce při tom často ani na schopnosti a vzdělání, ani na nábožnost a chování toho, kdo se o faru ucházel. Byl to někdy v skutku pravý obchod s církevními místy, jež swatofupectwím čili simonií nazývají po Simonu Magovi z časů apostolských, jenž chtěl od Apostola také koupiti dary a moci Ducha swatého k divučinění a rozdávání milostí Páně (Skutky Ap. 8, 18.)

A tak se často posluhowalo swěcením kněžstwa za plat; fary udělowaly se za peníze nebo z jiných lidských ohledů, často i swětským lidem, kteří si k duchovním úkonům nějakého zástupce zjednali. Ziní zase duchovní, nedbajíce na starší církevní nařízení o kněžském bezženství, wstupowali do stavu manželského, a jsouce v duchovní správě starali se, jakby swé děti zaopatřili z příjmů církevních. A tak měla církev mnoho sice duchovních — k příjmům, ale málo jich tu práci. Největší záhubou pak při tom bylo, že zatím mnozí učení, nábožní, mravní a horliví duchovní postrádali slušné wýžimy, jestliže zámožných přátel a mocných přimlunců

neměli, aneb nesluffným a nepořádným spůsobem duchovní správy se domáhati nechtěli.

Biskupové pať majice často wíce biskupstwí nestí-
dleli tam po celý čas anebo we wálečné době nekonali
žádných úkonů w diecéších; a tím zmizel wšlecken dozor
a wšeliká péče o duchovní správu. Nejsouce pať často
sami wzdělanými anebo bezúhonnými, nehleděli tať u
duchownstwa na učenost a lázeň; a nejsouce z lidu a
mezi ním wyrostlí, nedbali ani s ním w bližší styk
přijíti, a tať zůstawajice mu cizími, nemohli wiru upe-
wnowati a mraw jeho zusslechowati. A tať hynulo ná-
boženstwí Kristowo i lázeň mrawní, jelikož nebylo
možná štownějšsimu počtu ostatního příkladného du-
chownstwa přemoci záhubné následky z podobného ob-
sazowání powstale.

§. 115. Řehoř VII. a Zindřich IV. Boj o investituru.

W tu dobu, kde církev před očima lidí klesati se
zdála, zwolen roku 1073 od lidu i od kněžstwa římského
kardinál Hildebrand za papeže, i přijal jmeno Řehoř VII.
Pocházeje z chudých rodičů wlašských wywcivil se we wzor-
ném klášteře Klunackém (Clugny) we Francouzích, kdež
i představeným byl, we mrawech přísných a bezúhonných;
požíwaje pať úplné důwěry u předesslých 4 papežů přes
20 let a poslán byw často od nich jako wyslanec (legát)
do země německé a francouzské w záležitostech církewních,
nabyl nejen zběhlosti w řízení církw ale přeswědčil se
i sám o tehdejších poměrech církewních. A proto
jen nerad přijímal tento nejwyšší w církwi úřad, radě
sám císaři Zindřichowi IV., aby ho nepotwřzowal; na-

hlížet dobře ty věci obtíže, budeli chtítí nějaké opravy zaváděti. Nebo sám píše o tomto smutném stavu církve v jednom svém listu těmito slovy: „Východní církev odpadla od víry, a zvenčí zas tísní ji neměřící. Kamkoli hledím, sotva lze kde naleztí biskupa, jenžby řádným způsobem k úřadu svému byl přišel, anebo jehož život by byl tak zařízen, jak sluší se na biskupa. Takéž není nikde kníže, jimž by šlo o čest a slávu Boží víc než o jejich vlastní čest, a kteří by se více starali o právo a spravedlnost nežli o svůj vlastní prospěch. A lidé, mezi nimiž ostávám, Římané, Longobardé a Normané, jak jim to často říkávám, jsou horší nežli Židé a pohané.“

Byť pak proti své vůli vynucen a potvrzen od německého císaře Sindricha IV., považoval to za svou svatou povinnost zasaditi se všemi prostředky o to, aby panující nepořádky z církve odstranil a víře Páně opět vládu mezi lidmi zjednal. Církev musí, v tom smyslu píše Řehoř VII. ve svých listech, stůj co stůj osvobozena býti z nynějšího stavu poroby a z járy světské moci. Svatošpektví, odvislost a porušení duchovních musí především z církve odstraněna býti. Nebo dosud budou míti duchovní své manželky a děti, nelze toho očekávati, aby nehleděli si až příliš důchodů a rodin svých, anebo aby se stali odhodlanými a obětovými pro církev Páně. A dosud světští páni budou sami podělovati kněze duchovenskými statky bez ohledu na schopnosti, horlivost a zachovalost jejich, dotud budou títo od nich zcela odvislími, nestarajíce se o církev Páně, ale jen o přízeň světskou.

Wěl ale Řehoř VII. k nápravě církve výtečných

schopností, jako nezvísanou důvěru v Boha, upřímnou lásku k církvi, neohroženou podnikavost, neunámnou vytrvalost a obětavou trpělivost; při tom pak nezkalenou čistotu mravů, nezisktnou horlivost pro věc Boží, neobvyčejnou zřetelnost a bystrou učinnost.

Nejprvé začal papež s dvěma hlavníma učeštěma v církvi, se svatoinspektwím a s kleslou kázni duchovenstva. Hned na posní synodě v Římě r. 1074 vydán přísný rozkaz proti manželským sňatkům duchovenstva, aby totiž nikdo ženatý na kněžství svěcen nebyl a žádný kněz do stavu manželského vstupovati se neopovážil. Kdo pak již ženat jest, aby hned sesazen byl a nijakého církevního úkonu vůbec konati nesměl. — To nebylo ovšem nic nového, ale podobných vyhružek si obvyčejně newssimáno. Proto připojil Řehoř papež zcela nový a posud neobvyčejný přídavek, jenž týkal se věřících samých, bera jich na pomoc ku provedení zákazů těchto. Ustanoweno totiž: že každý věřící, jenžby se zúčastnil v církevních úkonech (přímši svaté a udělowání svátosti) takového kněze ženatého, z církve se vylučuje. Spolu pak rozefílal po všech zemích křesťanských k biskupům přísně o tom rozkazu, prosci, napomínaje, káraje i tresty vyhrožuje. A kde nepomáhaly dopisy, posílal zvláštní vyslance, aby biskupy podporovali a jim pomáhali. S ačkoli potkal se obnovený rozkaz ten s neobvyčejně tuhým odporem, dosáhl přece po letech papež vyplnění všlechtných snah svých a sice tím, že lid přidal se na stranu jeho a dopomohl zákonu tomu k platnosti, jelikož věřící nechodili ku kněžím ženatým na služby Boží, svátosti od nich nepřijímali a jim ni-žádných poplatků (desátel a j.) neodváděli.

Podobným způsobem vystoupil papež roku 1075 a ještě důtklivěji o tři leta později proti swatolupectví čili simonii, a proti swětské investituře, takéž na synodě w Římě, nařizuje: „Kdoby nějaké biskupství, opatství nebo nižší duchovenský úřad nepoctivým způsobem nabyl nebo z rukou swětského pána (laika) přijal, budiž sesazen, a knížata, kteří udělují tato místa (investitura), buďtež z církve wyloučena.“ S zákon tento nebyl sice nic nového, neboť už starší zákony církevní zapovídaly simonii, sesazující prominulých w tom ohledu duchovních a wylučující jich z církve. Ale Řehoř připojil k tomu zase ten dodatek nebyvalý, že zakázal kněžím vůbec přijímati od lidí swětských církevní místa (beneficia, obročí), a že zapověděl i laikům, aby dořádným způsobem — prstenem a berlí — biskupům a opatům neustanovovali (investitura), a tito aby jim přísahy věrnosti neskládali. Tím zasáhl papež ovšem do lenních práv knížat, — a wzbudil neobyčejný odpor proti sobě, nicméně Řehoř newiděl jiné pomoci k oswobození církve z rukou swětských čili k neodwislosti duchowenstwa od knížat než této, a proto hleděl podtíti kořen wšeho tehdejšího zlého w církwi, aby zase biskupy i kněžstvo — s církevním duchem i životem církwi žilskal.

Při provádění důležitých těchto záměrů přišel papež Řehoř VII. do welských sporů s králem německým Sindríchem IV., jehož šestiletého umírající otec jeho Sindrích III. roku 1056 tehdejšímu papeži Wiktoru II. k wychování odemždal. Na nestěsti zemřel Wiktor II. po dmonletém papežování, a nadaný fírotef zlažen jest úplně od swých wychowatelů. W 15 letech prohlášen za zletilého neuměl ovšem spravovati říši, maje špatných

ř tomu ještě rádce, ano neuměl ani vládnouti nad náruživostmi svými. Převrácené vychování i zkažené poměry učinily jej prostopásmým chotěm, necitelným vládařem, a byly toho příčinou, že způsobem zcela necírkovním osazoval četná biskupství a opatství. Tak vymlouvají tehdejší kronikáři, že hleděl se díti rozvésti ře sličnou chotí svou, a že neshetřil cudnosti svobodných ani věrnosti wdaných, dávaje jim w dar a okrasu i drahostamy kostelní. Duchovenská místa osazoval miláčky svými, zvláště ze spustého Goslaru, kdež celou zimu se nejraději mezi nimi dle svého způsobu bavíval, anebo rozdával je veřejnou dražbou těm, kteří nejvíce podávali, třeba byli bez vědomosti, mravů i povolání kněžského. Wübec pak panoval dle své vášně a libowíle, newssímaje si ani práw ani zvyků lidu, zejména Sasů, jichž nespravedlností a ukrutností svou až ř odboji donutil.

Řehoř ř neustálým žalobám poddaných napomínal lafšawě i důtklivě nezkušeneho krále, předkládaje mu blaho církwe i důstojnost králowstwu; slabý Zindřich slibowal naprawení, uznávaje chyby své a oceňuje starostlivosť papežowu, ale rádcomé a společníci vždy zase pokazili dobrou vůli králowu. ř wyloučil tedy Řehoř nehodné tyto rádce z církwe šsetře krále samého; a chtěje ho obrátiti na prawou cestu žádal, aby dle powinnosti i práwa rádce ty odstranil. Řdyž neposlechl Zindřich, vyhrožowal mu papež wyloučením z církwe, ale Zindřich vítězstwím nad Sasý dobytým zhrdnum poslouchal rady milých sobě služebníků. Konečně r. 1076 zwal jej papež po svém wyslanci, aby se w pondělí po II. neděli postní na synodě římské ř osprawedlnění přičítaných mu zločinů zejména

svatošpektví a cizoložství osobně dostavil, jinak že bude z církve vyloučen.

Alle rádcové Sindřichovi přiměli nyní krále k tomu, že svolal své biskupy a opaty z říše německé do Wormsu na den 21. ledna 1076, kdež sesazený jeden kardinál obviňoval Řehoře z všelikých smyšlených zločinů k. p. kacířství, čarodějnictví, na důkaz že nemá býti ani papežem; a že tedy nikoho právem trestati nemůže, a bez odkladu byl tu Řehoř VII. od nich prohlášen za sesazeného se stolice papežské, a na rychlo vypraven s nálezem tímto schvální posel do Říma. Posel přišel do Říma právě do oné opovězené synody asi sta biskupů, a předčítal tu list králům k papeži počínaje: Sindřich, král nikoli z násilí, nýbrž z vůle Boží — Hildebrandovi nikoli apoštolskému ale špatnému mnichu, a pokračuje u vypočítávání domnělých nepravostí Řehořových. Hrozhořčenost přítomných rostla strážně při čtení tomto, jen Řehoř sebou nehýbal; a když došel čtenář ku konci, vyhývaje papeže, aby důstojnost svou složil, sic že ho mají Římané vyhnati z města, — tu byli by se již vrhli na smělého posla, ale Řehoř postavě se mezi ně odvrátil obmyslené násilí jejich na život jeho. Nyni tedy jednomyslně s přítomnými z církve vyloučil (exkomunikace) papež Řehoř krále Sindřicha a tři hlavní biskupské rádce jeho. Z toho pak pro Sindřicha následovala nutně ztráta vlády královské, an dle středověkého názoru žádný věřící s nějakým vyloučeným z církve, byť i králem, obcovati nesměl ale i poslušnost poddaných k panovníku takovému na tak dlouho za rozvázanou prohlášena byla, dočud by tento se s církví nesmířil. A když mnozí chtěli pochybowati, zdali byl

Řehoř oprávněn, vyloučiti Zindřicha z církve, odmou-
lával se papež k sv. Ambroži (I. díl str. 293.), jenž
také císaře Theodosia z církve vyhobcoval, a poukazoval
k tomu, že Kristus, kdž odklazen Petrowi celé stádo,
z právomocnosti jeho ani knížata newyjmul.

Sotwa že rozhláßena w Němcích zpráva o wýroku
papežowu, odwraceli se hned dosawádní přivrženci od
krále Zindřicha bojíce se trestů církewních, kdž by s wy-
loučencem obcowali. S ucházel se wšlutku brzo Zindřich
u knížat o býwalou oddanost jejich, slibuje naprawiti
dosawádní své jednání, ale tito newěřice mu, odhodlali
se konečně jen k této odpovědi: Ačkoli Zindřich ni kdy
se nestaral o práwo a zákony, a jeho nepravosti i wě-
rolomství wůbec jsou známý: chtějí se prý přece záko-
nitým způsobem s ním wyrownati, a proto poprosí prý
papeže, aby příští roč (1077) okolo hromnic na říšský
sněm do Augšburku přijel a spor tento sám rozsoudil,
ostatně že znám jest Zindřichowi starý říšský zákon,
kdžby král celý roč w církewní klátbě setrwal, žeby pať
namždy práwo ku koruně ztratil. Proto že žádají od
něho, aby se zcela papežskému rozsudku poddal, wšsedky
wyhobcowané ode dwora propustil, wšsedky označky krá-
lowské hodnosti a celou vládu až do rozhodnutí pape-
žowa odložil a soukromý život zatím wedl. — Kdž
král byl wolným, wýminky tyto přijmouti, wyslali knížata
poselství do Říma k papeži Řehoři, prosíce ho, aby
příjda na sněm říšský konec učinil dlouhým již třenicím
w Německu. Král Zindřich dowěděl se wšak, že knížata
již pomýšlejí na nowou wolbu, a také se obáwal, že za-
jisté w Augšburku na sněmě těžkými žalobami před pa-
pežem jej obšypou, a nejspíše i na konečné jeho seša-

zení nalehati budou. Proto umínil sobě raději předchozím krokem papeže udobřiti a jeho pomocí s knížaty se smířiti. Vyšel se tedy na cestu k němu s chotí svou, se synem a průvodčím před vánoci 1076 cestuje přes Alpy do Říma. Ale Řehoř zatím již ubíral se na sněm do Augsburgu; zvědew o přicházejícím králi, nedůvěřoval jemu, a tudíž pro vlastní svou bezpečnost uchýlil se na pevný zámek Kanossu. Tu Sindřich ohlásil svůj příchod; papež však nechtěl z počátku bez knízat ani s ním vyjednávati; ale na mocné přimluvy svolil k tomu konečně, jestli král veřejnému poání se podrobí, aby opět do církve přijat byl. Sindřich podvolil se všemu, a po tři dni čekal oblečen vlněným rouchem ležící z wnitř zámku před druhými hradbami v postu a modlitbě, aby přijat byl opět do církve.*) Čtvrtý den ráno zastaveno poání, na to ustanoweny výminky, kteréž splniti Sindřich přísahou se zawázal. Slíbil totiž, že ty wyhobcowané rádce od sebe propustí, církevní nepořádky při obsazování míst duchovenských odstraní, a do té doby, až by se s knížaty na oblašeném sněmě wyrownal, vsselike vlády se zdrží. Papež přijal Sindřicha zase do církve, uwedl jej do kostela a podal mu na důkaz smíření s církwí při mssi sw. Tělo Páně 28. ledna 1077.

Nedůvěra papežowa se brzy podstatnou osvědčila. Král totiž spolčil se hned se Wlassíky s některými lombardskými sslechtici a biskupy, kteří s papežem byli ne-

*) Podobné poání činili i předchůdcowé Sindřichowi, na př. císař Ludwik I., Otto Veliký, jakož i Robert II., král francouzský, a Eueno, král Dánský.

spojení a snažil se papeži cestu do Němec ku sněmu zameziti. Nicméně radil papež přece německým knížatům, aby jiného krále sobě newolili; ale tito rozmrzení jsouce na Zindřicha, že bez svolení jejich vládu v Lombardsku nastoupil, zvolili si na sněmě ve Forchheimě r. 1078 vévodu Švábského Rudolfa za krále. Papež váhal nyní, chtěje zabrániti občanskou válku, zdali ho má potvrditi za krále, doufaje, že snad přece se mu podaří, na sněmě pokoj a usmíření wyjednati. Když však boje nepřestávaly a Rudolf v třetí bitvě zvítězil, když německá knížata papeži neodhodlanost jeho předstírali a Zindřich cestu papeži na sněm poráde zabraňoval: uznal konečně Řehoř na synodě římské u přítomnosti 100 biskupů Rudolfa za krále německého, poslal mu zlatou korunu r. 1080.

Zindřich však shromáždil povolné sobě biskupy z Němec a Lombardie, počtem asi 30, do Brixena, prohlásil tam papeže Řehoře za sesazeného a nasilím za protipapeže ustanovil biskupa Ramenského Kwiberta. Zvítěziv na to v nové bitvě nad Rudolfem, táhl Zindřich IV. s velikým vojskem ku branám Říma r. 1081, a po 3 leta věčné město oblehal.

S obklíčil papeže v andělském hradě, chtěje Řehoře donutiti k tomu, aby jej za císaře korunoval. Ale papež nedal se zwíslati v jednání svém a stál na tom, aby Zindřich dříve smířil se s církví. S papežem v tom souhlasili nejssledetnější tehdaž mužové, jako kardinál Petr Damiani, biskup z Ostie, arcibiskup Anselm z Rauterbury a Hugo opat Klunácký. Tu přišli papeži na pomoc Normané z obou Sicílií a osvobodivše jej, uvedli ho do Salerna. Zindřich pak se vzdoro-

papežem měl do Říma, kde od něho se dal korunovati. Řehoř roznemohl se v Salerně, smolal i sobě kardinály, osvědčuje před nimi upřímnou svou péči o církvi Páně, a tu v Pánu škonal 25. května 1085. Poslední slova jeho byla: „Miloval jsem spravedlnost a nenáviděl jsem nepravost, proto umírám ve vyhnanství.“

Řehoř VII. horlil pro čest Boží a blaho církve, nadšen jsa svatou povinností ujmouti se ztročilé církve; on podnikl vše, co za dobré a vhodné uznával, neohlížeje se při tom nikdy na svou osobu a prospěch, nýbrž s nezlemlnou důsledností jenom na dobrou věc svou a na pomoc Boží spoléhaje. Při tom jsa mravů bezúhoných, zásad pevných, svědomí čistého a srdce horoucího: také došel u všech nestranných dějepisců spravedlivého uznání a ocenění. Naplněn jsa bolestí nad zlažeností tehdejšího věku a pevně přesvědčen o potřebě a oprávněnosti snah a oprav svých: hleděl s utěšenou nadějí vstříc lepší budoucnosti církve, spoléhaje při tom na božský původ církve a na nutné tedy přispění Boží k svatému tomuto dílu. *)

Škoda, že sám neočkal se konce úsilovných snah svých o osmobožení církve z poddanosti panstva světského; nebo teprve r. 1122 stala se ve Wormsu konečná úmluva papeže Kalixta II. s králem Jindřichem V. v ten smysl, že biskupové a opatové v Něm-

*) Nejvýtečnější historikové protestantští oplývají nestrannou chválou Řehoře VII., tak zejména Müller, Voigt, Schlosser, Leo, Meander, Hase, Kurb, Jonhlašice s Döllingem, že byl papež tento prázděn všeliké osobní vládyctví a ctižádostí. zůstávaje i na stolici papežské zbožným a přísným mnichem.

cích mají se budoucně voliti s úplnou volností dle řádu církevního od kapitoly a řeholníků.

Král více nepodá vymolenému prstenu a berly, nýbrž, chceli mu dáti statky zemské, udělí jich žezlem svým. Zať utlučen byl tuhý spor tento, jenž přes 50 let církev v Německu a ve Blassích rozrýval, a snem Lateránským I. (r. 1123) potvrdil tento Kalixtinský čili Wormský konfórdát.

§. 116. Boje papežů Hadriana IV. i Alexandra III. o svobodu církve.

Po ukončeném boji Zindřicha IV. nezaujatý náhledy jeho o poměru církve k státu, ale šířily se čím dale tím více, nabývajíce i nových přívrženců. Čekalo se jen na průměrnou dobu, aby se zásady tyto mohly uskutečniti v životě, a tato zdála se býti vhodná za časů Bedřicha a I. Rudomoušého (Fridricha Barbarošs), jenž r. 1152 vládu v Německu nastoupil. Právě proto, že Bedřich při svých velkých schopnostech a svými horlivými snahami povýšil říši Německou k oné slávě, jaké za Ottonů požívala, domníval se míti právo, aby vymánil také země své z oné odvislosti od římských papežů, do jakéž prý dosavadními vládari byla uvedena.

Ano král zaujíšlel docela vydobýti sobě opět i oné panovnícké moci nad papežským státem, jakéž někdy německí císařové tam mívali, počítaje do ní i samé město Řím.

Hadrian IV., papež (od r. 1154) poznal brzy záměry Bedřichovy, a hleděl tudíž všemožně je zastavit. Ale Bedřich, maje za sebou knížata německá svět-

ského i duchovního stavu, nehodlal se tak snadno podrobiti přáním pap:žovým. Především směřoval k tomu, aby obnovil bývalou královskou moc německých císařů ve Wlassích, a proto konal všelike přípravy ku své fortunovačnì cestě do Říma. Papež nedůvěřoval králi přicházejícímu s vojskem ozbrojeným a pojistil se w personě jedné před ním dotud, nežby výminky fortunovačnì vyjednány byly. A když docela král proti obvyklému způsobu při sejiti svém s papežem nechtěl mu, an wstoupal na brúnu, podržeti třmene, domníval se dozajista papež býti přesvědčen o nepřátelských zámyslech Bedřichových. Však když dovědčili welmožové králi starobylost obřadu toho, wykonal jej také, nechtěje hned na počátku obtíže nemilé si způsobiti, a fortunován ješt na to dne 29. června r. 1155.

Než za nedlouho přišlo k novému sporu mezi oběma. Roku 1157 poslal totiž papež císaři list na sněm říšský ve Francii (w Besançonu), jež tam dva vyslancové papežští přinesli a jej předčítali. Mezi jiným stálo tam také: „Že si nemůže papež mysliti, čím by byl uohl císaře od sebe odvrátiti, an k jeho povýšení vše wykonal; vždyť prý mu s největší ochotností i císařskou fortuna udělil a ješt hotov i jiná dobrodinií (beneficia) mu prokázati.“ Nad tím welice rozmrzeli se přítomní welmožové, řkouce, že prý oni svobodně zvolili sobě krále, a papež prý tu dohládá, jakoby mu byl německou říši w léno dal, (ačkoli papež jen o udělení císařské foruny a nikoli říše německé mluvil.) Ne rozhořčenost byla tak veliká, že vyslancové papežští museli hned opustiti hranice říšské, aby o život neb w jinou úhonu nepřišli. Když však i německí biskup-

nové přidali se na stranu císařovu, objasnil mirumilovný Hadrian v novém listě (v prosinci 1157) význam oněch nenáviděných slov ve smyslu zcela nezávadném.

Následujícího roku nastaly však již zase nové spory. Bedřich I. vypravil se opět do Itálie; dal si totiž od právníků v Bologni vysvětlit práva italského krále i měst a jiných sborů dopodrobna vysvětliti a ustáliti, aby jich pak bezesouhlasně ohledů vykonávati mohl; nato prohlásil pozemky markraběny Matildy, které tato římské Stoliční odložila, za léna říšské a počal také i vysvětlovat práva panovníčská v samé papežské zemi prováděti. Tím arci papež cítil se stracena v dosavadní své vládařské moci i panovníčské neodvratnosti, a když vyjednávání nemedlo k cíli, chtěl již vyhloučiti nepomolného a odvážného císaře z církve, ale brzká smrt (1159) přeměnění úmyslu toho přelazila.

Když pak se jednalo o volbu nového papeže, přestoupil Bedřich I. meze moci své a spravedlnosti. On si žádal sobě knížata německá a slibem je zavázal, aby jen toho za papeže uznali, koho císař chtíti bude. Zesláto však jeden z oněch dvou vyslanců ze sněmu Besaunského s jmenem Alexander III. od 23 kardinálů proti vůli císařově byl zvolen, zastával se Bedřich Viktora IV. jen třemi hlasy (císařskými) zvoleného, a svolal k r. 1160 synodu sobě oddaných biskupů, aby prý o práve Viktora rozhodli. Pozván i papež Alexander, jenž se ovšem nedostavil; za to však musel z Říma utéci, an tam císař mocnou stranu pro sebe získal: ano i když mezi tím Viktor zemřel, dal zvoliti císař zase nového protipapeže Paschala III. (1164), načež

Alexander III. císaře z církve vyobcoval (1167). Po smrti Pašchalově (1168) zvolen opět Kalixt III. vzdoropapežem, tať že nebylo roztržkám konce.

Zatím mšsať stali se Němci svou vládou ve Wlašších velmi nenáviděnými, an republikánská města bývalé frálowské vládě již odmýšla; a tdyž Bedřich proti nim válečně vytáhl, poražen jest od Lombardského vojšta u Regnana 1176, čímž přinucen k uzavření míru s papežem w Benátkách; protipapež Kalixt měl dostati za odstoupenou jedno opatství, císař mšsať měl považowati odkaz Matildin za majetek papežské stolice. Bedřich přijat opět do církve, umíral papeže s obmyšlými tehdáž obřady.*)

S w Anglii vypuřl za papeže Alexandra III. tuhý spor o neodwislost církve mezi frálem Sindřichem II. a arcibiskupem kanterburštým Tomášem Becketem, jenž býwal dříve oblíbeným kancléřem frálowským. Nowězwolenému arcibiskupowi předloženo 16 článků čili zákonů proti posawádním wšladám církve, zejména o pũhonu zamínitých kněží před swětské soudy, o odwolání se w duchowních rozepřích ku frálowskému rozhodnutí, o spũsobu wolby biskupů; články ty Becket sice podepsal, ale později z pomolení papežoma podpis swůj zase odwolal. Král tím rozdrážděn jsa kázal mu zabawiti statky biskupské, a po útěku Becketowě štihal i wěrné mu kněžstwo ano i příbuzné jeho.

*) Že by při této příležitosti byl papež Alexander III. šlapl císaři Bedřichowi I. na frf, jest nemotorná smyšlenka matiiů nehistorických. (Wiz obšširný popis té slawnosti w „Časop. duchow.“ 1840, str. 636—650 od Šrbre.)

Papež Alexander III. neohroženě zastával dosavadních práv církve, předstíraje králi Šindřichovi II. pochybení jeho i podařilo se papeži posléze smířiti krále s arcibiskupem, jenž se do Anglie navrátil. Tomáš Becket myloučil nyní rádce královny, mezi nimi i biskupy, z církve, za kteroužto příčinou král Šindřich zase velmi na arcibiskupa zanemřel, tak že v nerozvážném hněvu pronesl přání, aby takového prý sužovatele byl už jednou zbaven. Na slova ta čtyři rytířové zavraždili arcibiskupa v kostele dne 29. prosince 1170. Tu se konečně dal král nakloniti k úplnému smíření s papežem; odvolav oněch 16 článků navrátil církvi stará její práva, a podrobil se příslušnému poctání.

§. 117. Swrchovaná moc papežů za Innocence III. a nástupců jeho.

Siž papež Řehoř VII., jak jsme viděli, nalehal všemi prostředky na tehdejší panovníky křesťanské Evropy, aby v zemích svých nejen rozšiřovali a hájili víru Kristovu, nýbrž aby i u vlády své řídili se vždy zákony a zásadami křesťanskými. A proto žádal od nich, aby v tomto ohledu poslušnými byli Stolicí římské. Ale nepodařilo se mu přece, aby rozsáhlé tyto záměry uvedl do skutečného života, na nejvýš dosahl jen toho, že osmobodil církev bojem o investituru z poddanosti knížat světských, a teprv pozdější nástupce jeho Innocenc III. (1198—1216) provedl úmysly Řehořovy úplně.

Innocenc III. pocházející z římské šlechtické rodiny, znal dobře tehdejší poměry světové i církevní, a maje teprv 35 let věku svého, měl při své neoby-

čejné právnícké a státní moudrosti dosti sily i prostředků k tomuto povznesení moci papežské; a opravdu podařilo se mu také, že za jeho času messlerá knížata světská Apostolské Stolicy podrobena byla a smrchovanost tuto uznávala.

Moc papežská stála tehdáž na vrcholu svého lesku a slávy. Papež rozhodoval v skutku při volbách německých králů, podáváje jim anebo zasínáje korunu císařskou; papež uděloval také nejen královské titule, k. p. našemu Přemyslu Otakarovi r. 1204, ale rozdával i skutečná království, an jednotlivci se mu pro mocný jeho vliv sami podrobovali, podávajíce mu své země a přijímajíce je na to zase z rukou jeho, zvažujíce se sami dobrowolně k přiměřenému poplatku, aby potřebné ochrany a pomoci jeho ubezpečeni byli; k. p. král dalmatský, bulharský, aragonský a j. Nebylo snad ani jedné země v Evropě, již by byl papež tento buď zákonů nedal nebo podmíneč miru nemyslel, nebo smlouvy se sousedy nepotvrdil. Papež dohlížel nejen na veřejnou vládu křesťanských panovníků, ale i na mravný jejich život, zvláště v ohledu manželském, k. p. u českého krále Přemysla Otakara I., u krále francouzského Filipa Augusta a Alfonsa IX. ve Španělsku. Takéž rozhodoval rozepře v královských rodinách (jako v Norvegách, kdež dva nápadníci k němu se odvolali, a v Uhřích, kde dva bratři o trůn se hástleřili) a rovnal spory vládnoucích králů (jako francouzského a anglického). Papež ujímal se utištěvaných poddaných proti libovůli a násilí knížat, a zase hájil knížata proti přechmatům a vzpourám poddaných, k. p. kdež králové místo oswo-

božování svaté země od newěřících zmocnili se řeckého císařství v Cařihradě.

Nejjasněji objevil se tato svrchovaná moc papežská i ve světských věcech v Anglii, když r. 1205 při dvojaté molbě arcibiskupa Kanterburského papež jiného třetího muže od vyslanců anglických v Římě voliti dal. Král Jan nechtěl uznati této molby, zrušil odporující kanovníčskou kapitolu a zabavil takéž statky arcibiskupské, načež papež Innocenc zastavil proto služby Boží (interdict) v zemi Anglické (1208); a když král násilím na kněžstvu zrušení tohoto zákazu vynutiti chtěl, vyloučil papež krále Jana s úplným souhlasem lidu i cizích knížat r. 1209 z církve (exkommunikace) sesadil jej s trůnu, sprostil poddané přísahy poslušnosti, a podával již korunu tu králi francouzskému. Když král Jan poddal se raději papeži, zrušil dosavadní své kroky a nařízení, a odemždal sám papežskému legátu korunu svou, jenž mu ji pať ve jmenu papeže, když se s církví smířil, opět na hlavu posadil.

A delším a tužším sporům došlo wšak v říši německé za Bedřicha II. (narozeného 1194), o jehož vychování, dědičnou vládu v zemi německé i vlastské a královské korunování v Řáhách se byl papež Innocenc velkým obětmi horlivě staral. Podle příkladu děda svého Bedřicha I. († 1190), chtěl totiž i wnuť jeho Bedřich II. císařskou svrchovanost i wzhledem území papežského tu platnosti přivést. Ale tu wrazil na odpor tím větší, an právě Innocenc III. vlastně teprw papežům wrchní moc nad zemí papežskou zjednal a od císařského naměstka v Římě přísahu wěrnosti wymohl. Zdá se, že jako papežové tehdaž soustřeďovali k duchovní moci své i ve-

sskerou moc světskou, že chtěl Bedřich zase naopak k panovníčské své moci i veškerou právomocnost v duchovních záležitostech připojiti, anebo aspoň kněžstvu vsednu světskou moc a zemské statky odejmouti. Proto byl by rád odňal papeži celou jeho zemi jakož i církevním hodnostářům říšská jejich léna, aby pry spíše navrátili se zase k apoštolskému životu první církve!

Bedřich II. hned při korunovací své slíbil, že pro ochránění samostatnosti papežské země nikdy německou říší se Sicilským královstvím v jedno nespojí, jakož i že brzy křižácké vojsko do svaté země vypraví; avšak ani toho ani onoho slibu nesplnil. Papež Honorius III. sšetřil ho sice, ale nástupce jeho Řehoř IX. hned na počátku svého papežování přísně na Bedřicha II. dolehal a jej z církve vyloučil (1227); když pak Bedřich svým vítězným válčením v Lombardsku ohrožovati se zdál zemi papežskou: byla klátba na novo proti němu vyhlášena. Císař hájil se nejen před knížaty ve veřejných listinách ale i zájímáním biskupů papeži oddaných, jež tento fu sněmu proti němu povolati zamýšlel; ale brzká smrt Řehoře IX. (1241) skončila tuto oběma nejvyšším hodnostem na světě tehbdáž velmi záhubnou rozepří.

Nový papež Innocenc IV. hleděl se zprvu udobřiti s císařem Bedřichem; ale maje za to, že mocný ve Vlasích císař jej zamýšlí docela snad zajmouti, odejel raději do Francie a svolal obecný sněm do Lyonu (1245) k rozřešení záležitosti této. Císař tu obviněn z kacířství, křivé přísahy, svatozáře a konečně vyobcován z církve a sesazen s trůnu; na to knížata vyzvána k nové volbě krále německého, jež se také uskutečnila, tak že po sobě ještě za živobytí Be-

dříchova následovali císařové Zindrich (1247) a Vilém. Ačkoli pak císař Bedřich II. vyžýval tehdejší knížata ku pomoci a obraně, znenáhla opouštěli jej příznivcové jeho, zvláště pro domnělou podezřelost jeho ve věře, a i proto, že ve Blasiích nepřátele své úplně zničiti hleděl; i zemřel opuštěný r. 1250 v 56. roce věku svého.

Nestrannému pozorovateli událostí těchto samo vstupuje na mysl, že zajiště mimo nejprvnější dobu v církvi jest sotva druhá v dějepisu církevním jako tato, v níž by bývala taková řada velikých papežů, kteří se neúhonností a zbožností, důmyslem a učeností, jakož i rázností a vytrvalostí v provedení toho významovali, co za spravedlivé a potřebné uznávali.

Či máme je haněti snad proto, že převzali a přivlastnili sobě také otěže světské vlády, ana jim je sama doba tehdejší nabízela, králové k nim dobromolně své koruny nosili, žádajíce aby jim opět země ty v léno byly dány? Všdyť o tehdejších obecném smýšlení poznamenává výslovně souvěký historik z řádu sv. Benedikta Matouš Paris, že císař Bedřich II. nepřipravil se o přizeň králů francouzského a anglického a neupadl v podezření kacířství vlastně ničím jiným tak, jako že upíral papeži moc, aby soudil knížata ve světských věcech.

VII.

Křižácké výpravy do svaté země.

§. 118. Pohybné a počátek výprav křižáckých.

Hledíme-li na pohybné a účel těchto tažení křižáckých: svědčí nám nejjasněji o náboženské nadščenosti středního věku.

Od starodávna již konávali zbožní křesťané posvátné pouti na ona sw. místa w Palestíně, kde se Kristus Pán narodil, kde žil byl, uče a zářač konaje a kde se za nás obětoval. Ano i sama stařenka císařovna Helena tam cestovala, když syn její císař Konstantin skvostný chrám hrobu Božího w Jerusalemě vystavěl. Dvřsem tím bolestněji ctili to křesťané, když r. 638 arabští Mohamedáné Jerusalema se zmocnili, veřejné vykonávání náboženství Kristova zakazovali a jen soukromou úctu Spasitele ve chrámě Božího hrobu připouštěli. Ale hůře počínali si egyptští Moslemi, když w 10. století Palestiny se zmocnili; nejen že pronásledovali a týrali wřelijať křesťany, žádajíce od nich zvláštní plat za náwřtěwu sw. Hrobu, ale konečně zcela zapověděli přístup k němu; mimo to kázal kalif Hakem wřecky křesťanské kostely zawřiti a kostel Wzkřisšení Páně w Jerusalemě docela zbořiti. Nejwřěššího stupně wřřať dosáhlo násilí toto když r. 1073 turečtí Selčukowé swatého města dobyli. Swetěl surowci tito přepadávali jednotlivé poutníky na cestách, olupujíce je, pannám a ženám násilí činíce a těch, kteří se bránili, wraždíce. Ano i na celé množství se odvažovali. Když r. 1064 odcestowalo 7000 poutníků pospolu z Němec, majíce w čele 4 biskupy a mnoho kněží, hrabat i rytířů, nawrátilo se jich jen 2000 do domowa swého. A i ti, kteří se dostali do swatého města, byť i olupeni, měli pať ještě platiti zvláštní plat za wpustění do chrámu hrobu Božího, w němž nebylo widěti ořtatně nic jiného leč zneuctěné oltáře a zhanobené posvátné nádoby; a křesťané tamějšší wyprávěli jim s hrůzou, jať biči mrřřání a řetězi swíráni býwají, jať Turci kněží jejich veřejně

týrají a arcibiskupa městem smýkají. Vzdychali úzkostně o pomoc od západu; a papež Řehoř VII. (1075) již vyžádal celou Evropu k tomu, aby křesťanů Palestinských se ujala; avšak tehdejší rozmlsání v německé říši nepřipustily, aby se přání jeho uskutečnilo.

Lepru r. 1093 nastoupil tuto pouť do svaté země i francouzský poustevník kněz Petr z Amiensu, muž nepatrné sice postavy a prostého oděvu, ale přísných mravů a ohnivě výmluvnosti. Zaplatil žádaný plat za vstoupení, a vesel do města Páně, aby vše na vlastní oči spatřiti a všecko sám slyšeti mohl; i strnul nad spoustou míst svatých a nad útlými křesťany. Octnul se v chrámu Božím a jediná touha naplňovala srdce jeho, aby osvobození byli spoluvěrci jeho z těchto muč a trápení. Broucně prosil na modlitbách Boha o pomoc k tomuto svatému dílu, spolehaje na přispění celého křesťanstva, zvláště papeže a králů, a když unaven tímto rozjímáním zdříml, zdálo se mu, jak sám Kristus Pán k němu přišel řka: Vstaň, abys vykonal dílo mé a pospěš sobě, aby očištěna byla svatyně má a pomoženo bylo věrným mým. Procitna nepochyboval nikterak o skutečnosti zjevení tohoto, a vstana pospíšil hned k patriarchovi Jerusalemskému Simeonovi, aby mu posláni své oznámil. Tento nejen že schválil úmysly jeho, ale dal mu ihned prosebné listy do Evropy k papeži a ku knížatům, aby ujali se domu Hospodínova a věrných jeho. Chutě vydal se na zpáteční cestu, líce všude živými barvami utrpení křesťanů východních, vypravuje o svém vidění, vyžádaje i pomoci a rozněcuje k výpravě. Nejdříve zislán papež Urban II., připomínaje sobě snahy a úsilí svých předchůdců v tom

ohledu a řady také řeční vyslanci žádali ho na synodě v Piacenze (1095) o pomoc proti Turkům, zapřísáhl přítomných slavným slibem, aby přistoupili k svatému spolků brannému, jakmile příležitost k tomu se naskytne.

Roku 1095 k listopadu svolal papež Urban II. za tou záležitostí novou synodu do Clermontu ve Francii. k níž se dostavilo 92 biskupů, mnozí opati, vévodové, hrabata a rytířové a nepřehledný počet lidí duchovního i světského, k nimž na velikém náměstí shromážděným takto mluvil nadšený papež:

„Veliká protivenství trpí církev svatá na západě, ještě větší na východě; a jakoli se s církví východní ve všem nesrovnáváme, přece útrpnost cítíme nad jejím neštěstím, an jsme již z povinnosti křesťanské zavázáni, přispěti jí ku pomoci. Kdožby toho neměl a nešel nad tím, která nyní východní křesťané trpí a která země jejich padly za kořist neměřicím? Bolest to jistě hluboká, a neštěstí veliké; ještě větší pak bolest tato, považímeli že i sv. země s Jerusalemem v ruce nepřátel se nachází. Spasitel náš, přijav na sebe tělo a spůsobu lidskou, byl žil v oné zaslíbené zemi; každé místo tam zasvěceno slovy, jež mluvil a divy, které konal; každý věš Písma svatého starého i nového zákona dokazuje, že Palestinská země jako dědictví Boží a město Jerusalemské jako stánek všech tajemství Páně neporuffeny zůstatí mají.“

„Než toto sv. té město, tato vlast Sežilše Krista a kolebka Spasitele našeho nemá nyní žádného účastenství v spasení tomto. Nebo v chrámu, z něhož Kristus vyhnal prodáváče, aby poskvrněn nebyl dům Boží, tam nauka glého ducha nyní veřejně se hlaj. A kdo má

nyní ctíti Matku Páně a v chrámě Božího hrobu nábožně klaněti se Synu jejímu, jenž smrti záhubný osten odňal? Dobyté umístěn jest ve swatyních, a abychom patřiti mohli na tuto ohavnost, žádají ti bezbožníci ještě od nás velkého platu. Věrné křesťany pronásledují, panny porušují a trýzní; běda nám, nepřetrhnemeli, dočud ještě živi jsme, takové zločiny; lépe by nám bylo umříti, nežli děle tuto záhubu bratří našich snášeti."

"Proto každý zapři sebe sám, vezmi kříž Kristův na sebe, abyš Krista získal; žádný křesťan nebojuje proti křesťanům, aby nehylna ale raději se rozšiřovala a rozmáhala míra swatá. Přestaň každé nepřátelství, každé utiskování a vraždění; každý ukaž udatnost a statečnost svou tam, kde pro ni dosáhneš odpuštění hříchů a mučnické koruny. Nikdo se neboj nebezpečství; nebo kdo bojuje pro Boha, tomu podlehnou nepřátelé; nikdo se neboj nouze a nedostatku, nebo kdo Boha získá, všude jest bohat; nikdo nedej se udržeti plácem svojinců, nebo milost Páně i těch, kdož zde zůstanou, bude ochraňovati!"

A když mezi tím volal nadšený lid: „Bůh to chce, Bůh to chce!“ mluvil papež dále:

„Gíhle, tak tedy vyplňují se slova písma: Ať dva neb tři shromáždění jsou ve jmenu mém, já jsem uprostřed nich; neboť jen Božím vnuknutím stalo se, že stejná horlivost vás všechny pojala, a stejné slovo, že „Bůh to chce,“ vyřčeno ze všech úst vašich.“

„To slovo tedy buď heslem vaším ve všelikém nebezpečství, jemuž se pro míru Kristovu podrobíte; a kříž Páně buď vám znamením pokory a posily ve swatém díle tomto.“

„Kletba Stolicí apoštolské zastižni každého, kdo by se opovážil toto předsevzetí svaté zamezovati, požehnání pak její řidiž cestu vaši a provázej vás při všech krocích vašich ve jménu Páně!“

Sotva že skončil ohnivou řeč svou, tu hned přistoupili k němu storem všickni přítomní biskupové a rytíři, a klecíce žádali za dovolení k svaté pouti této; na znamení pak účelu a spolků tohoto připínali sobě křížek z červeného sukna na pravé rameno, aby vidno bylo i zevnitř, v čí službu vstupují a pro toho jmění i krev obětovati chtějí, odkudž nazváni křižáci. Navrátilo se pak do krajů svých, vyžývali s neobvyčejným nadšením všech bez rozdílu ku křižáckému tažení do Palestiny. V lidu našel ruch neobvyčejný, zvláště ve Francii a v Itálii, všechno toužilo po vysvobození svaté země a svatého města, každý chtěl účastniti se v svaté válce této, bez rozdílu stavu, pohlaví a věku; bohatí i chudí, silní i slabí, mladí i staří, mládež i muži, ženy i panny, šlechticové i poddaní, biskupové i kněží, mníši i jeptišky — všickni přicházeli, hlásíce se o kříž, povzbuzující se wedle naděje světlého vítězství nad nevěřícími i veselivými pověstmi o rozličných krávných znameních na nebi a pozorovaných válkách v povětrí. Výprava ustanovena na polovici srpna roku 1096. Škoda jen, ač to ani jinak býti nemůže, že připojovali se k těmto povoláním křižáků i mnozí lidé bez úmyslu svatého a bez smýšlení kajícího, z pohnutí zcela světských nebo ziskných, ctižádostivých a nelalých, takže i lidé pověsti nefalé, čímž dobré věci velmi se uškodilo.

§. 119. První výprava křižácká 1096. Dobytí Jerusalema 1099.

Některí nezkušení neb lázni nezvyklí lidé nemohli se dočkatí lhůty určené; i svolili sobě svého vůdce a táhli napřed. Tak vedl Walter z Nemánie jeden takový zástup přes Čechy. V Praze i jinde dával se tento nevázaný lid v násilné křtěni Židů a zabíjení všech těch, kdo se proti tomu zpouželi. Nadarmo bylo usseliké domlouvání biskupa Pražského Rosmase, že jest to proti zákonu Božímu i církevnímu; nepomocní křižáci nedbali na rozumné důvody a táhnouce dále přes Uhry, ptali se storem u každého města, je-li to již Jerusalema. Když pak z nedostatku potravy dali se do loupení a drancování v Bulharsku, zrubalo jich mnoho ozbrojené vojsko, a jen skromný zbytek dorazil až do Cařihradu.

Brzy po nich vypravil se s jiným zástupem sám ohnivý Petr z Amiensu, a postaviv se v čelo, vybízel k účastenství křesťanský lid ve Francii, v Bavorsku i v Rakousku, a sebral velké množství lidu usselikého. Sja poctivého smýšlení, měl ovšem při tom dobrý úmysl; avšak přece uměl lépe řečniti a ohnivými slovy k náboženskému boji vyžhmati, nežli přísně spravovati neladnou tuto směsicí lidu, kteráž na upřímné a důtklivé napominání jeho nebdala. Tak u města Semlína v Uhrách, když viděli spojenci jeho šaty a zbraň Walterových křižáků na hradbách vyměšžené, zlosti a mstyžádosti vyřítili se hned na město, pobíjíce 4000 obyvatelů a domy jejich obírajíce. A když v Bulharsku pro nějaké nedorozumění počali zapalovati mlýny a bořiti domy, přepadli je posfkození obyvatelé a roz=

Jerusalemu na 2000 osob, pobrali jim asi 2000 vozů a rozplavili je na všechny strany. Teprve u Cařihradu spojili se s Walterem.

Císař tamější Alex zavolal si Petra, obdaroval jej iice značně, ale spolu napomínal jej, aby se sám s křižáky svými do Asie nepouštěl. Bohužel císař nedočkal dobrodruží neposlechli moudré rady a přeplavili se chutě přes moře, ale čekali tam marně 2 měsíce na pravé křižáky; a když tito nepřicházeli, a potravu se udošťávalo, dávali se do loupení domů i stád v okolí, nedbajíce na kázání Petrowo, a vraždíce majitele, kteří se bránili. Mezí tu přepadli je Turci a obštoupivše je, morili je hladem; a když jim 25.000 křižáků s 500 jezdců na pomoc přitáhlo, obštočeni jsou i tito od Turků, a pobiti až asi na 3000, kteří utekli na starý jeden hrab u moře a přes moře do Cařihradu pak se navrátili. Walter sám zahynul v bitvě; Petr pak vším právem přičítal strašnou záhubu tuto nemázanosti jejich loupeživé a vražedlné.

Událostmi těmito docíleno toho jistého přesvědčení, že nerozumná horlivost a mravní nemázanost nemůže swaté země, a že bez přísné kázně a obezřetného vůdce nemožno takové množství nejrozmanitějšího lidu na uzdě udržeti a k šťastnému cíli dovésti.

V srpnu 1096 nastoupil Bohumír z Buillonu, provázen kněžími a rytíři, první křižáckou výpravou, táhna od Rýnu přes Uhry, Bulhary a císařství Řecké, až dostal se v provincii do Cařihradu. Pod ztracením hrdla byla vyseláká loupež a jakékoliv násilí zapovězeno. Na jaře 1097 přeplavili se přes moře do Malé Asie, a rozložíce se tu táborem, čekali ještě na

ostatní sbory křižácké, jež dšlem po moři a dšlem po pevné zemi sem přicházeli. Počet všech obnášel asi 600.000 lidí, z nichž bylo asi polovička pěších, šestý díl jezdců, ostatní pak byly ženy a děti křižáků.

Namířili nejprvé k Nícei, kdež r. 325 byl první obecný sněm církevní odbýván. Turecký vladař cíhal sice a obmýšlel jako prvé zahubiti zbrojné poutníky tyto, ale nepodařilo se mu to nad statečnými křižáky. Tito podrážděni jsouce těmito úklady a spatřivše zbytky po prvních pobitých křižácích, rozlítili se na město a oblehli je; a když sultán vyřítil se na ně s 50.000 jezdci, bojovali udatně proti němu, až byli Turci poraženi, věž v hradbách podpálena a 20. června 1097 město dobyto.

S chutí a radostí táhli křižáci dále; tu však neočekávaně podnikl proti nim sultán nový útok u města Dorylea se 150.000 rychlými jezdci, kteří vojsko křesťanské ze všech stran obkličili a šípy je zasypávali. Křesťané však odrazili přece šťastně nepřitele, ztratíce ovšem 4000 mužů, ale vítěznými srážkami stále rostla válečná mysl jejich.

Stytní nastala smutná a obtížná cesta suchoparnými poustinami, v nichž mnozí bídou i nešťastně zahynuli; ale konečně křižáci dorazili k Edeše, a pomocí domácích křesťanů zmocnili se snadno města toho, učinivše je hlavním sídlem prvního nového knížectví křesťanského v Asii.

V říjnu 1097 dorazili k městu Antiochii Syrijské, pevné nad míru a takřka nedobytné. Scházeli jim však nejen nástroje a válečné umění v dobývání měst, ale i potrava mizela; ze 70.000 koní zůstalo jen 2000 kusů, ostatní zabiti a snědění nebo nedostatkem potravy

vyšílení padli; i přicházela nouze, po ní hlad a konečně dostal se i mor tak záhubný, že skorem nebylo vhodného místa k pochovávaní; lid i vůdcové počali se rozutíkávat, většina zoufala pak tím více nad vítězstvím, když Turci neustále útoily svými počet jich zmenšovali. Ale knížata a biskupové rabili pilně vzdělávat pole, hleděli štídmosti a šetrnosti, napomínali k obnově lázně, povzbuzovali k důvěře v Boha a vyhýželi k vroucím pobožnostem. Tu přivezly vlastské lodi zásoby potravy i zdravých křižáků, hlad s morem mizel, válečný duch ožil. Křižáci počali obléhati město; a aj, jedné noci spustil jeden křesťan z města se zdí dolů provaz, vůdcové a rytíři dostali se po něm na věž, wpustili branou vojsko do města, které přepadlo hned strážě a otevřelo brány křesťanům. Domácí křesťané spojili se s křižáky, a dali se do drancování i krmeprolití, takže 10.000 Turků v seči té zahynulo; a Antiochie po 8 měsíčním trapném obležení nacházela se dne 3. června 1098 v plné moci a vůli křesťanů křižáků.

Když křižáci celý rok v Antiochii strávili, hnuli se dále na své bojovné pouti. Poslové z Betlema přišli k nim, zvouce je k své ochraně; i pospíšil k nim rytíř Tanfred se 100 jinými hrdiny, a Betlemští uvítali jich s jásáním. Odtud pak uchýlil se k Jerusalemu a vyvídáje tam na křesťanech, navrátil se k křižákům, vypravuje jim se zánícením utrpení a spousta v místech svatých. S zapomenností se hned na všecky nesnáze a tvůrce, každý blytl jen spatřiti již Jerusalem. Množství lidu, mezi nimiž 20.000 pěších křižáků a 1500 jezdců, hrnulo se v před, a když z dálek s vrchu uzřeli svaté město, radostí pláče vabli na kolena svá, vele-

bili z toho Boha a pomýzbovali se k setrvání. Nej-
 prvé vysláno poselství k vládařovi Egyptskému, jenž
 w Jerusalemě vládl, aby domolil křijákům Boží hrob
 nawštíwiti. Smolil k tomu sice, awššak s tou wýmín-
 kou, aby wždy jen několik osob beze wšší zbraně wstou-
 pilo do města, a pomodlice se w Božím hrobě, zase tisse
 nazpět se wrátili. Ale křesťanští knížata odpowěděla jemu,
 že nepřisli sem poslouchat sultána, nýbrž s Boží po-
 mocí dobyti města, jež jindy křesťanům patřovalo. Jestě
 více pak wzbízeli se křijáci k dobytí města, widouce, že
 na polední straně, kde jindy stával chrám Salomounůw,
 nyní wypínala se turecká mešita (chrám). Wšseliká opa-
 tření wladaře egyptského proti křijákům dráždila tyto je-
 u k wětššímu odporu; tak opatřowáno město hojnými zá-
 sobami, hrabhy opewňowány, ošení okolo města hubeno;
 ze strachu před zradou wypowězeni jsou křesťané z města
 a jen některým za welikou wýplatu powoleno zůstati;
 lid w městě ozbrojowán až k počtu 40.000. Na počátku
 čerwna 1099 počalo oblehání Jerusalema; pátý den již
 padla první zeď kolem města, takže křijáci stahowali se
 ke druhé; a nemajíce dostatek bořících strojů počali na
 ni již po řebřících wylézati, ale ranami smrtelnými sfo-
 lení jsou od Turků; i ustali tedy na čas od dobýwání,
 dadouce z daleka přimájeti dříví na bořidla. Tu wššak
 nastala hrozná parna; potok Cedron wyschl, voda z
 z rybníku Siloe byla nechutná, ostatní studny pak byly
 od Turků zasypány; strážná žízeň trápila wojsko. Z toho
 nastaly nemoce, tisíce silných umírali, pučem šířil se w
 parnu letuím ještě více mor na wšsedhy strany, křijáci
 zemdlení lízali již rosu z kamení, pili krew a hladli sobě
 k ochlazení čerstvé hrudy země na prsa. Ale i tento-

bráta pomohly zase lodi mlašské, mezouce nejen potravu a vína hojnost, ale i nové křižáky a silné nástroje k dobývání. Vid zase tím ožrál, nabyl chuti, a chystal se k novému útoku. Začalo se s Bohem; biskupové a kněží vedli nejdrív lid v slavném průvodu na horu Olivetskou, chválíce Boha a vzývajíce Matku Boží o mocnou přímělu u Syna Božího. Tu pak povstal mezi nimi ohnivý poustevník Petr a rozhlížeje se s horu Olivetské na svaté město, mluvil takto: „Milost Pána Boha nasseho a Ježíše Krista, Syna jeho, spromázela nás až k cíli pouti naší, a vysvobodila nás z nečistých nebezpečností; jen ještě poslední práce nám zbývá — dobytí svatého města. S při ní nás neopustí pomoc Páně, jestliže zachováme svornost a lásku bratrskou vespolek. Vzdálení jsme od křesťanského světa, ke všech stran obklopují nás nepřátelé, i nezůstává nám nic na vůli, buď musíme zvítěziti nebo umříti. Všecko, co jsme až potud vybojovali, bude ztraceno, všechna sláva dosavadní obrátí se v hanu, jestli nepromedeme tohoto posledního podniknutí, jestli nemytrhneme Jerusalema z rukou neměřících.“

„Pohledněte jen dolů na město, kterať zpupní pohané hýzdí a hanobí svatá místa, kde Syn Boží trácel a trpěl, patřte, kterať tam Krista podruhé bičují a křižují! A však za několik hodin nasse bude město svaté, král slávy nám otevře brány své, dá vítězství těm, kteří v něj pokorně věří, a setře do prachu hrdost neměřících. Protož buďte bedliví a svorní! Smiřte se tudíž s minnými svými, želte hříchů svých, stůjte neohrožení a stateční v boji každý na místě sobě vyžádaném;

a pať můžeme rossični bezpečně očeľáwati pomoc nebesou!"

Domluvil — a rossični chystali se k útoku, s radostí hotovi jsouce podstoupiti smrt pro Krista. Sned po ukoučení průvodu nastal útok na věž a na bránu; křesťané metali z prachů a jiných nástrojů těžké kameny na zed, ale sotwa že se blížili ke zdi, tu házeli na ně Turci kamení, trámy, wařící wodu, olej, smůlu a síru; mnoho křesťanů tím zahynulo, i bojováno až do večera ale ničeho nedocíleno. Nastal druhý den, 39tý u Jerusalema, 15. čerwenec 1099; křižáci byli ještě srdnatější, spolehajíce na Hospodina; po 7 hodin bojováno bez ustání, zemdlením již již couwali křižáci; tu náhle pohynul pamezou jeden rytíř s hory olimetské, skwíci se w záři sluneční, a vůdce křižácký hrabě Bonifon použil vhodně té příležitosti a wolal s nadšením: „Ejhle tamto znamení s nebes — pomoc Boží tu jistá. A křesťané rozjaření a nadšeni spatřením tímto hnali se tím srdnatěji k útoku, takže w jednu hodinu padla již druhá zed a wálečná věž postawena ke zdi třetí, do příkopu snesena sláma a zapálena, aby kouř větrem do města se walící zaháněl Turky.

A již w třetí hodinu odpolední, právě w pátek w touž hodinu, kde Spasitel skončil na křiži, spustili křižáci z wdlečné své věže zdvihací most na městskou zed, a po něm hrnuli se cwolem do města, hřmíce na ustrassené a utíkající Turky: „Pán Bůh s námi! Bůh to tak chce!" a s jásotem táhnouce ulicemi ku chrámu, kde křesťané Jerusalemsští k Bohu wolali, aby křižákům vítězství popřál.

W městě nastalo nyní owšem strassné kreweproliti;

každý připomínaje sobě strasti a trýzně dosavadní, hleděl nyní vymstít se za to Turkům a v prvním náwalu zapomenuto na Boha i na cit lidský. Na potkání wšlechtu vražděno a poslapáno, tak že ulice pokryty byly mrtvolami a poraněných i zohavených bylo bez počtu; neussětreno ani starců, ani žen neb dětí; drancující domy metali Turky dolů z oken, dětmi házeli o zed, jiné pálili a strassně mučili. Ano ani chrámu neussětreno; nebo když se sem asi 10.000 Turků uteklo, vražili tam křižáci za nimi, křičíce: Všichni jsou neznabohové, všichni poskvrnili nám swatyni, všichni ať zhynou, a tu zatvraždění jsou tak násilně, že krew po schodech z chrámu tekla. Nato vražili i do židovské synagogy, kdež byli Židé ukrýti, a v zuřivosti své zapálili ji a spálili tam shromážděných. Ze 40.000 Turků zůstalo jich sotwa tolik na živu, co bylo třeba k odklizení a zahrabání mrtvol.

Ne lidská ukrutnost tato rábila přes wšlechtu napomínání vůdců, kněžstwa a šlechtěných křižáků; luza nedala se we wzteku swém udržeti, a přestala teprw když už nebylo co loupiti a vražditi. Tu lid ufojím pomstu swou znenáhla přicházel k sobě, počínaje rozvažowati, co byl páchal, a powážliwí wyžýwali jej tu smíření s Bohem. Ustanoweno veřejné procesí, bošýma nohama a s odkrytou hlamou táhl lid městem zpívaje díkucinění Bohu za dosažené wítězství a šlibuje polepsšení profil jej za odpustění. Křesťané Jerusalemsští s plácem wítali wítěze, děkující s plným srdcem zwláště poustewníkowi Petrowi, jenž jim hned před 5 lety wyswobození šlibowal a s Boží pomocí nyní také wymohl.

Hrob Spasitelůw a město swaté Jerusalema byly w rukou křižáckých; tím wšak nebyl ještě účel celé

wýpravu dosažen. Zestliže wýsledky posud získané neměly býti zase zmařeny, řácela nutnost, aby křesťané zmocniti se hleděli celé swaté země Palestiny a wedlejší Syrie. Zatožto střed a hlava mělo se tu nejprw založiti křesťanské království, a protož 22. čerwence wymolen jednoblasně zbožný a statečný wůdce křižáků Bohumír z Buillonu za krále Jerusalemského. Wýznamný důkaz pokorné powahy své podal tímu, že nechtěl si přidati jména krále nazýwaje se jen „ochráncem Božího hrobu“ a že nedal se korunowati, nechtě nositi, jak pravil, zlaté koruny tam, kde uřizovaný Pán jeho nosil korun trnovou.

Alle radostný mír tento netrwal za dlouho; nebo brzy přitáhl wladar egyptský se 100.000 jezdci a 40.000 pěšími na Jerusalema, kdežto Bohumír s knížaty proti němu sotwa 5000 jezdci a 15000 pěšiči mohl wymésti do boje. Alle co scházelo na počtu, to dodala neobyčejná řdnatost a sporádanost křesťanů proti malomyslnosti turecké; křižáci wrazili na jejich tábor, zmocnili se ho, hnali útokem na Turky, a tito počali prchati z boje. Bohumír použil nyní lsti wálečné, an poručil hnáti odňatý Turkům dobytěk, aby tito widouce prach od něho se zdwiňající zděsili se, že ohromné množství křesťanského wojska přichází; nato wrazil na Turky násilím a zmatených wehnal mnoho do moře, jiných pobili, ostatní pak na útěk zahnali (12 srpna). Od toho času pak počal rozšiřowati království podrobowaním wedlejších měst, uzwíral smlouwy pokoje s okolními wladari tureckými a arabskými, a usadil patriarchu Jerusalemského. Bohužel, že zinnící a nepřítelným podnebím přemožen zemřel ctuostný a statečný tento král již dne 18. čerwence 1100

po jednoleté vládě na východě a pochován za obecného smutku v chrámě Božího hrobu.

Siný výsledek dobytí Jerusalema bylo založení řádů rytířských. Křesťané evropské totíž připisovali zdar první výpravy hlavně křesťanským rytířům, čímž povznesla se vážnost a rozšířila úcta jejich melice, takže toužili i mnozí jiní obětovati se ku blahu východních křesťanů. A tak powstały rytířské řády na východě, jejichž členové sobě kromě obvyklých slibů klášterních, ustanovené čistoty, úplné chudoby a dokonalé poslušnosti ještě vytkli za účel, že budou nemocné osvědčovati, poutníky ochraňovati a proti Turkům bojovati. Byli to zejména Johánité, templáři a němečtí rytíři.

Kupci evropské založili si v Jerusalemě (r. 1048) kostel s vedlejšími špitálem (1099), v němž obsluhovali nemocných někteří obětaví mužové, kteříž r. 1118 přijali název „rytíři sv. Jana Křtitele“ čili Johánité, za odznak sloužil jim bílý kříž na černém oděvu. Později museli se z Palestiny odebrati do Evropy a obdrželi r. 1535 za podíl ostrov Maltu v středozemním moři, odkudž obvykle Malteští či Maltanští slouhou. I v Čechách měli již roku 1156 přemorství v Praze s kostelem a klášterem Panny Marie u mostu a udrželi se až do naší doby, zastávající nyní obvyklou správu duchovní.

Wedle nich powstał v tentýž čas r. 1118 jiný řád rytířský s bílým oděvem a červeným křížem; členové tohoto řádu přebývali v Jerusalemě vedle bývalého chrámu (templu) Salomounského, odkudž nazváni jsou Templáři, sloužící hlavně k ochraně poutníků.

Později všať odstěhovali se do Francouz, až zrušení jsou r. 1312 na obecném sněmě církevním ve Wienně. Do Čech přišli již r. 1232, založiwše tu kostel sw. Wawřince na Starém městě Pražském (nyní sw. Anny u Haasowců).

Třetí řád rytířský wywinul se z německých špitálních bratří w domě německém, kterýž w Jerusalémě r. 1128 k offsetřowání německých křižáků a poutníků byl založen. Proto nazwání jsou rytíři němečtí, a potvrzení jsou r. 1190, zawázawše se bojowati proti Turkům a přijawše za odznak bílý plášť s černým křížem. Již před r. 1215 nalezáme za krále Přemysla Otakara I. založenou komendu rytířů německých w Praze při kostele sw. Petra na Poříčí, se vsí Hloupětínem u Prahy; r. 1233 prodali wšicko králowně Konstancii a wystawěli sobě nový příbytek s kostelem sw. Benedikta nedaleko swého předsíslého (u Královské ulice). Později přistěhovali se do Pruska a měli tu hlavní sídlo. Jsou dosud zvlášť w Stakoustu, w Slezsku a Tyrolsku, zabýwajíce se péčí o nemocné a duchowou správou.

§. 120. Dálší výprawy křižácké we XII. století.

1. Druhá výprawa císaře Konrada III. a krále Rudolfa VII. r. 1147.

Nástupcové prvního krále Jerusalemského hájili sice dost udatně toto králowství křesťanské proti wšelikým utokům, jež Turci podnikali, nemohouce nikterak oželeťi ztráty hlavního města swaté země. Proto jim byla welmi vhod stálá škorem neswornost křesťanských knížat w Palestíně, kteří rozdělili si dobyté země na muohá

knižectví, jako Antiochenské, Edešenské, Tiberiadské a j. pod vrchní vládou krále Jerusalémského; vůbec pak měli křesťané také příliš malý počet vojska (v celku asi 12.000 mužů) proti mohutným Saracenům, ze všech stran je obklopujícím. A tak se stalo, že Turci zmocnili se již roku 1146 opět Edešy, hlavního sídla bývalého prvního knižectví francouzského na východě, při čemž na 46.000 obyvatelů dílem pobito, dílem zajato a město samo vyvráceno bylo.

Osudná ztráta tato dojala křesťanskou Evropu náramně; i chystala se, vyhývána ohnivou výmluvností sv. Bernarda, opata cisterciáckého ve Francouzích, k opětné výpravě do východních zemí; křižáci sproštěni jsou všelikých daní, ženy a děti jejich vzaty pod ochranu církve; vypravený lid vybízen důtklivými slovy zbožného řečníka rozněcoval se úspěchy první výpravy, a nadějí na odměnu nebeskou, již mu církev hojně přislíbowała. S byla nadšenost taková, že při valném shromáždění všech bojovných nedostávalo se ani místa na křižky, takže každý řečník svůj vlastní pláštěl k tomu obětoval. S král francouzský Ludvík VII. s mnohými rytíři vyžádali sobě křižového toho odznaku z rukou světcových k výpravě.

Téhož cíle dosáhl sv. Bernard i v Němcích na sněmě Špyrském u císaře Konrada III., který takéž sliboval osobní své účastenství v nové výpravě, a k němu přidal se i král český Vladislav II., vlastnoručním listem sv. Bernarda pozvaný, s mnohými věvody, rytíři, biskupy a kněžími. A tak ještě roku 1147 dostalo se šťastně vojsko francouzské i německé, počítajíc každé asi 60 neb 70 tisíc křižáků, až do Afie.

Alle tu rozdělili se oba národové; Němci dali se osfemetnými průvodčími řeckými vésti takovými cestami a městy, v nichž obyvatelé jejich sami buď zbytečné potraviny neměli, anebo jen za veliké peníze jim něco z potravin odprodati ochotni byli; jiní pak lajali od nich podvodnický jen peníze nebo míchali v zlomyšlnosti své křižákům do prodávané mouky roztlučené vápno, čímž mnoho jich přišlo o život. Konečně domedli je křiví vůdcové do velké pusté krajiny, bez přístřeší, potraviny a nápoje, kdež se jim zradně ztratili, poslawše na ně Turky, kteří křižáky násilně přepadli, a celé vojsko pobili, zjímali a rozpláslí až na 7000 mužů, kteří šťastně vyházeli nebo statně se vysekali; ženy a děti usmrceny jsou napotád do jednoho.

Malý zbytek křižákův německých jsa bez síly a odvahy, vyhledal si vojsko francouzské, aby se s ním spojil. Ale i Francouzové v Malé Asii oloupeni jsou také od Řeků o všecko své jmění, a mřeli dílem nedostatkem nebo mečem tureckým, takže z celé výpravy jen malé dva zbytky s králi svými do Jerusaléma se dostaly.

Panovníci oba navštívili tu Boží hrob; načež poradivše se s tamějšími panovníky křesťanskými, počali již s valným prospěchem dobývati města Damasku; avšak rozepře o tom, komu prý z nich dobyté město připadne, utlumovala horlivosť jejich, takže když Turci se blížili, všickni křižáci strachem pojati jsouce, odtáhli od města.

Nato vrátili se oba králové rozmrzeli se zbytky lidu svého s nepořízenou domů r. 1149, vedouce z četného svého vojska jen několik tisíc zubožených a roz-

hořčených křižáků, kteří nespokojenost tuto u domácího lidu křesťanského valně rozšiřovali. Tím utuchla na čas všechna horlivost a obětavost pro osvobození křesťanů východních, a řečnický původce její sv. Bernard musel snášeti nyní nevinně mnohé nezasloužené výčitky a přičítati za nešťastnou výpravu tuto.

2. Třetí výprava císaře Bedřicha I. r. 1189.

Čím dále tím více rostla síla turecká na východě, kdež zatím křesťanská knížata v stále nespornosti mezi sebou žili a křesťané sami neřázaným životem svým se oslabovali. Proto pokoušeli se Moslemi bez nstání o to, aby bývalého panství svého ve svaté zemi opět nabyli, což se posléze mocnému egyptskému Saladinovi podařilo. Spojil se totiž s hrabětem Raymundem, křesťanským knížetem Tripolským, kterýž ze msty, že nepřijel k vládě, svého krále Jerusalemského Guidona zradil; neboť když Guido šel se Saladinem rozhodnou bitvou u Genezaretského jezera (u Hittin) r. 1187, tut hrabě Raymund s umluvenými rytíři křesťanskými zrádně na útěk se dal, načež král Guido na hlavu poražen a i se svatým křížem zajat byl. Nato dobyl Saladin mnohá města, a po 13denním obléhání zmocnil se i Jerusalema 3. října 1187, v němž nebylo ani dostatek vojska, ani srozumění vůdců. Při zvuku trub a kotlů vtáhl mocný Saladin do města. Chrám křesťanský poručil zase přeměnití v mohamedanskou mešitu. Když při tom fundovali s banež pozlacený kříž, strhl se od přítomných křesťanů tak srdečný pláč a vroucí nářek, že i chladní diváci k lítosti pohnuti byli. S ohle-

dem na křesťany vydal Saladin tyto dva zákony: 1. Každému křesťanu wolno jest dle libosti jeho zůstatí w městě Jerusalémě a swobodně wykonáwati tu své náboženství, anebo může se i za jistou výplatu wystěhowati. 2. Boží hrob zachovej se we své spůsobě a za určitý příspěvek může jej každý křesťan bez přelásky nawštěnowati. — Po ohlášení těchto swobod zůstali w skutku řeční křesťané w Jerusalémě, latinskí či západní wšak wyplatili se a wystěhowali se s královnou, s patriarchou i s lidem; při tom propustil Saladin wdowu i šroty zajatých na swobodu, rozdělil ještě mezi ně celou výplatu 220.000 zlatníků a dal je zdarma do Evropy dopraviti.

Westřerá Evropa želela na nejvyšš ztráty swatého města, připomínajíc sobě těch obětí a swízeli, jež pro ně podnikla, a litujíc, že je již we své moci sice měla, ale winou svých vlastních je zase ztratila. W ruku křesťanů nalezala se tehdaž již jen tři města: Antiochie, Tyrus a Tripolis. Protož wyžýwal tehdejší papež Inocenc VIII. wšech své věrné křesťany k nové výpravě, a Evropa zase se zanítila k welkolepému tažení křížovému. Nejmnocnější králové Evropské odhodlali se ku swatému tomuto boji; 67letý císař německý Bedřich I. dohládal před celým sněmem, že má dosti sily k této válce, a rytířstwo, duchowenstwo i bezčetné množství lidu přidružilo se hned k nim. S nassí krajané českí se k nim přihlásili. Tentokráte starali se již napřed a opatřowali se proti všem nehodám. Každý, kdo chtěl se připojiti k výpravě, musel se wykázati zásohou potravou neb zálohou peněz na 2 leta, a jen chudým slíbena pomoc od mohowitějších; z luzy nepřijat nikdo a

na vyselkou nezávanost přisná posuta určena. Také sobě dříve vyžádali wolného průchodu od dotyčných králů, a teprw pať wyprawowěna wálka Saladinowi. Sultán přál sobě pokoje, a nabízel wssemožné wýhody křesťanům; slibowal jich nejen ponechati w užívání dosawadních měst, ale vyhrazowal jim i wolný přístup do Božího hrobu, připouštíje. aby se tam i křesťanství kněží ujaditi mohli; ale nadssení křížáci tussice jisté wítězství, nedytěli se tím spokojiti.

Roku 1189 wytáhli tedy w kwětnu od Řýnu w počtu přewelikém, a dostali se snadno až do Cařihradu; ssest dní přeprawowali se ku konci března 1190 přes wodu do Asie, a tu páčili jedni množství jejich přes 100.000, jiní mluwili docela o trojnásobném počtu. Neščetného tohoto lidu křížáckého, jenž táhl w pořádku, dostatečnou zbrojí opatřen a zkusenými wůdci promázen, ulekl se owssem mírný Saladin tím wíce, seznam, že to není zbožný průwod poutnických ctitelů hrobu Božího, ale prawa wojenská wýprawa. S chystal se tedy proti nim s podobnou mocí wálečnou.

Turci lákali křížáky wldným spůsobem a ochotným zaopatrowáním potrawy jen dále do wnitř země, až octli se w neúrodné krajíně a těsném údolí; tu pať nenadále wyrazili ze záloh ua křesťany, obklopiwše je se wssech stran. Než křížáckí wůdcowé se statečným císařem uderili obezřetně na Turky a mocně je odrazili. Ale těžko bylo w pusté zemi opatřiti dostatek potrawy; a kdžž křesťané konečně potrawu sobě zjednali, spatřili opět před sebou přeletné wojsko turecké w počtu asi 300.000 mužů, které wedl sám zeť Saladinůw jmenem Melech. Přesřasění uderili křesťané w zoufalém boji se wssí silou

na vojísko nepřátelské, prorazili střed jeho a skolili jich asi 10.000 a ostatní, ač s velkou ztrátou, šťastně rozešli. Umřel nová posila vojenská z Evropy nepřítelů; a nedostatek soužil křižáky náramně; hladem již trhali trávu a žízni trápeni šli krev zabitých koní, chtějíce okráti. Pozoruje to turecký vůdce, nabízel sám císaři pokoj i pokrm, zaplatí-li útrat 300 centů zlata nebo aspoň za každého křižáka jeden zlatník. Ale neohrožený Bedřich řekl na to: „Křižáci nebudou sobě vypomáhati cestou zlatem, ale mečem si ji proklestí za pomoci Ježíše Krista. Tolik peněz na výplatu nedám, uspokojí-li se umřel za nás za všechny jedním toliko zlatým, vyplátím ti jej!“ Toho umřel nepřijal pyšný nepřítel; a ráno počal boj. Mužně vyhýmal císař svých před bitvou slovy: „Důvěrujte v Boha, a držte se mužně; až zvítězíme, občerstvíme se.“

Vojísko křesťanské udeřilo na město Sionium a šťastně je dobylo; Turci, kteří předěšnými porážkami postrášení udatné mysli pozbyli, profili nyní o pokoj, a sultán vybízel císaře, aby sám určil, co mají křesťanům postoupiti; i přijal to císař, sultán svolil, a mír byl uzavřen r. 1190.

Křižáci dostali potravu v hojnosti, občerstvíli se a táhli radostně dále na Jeruzalém; 10. června 1190. Nyní nebylo tu více nepřátel, nebylo hladu a žízne, křesťanský svět velebil císaře Bedřicha, dobytí hlavního města svaté země zdálo se jistojistým. Než náhlé neštěstí zrazilo všechny naděje v jediném okamžiku. U řeky Balhadnuš přecházeli křižáci přes úzký most, čímž byla přeprava umřel velmi zdlouhavá; císařský princ jel napřed, císař sám pak v zadu. Mezi tím chtěl se do-

mluviti císař se synem, a nechtěje přetrhovati bez toho již zdoluhavý přechod svého vojska, umínil si, že raději na koni řeku přebředne; zrazovali mu to sice mnozí, ale ohnivý stařec neměřil radě zrušených a spustil se přes vodu; tu vstal opouští jej ve vlnách přílišným namáháním síla, on klesá s koně, voda ho zachvátila. Vrhli se sice hned za ním do řeky — ale vytáhli již mrtvého. Mářku a bédování nebylo konce, zoufalství zmocňovalo se všech, všecko bylo ztraceno. Křížáci ztratili otce — vůdce, i pozbyli zmužilosti, rozptýlovali se a hořem wraceli se domů. Povzbuzoval jich sice mladý princ Bedřich k dalšímu tažení, a sebrav zbytky vojska pospíchal s ním, aby pomohl křesťanům při oblehání pevnosti Akkonu (Ptolomais) ve svaté zemi na moři ležící, než i jeho zachvátil s velikou částí vojska záhubný mor 20. ledna 1191, a zmařil tak poslední naděje i síly křížáků.

3. Současná výprava králů francouzského Filipa a anglického Richarda r. 1190.

Ačkoliv nešťastným pádem Bedřicha císaře i syna jeho zmařena byla celá výprava a úspěchy křížáků velmi slabé byly: neupustili přece od pevnosti Akkonské, očekávajíce nové pomoci a posily z Evropy. Nebo již vypravili se Francouzové s králem svým Filipem Augustem, jakož i Angličané s králem Richardem Lvímsrdcem do svaté země. Obě vojska spojila se v letě 1190, ale známá řevnivost a neshovornost starodávná mezi těmito dvěma národy neslibovala již napřed valného prospěchu křesťanům v Palestině. I u tohoto vojska byla lázeň

velmi přísná zavedena a šetřena; nikdo nesměl se ani šfocně oblékat; také ženy nesměly s nimi jít; hra o peníze přísně zakázána a trestána; všelijké urážky a ubližování vzájemné pokutováno; zlodějovi měla se oholiti hlava, měl býti polit žhavicí smolou a pískem i peřím posypán; vrah měl za živa zakopán nebo s mrtvolou zabitého zároveň do moře uvržen býti. Ještě před počátkem zimy dostali se křižáci do Sicilie odtudž na jaře r. 1191 vyplouli. Francouzové dostali se již v dubnu, Angličané pak v červnu do Palestiny. Zaměřili tedy zrovna na pevnost Akkon, kterou již předchůdcové jejich 3 leta oblehali, a v níž již 9 bitew švedli. Konečně po tolikých ztrátách zmocnili se jí, a na se jim sama 11. a 12. července 1191 vzdala a vítězně wtáhli do města; nejprvé pak dali tu znovu zasvětit chrámy a oltáře; aby poděkovati mohli Bohu za vítězství.

Škoda jen, že Francouzové i Angličané zapomínali na nemýhnutelnou potřebu šmornosti mezi sebou, chtěli se zmocniti brzy i Jerusaléma. Neboť zase již nastávala mezi nimi rozepře, komu prý z nich na hlavu bude postavena královská koruna Jerusalémská, až svatého města se zmocní. Angličané ujímali se předesslého krále Jerusalémského, jenž ze zajetí propuštěn byl; tž měl býti opět dosazen na dobytý trůn Jerusalémský, Francouzové však chtěli mít jiného krále v Jerusalémě. Z toho powstał veliký rozbroj mezi obojím lidem a králi jeho, takže všelijká zánícenost mizela, v postupování k dobytí města samého se ustávalo a Francouzové rozmrzeli ještě téhož roku domů se vrátili. Ten šfrowná část zůstala, připojivši se k vojům krále anglického.

Angličané setrvali tu šice ještě po celý rok v boji

s Turky, a táhli již jednou v skutku s neobvyčejnou odvahou na Jerusalém. Opatrný Saladin chystal se jen s bázní k obraně proti nenadálému útoku, na nějž ještě připraven nebyl, avšak nesmornost o rozdělení křesťanů, až prý se zmocní města, rozvedla na novo vůdce, takže od útoku upustili. Mezi tím počínal již zase zužití mor ve křesťanství a mimo to Francouzové nechtěli poslouchati anglického krále, vedoucího spojené síly křižácké.

Tu král anglický Richard raději uzavřel pokoj se Saladinem na 3 leta, ježž tento rád přijal, a vyžádal křesťanům pomoci palestinské od Toppé až k Akkonu, a svobodné putování k Božímu hrobu. A když se na to křižáci s radostí do Jerusaléma hrnuli, nemajíce zbraně, kázal jich sultán vlídně přijmouti a zdvořile pohostiti. Také i v Betlémě, v Nazaretě povoleno bez přelásky konati křesťanské služby Boží, čímž uspokojení křižáci odpluli s potěšením do domova svého na podzim roku 1192.

Cíl výpravy třetí, aby Jerusalém opět byl v rukou křesťanských, nebyl tedy ani nyní dosažen, a tak mizela naděje i odvaha k jiným výpravám, ač právě tehdyž byla doba nejvhodnější, když Saladin na jaře 1193 zemřel a říše jeho se rozdrobila. Ale nedostávalo se nutné smornosti mezi východními knížaty křesťanskými, jak v královském rodu Jerusalémském, tak mezi rytířskými řády, a Evropa vidouc to ztrácela chuť i obětavost, tolik jmění a krve své marně měnovati východním knížatům na ukojení osobní jejich ctižádosti a ziskuchtivosti.

4. Čtvrtá výprava na východ a založení latinského císařství v Cařihradě 1202—4.

Výpravy křižácké znenáhla spouštěly se náboženské pohnutky, pro kterou z počátku byly podniknuty, a stávaly se obvyčejnými válečnými podniky, jen pro zisk a nikoli pro svatou věc osnowanými. Nicméně neopomíjeli ani nyní papežové i nadšlení kazatelé na vlastní sšlechtný cíl výprav těchto ukazovati a poznovu vybízeti křesťany k novým tažením křižáckým, aby se svaté země zmocniti mohli.

A ponuknutí velitelého papeže Innocence III. vyžýmal ohnivý řečník duchovní ve Francii jmenem Fulko (+ 1202) lid křesťanský a zvláště bojektivou šlechtu k nové výpravě, získav již i šlechtu vlastskou k tomu účelu. Zscházeli se v Benátkách všichni křižáci, chtějíce odtud vyplouti do Syrie. Na neštěstí postavili se za vůdce jejich moudra Benátský Dandolo, fmet sice slepý ale velmi ústojný, a z Francouzů hrabě Balduin z Flandru. Dandolo wida nesnáze křižáků, že nemají ani dosti peněz za dopravu a obživu svou po moři do Asie, přemlouval je, aby nejprw zassli jobě na Zader, hlavní město Dalmatské, jež se proti Benátkám již delší dobu zpěčovalo. Také přibyl sem ještě mladý princ řecký Alex, a žádal za brannou pomoc křižáků pro otce svého Isaka, kterého prý bratr jeho oslepil, s trůnu swrhl a před jehož ufrutností on sám jen útekem se zachránil. Sliboval křižákům štwelou odměnu, 400.000 hřiven, 10.000 pěších a 500 jezdců proti Turkům, mimo to pať o své vůli bez optání a splnomocnění dělal křižákům naději,

že za tuto pomoc Řekové slibují, spojití se se věří se západní církví.

Papež zrazoval od obou těchto medlejších podniků, hrozil vyhrocením z církve, ale křížáci (v celku jen asi 20.000 mužů) zavázali se slibem, že obě podniknou, a v skutku dobyli Zadrú 1202, a podrobili jej Benátkám. Na to pluli k Cařihradu, majíce prince Alexia s sebou na lodi. Nesčíslná posádka Cařihradská s přecetným obyvatelstvem 400.000 lidí mohla ovšem snadno zničití stromný počet křížáků, ale nečinný císař nechtěl brániti města, dohládaje, že chce až najednou vsedky křížáky zahubiti, což se mu však nepodařilo. Dandolo s Benátčany již dobyl 25 věží, a tu teprve vytáhlo na rozkaz císařův desetkrát silnější vojsko na křížáky z města; ale vidouce hořeti již město, vrátili se nazpět a císař sebrav klenoty, v noci z města prchnul. Křížáci bývalého císaře Isaaka opět na trůn uvedli; tžž fortunován jest slavně a zaplatil Francouzům pomoc od nich poskytnutou. Když však křížáci žádali, aby se Řekové spojili se západní církví v Římě, odepřeli toho tito rozhodně, ježto o slibu Alexově ničeho newěděli a lid proti latinské církvi velmi byl předpojat. Tím powstala nespokojenost a rozepře, čehož použil jeden příbuzný císařův, jmenem Murzufloš, dav usířtiti Alexu, z čehož i starý slepý císař Isak hořem zemřel, načež Murzufloš za císaře se promolal. Tím popudil ufrutník tento proti sobě křížáky, kteří ustanovili se na hrozné pomstě. Udeřili na Cařihrad, po marném však dvojím útoku přivolali lodic až ku hradbám jeho, a vojáci wstoupali po žebřících na hradby, odhánějíce posádku, prodrali se ulicemi až k branám, a rofu 1204 dne 12. dubna otevřeny jsou křížákům wchody do města.

Cařihrad byl dobyt, strach zmocnil se jeho obywatelů. Murzufloš prchl, křížáci naplnili město a neseťřili ani uměleckých a starožitných děl, ani obrazů a soch, ani drahocenných rukopisů, ale vraždili bez citu a milosti toho dopadli, a neseťřili žádného majetku; tak jen Francouzové rozdělili mezi sebou kořist 400.000 hřmen stříbra a 10.000 koní.

Křížáci nedbajíce Řeků, vymolili sobě nyní sami na uprázdňení tento trůn řecký nového císaře hraběte z Flandru r. 1204, korunovali jej v chrámě a založili tak nové latinské císařství v Cařihradě s městem i okřesem, ostatní pak země na tři díly mezi Benáťany, Francouzy a Blachy sobě rozdělili. Sned na to vypravena jest rychlá zpráva do Říma k papeži Innocencovi III., jež ho vyžývala, aby Cařihrad namořtivil a církevní obecný sněm do něho svolal. Ale moudrý papež rozmrzel se velice proto na křížáky, že majíce bojovati proti Turcům, bojují proti bratrům křesťanským. Dstatně dal se ukojiti i myslou tou nadějí, že snad nyní možno bude, snadnějším způsobem křížácké výpravy do smaté země podnikati.

Než nespravedlivé dobytí trůnu řeckého od křížáků jako se brzy mstilo na novém císařství, kteréž bez toho rozděleno bylo na samé fraje, nemajíc ani přízně lidu ani mocné vlády. Z oba princové řeckí založili si dvě nová císařství v Malé Asii, chtějíce vyčliti jen příhodné chvíle k útoku na cizou vládu Cařihradskou, jejížto majitelé museli se hájiti neustále proti násilným vpádům surových Balachů a obámati se každé chvíle náhlého útoku vládařů řeckých. Nemožouce nejistotou a strachem ani vycházeti z města před brány, dowolávali se, ač

marně, pomoci z Evropy, až r. 1261 Maloasiatský císař Michael se s řeckými obyvateli v Cařihradě smluvil, a 12. července téhož roku trůn latinský po 57letém trvání zlácel. Balduin II., dosavadní panovník, uprchl do Evropy a předsedlá vláda řecká znovu v Cařihradě zavedena jest.

Wšším právem nepočítají mnozí tuto výpravu válečnou za výpravu křížáckou, jelikož nejen účelu hlavního nebdala, ale násilnictvím svým offlivost Řeků proti Latinským vzbudila a tak spojení řecké církve s římskou téměř nemožným učinila.

§. 121. Poslední výpravy křížácké v XIII. století.

1. Výprava dětská.

Papež Innocenc III. všemožně o to usiloval, aby novou výpravou křížáckou konečně vyproštěna byla svatá místa z rukou mohamedanských, i vyhýval za tím účelem celou křesťanskou Evropu k společnému tažení. Mnozí křesťané tehdaž domnívali se, když již všedla dosavadní úsilí o Jerusalém a svatou zemi marná byla, že snad Bůh tím spůsobem trestá všelikou neřázanost, spustlost a ukrutnost lidskou a proto nedává jim žádoucího vítězství. Ale místo co by se byli měli tímto rozjímáním dáti napraviti, obhodovali se k neobyčejnému a nerozváženému tonu krofu, že vypraví raději malé newinné ještě děti na podobnou výpravu křížáckou, spolehající se až příliš na dobrotu Boží, že prý snad aspoň dětkám těmto vítězství dopřeje. S vystrojili v skutku mnozí křesťanští rodičové děti své na dalekou cestu k tomuto uemožnému podniku. Chlapci francouzští

zahynuli u velikém počtu na moři bouří a nemocmi, dílem prodáni jsou do otroctví; z německých pať, jichž bylo asi 20.000, vrátili se sice někteří ještě v čas domů, jiní však zahynuli hladem a jinými nehodami. Papež Innocenc III. dověděl se o dětské výpravě této, zvolal prý k přítomným: „Všutku tyto děti nás dospělé zahubí; nebo řekto my spíme (nedbáme), táhly ony radostně!“ Škoda ovšem, že místo spořádané výpravy křižácké odhodlali se křesťané k tak mimořádnému a bezúčelnému prostředku, jehož výsledek mohli předvídati. Nyní tedy tím horlivěji počal se starati o to sám papež Innocenc III., svolav r. 1215 hlavně k tomu účelu obecný sněm církevní do Říma (Lateranský IV.), pozbuzuje k nové výpravě křižácké, a očekáváje ji s jistotou předemším od německého císaře a takřka schovance svého Bedřicha II., jenž při korunování svém v Gáchách tažení křižácké přislíbil, ale do smrti papežovy (1216) je nepodnikl. Následek porad na sněmu obecném konaných brzy se ukázal v nových výpravách.

2. Výprava uherská a egyptská 1217—21.

V roce 1217 vypravil se uherský král Ondřej, a táhl do svaté země; než rozdvojl se brzy s křesťanskými králi v Jerusalémě a v Cypru, a navrátil se ještě téhož roku s nepořizanou nazpět. Ale král Jerusalemský Jan pojal úmysl s pomocí vojsk stálých v Jerusalémě poutníků zmocniti se země Egyptské, jež se považovala jako za bránu nebo klíč do svaté země. V tutéž dobu dorazili noví křižáci i z Německa po moři do Palestiny a připojili se k nim; i vyplul s nimi

vsutku král tento roku 1218 proti velkému a dobře opewněnému městu Damietě a dobyl ho po dlouhém oblehání (5. listopadu 1219). Sultán tím polekán jsa nabízel sám pokoj a za Damietu chtěl na výměnu přepustiti křesťanům Jerusalém a všechna místa svatá; ale Evropané nedbali tak o Palestinu, jako spíše o Egypt a napřed již ujistovali se sami úplným vítězstvím, neuvažující vlastního cíle křížových výprav a nezmoudřivše z minulých často dosti smutných zkušeností. S radostí postupovali tedy dále proti hlavnímu městu Kairu podlé řeky Nilu; ale tu přišli nepřátelům právě do rukou; Turci jich najednou obklopili, z druhé strany svírala je voda, kterouž každou chvíli nepřátelé k jich zatopení vypustiti mohli; i prosili křížáci nyní sami o pokoj sultána, nabízejíce mu zpět dobytou Damietu. Ač rozhořčení Egypťané radili sultanovi, aby všechny křížáky úplně zahladil, nečinil toho přece, ale uzavřel pokoj na 8 let, Damietu mu navrácena, a všichni křížáci z Egypta vyhoštěni (1221).

3. Pátá hlavní výprava císaře Bedřicha II. r. 1228.

Po celý tento čas horlivě dolehal nástupce Innocence III. papež Honorius III. na císaře Bedřicha, aby k vyplnění slova svého dávno slibovanou výpravou do svaté země konečně podnikl. Tím více pať o to nyní po ztrátě Damiety usilováno, když i ostatní křesťané hlavní vinu toho na císaře svalovali, že pořád odkládá se slíbenou výpravou, předstíraje záležitosti domácí. Bedřich slibil tedy opět, že přes rok dojista slovu svému

dostojí. Když vyšel po druhém letě císař zase dělal si dvouletou lhůtu, svolil sice naposled, ač nerad, zase papež, ale s výhrůžkou, že jej jinak po uplynutí té lhůty z církve vyloučí. A Bedřich přijal výminu tuto, osvědčoval slavnou přísahou, žeby se sám za vyobcovaného z církve považoval, pakliby do srpna roku 1227 do sv. země nemytáhl. Tu zasnoubil se s dcerou krále Jeruzalémského a dědičkou království; zatím vyšel papež Honorius zemřel, nedočkal se týžene této výpravy.

Nástupce jeho papež Řehoř IX. začal nyní ostře dotírat na císaře, aby bez odkladu výpravu podnikl. Ale dlouholetým zdržováním utuchla již také horlivost v lidu, a proto se i vyžvání podnikatelů velmi málo křižáků, a ty ještě rozpláslila nemoc, kteráž v letní době mezi nimi vypukla. Nicméně vydali se křižáci přece na cestu a dopluli až do Blach, kdež se i společné výpravě s císařem v čele shromažďovali; ale císař sám ochuravěl při záchvatou rány morové a vrátil se proto již po třech dnech nazpět do Němec, čímž ovšem zmařena jest celá chystaná výprava. Papež byl velmi rozmrzen nad zmařením tolikerých úsilí, an neustále o pomoc z Asie požadován a od Evropy vyhýván byl; a považoval i tentokráte toto odfládání Bedřichovo za pouhou výmluvu, a připomínaje sobě, že již 12 let zdržuje tažení tak potřebné, a aspoň desetkrát že je již přislíbil, vyplnil nyní vyjednanou trestnou výminu a vyobcował císaře z církve, neuznávaje za platné opětne ospravedlnování jeho.

Císař nastoupil nyní skutečně výpravu křižáckou ač jen s malým vojskem 10.000 pěších mužů a 800 jezdců. Ale papež požádal mu to nyní za vzdorovitost neb

newážnoſt k církvi, že dříve ani newymohl ſobě zruſſení pokuty církevní, a domníwal ſe, že ſnad Bedřich tažení toto w tom pouze úmyſlu podniká, aby ſi rozmnožil ſláwu domu ſvého a ſobě dobyl koruny Jeruſalémſké. Proto zároveň poſlal rozkazy ſvé k patriarchowi, řádům rytířským a wſſem křeſťanům na východ, aby ſe s císařem do žádného wyjednávání nedávali, wyſtríhajíce ſe ho jakožto nepoſluſſného, wyobcowaného z církwe, který ſe ani o ſmíření s ní neuchází. Bedřich přitáhna do Swaté země nalezl obyčejnou neſwornost mezi křeſťany a na mnohých ſtranách mocný proti ſobě odpor. Ztráceje tať wſſecky naděje na dobytí nebo přiznivé dokončení celé výprawy, dorozuměl ſe tím raději ſe ſultánem Egyptským, kdž zaſlechl, že lombardské wojsko wpadlo do jeho apulského králowſtwí w Itálii a že tedy návrat jeho jeſt nezbytný. S uzavřel na rychlo pokoj na 10 let s tou wýminkou, aby Jeruſalém, Beſtlém, Nazaret a jiná města křeſťanům byla ponechána, ale i Turkům aby wolno bylo, chrám Jeruſalemſký nawſſtěwowati (r. 1229).

Sám pak Bedřich weſſel w Jeruſalemě do Božího hrobu, a jako na důkaz obnowení králowſtwí Jeruſalemſkého poſtawil ſi korunu krále na hlavu. (Od té doby zwali ſe císařové německí i dále králi Jeruſalemſkými.) Křeſťané we ſw. zemi wſſať nebyli ſpočojeni s tímto mírem, a měli w podezření císaře, že jej jen na oko ſe ſultánem uzavřel, ač Bedřich w Ewropě ſtutečné oſwobození ſwaté země rozhlaſſowati dal. Utwřowali ſe pak w tom domnění hlavně tím, že ſultan kázal jim ſice odewzdati rozbořené chrámy a domy Jeruſalemſké, že jim wſſať nechtěl přiwoliti, aby porouchané zdi kolem města ſamého znomustawěli a ope-

vnášali. A tak císař, nezachovav se ani Evropským ani Asiatským křesťanům, na swaz odebral se nyní nazpět s vojskem, chtěje urovnati aspoň nepokoje v frá-lomství svém Apulii.

4. Šestá hlavní výprava, Ludvíka IX. krále francouzského r. 1248—1270.

Bládu v Jerusalémě medl zatím maršálek císaře Bedřicha II., ale nebylo, kdoby ho byl chtěl poslouchati, nesmornost a rozepře opět se obnovovaly. V tom zemřel sultán Malek al Kamel, a tu ujednou vymalil se před Mongoly tatarskými jeden divoký kmen Turecký ze zadní Asie a vrazil na sw. zemi, dobyl opět Jerusálema dne 18. října 1244, wyloupil chrám, zamřel Boží hrob, vraždil lidi a wlekl je do otroctwí. Křesťané postavili se proti nim sice v bitvě u Gazy 18. října 1244, ale potření jsou až na 60 rytířů; a swatá země až na několik pemností byla opět wvrvána křesťanům.

V tom čase právě ležel na smrtelném loži zbožný král francouzský Ludvík IX., o jehož uzdravení již pochybovali lékaři. S slíbil Bohu, jestli opět zdraví nabyde, že podnikne novou výpravu křížáckou do sw. země. Ač utuchla již na mnoze horlivosť pro swaté tyto podniky, powzbudil král na novo ohnimmou řečí svou a nenadálým rozdělowáním křížků mezi rytíře francouzské o wánocích 1247 lid k opětné výpravě, jež na 500 lodích 40.000 křížáků obsahowala.

Selikož se tehbdáž wůbec za to mělo, že bez Egypta nelze zmocniti se Palestiny, vyplouli r. 1248 křížáci nejdřím k Damietě, kterouž Turci uposlednunný je-

dného zrádce, později od sultana usmrceného, bez odporu opustili, takže to křesťané zvláštní pomoci Boží připisovali r. 1249. Voš vstoupil král Ludvík do messity, kterouž dal Matce Boží zasvětit. Turci nabízeli za dobytou Damietu na výměnu sw. zemi i zajaté křesťany, ale křížáci opojeni prvním vítězstvím v naději táhli proti Kairu, hlavnímu městu v Egyptě. Když pak mezi tím zemřel sultan, byli křesťané již jisti dobytím celého Egypta; bratr krále Ludvíka přebřel s radostí rameno řeky Nilu, stíhaje Egyptských na útěku; tu vssaf vyřítit se na ně nástupce sultánův a syn nebožtíkův, obklopil je vojskem svým, porazil je na hlavu a zatopil je vodou, takže se z celého zástupu jen několik mužů útekem zachránilo v Damietě, ostatní jsou pobiti a král sám i se dvěma bratry zajat 1250 u Mansury. Bássniwí Turci žádali smrt jeho, konečně vssaf usnesli se moudřejší mezi nimi na propuštění jeho, jestli Damietu navrátí, welikou sumu peněz zaplatí, zajaté Turky propustí a na 10 let příměří uzavře. Ludvík král s křesťanskou oddaností snášel zajetí toto celá 4 leta, až se mu i Turci sami divili; a papež potěšil ho zvláštním listem, vyžýwaje jej i trpělivosti, Francouzy pak povzbuzuje i modlitbám za krále, i peněžitým podporám a i tažení křížáckému. Než Turci sami nebyli spokojeni s tak mírným příměřím, zabili sultana, načež poťud rozpoura trwala, poskytnuto křesťanům dosti času, aby se ze zajetí vykoupi. Král Ludvík zatím zase upewňoval některá města v Palestíně, wložiw do nich křesťanské posádky, a nemoha do Jerusaléma, cestowal aspoň do Nazareta; když vssaf nepřestávala stálá nesmornost mezi obyvateli domácími a křížáky, navrátil se po 4 letech

konečně domů, r. 1254, když mu matka vladařka Blanka byla zemřela.

Na sklonku svého života doměřel se Ludvík ještě, že i Antiochie opět vzata jest křesťanům od Turků Egyptských r. 1268; tu vzbudila se v srdci jeho silechetném ještě jednou touha po nové výpravě na východ. S vpravil se opravdu s rytíři francouzskými, jež byl, drže trnovou korunu Páně v ruce, k tažení tomu vyžýval. Zamýšlel pak obracet i vlastně Turky na východě na víru Kristovu, a an slyšel, že Tuniský vladař v Africe ku křesťanům jest náchylný, chtěl tu na pobřeží vysítiti semeno křesťanské r. 1270; ale nesmírným parnem vypukl mor, kterýž zachvátil vojsko jeho, tak že jen zbytky navrátily se nazpět do Evropy. a i sám král skončil morem 25. srpna 1270.

Tou měrou klesla u křesťanů západních vsselilá odvahy i pracem podobným; nyní nikdo více z evropských mocnářů netáhl do Palestiny, jesto marné zdálo se býti vsselilé podnikání, zvláště když Turci v takové přesile byli a křesťané ještě mezi sebou stále se hádali. Ostatně byl již za těch 200 let vyhasl onen posvátný zápal pro svatou zemi, jenž nejvíce krále i občany k výpravám těm vybízel. Svatá země nyní zanechána zcela osudu svému, ač tam křesťané měli ještě několik pevností jako Antiochii, Ptolomais, Tripolis, jež rytířští řádkové měli udržeti. Ale tito také brojili neustále proti sobě, ač se někdy proti Turkům přece spojovali a křesťané nestarali se tak o to, aby se země zmocnili nýbrž spíše o to se hádali, kdo pak bude králem Jerusalemským. Za tím padala jedna pevnost po druhé, Turci co mohli křesťanské osady sužovali, až konečně 18. května

rokn 1291 padla poslední tvrz křesťanstva na východě, pevnost Akkon (Akre, Ptolomais), ač se dlouho a dosti statečně bránila, a po ni padla i ostatní místa, nemohouce se déle držeti, do rukou Turkům.

Tím učiněn konec vládě křesťanské na východě, i rytířové sv. Zana odstěhovali se na ostrov v středomoří Cypř a odtud na Rhodus; a Turci zůstali od té doby v nepřetrženém držení této země.

5. Závěrečné úvahy.

Tak skončily se ony výpravy křižácké, které po 200 let křesťanský svět nadšeně zajímaly. Jest ovšem pravda, že stály i 70 milionům životů křesťanských, kteří dílem padli v boji, dílem nemocemi a bídou zahynuli; nescísné rodiny upadly jimi v záhubu, celé země byly zničeny, a přes všecko toto namáhání i oběti nebyl původní účel jejich přece dosažen, Jeruzalém zůstal přece jen, ano jest až do dneška, v rukou tureckých.

Něž snadno jest pochopiti příčiny tohoto nezdaru. Kdyby byli křesťané zůstali při sšlechtném účelu čistě náboženském, žítí totíž svatou zemí, kde Spasitel světa učil, dobře činil, žil a zemřel, zachovávajice při tom lázeň, svornost a horlivost, a kdyby byli nehleděli často jen světských ano i špatných ohledů a prostředků, jako pouhého válčení, vládnutí, zisku a odírání jiných; kdyby byli snížata i lid na východě setrvali v svornosti a lásce křesťanské: svatá země byla by se snad bez velké namáhání udržela v rukou jejich i na dále. Nicméně proto neschází užto ceniti aneb docela zahrňovati dvoustoleté tyto vyšší snahy člověčenstva, po-

čud nespouštěly se přirodního svého účelu, neboť poměry zůstanou jasným dokladem horlivosti náboženské, k níž se pomaznal tehdejší křesťanský svět, nešetře ani zdraví ani jmění, ani pohodlí a ani života, a to všecko z lásky k Vykupiteli svému a pro úlevu trpícím bratřím na východě.

Báskami třížáctými dosaženo aspoň pro onu dobu tolik, že na 200 let umírněn byl žalostný stav křesťanů východních a že Turci často poraženi byvše, ztráceli chuti, vnikali do Evropy a hubiti ustavičně křesťanské země i obyvatele jejich. Mimo to pak oživeno bylo mohutně opět vědomí náboženské, jež právě počínalo ochabovati; lepší seznámení se s východem přispělo také k rozšíření a rozmáhání se vzdělanosti na západě; vědy a umění, obchod a řemesla, plavba a válečnictví, to všecko mnoho získalo těmito četnými výpravami, takže užitek tyto převažují přece jen všecky ty škody a nehody, jež v společenském i rodinném, mravném i náboženském ohledu s výpravami těmi spojeny byly.

VIII.

Duchovní řády a kláštery v středověku.

§. 122. Podstatný účel středověkých klášterů.

Něholy byly v středním věku velmi důležité a prospěšné cirkvi i světu, zvláště od té doby, co větší část mnichů bývali kněžími (pater), a jen menší část jejich, k obvyklým pracem určená, v stavu nekňěžském (fra-

ter, laik) žištěvala. Nebo tím již musel se rozšířiti obor činnosti klášterní, a řád sv. Benedikta, dle něhož dosavadní kláštery zařízeny byly, musel se přispůsobiti novým požadavkům a dle časových potřeb proměnití ku prospěchu náboženskému a k užtku obecnému.

Kláštery dle úmyslu zakladatelů svých měly býti wzorem života křesťanského a vyhověvati rozličným potřebám člověčenstva.

Měly býti v mraovním ohledu živým příkladem života bohumilého, wzorem pobožnosti i střídmosti, čistoty a spokojenosti, pilnosti a poslušnosti, chudoby a sebezapření, řídíce se wýrokem Páně: „Chce-li kdo za mnou přijíti, zapři sebe sám, vezmi kříž a následuj mne“ (Mt. 16, 24). A v skutku wysšel z nich neobyčejný počet Swatých, stěwících se wšelkými ctnostmi.

Mniši, kteří byli kněžimi, měli též horlivě pracovati na spasení duší wěřících, obstarávající služby Boží, hlásání slova Božího, vyučování mládeže a lidu we školách i w chrámech, napravení kařících a přípravu nemocných k šťastnému skonání. Mimo to pak měli dbáti o rychlé a důkladné rozšířování wtrů mezi pohanstými národy. A opravdu wysšlo z nich weliké množství horlivých biskupů, papežů, duchowních správců a a misijnářů.

A podobně měli sobě hleděti zase bratři nekněžští w zdělávání země, aby tak i v hmotném ohledu národům na wtru obráceným nebo sousedům svým k wezdejššímu blahobytu prospíwali. Měli učiti lid okolní hospodářství, flestíce a mýtíce lesy, wysussující mořré bařiny, wzdělávající půdu a zakládající zahrady i winice. Při tom nutně měli přiblížeti i k stawitelství a

řemeslům, nemyšlujícíce ani vyšší umění, jako řezbářství a malířství, jichž k očištění chrámů užívali.

Bratři kněží měli pilně sobě hleděti učenosti a umění, aby vedle klášterů získávali dobré školy, aby vzdělávali se učenci ve všech vědách, nejen v bohosloví, ale i v mudrctví, dějepištvi, přírodovědě, počítání, jakož i v básnictví, zpěvu a hudbě. Méně učení pak měli opisovati knihy starší i novější, aby se buď rozšiřovaly spíše takové nebo aspoň v knihovnách potomků zachovaly. A dějepis dává jim skutečně v tom oboru chvalné svědectví. Konečně pak měla se jeviti křesťanská láska jejich k bližnímu ve všech skutcích dobročinných; měli péči míti o chudé a ošetřovati nemocné, starati se o sirotky a pocestné, o poutníky a cizince, ano i otroky měli vykupovati jménem i vlastním svým životem. Ústavy tehdaž založené dávají nám světlý důkaz o podivuhodném výsledku vyšších snah těchto. Zkrátka, co vznešeného a slachetného, co učeného a uměleckého lidstvo může vynalezi a vykonati, to mělo býti úlohou a ovocem klášterů středověkých; vzorové nejistné lásky k Bohu a k lidem, příkladové křesťanské obětavosti a sebezapření, hrdinové křesťanské statečnosti pro věru a neobyčejné tajnosti, jakož i přestítele umění i učenosti — měli bytleti v klášterích. A dějepis tato slova o klášterích zaznamenal: „Ústavy tyto zajisté sloužily středověku za semenistě netoliko náboženství, ale i nauky a umy, osvěty a průmyslu, ano i hospodářství jako a řemesla všech jimi se více a více vzdělávaly. Byly přední buditele a opatrovatelé osvěty

křesťanskoevropejské, a postavení i působení jejich bylo blahodárné.*)

§. 123. Obnoba i odvětví řádu benediktinského.

1. Oprava ve francouzském klášteře Klunaku. (Clugny.)

Na počátku středověku byla řehole Benediktinská všeobecně zavedena, ač uchylovala se již valně od původní své formy. Tu vystoupil r. 780 Benedikt Anionský, vůbec Benediktem II. nazývaný, opravil a doplnil starou řeholi, kteráž nyní rozšiřovala se pořád rychleji po křesťanském světě na všechny strany. Tak dostali se působením sv. Wojtěcha a knížete Vojslava II. záhy již Benediktini také do Čech, nejprve r. 993 do Břevnova u Prahy; a již dříve asi r. 973 též panovník založil u sv. Jiří na hradě Pražském první klášter jeptišek benediktinek, ve kterém Vojslavova sestra Mlada byla první abatyší. Avšak právě touto rozšířeností ochabovala původní řázení tím spíše, čím více kláštery tyto mnohými dary jsouce obhospávané, hojností víceho oplývaly. Úpadek ten těžce nesli tehdejší horliví křesťané, zvláště někteří svědomití členové řádu toho, a proto pomýšleli neustále na společnou opravu nebo opětne zavedení bývalého pořádku minulého; tudíž zakládány „kongregace“ benediktinské, t. j. více klášterů spojilo se k jednotnému zachovávaní této obnovené řehole.

Počátek učiněn brzy v Klunacském klášteře ve

*) Palacký „Dějiny Česté“ X. díl část 2. str. 41. a 141.

Francii, kdež zvláště druhý opat sw. Ddo († 942) nejen pravidla sw. Benedikta znovu obnowil, ale i we mnohém ohledu je zostril. Uhtěje totiž přetrhnouti wšeliké různice w klášterích, chopil se toho neobyčejného a nesmírně přísného prostředku, že zavedl mezi mnichy u stawičné mlčení, tak aby se jen zvláštními potřebnými znameními k nemyhnutelnému dorozumění vyjadřovali. Uhtěje pak uchrániti jich před wšelikými hrubšími poslechy, zavedl také hlasité veřejné wyznávání hříchů nebo přestupků proti řeholi. Nicméně byl náwal k řeholi té tak nesmírný, že mnozí žili docela jen w lesích nedaleko kláštera, ale přísně podle týchž pravidel a tak příkladně, že považováni jsou wůbec za lidi zbožné a swaté. Mimo ustwícnou práci, jež se s modlitbou střídala, wěnowala se hlavní péče chudým a nemocným, jež mnisi po wěsnících sami wyhledávali a hojně podporowali, takéž přijímali do kláštera chudé cizince w takovém počtu, že se i samým bratřím někdy potravy nedostávalo. Tím spůsobem rozšířil se neobyčejně řád tento po Evropě zvláště za sw. opata Odilona († 1049), takže nejen we Francouzích, Španělich a Wlassích, ale i w Polsku zaveden byl. W polowici 12. století bylo již okolo 2000 klášterů Benediktinských, jež we spojení a pod dohlídkou i správou opata Kluniackého stály. Po celých 200 let byl klášter tento wzorem křesťanské zbožnosti a wydělanosti, wydávaje mnoho schopných představených církwi. S papež Řehoř VII. wysšel z řádu toho. Opatství Kluniacké zrušeno r. 1790; před několika lety teprw zemřel poslední benediktin tohoto kláštera. Mimo tuto nejpatnější kongregaci w Klunech byla brzy i jiná w Kamaldolech (Kampo Maldoli) r. 1018 a we Walom-

brose r. 1038, obě v Itálii, a 1069 v Hirsau v Německu zřízena.

2. Kartusiáni.

Z řádu Benediktinského vyvinuly se zvláštní některé řády, zejména Kartusiáni ve Francouzích. Zakladatelem jejich byl sv. Bruno, r. 1048 v Kolíně nad Rýnem zrozený, jenž, jsa kanovníkem Reměšským, pro svou vyšší vzdělanost a přísnou mravnost veliké cti a vážnosti u souvěkých požíval. Chtěje opravit život a řázen duchovních, a nalezaje v tom mnoho přetěžek, odebral se r. 1084 do pusté krajiny na skalnatou, studenou a lesnatou výšinu (3136 stop) nedaleko města Grenoble ve Francii jihovýchodní, kterou tam „chartreuse“ (čti šartrés) a u nás kartouza jmenují. Tu vedl přísný osamotnělý život, získal brzy 6 soudruhů, a stal se původcem řádu Kartusiánů. Po 4 letech odebral se do Kalabrie v nejjižnější Itálii, kdež založil podobnou kartouzu a tam r. 1101 skončil. Řeholníci tito žijí sice v jednom klášteře, ale jsou pravými poustevníky ve svých celách (světnicích), tak že ani společně nejedí. Zachovávají přísnou klauzuru, nemychajíce z domu, aniž náležitě přijímajíce, leda s povolením představeného; zabývají se modlitbou i nočního času v chrámu a studii. Změni nemají a vyrábějí zvláštní lékařský líčivý v továrnách, jehož výnos obrací se ve prospěch chrámů. Zachovávají mlčení dle předpisu a požívají jen posní stravy. *) Jsou také ve Francii ženské kla-

*) Pouhou však smyslenkou jest, že se pozdravují Kartusiáni slovy: „Memento mori“ (pomni na smrt) aneb že spí v rakvi.

řterý této řehole, t. p. v Beauregardu nedaleko Belvé Kartouzy.

Belických zásluh dohl si řád ten zvláště opisová-
ním knih. V době největšího rozmětu řádu bylo asi
300 Kartouz, nyní jest jich 18, zvláště ve Francii a
Italii. Nejslavnější jest dosud Grenobelská první Kar-
touza, kdež 70 členů bydlí a již ročně v letní době přes
20.000 cizinců navštěvuje. S t nám dostali se již
r. 1341 na Dujezd do Prahy.

3. Cisterciáci.

Cisterciáci založeni jsou okolo r. 1098 od opata
benediktinského Roberta v pusté krajině francouzské ne-
daleko Dijonu, Citeaux (Cisterc, od množství studnic =
cisteren tak nazvané); ale přísnost, kterou Robert zamá-
děl, nemánila nikterak nových členů, takže se zdálo, že
brzy vymře nový řád tento. Tu vstoupil do řádu jeho
s 30 přáteli 22letý sv. Bernard z rodu šlechtického,
založil v pustém lese za krátký čas nový klášter (Clair-
vaux); a jsa teprve 25letý, převzal jeho správu, i stal
se obnovitelem čili druhým zakladatelem řádu Cister-
ciáckého. Neobyčejná pokora, jež vsedky důstojnosti za-
mítala, zůstala mu nesmírné úcty; apoštolská pak ne-
ohroženost, s kterouž láral vselike poklesky lidské bez
rozdílu, nemýjímaje ani nejvyšších hodnostářů světských
a církevních, naklonila mu srdce vsedch upřímných lidí;
ohnivá jeho výmluvnost pohнула tehdejší váhamou
Evropy t nové křižácké výpravě do svaté země; a
oswícený rozum i moudrá rada jednoduchého tohoto
mnicha přicházela vhod císařům i papežům, docházejíc

vděčné odměny od nich. Při smrti jeho r. 1153 bylo v Klerwó asi 700 mnichů, a po Evropě stálo již 160 klášterů dle jeho vzoru zřízených, načež s neobyčejnou rychlostí šířily se po celé toto století, takže v 50 letech 500 opatství zřízeno bylo a bratři Bernardini prostou přímostí svou a neúhonným životem zvláštní obliby u lidu nalezali. V Čechách byl nejslavnější klášter v Sedlci u Kutné Hory, kde nyní jest továrna na tabák, nyní ještě jsou v Oseku a Vyšším Brodě, a na Moscově byli na památném Belehradě. Roku 1793 zbořen jest mezi revolucí klášter Cîteaux; na témž místě jest nyní láznice a trestnice.

§. 124. Řehole kanovníké.

1. Premonstráti.

Původ svůj mají Premonstráti od sv. Norberta. Tenž pocházel ze šlechtické rodiny porýnské a nejša ještě ani knězem byl již kanovníkem v městě Xantenu. Dle tehdejšího obvyčeje vedl rozkošný život, oplýváje jméním i radovánkami a zvláštní řízení Boží obrátilo jej k příslušnému životu. Když jel totiž jednou na koni k nějaké zábavě, tu omráčil jej bleš, čímž, sotva že se zpatoval, přiveden na jinou cestu života svého. Brzo na to dal se po příslušné přípravě vysvětití na kněžství, a opustě dosavadní své místo, rozdal jmění své chudým, načež s povoláním papežským chodil po Francii i v Německu, konaje kající k lidu kázání. Roku pak 1120 založil s přáteli svými v pusté a nezdramé

frajině *Præmonstré**) u Remesse ve Francii nový řád, jenž měl přísnou kázní, zbožným životem, pilnou prací a vědeckým vzděláním jasně spojovati způsob života mnišského a kanovníckého. Norbert přijal řeholi sv. Augustina dítěje, aby bratři působili hlavně kázáním slova Božího a obracováním pohanů a jinověrců. Řeholníci majíce oděv z bílé vlny a zachovávajíce tuhý půst brzy docházeli velikého rozšíření ve Francii, v Belgii, v Německu, Slezsku a Polsku. Tu byl zvolen r. 1126 Norbert za arcibiskupa v Magdeburku (Děvíně). S odebral se tam ač nerad, nezměnil ani svého duchového obleku, ani přísného dosavadního života; osmý roč na to již zemřel. Řád jeho dostal se také brzy do Čech na Strahov r. 1140, an Pražský biskup Jan obětoval k němu místo i náklad. R. 1627 bylo tělo svatého zakladatele řádu, Norberta, do Prahy přeneseno, kdež na Strahově odpočívá.**)

Brzy povstaly i pánské kláštery téhož řádu; v Čechách založen první v Dokšanech r. 1144. Mužský pak řád ten rozšiřoval se neustále, počítaje v největším rozkvětu svém přes 2000 klášterů.

2. Augustiniáni.

K nalehání přísného mravofárce kardinála Petra Damiani z řádu kamaldolského, od sv. Romualda založeného (1018) vydali papežové na rozličných synodách přísnější rozkazy o společenském životě duchovních. Dle těchto předpisů utvořila se kanovníká řehole, kte-

*) Od latinského *praemonstratum* = naznačenou od Boha ve snu.

**) Letosního roku slaví se 250letá památka přenesení toho.

rouž vůbec „řeholí sw. Augustina“ jmenovali. Hlavním sídlem nových těchto kanovníků řeholních byl papežský chrám Lateranský v Římě, pročež je i Lateranské nazývali. Do Čech uvedl je Pražský biskup Jan IV. poznám je ve francouzském městě Arignoně, kdež tehdaž papežové se zdržovali, a založil jim ve svém biskupském městě Roudnici r. 1333 první velkolepý klášter s nádherným chrámem, obdůž se pak na jiná místa v Čechách t. p. na Karlov v Praze, do Třeboně, Lanškrouna a jinam dostali. Působení jejich v duchovní správě bylo velmi prospěšné a vydatné a řeholní život spřádáný.

§. 125. Řády chudobné (mendikanti).

1. Bratři sw. Františka.

Ve 13. století vynikly velice oba řády chudých či žebravých mnichů sw. Františka a sw. Dominika, a to hlavně z té příčiny, že nebyli tak od lidu odloučeni jako dřívější klášterníci, nýbrž neustále i působením svým i výživou svou s lidem se stýkali. Sedni (Františkáni) chtěli působiti více svým sebezapíráním (chudobou), druzí (dominikáni) svým vyučováním. Původ svůj měli zcela v tehdejších poměrech církevních.

V té době totiž powstał ve Francouzích kupec Petr Walbus v Lyoně, který pilně čítával písmo svatá, a když mu milý přítel jeho zemřel, osvědčilo své jmění chudým rozdal, a chodě z místa na místo, horlivě slovo Boží lidu lágal (1170). Škoda, že časem odchylił se od učení i od řádů církevních, lišše se mnohými zvláštnostmi, čímž se svými ctiteli od společnosti cír-

členové se odděloval. Stoupencové jeho, odmítávající se na písmo svatá, chtěli také rychle dle apoštolského prý spůsobu zařizovati víru i život křesťanský, a neumějíce rozeznati původní stav církve a podstatné vlastnosti její od pozdějšího vývoje a vedlejších okolností, dle libowůle své mnoho měnili a přewracovali. Tak zavrhowali i svátosti, zejména večeři Páně, pokání, kněžství a manželsství, newssimali si učení a výkladů sw. otců a pozdější církve, opomíjeli swátých a obřady církevní, odstranili církevní úřady a wesskerou poslušnost církwi wypowídali. Nicméně měli weliké množství přívrženců, zvláště wenkowského lidu. Nebo tento wida jejich přísnost a chudobu života, oblíbil si brzy jednoduchou jejich víru, a houněně přidržowal se nowého kazatele apoštolského, jenž přísně dotíral na pořázený mrav wěřících i duchowenstwa.

Proti Petrowi Waldenskému a stoupencům jeho objevil se w církwi Páně sw. Frantisek z Assisi, muž ducha apoštolského a příkladný kazatel slowem i životem swým. Kdežto ostatní řády časem welikých statků nabýwaly a značného jmění sobě nahromadowaly: chtěl sw. Frantisek právě vůči chudým Waldenským dořázi, že i w církwi může obstáti celý řád mužů apoštolských, fdežby ani jednotliwec, ani celý klášter žádného jmění neměl, a jen od dobrowolných každodenních almužen dobrodinců se wydržowal, dávaje tak živý příklad sebezapření z lásky ku Kristu. Práci měli si wybělati pro sebe, čeho potřebowali; nemocným a nuzným pať měli u lidu dary wyprositi. Proto nazwáni jsou řehole žebravé (lat. mendicantes). Členové řádu měli choditi po krajích, aby w duchu církve apoštolské

lid u víře Páně vyučovali, zbloudilé na pravou cestu přimáděli a kleslé obraceli, čímžby nejlépe nebezpečnému působení Waldenských přítrž učinili. A v skutku noví mnichové jali se záhy předstihati samé Waldenské, jak v dobrovolné chudobě, tak i v horlivém a pilném řázení slova Božího a v jiných ctnostech křesťanských. Cínice pak to vše v dokonalém souhlasu a poslušnosti církve římské, nabyli skutečnými zásluhami svými rychle veliké přízně a znamenitých prospěchů ve všech zemích křesťanských jak na panovníčích dvorech, tak i v chýssích chudiny. František sám ostatním bratřím nejsvětlejším příkladem v této chudobě předcházel. Otec jeho byl bohatým kupcem v Afsisi, městě neapolském, i dal tedy malého syna svého Jana pilně cvičiti ve francouzské řeči, aby jej v obchodě svém mohl potřebovati, a mladík činil takové pokroky, že mu od toho i jméno František (Francesco) zůstalo. Ale útlý cit chlapcův neuzavíral žádných vloh ke kupectví; mnohem spíše byl nakloněn k zbožnému duchovnímu životu.

Težká nemoc, ze které šťastně vyvázl, povznesla mysl Františkovu k takové lásce Boží, že to všem lidem s podivením bylo. „Prodej všechno co máš, a rozdej chudým, a budeš míti poklad v nebi, a pojď, následuj mne,“ — slova tato Páně (Mat. 19, 21.) zaznívala mu pořád v srdci a myslí; a František nedbaje žádných ohledů lidských, daroval jedinou chudému člověku svůj nový drahý oděv, nad čímž rozmrzel se otec jeho tak velice, že jej soudně dal vyděbiti jako syna marnotratného. Ale tento s radostí obřekl se i posledního štátu a když nemohl chudým z vlastního rozdávat, vyprosil jim almužny u jiných.

V roce 1208 zaslechl Frantisek na kázání w kostele slova Spasitelova, an vysílaje apostoły do světa, řekl k nim: Nemějte zlata ani stříbra, ani peněz w opascích svých, ani mosiny na cestě, ani dvou sukní, ani obuvi, ani hůlky: hodent zajisté jest dělník postrmu svého (Mat. 10, 9. 10); tuť zvolal w nadšené radosti: Potom jsem toužil, toho jsem sobě wždycky přáwal, a hned uzavřel, že podle tohoto příkladu sw. apostoľů i on bude kázati wíru Páně. Nyní oddal se celý službě Boží w modlitbě a postu, přemýšleje i připravuje se k swému nowému působení. Benediktini darowali mu blíž rodistě jeho kapličku Panny Marie, wedle níž zřídil sobě malou jestýňku k swé soukromé pobožnosti. Na to w sprostém šatu, bosýma nohama, přepásán provazem, nastoupil swůj kazatelský úkol; we 2 letech získal 12 bratrů, zavázav je k úplné chudobě. Papež Innocenc III., jenž již nechtěl wůbec rozšiřowati počet četných tehdaž řeholí, schwálil mu sice ústně sľedjetný a odwážný jeho úmysl, ale potworzení písemného mu neudělil, očeláwaje, že časem a zkuseností sami bratři upustí od nesľýchané této přisľnosti. Ale ohnivý zalladatel došľádal w důwěře bratřím: Máme sice chudou matku (řeholí) na zemi, za to wšak bohatého otce na nebi; jáť pewně spolehám na Pána Sežítse, který sľíbil nám kráľowství nebeské a neodepře nám tedy ani toho mála, jehož k zachowání života potřebujeme. A tak po deset let rozšiřowal se řád tento po celé Italii, Francii, Španěľích, Anglii a Německu, takže již r. 1219 několik set bratrů (mnozí udávaji docela 5000) se ku poradě sešľlo, a 500 nowiců hned zase přistoupilo. Tu konečně potwrdil papež Honorius III. r. 1223 řeholí tuto, a dal členům jejím

právo, aby na všech místech bez přelážití směli lázati a zpovídati. Maje tedy nyní pojistěný řád svůj uchýlil se sám svatý zakladatel Frantisek do samoty na jednu horu, kdež asi po 3 letech v nábožném rozjímání zemřel r. 1226 dne 4. října. V pokore své nedal se ani na kněze vysvětit, považuje se vždy za velkého hříšníka před Bohem. Ve dvou letech již prohlásila ho církev za svatého a za 30 let měl řád jeho již 1800 klášterů, a mezi členy toho řádu zvláště vynikal znamenitý řádce sv. Antonín Paduanský († 1231), jakož i učenosti svou proslulý sv. Bonaventura († 1274) a j. Tak povstali řeholníci sv. Františka, jež on z pokory „menšími bratři“ čili Minority nazval. Později teprve rozdělili se na dvě třídy, jednu přísnější, kteří se nazývali Františkáni (nebo Observanti) a druhou mírnější, jimž původní jméno Minorité (nebo Conventualové) zůstalo. Do Čech přišli již r. 1232 i sv. Salubru do Prahy, držíce se tu hned od počátku mírnější řehole, (kdežto přísnější čili bosáci v klášteře sv. Ambrože před Právnou branou v Praze (v Hibernické ulici) r. 1233 a u sv. Františka (na Františce) rokem 1234 se usadili. V nyníjším klášteře u Panny Marie Sněžné usadili se teprve r. 1604.

Teprve okolo r. 1525 povstal ve Wlassích příčiněm Matouše z Bassi opět přísnější druh Františkánů, jenž od kapuce své kapucínů se nazval. Do Prahy přišli poprvé roku 1600 z Itálie a usadili se na Hradčanech, a dostavěli si r. 1642 druhý klášter s kostelem n. sv. Josefa na Novém městě.

2. Řád sw. Dominika.

Dominikáni počítají se také k chudým mnichům. Když Waldensští chudobou svou ve Francii zvlášť vynikati hleděli, tu povstali Frantiskáni, kteří vyšsedše z lůna církve učinili dobromolnou chudobu základem své společnosti, aby tak dali wzorný příklad křesťanského sebezapření w církvi samé, od níž Waldensští se odloučili. W tom čase wywinuli se wssak z Waldenských, kteří sobě jinač ještě dosti mírně počínali, Albigenští, od města Albi we Francouzích tak zvaní, kteří příkrým počínáním svým hrozili vyhladiti základní pravidla wíry i života křesťanského a po celé zemi rychle se rozšširowali, zvlášť též zamítali manželství a tělesným žádostem howěti dowolowali.

Tu wystoupili sice proti nim Cisterciáci, awssak uvažující se w pěkném oděwu a dobře žijíce, nenacházeli u přísných nowotářů těchto walného účinku. A když si na to stěžowali, chtějíce již zastawiti činnost svou, tu radil jim španělský jeden biskup, jenž jižním Francouzskem cestowal, maje w průvodu učeného kanovníka Dominika, šlechtice španělského z rodu Guzmanů, aby proti ošálé chudobě Albigenských wystupowali raději také apostolskou chudobou, a proti lichým jejich naukám, aby horliwě wíru Páně wyhládali. Té rady uchopil se sw. Dominik sám a pracowal z počátku po 10 let na obrácení Albigenských, chodě boš a w chudém oděwu a přísný život weda (1205). Neobyčejnou touto přísností a horlivosťou získal si brzy náklonnost Albigenských, kteří se domníwali, jakoby kněží w církvi ani podobný život wěsti nemohli. Mimo to pať kázal jim pilně hlawní učení

Křistovo a život, utrpení i oslavení Páně v tajemstvích růžence do lidské paměti vstěpomal, doplnim a uspořádám tuto zvláštní pobožnost pro lid křesťanský přeužitečnou. Vidá však, že nedostačují síly jeho samotné, usmyslil sobě Dominik založiti zvláštní řád k tomu účelu, aby lidu s horlivostí apoštolskou učení Páně hlásal, a životem klášterním lidu svítil. Proto nazval nový řád svůj také řádem kazatelským, dosáhnem již r. 1216 potvrzení církevního od papeže Innocence III. Nyní tedy cestoval ve Španělsku, Francii, Španělsku, zakládaje kláštery svého řádu, a také do Anglie, Němec a Uher řeholníky své rozestřel. Po šesti letech při smrti jeho r. 1221 počítalo se v Evropě již 60 klášterů kazatelských. Do Čech dostali se r. 1226, a sice nejprve k sv. Klementu na Poříčí, a později k sv. Klementu u kamenného mostu (v Klementinu) a teprve r. 1624 dostali se k sv. Václavu.

Misionářství bylo hlavní jich úlohou i po smrti sv. zakladatele a řád ten působil blahodárně v celém tehdejší křesťanském světě. Mimo kazatelství hleděli si také horlivě nčnosti, přednášejíce na vysokých školách. Z nich vyšlo mnoho biskupů, několik papežů a veliký počet spisovatelů, mezi nimi i sv. Tomáš Akvinský (+ 1274).

3. Ženské kláštery a třetí řád.

Poblé těchto pravidel sv. Františka a Dominika utvořily se také ženské řády. Nebo na radu sv. Františka stala se zakladatelkou jejich jeho žačka a duchem jemu příbuzná sv. Klara z Asisi, která r. 1212 zbožné panny stejného smýšlení při kostele sv. Damiána

blíž Alsfisi kolem sebe shromáždila, a r. 1220 papežského potvrzení dosáhla pro duchovní sestry své, jimž roku 1224 sw. Frantisek zvláštní pravidla vypracoval a jež se později dle zakladatelky své Klarisky jmenovaly. S tyto dostaly se záhy do Čech, nebo bl. Alzečka již r. 1234 založila pro ně klášter u sw. Frantiska, (později sw. Kláry, a konečně sw. Alzečky blíž Vltavy na Frantisku jmenovaný), v němž sama jako abatyse několik let (do 1238) žila, a teprve r. 1282 zemřela; později dostaly se do Panenské Týnky.

Kromě těchto Frantiskánek powstała také ženská řehole Dominikánek, jež r. 1219 sw. Dominik v jednom klášteře římském dle své řehole zařídil, načež se až na 300 klášterů po Evropě rozšířily. Mezi nimi vznikla sw. Kateřina Sienká († 1380). S do Čech dostaly se roku 1293 na Dvůr v Praze; roku 1313 usadily pak se v klášteře po Templáři, vystavěly tu kostel sw. Anny (nyní tiskárna knu Boh. Šaafa).

Mimo první a druhý řád vznikl ještě také třetí řád sw. Frantiska pro mužské i ženské, kteří ve světě bydlí a přece v přiměřeném způsobu řeholi dle možnosti své zachovati chtějí. Známý jsou pod jménem terciarů a terciarek. Vidě každého stavu a pomoci mohou k nim přistoupiti. K terciarkám náležejí také Alžbětinky, dle sw. Alžběty tak zvané, již si zvolily za svou patronku, ježto se o rozšíření terciarek v Německu horlivě starala. Obluhují nemocné ženské a mají též v Praze svůj špitál.

4. Karmelitáni a Augustiniáni.

3 tyto dva řády počítají se obyčejně k řeholím chudým. Roku 1224 potvrdil papež Honorius III. poustevníky na hoře Karmelské ve svaté zemi co zvláštní řád Karmelitánů, kteří se již po 5 letech odtud do Evropy vystěhovali a r. 1245 mezi řády chudé počtení byli. Karel IV. založil jim r. 1347 den po své korunovací klášter s kostelem u Panny Marie Sněžné v Praze, kdež až do r. 1420 setrvali.

Brzy po nich povstala i řehole Augustiniánů. Papež Innocenc IV. totiž spojil tehdejší četné poustevníky a sjednotil je do církevní řehole podle pravidla sv. Augustina, jať se tehdaž vůbec jmenovalo okolo r. 1244, a nástupce jeho Alexander IV. připojil k nim r. 1256 ještě jiné zbožné spolky, nazvav je poustevníky Augustiniánskými a vrádiv je mezi řády chudé. 3 v Čechách je nacházíme již r. 1262 u sv. Dobrotivé a r. 1286 dostali od krále Václava II. kostel a klášter u sv. Tomáše na Malé straně v Praze. První pať ženských jejich klášter vystavěl jim Karel IV. v Praze u sv. Kateřiny.

§. 126. Trinitáři a řižovníci.

1. Trinitáři francouzští a španělsští.

Dva zbožní mužové francouzští, kněz San z Mathy a poustevník Felix z Valois vymohli sobě r. 1198 u papeže Innocence III. potvrzení nového řádu nejsvětější Trojice k vysvobození zajatých křesťanů zvlášť v otroctví africkém, a již roku 1200 při-

máběli dva členové řádu 186 z Maroka vykoupených křesťanů u velikém jásotu do Paříže. Na to odplul tam i San sám, kdežto zatím Felix ve Francii pracoval, sbíraje příspěvky na výkupy, a zakládaje „domy milosrdné“ pro nemocné a sestárle vykoupence. Řád ten rozmáhal se s velikým prospěchem po celé Evropě a vysvobodil za 400 let ke 30.000 nešťastných, maje ještě v minulém století ke 300 klášterům. V Praze založili sobě r. 1704 na Spálené ulici klášter, a sbírali peníze na osvobození křesťanů z tureckého otroctví.

Ve Španělsích, kdež tehdaž ještě moslemínští Maurové vládli, založil r. 1218 podobný řád sv. Petr Nolasť, pomocí zbožného Raymunda Pennafortského a obětavostí krále španělského Jafuba I. v Barceloně, jehož údomé, 13 šlechticů, 6 kněží a 7 rytířů se pod ochranu Matky Boží odemzdali, zavazující se své jmění i statky, ano i samy sebe k tomu účelu věnovati, načež r. 1235 od papeže Řehoře IX. stvrzení dosáhli. Petr stal se jich generálem a získal sám na svých cestách 400 nešťastných; a jednou se i v Africe sám do otroctví za jiného podal. Později rozšířili se nejen ve Španělsích a Francii, ale i v Americe.

2. Řižovníci s červenou hvězdou.

V středověku květky v Evropských zemích zvláštní řády řižovníků, zabývající se hlavně obsluhou ve špitálech, a také v Čechách vznikl podobný řád a sice v Praze za krále Václava I. r. 1234, kdež sestra jeho blah. Anežka založila špitál pro chudé, nemocné a poustníky, jejichž osvětčování svěčila zvláštnímu bratrstvu, jakéž tehdaž takové ústavy dle vzoru maltežského spi-

tálu w Jerusalemě vůbec řídívalo, až papež Řehoř IX. r. 1237 jim řeholi sv. Augustina uložil. Královna Konstancie, Anežčina matka, darovala jim již r. 1235 kostel sv. Petra na Poříčí, kamž i špitál přestěhovali, a přirůstala jim i všecky statky špitálu tohoto. Roku 1250 přivzali sobě za odznak červenou hvězdu, nejspíš dle prvního svého velmistra Albrechta ze Sternberka, jenž ji ve svém rodinném znaku nosil, a r. 1252 odstěhovali se teprve do nynějšího domu u mostu kameného, ježž jim blah. Anežka vystavěla.

Při tom obstarávali a zastávají také až dosavad i duchovní správu; řád řížovníků rozšířil se z Čech i do Moravy a Slezska, do Rakous a do Uher.

IX.

Snížení papežské stolice w XIV. století.

§. 127. Všeobecný rozhled a povšedné o tom úvahy.

Gledíme-li k vývoji moci papežské w středověku, musíme dobře rozeznávati dvojí obor a sice moc církevní a moc světskou. Obor církevní moci patří navždy k podstatě nejvyššího úřadu biskupa Římského, obor však moci světské jest jen vedlejší; proto také musí církevní činnost papeže vždy w církvi trvati, kdežto světská jeho působnost dle časových poměrů se mění, rozšiřujíc se nebo obmezujíc. Takto nalezáme i w středověku, kdež za papeže Řehoře VII. a Innocence III. moc papežská w ohledu světském vrchole svého dosáhla. Než byl to jen náhodilý vývoj primatu, jenž opět změ-

niti se mohl, jak mile poměry středověké se změnily. Vždyť známe původ této světské moci, že povstala z potřeby v době takové, když veřejný život národů ve velkém nepořádku se nacházel, a kde jen společnou snahou císařů a papežů pod záštitou církve náprava provésti se mohla. Následkem tohoto zatročení papežského upravení se znenáhla tyto neuřazené poměry v řádný život občanský i společenský na základech zcela křesťanských. V Říma vycházely tehdy pravidla a zákony pro všechny země křesťanské, a panovníci přijímali je a prováděli ve svých zemích.

Dříve, pokud zasedali v Římě takové mužové na stolici papežské, kteří jenom blaho církve a národů na zřeteli měli, beze všech ohledů vedlejších: potud také rozšířená moc tato papežská vítána byla národům a králům jejich, a účinkovala blahodárně ku prospěchu církve i lidstva, takže římské papežové následkem toho požívali svrchované úcty a vážnosti u celého světa křesťanského. A prospívali tím více, když i německí císařové jakožto ochráncové a podporovatelé církve stejnými úmysly sledčnými se voditi dávali k užítku církve a oblažení lidu svého, nemajíce při tom násilných neb osobních ohledů na zřeteli. Avšak později přibíhávaly se nedorozumění a roztržky mezi oběma nejvyššíma mocnostmi ve světě křesťanském, takže jedni proti druhým docela jako nepřátelé vystupovali; a tu byly spory a středy z toho nemýhnutelné. Nebo někteří papežové, nejsouce ani ducha ani vůle Řehořovy, neuměli příiněnými cestami prováděti tuto právomocnost svou u rozličných panovníků, nedbali také na změněné poměry a čas, anebo až příliš do občanských záležitostí zasahovali.

A zase s druhé strany mnozí králové evropsští ozývali se o swá skutečná neb domnělá práva panovníčá, přiznávali w tuhé spory s papeži a neuwarovali se ani nemilých bojů a přehmatů. Tím wšak mizela nutně dosavadní swětová wáznost papežů, a swrchovaná jejich právomocnost počala se w oboru swětském obmezovati, a na původní činnost jejich církevní jen odkazovati.

Tudíž shledáváme na konci 13. století za papeže Bonifáce VIII. (r. 1294), že zmenšuje se oprávněnou moc papežstvá. Mnozí owšem chtěli mu připisovati celou winu tohoto úpadku a slešlé wáznosti, an prý přepínal požadavky a nároky swé: nezpomenuli wšak přitom, že nejednal on nikde a nikterak dle nějakých nových nebo docela osobních swých náhledů, nýbrž že hleděl ustupečňowati jen ony zásady mocných předchůdců swých, jež tito w život uwedli. Že se mu to nepodařilo, to nezawiselo na počínání jeho, nýbrž příčinou toho byly změněné tehdejší poměry, jichž Bonifác neseťřil.

§. 128. Král Filip IV. w boji s papežem Bonifácem VIII. a Klementem V.

1. Bonifác VIII. a bulla: „Unam Sanctam.“

Nastoupiv na stolicí papežskou r. 1294, a znaje se dobře w tehdejší práwě církevní, chtěl Bonifác VIII. rázným duchem swým zameziti wypuklou práwě wálku krále francouzského Filipa IV. Krásného s králem Anglickým, a chtěl je pod trestem církevním přinutiti k posloji. Wšak již r. 1268 wydal král francouzský Ludwík IX. veřejné prohlášení, že králowství francouzské stojí pouze pod ochranou Boží, a že tedy w tom ohledu

od nižádného člověka, a ani od papeže nezávisí. Proto nechtěl se Filip nikterak tomuto rozkazu papežově podrobiti; papež zakázal tedy oběma králům, aby bez svolení papežského duchovenstvu žádných nových daní neukládali.

Domníval se papež, že oba králové nedostatkem peněz i uzavření pokoje budou donuceni. Ale Filip zase zapověděl, aby se budoucně žádné peníze ze země francouzské nerobily, a tudíž pražádné poplatky do Říma se neodváděly. Tím ohrožen Bonifac, zmírnil svůj dřívější rozkaz, a Filip podrobil se na to smířlivému ujednání se strany papeže, čímž mezi oběma králi mír zjedнан. (1298). Po 3 letech poslal papež do Francouz biskupa, jehož Filip dříve již nenáviděl, aby vyjednával s králem o výpravu křížáckou; biskup však neschůdně se tu králi zachoval; pročž dal jej král v obžalobu, v níž i skutečně byl odsouzen. Tím uražen žádal Bonifac za propuštění biskupa, zrušuje všechny výsady francouzskému králi učiněné a vyhýval biskupy i právníky z Francie na synodu do Říma i soudu o vládně Filipově, jemuž mezi jiným i penězokazství vytýkáno. Tu král zapověděl biskupům jíti do Říma a shromážditu zemské stavy, šlechtu, duchovenstvo a městské zástupce na sněm, vymohl na nich snadno stvrzení starších již stanov, že Francie stojí jen pod Bohem a králem a že ji má král proti každému obraňovati (1302).

Téhož roku vyšel přišlo i 50 prelátům do Říma na synodu, a papež vydal tu onu známou bulu, začínající slovy *Unam sanctam* (jednu svatou), v níž zásady svého jednání vykládal. Obsah její byl ten, že „Kristus založil jedinou svatou obecnou a apoštolskou

církve, již dva meče odemždal (Lut. 22, 38), z nichž jedním vládně papež a druhým králové pro církev dle rozkazu papežova. Meče ty významují prý dvě moci, duchovní a světskou, z nichž k vůli pořádku jedna druhé se má podrobiti an tělo nemůže dvě hlavy míti. Jelikož prý však na jevě jest, že duchovní moc vyšše stojí než světská, jako duch jest nad tělem, proto podřízena jest světská moc moci duchovní a tudíž jsou všickni králové papeži podrobení.“ Tím měla naznačena a odůvodněna býti jednota křesťanského světa v středověku, a svrchovanost papežská, jak od času Řehoře VII. se vyvíjela a vedle papežů samých i mnohé učené obhájece našla.

Nicméně vyjednával přece papež s králem o urovnání sporů těchto, avšak Filip, nalézaje podporu valnou v zemi odhodlal se k boji nejkrásnějšímu. Tak vyžhán byl v státní radě r. 1303 v jedné řeči král, aby chránil církev proti lichému papeži, wetřelci a lupiči, lacíři, a swatolupci, jenž má sesazen býti pro nesmyslné rozšiřování své moci, a 29 žalob proti papeži tu předneseno. Dowěděv se o tom papež, vydal bulu, v níž jednání své ospravedlňoval a vyhrožoval spolu vyhobcovaním z církve; než právě ten den před prohlášením klatby zajat jest v rodíšti svém z rozkazu králova a nedůstojně i necitelně s ním nakládáno, takže rodáci jeho konečně sami se papeže ujali a jej vyvobodili. V tomto nátlaku zachoval se papež dle důstojnosti své dohládaje: „Brazen jsa jako Kristus, chci umříti jak se na papeže sluší.“ Nawrátiw se do Říma a jásajícím lidem byw uvítán zemřel brzy na to v říjnu r. 1303.

2. Klement V. a zrušení Templářů (1312).

Žij za Boniface VIII. byla vážnost stolice papežské ve veřejném světě velmi otřesena. Velší ránu zasadil vssat neodvratnosti její papež Klement V. Založto arcibiskup ve francouzském městě Bordeaux (Bordó) vymolen byl za papeže; ale ani t výslovnému pozvání kardinálů nepřistěhoval se do Říma, nýbrž využíval ještě sám kardinály římské, aby se dostavili do Francouz do města Lyonu t papežské korunovací jeho, an prý má úmysl zůstatí na vždy ve Francii; a v skutku vymolil sobě pak na místo papežského sídelního města Říma francouzské město Avignon (1309). Šest sice pravda, že tehdaž brojily proti sobě různé strany v Římě, z nichž žádná s papežem nedržela; ale právě z té příčiny bylo tím více třeba přítomnosti papežovy v Římě, aby se starý pořádek zase zavedl. Klement V. vymolil sobě nadto ještě několik francouzských kardinálů, a byl nyní zcela odvrácen od Francie, a neměl při tom ani potřebných příjmů, takže francouzské duchovenstvo i kostely daněmi stále obtěžoval. Papežství jeho osvědčilo se tím způsobem celou řadou porokujících skutků, t nimž se jen t vůli králi, ač na snížení důstojnosti papežské a na škodu církve odhodlal. Tak mimo jiné král žádal od něho odsouzení zemřelého jeho předchůdce Boniface VIII. a zrušení řádu templářského, což obé papež sám provésti se neodvážil.

U nesnázi této poradili mu, aby svolal raději obecný sněm církevní, an tento bude moci tak důležité otázky důkladněji prosloumati a vůči králi i swo-

bodněji rozřešiti. Ludiž vypsan sněm do francouzského města Vienny (1311).

Král Filip a přívrženci jeho obviňovali sice zemřelého papeže Boniface z mnohých zločinů zejména proti pravoměrnosti, majíce za svědky úhlavní jeho nepřátele; ale několik kardinálů ujímalo se ho neohroženě, a mnozí rytířové vyhýželi hánce jeho na souboj, jehož ovšem nikdo nepřijal — a tím upuštěno od celé této rozepře. Když se pak jednalo o zrušení templářů, tu zastávala se jich většina; ale když dostavil se král, aby dolehal na sněm, a i na papeže důtklivým psaním, tu Klement skutečně řád templářský zrušil (1312).

Za pohnutky jednání svého sice nváběl, že nejen řád ohledně pravoměrnosti se provinil, ale že velmistr i mnozí členové sami k hrubým zločinům se přiznali. Proti těmto důvodům dá se ovšem mnoho závažného namítati; nebo výsledky templářů daly se před komisi královskou pomocí mučidel, a tu mnozí, mezi nimi i velmistr Molay, přisvědčovali prý se všemu, čeho se od nich žádalo; ano slibovalo prý se i vyšetřovaným, že dosáhnou odpustění, pakli se jen přiznají. A když pak přece mnozí templáři své dřívější výroky odvolávali, dotvrzujíce newinnost řádu svého, dávali je upalovati; tak stonalo na hranici jen v Paříži 113 osob řádu templářského. Zest arcí možná, že některé členové řádu pocházejíce z šlechtických rodin jižního Francouzka, kde mnohé tehdyž sekty náboženské se vyskytaly, — pochybili ve víře, zvláště an i na východě mnohých nepravostí viděli: ale v čem by záležely tyto bludy jejich, nikdo posud newyskoumal. Žeby se však byli úplně neměre oddali anebo docela modlařství, jest pouhá smy-

sslenka. Žel toho, že tak ukrutně s nimi nafládáno z vůle královny, a že tehdaž papež svým francouzským obydlím v úplně odvislosti od krále se ucházel.

§. 129. Papežové v Avignoně (1309—78). (Zajetí Babylonště.)

Nástupce Klementa V. († 1314) papež Jan XXII. ustanovil sobě opět sídlo své ve Francouzích, jakoby navždy papežové zůstati měli v Avignoně, ač ani město samo nepatřilo Francii, nýbrž Neapolsku. Jan XXII. jmenoval opět několik nových kardinálů francouzských, dělaje se tak tím odvislejší od Francie. A když znenáhla počínali se papežové francouzští vládati i do věcí politických, podporníci francouzské krále zvláště proti Němcům, a chtěje jim i tu císařské koruně římsko-německé pomoci: tu ztráceli nejen své vlastní neodvislosti a lásky u národů jiných, ale přicházeli i do nemilých nesnází a záhubných sporů. Dějepis nazval neobvyčejné sídlení toto papežů ve Francii, jež i 70 letům trvalo, zajetím Babylonštěm; nicméně wyznati se musí, že právě papežové Avignonští vesměs wyznační se bezúhonností mravů, církevním smýšlením a snahami po opravách, a hlavně jen svým sídlem a okolím v provedení silechetných snah svých zdržováni byli.

1. Boj Jana XXII. s Ludvíkem Bavorským.

Od německých knížat za krále vyvolený Ludvík (1314) zanevřel brzy na nově zvoleného papeže (1316), jak mile upozoroval, že začíná přelísť hověti lživé politice králů francouzských, bažících po císařské koruně, i

odvážil se ještě k přitěžšímu kroku nežli Filip proti Bonifacovi. Když papež Ludvíkovi vytýkal, že užívá titulu římského císaře, ač není ještě od papeže ani uznán ani korunován, a že se spolčuje s nepřáteli papežské stolice, dal mu Ludvík za odpověď, že právě vlastně papež sám ruší pokoj ve světě a podporuje války. A když papež Jan nároky Ludvíkovy na římské císařství za neplatné prohlásil a jej i z církve vyobcoval (1324), tu dal král zase rozšiřovati proti papeži spisy wsselité, v nichž obviňoval papeže z kacířství. Ano král odebral se do Říma, kdež mu u přítomnosti jednoho vlastního biskupa, z církve vyobcovaného, čtyři měšťané vsadili císařskou korunu na hlavu (1328), načež počínaje si tu jako vladař ve své zemi, docela nařkl papeže z velezrady a kacířství, sesadil jej a na jeho místo povýšil jednoho Grantiffána nedobré pověsti za papeže Mikuláše V., jehož napřed sám korunoval, načež zase dal se od tohoto nepravého papeže sám takéž korunovati. Avšak dlouho nepožíval oddanosti lidu římského, a proto navrátil se raději brzy domů; a tu sotva že odtáhl, podbala se města vlastní i protipapež zase Janovi XXII. a papež velkomyšlně odpustil jim přenáhlení jejich. Škoda že nezůstal nyní papež v Římě; než zdá se, že necítil se dosti silným proti nepokojným Římanům, a jinač velmi již přivykl na dosavadní obydlí své, jsa stařec 90letý (+ 1334). Ucházel se sice později Ludvík zase o své smíření s papeži; ale když tito mu kladli velmi těžké podmínky, chtějíce nadržovati králům francouzským: tu radila mu sama knížata německá, aby se o to více nestaral, a tak zemřel nesmířen s římskou stolicí (1347).

2. Poslední papežové v Avignoně. Návrat papeže do Říma (1378).

Nástupcem papeže Jana XXII. stal se cisterciák Benedikt XII. (1334), jenž k žádosti Římanů již do Říma odstěhovati se chtěl, ale francouzští kardinálové a dvůr francouzský zdržovali jej všemožně; i vystavěl tedy palác papežský v Avignoně.

Po něm následoval Klement VI. (r. 1342), opět rodilý Francouz. Slavné poselství z Říma vyžádalo jej osobně, aby se do bývalého sídla papežského odstěhoval; ale jsa až příliš oddán politice francouzské, nejen nemýhoval spravedlivé žádosti této, ale jmenoval zase několik krajanů svých za kardinály a koupil celé hrabství Avignonské za 80.000 zl. jakoby tu namýšl papežské sídlo mělo býti pojistěno. (1348.) Také podporoval i penězi četnými (800.000 zl.) stát francouzský, ač v Římě, nespokojeném se řáděním silechtů, i osobní jeho přítomnosti i hmotné podpory mnohem více bylo zapotřebí.

Nástupce jeho Innocenc VI. obrátil zřetel svůj opět k zemi papežské, kdež Mikuláš Rienzi (Cola di Rienzi) vůdce lidu proti silechtě velice obavy vzbuzoval. Vyslané od papeže vojsko zmocnilo se brzy celého papežského státu, a náš český král Karel IV. byl pak v Římě 1355 od dvou kardinálů za císaře korunován.

Lepru papež Urban V. (1363) vyjednal s císařem Karlem IV. návrat svůj do Říma, ač tomu kardinálové i francouzský král odporovali; když však jej tlupa nespokojenců v Avignonu oblehala a ošklivě francouzské příliš jeho činnosti přefázelo: vydal se s několika

málo kardinálů r. 1367 na cestu a byl s všeobecným jásotem v Římě přijat. Když pak opět zdvihaly se v Římě nepokoje, nedal se odvrátiti ani prosbou sv. Brigitty, kteráž nadšeně brzkou jeho smrt mu věštila, ale poslechna francouzských kardinálů, navrátil se již r. 1370 zase do Avignonu, kdež také po dvou měsících skončil.

Konečně odhodlal se papež Řehoř XI., ač také 18 nových francouzských kardinálů zvolil, k žádoucímu návratu do Říma, zvláště když z Blach vyslaná k němu sv. Kateřina Sienská jej tak důrazně k tomu měla. Šest kardinálů nechťeli následovati jej a četní přátelé papeže hrozili z úmyslu jeho, nicméně v lednu 1377 navrátil se Řehoř do Říma. Když však tu nemohl dle přání svého pokoj zavést, chtěl prý se již po roce navrátili zase do Francie, ale neočekávaná nemoc přefazila záměr tento, a lid prý brzkou jeho smrt (1378) za trest Boží považoval.

§. 130. Čtyřicetiletý rozkol papežský, (Schisma 1373—1417.)

1. Dvojice papežská (v Římě a v Avignonu).

Návrat papežům do starověkého papežského města Říma přál sobě celý tehdejší svět křesťanský a žádala toho také vážnost a neodvratnost úřadu papežského. Řehoř XI. sám nahlížel potřebu a oprávněnost tohoto přání, a proto k návrhu kardinálů římských ustanovil, aby se po jeho smrti na kterémkoli místě v Itálii k volbě nového papeže shromáždili, nečekejíce na příchod šesti kardinálů ve Francii pozůstalých.

Po smrti Řehořově (1378) jessli se tedy římské

kardinalové, jichž bylo 16, k nové volbě v Římě samém; ale poněvadž byly mezi nimi dvě třetiny rozemých Francouzů, obávali se Římané, že nejspíše vyvolí opět nějakého Francouze, který by se mohl zase do Avignonu odstěhovat, a proto nalehli na kardinály vše možně, aby jen Blacha vyvolili. Stalo se jim po vůli, a arcibiskup neapolský, z města Bari v Apulii vyvolen 12 hlasy, k nimž později i oněch 6 francouzských přibýlo, a nový papež s jmenem Urban VI. vstoupil v Řím na stolicí papežskou ku všeobecné radosti Stalle a křesťanského světa, a k uspokojení kardinálů i pařížské univerzity. Požíval zvolený papež z předešlého působení svého chvalné pověsti pro neúhonný život svůj a proto vzbuzoval nejlepší naděje. Měl také dosti dobré vůle a odhodlanosti k provedení mnohých žádoucích oprav a k odstranění některých škodlivých nepořádků v církvi. Škoda jen, že chtěl všecko hned na svaz urovnati a napravit, neshléhl při tom vhodně mírnosti a jemné šetrnosti k osobám rozhodujícím a poměrům až až příliš zatvrdlým. Nejdříve chtěl začíti od kardinálů. Šel znám jako muž nábožný, spravedlivý a lidumilný, nalehal na francouzské své kardinály hned v prvních měsících přítrým způsobem předstíraje jim některé jejich návyky i mravy. Radil mu ovšem moudrá sv. Kateřina Sienšská, aby raději zvolil sobě nový dostatečný počet kardinálů, jež mezi Staliány k tomu za schopné uzná, s těmi pak aby zamýšlené opravy nejprve prováděl; ale papež spolehaje až příliš na vážnost svého úřadu, neshléhl ani sebe lepší rady a popuzoval tím proti sobě kardinály. Mysle, že přísným a bezohledným jednáním svým všecko najednou

napraví, odvrátil si tak myšli všech pomáhlivých. Když pak pozoroval touhu některých kardinálů po návratu do Avignonu, tu nejvíce pochybil papež tím, an jim vyhrožoval, že by pak zvolil totiž nových kardinálů vlastních aby dosavadní převahu francouzských kardinálů úplně zničili. Někdy touto hrozbou nad míru popuzeni odebrali se francouzští kardinálové z Říma do Neapolska, a pozvali tam k sobě i kardinály v Avignonu pozůstalé. Odtud pak poslali papeži do Říma společný list, vyhývajíc ho, aby složil úřad svůj, jelikož prý od nich jen pro přílišný nátlak Římanů, a tudíž neplatně zvolen byl. Papež poslal k nim ovšem 3 kardinály, slibuje jim v mnohém pomoci, ale rozhovorem kardinálové v počtu 13 získali i tyto k nim vyslané; ačkoli pak císař Karel IV. sám k smíření pomáhal, neuposlechli, nýbrž zvolili tu protipapeže, teprve 36. letého kardinála Benewského pod jménem Klementa VII. (1378), který se, jsa rodem Francouz, opět v Avignoně usadil. Tím bylo nad míru zastrášen Urban VI. sesadil všechny své kardinály a zvolil si nyní nových 29, — ale bylo již pozdě, rána jednotě církve zasažená zacelit se nedala.

Celý svět křesťanský rozdmojil se nyní na dvě polovice; větší díl, mezi nimi Německo a Čechy, držely se sice řádného papeže Urbana VI., ale Francouzsko a později i Španělsko a Skotsko přidaly se k protipapeži Klementovi VII. Největší nehoda při tom byla, že i Pařížské vysoké školy, na nichž tehdyž tak slavní bohoslovci a poctiví mužové učili, jako Petr Alliacký, Gerson a Mikuláš Klemenžský, daly se svěsti samolibosti národní a prohlásily se pro Klementa. Tak byla uve-

dena do církve veliká pomatenost, a nesnadno bylo ji odstraniti. Vědělo se ovšem, že má a může míti církev jen jednoho řádného papeže, ale mnozí newěděli, který z obou jest pravý papež, jehož se přidržeti sluší. Zvláště řady i učenci a panovníci v tom určitě si počínali, hledíce více k užtům osobním nežli ku právu a prospěchu církve. Dowážliví a svědomití mužové, kteří nedali se ohledy světskými zmyšliti, klonili se ovšem k Urbanovi římskému, ale zvláště ve Francii mnozí neměli dosti odvahy, veřejně pro něho se prohlásiti. Někteří z nich těšili se, umře-li jeden z nich, že snad druhý pak sám opanuje; jiní zase čekali, že snad konečně světská moc se do toho vloží a pořádek učiní; ale obé se newyplňovalo; konečně byli jiní, kteří dowolávali se obecného sněmu církevního, jenžby přiměl oba dva nynější papeže k odřeknutí se důstojnosti této a pak sám by nového papeže wyvolil.

2. Odstranění rozkolu papežského na sněmě v Kostnici (1417).

Velice zarmoutil se křesťanský svět, wida se v naději své sklamana, řady po smrti Urbanově (1389) wywolen byl na papežskou stolicí opět nový papež z Neapole jmenem Bonifac IX., muž sice bezúhonný, ale přátelům svým až příliš nařloněný; a řady brzy po tom zemřel Klement VII. (1394), zvolili kardinálové francouzští w Awignoně za jeho nástupce Benedikta XIII., ač s tou wýminkou, aby se o uklizení roztržky papežské stolice jakýmkoliv prostředkem, ano, bude-li třeba, i svým odstoupením postaral. Ale zwolený Benedikt nechťel toho učiniti, ač Francouzové proto se od něho oddělili. Za-

tím zemřel w Římě papež r. 1404, a kardinálowé římskí wywolili sobě nástupce jmenem Innocence VII., a po brzké jeho smrti Řehoře XII. (1406). Wywolili jej sice opět s wýminkou, aby se, bude-li třeba, stejně s Benediktem poděloval. Ale žádný z nich nechtěl se místa swého vzdáti, ač toho prospěch církevní jednoty nutně vyžadoval; tu dorozuměli se mezi sebou římskí i awignonští kardinálowé, odstoupili od obou papežů, a uzavřeli, že vypíssou o své ujmě sami bez papeže obecný sněm církevní do Písy na r. 1409, aby již jednou spor tento urovnali. Nebyli k tomu odvážnému a neobyčejnému kroku owšem oprávněni, ale tehdejší učený swět i s uniwersitou Pařížskou souhlasili s jednáním kardinálůw, nemědouce w té chvíli jiné pomoci, ač cítili nezákonnitost i nebezpečnost tohoto mimořádného jednání. Vid pať i kněžstwo přidal se tím raději na jejich stranu, poněwadž neustále obtěžováni byli rozličnými dávkami ku dvěma dworům papežským na uhrazení četných jejich potřeb a wydání.

Byloť to k welkému žalu i zřáze církwi katolické, že tímto Pisanským sněmem dosawadní roztržka a nepořádek s ní spojené se nejen nezmenšily, ale ještě zhoršily a rozmnožily. Nebo když žádný z obou papežů se do Písy na sněm nedostawil, sesadili kardinálowé oba dva, a zvolili ku wsseobecné radosti 70letého učeného biskupa Milánského Alexandra V. na stolec papežský. Než netrwała dlouho radost tato; nebo když se ani Benedikt XIII., při němž stály Španěly, ani Řehoř XII. (s Neapolskem) tomuto owšem neoprávněnému sesazení w Píse nepodwolili a nowě zvolený Alexander, maje za sebou ostatní křesťanský swět, úřad papežský wyklánáwat

počal: viděl udivený svět v zmatku tomto vlastně tři papeže, ačkoliv ovšem jen jeden dle práva mohl býti a skutečně také byl pravou hlavou církve.

Velkou vinu tohoto zmatku nesli i tehdejší králové křesťanští, kteří ze vsselických ohledů a prospěchů jednotlivým papežům lahodili a stranili, nebajíce na skutečné potřeby církve a jejího lidu; ale větší ještě vinu nesli jmenovaní papežové sami, že neměli tolik lásky k církvi a obětavosti, aby zapřením sebe samých a pomnutím osobní cti a zisku byli přiložili ruky k dílu tak nutnému a užitečnému. K tomu ještě zemřel v roce již Alexander V. (1410), a tu vymolen v Římě nový papež Jan XXIII. nechvalné pověsti a paměti.

Konečně otevřel se r. 1414 obecný sněm v Kostnici, na nějž se Jan XXIII. osobně dostavil. Přisli sem také poslancomé druhých dvou papežů, ohlašující odstoupení jejich, pašli také Jan odstoupí. Na počátku ukazoval se sice k tomu ochotným, ale později změnil úmysl svůj a hleděl tajným svým odchodem vyrownání zmařiti. S sesazen jest od shromážděných biskupů, a podrobiv se tomuto nálezu, žil paš jakožto biskup ve Blassích až do r. 1419; také Řehoř XII. poděloval se a obdržem za to biskupství jedno, zemřel již po dvou letech. Ten nepodajný 83letý stařec Benedikt nechtěl ustoupiti, pročž sesazen od shromážděných otců (zemřel po marném několikaletem odporu r. 1424), a za jediného papeže vymolen Martin V., pro moudrost a rozssafnost svou vůbec ctěný (1417). Tak odstraněn jest konečně veliký rozkol v církvi, jenž tolik let podrýmal vážnost nejvyššího biskupa, nemalé pohoršení v kře-

řtanském řvětě zavinil, a mnoho nepořádků do církve uvedl.

Nyní tedy záleželo hlavně na novém papeži, aby pomocí řněmu rázně žádoucí opravy ve řprávě i w řivotě církevním zavedl, a nastalé nepořádky cestami zákonitými rychle odstranil, aby tať zabránil se vznít a zřůst jiným řilám, kteréž o řvé ujmě ř těmto opravám se nabízely.

§. 131. Zlořády w církwi ve 14. věku.

Přebývání papežů ve Francouzřku a vzniklý odtud rozkol papežřský byly velkým zlořádem w církwi, z něhož se mnohé jiné prýřřitily. Nebo papežové, řsouce odřišli od vlády francouzřské, hověli často až příliš žádostem a přáním jejím, neohlížeјce se stejnou měrou na ostatní potřeby celého řřestanstwa, čímž upadli w podeřření strannosti nepřísušné. Národům pať tehdeřřím zdálo se, že papežřská stolice bez Říma sama již nese na sobě wyznačený ráz řvého řnižení a poruřšení, čímž welice na wážnosti řvé ztratila. Ř tomu pať přidružila se i ta okolnost, že papežové zřusta a často bez nutné potřeby w řládali se do záležitostí řvětřřých w je-dnotlivých zemích, jež wlastně ř wírou Řristowou a řřestanským řřivotem nesouwřsely, z čehož powřřtávaly někdý welmi tuhé boje ř panowřří, které obřčejně řu řřlodě církve řončovaly.

Při tom owřřem nesetřeno ani míry a práwa, a řdyž řu pať užito často církevních trestů ř účelům pouze řvětřřím ř. p. wyobcowání z církve (exkomuni-kace), zastawení služeb Božích (interdikť), počali mnozí posut církevních lehce wážiti anebo ani na ně nedbali.

Salé při obřazování cirkewních úřadů vyšších i nižších dály se mnohé nepořádky. Neboť někteří papežové na újmu dosawádních práv jiných osob sobě samým připiřowali práwo, obřazowati škorem wšsech nprázdněná místa (prebendy, obročí) duchowenská, jako biskupství, opatství, kanownictwí a fary, takže okolo r. 1311 ze 100 uprázdněných prebend jich papež sám 90 obřazowal. Práwem stěžowali si na to panownici křesťanskí, tak ř. př. sám zbožný náš Karel IV., že se často bez ohledu na potřeby lidu a země a beze wšeho žřetele ku prospěchu cirkwe dosazowali do Čech i duchowní z cizích zemí, kteří neznali ani poměrů země ani řeči lidu, ano mnohdy ani w celém swém žiwobytí do ustanoweného jim sídla nepřišli a w úřad přidělený se neuwážali, nýbrž najali sobě jiných kněží (střidníků), kteří místo nich za škrowný plat wšsech jejich powinnosti zastávali. Ze tu často nehleděno tak ku schopnosti a swědomitosti střidníkowě, nýbrž spíše jen k láci a nahodilosti jeho, jest owšem wěc přirozená.

Wtímo to stěžowaly si zvláště kanownické kapitoly, že někdy z Říma zadávala se již napřed mnohá místa cirkewní, ač ještě ani uprázdněna nebyla. Tak ř. p. žadal hned první rok po swém wywolení Urban VI. r. 1378 dwacet kanownických míst ještě neuprázdněných u sw. Wíta w Praze, ač měla kapitola sama práwo k jich obřazení.

Sešitě wětší stesků množily se, když dávaly se duchowní úřady či příjmy z nich i nedospělým ano i dětem, zvláště knížecím, w kterémžto případě jen zjednaný střidník duchowní tuto správnu a powinnosti leda bylo zastával. Někdy pak spojowalo se více cirkewních

míst a úřadů (biskupství, kanovníctví neb far) bohromady jen jednomo muži, ať již byl na kněžství neb biskupství vysvěcen aneb zůstal pouhým neknězem (laikem) neb klerikem (duchovním) nižších řádů.

Tím ovšem rostly sice příjmy takových hodnostářů církevních, ale duchovní správa a míra očividně hynula, ježto nebylo ani možná, aby jediný muž i při nejlepší vůli a nejsvětlejších úlohách mšecko to zastal, ať nic o tom nedíme, že bylo mezi nimi mnoho lidí neschopných a nepowolaných.

Nejvyššího mšeck stupně dosáhly nářky, když se při takovém obřazování počal bráti jen ohled na příbuzenství, známosti a dary, (protece, nepotismus, simonie) zvláště za Bonifacia IX. Tím staly se úřady církevní zaopatřovacími úřady pro jisté rodiny a oblibence anebo docela i předměty prodajnými tomu, kdo více podával bez ohledu na schopnosti a hodnost ucházeče. Mnozí sice pachtili se po takových místech wýnosných ale mezi nimi málo bylo těch, jenž mohli se honositi opravdovou horlivosť a skutečnou spůsobilosť i zastávání úřadu církevního.

Tímto necírkevním obřazováním duchovních úřadů klesala ovšem řázen duchowenstwa. Nebo mladí a urození páni, majíce tak světlé postavení a zaopatření, nestarali se často ani o své vysvěcení a potřebné wědomosti; a nemajíce mnohdy ani powolání ani ducha církevního, sháněli se po zábawě a rozkošech, po nádhěře a kratochvíli, po honbě a rytířských hrách více, než po modlitbě a službě Boží, po kostele a duchovní správě. Sednalo se o to, aby čím w hojnosti oplýwali, zase příjemně utratili. A nebydlíce často na místě wy-

řázaném, nedohlíželi tařé na řwé řářtupce a nářhradnířky a tuře přířně na tyto doleřati ani nemohli, jeřikoř řami řářona řáně a cířkwe neřřetřili.

A řněřřtvo widouc tařowé počínání řwých přeřřawených, přiměřalo podobnému řimobyřtí, nad řebou dozoru a přeř řebou přířladného wzoru uemajíc. Řuďiř pař i wěřící řib, wida řmutné obrazy přeř řebou, řpouřřřel ře tařé beře řtrachy a ořřřřání wířy i řiwota řřeřřanřřého.

Šřěřří bylo, ře neřřřázeli ani w tomto řaře mnoři mužowé ořwícení a beř úřonni w úřadeř cířkewních i w řiwotě řřeřřanřřém, řteři řlowem i řřutřem poučowali řib o wíře i mraweř; wedouce řami přířladný řiwot, řehřali na uepořáďky w tom ohřeřu wzniřlé. Wimo mnohé papeře a biřřupy naleřali na řlepřření toto i mnoři učenci a řněři a na řehřeřříř řněmeř cířkewních uřřilowáno horřiwě o ořřřanění řěřto necířkewních poměřů. Widno ř toho nejřeře, ře nebyla řeřy řpouřřta obecná, ač ře řrubě rozřřiřowala a tařtěř patřno, ře i cířkew řama řbala o její ořřřizení.

Welikou přičinu ř řehřeřří neřřořojenosti řnířat, biřřupů i řněřřtwa, řawdaly tařé přířiř řařté a něřky dořři wellé poplařky do pořřladnice papeřřřé. Řeřikoř ře neustálým rozřřiřowáním moci papeřřřé i wyřdání řířřřé řtolice nad řířu množila, bylo řřeba, aby ře wyřařřly prameny, ořřuď řy ře přířmy papeřřřé řwěřřowaly a to řím wíce, an přířmy ř papeřřřého řřátu řřoreř ničeho newyřařřely a wřřelíř wyřdání, řwlařřř na wyřřanectwo a řřuřebnictwo rořřla. Řu řeřy nejprwé řěřeno ř ořařowání cířkewních úřařů. Řwlařřř řan XXII. (rořu 1316—44) w tom ohřeřu

wynalezl a zawáděl nové důchody. Kromě toho, že ob-
sazowaly se wýhradně čím dále tím více wsselilé úřady
církevní z Říma a to často i před jejich uprázdňením,
začež se arci platit muselo, ustanowil papež tento také,
aby každý církevní hodnostář polowičku z příjmů swých
w prvním roce (annaty) do římské pokladnice odwedl,
nepočítaje w to nihteraž taru za ustanowení samé wymě-
řenou. Tak měl platiti Pražský arcibiskup Wolfram ze
Šworce (1397—1402) za své pallium 2416 rýnských
zlatých w zlatě, a z příjmů prvního roku 3000 zl.
Nejobtížnější při tom bylo, že tyto samy w sobě již
dosti veliké sumy odemzdány byly k wybírání najatým
lidem, kteří nemajíce často potřebné vzdělanosti a pa-
tričné vážnosti neznali žádného ohledu, a nechťejíce ani
chwilé počtati hned flatbou papežskou vyhrožowali. Někdý
docela žádali tito lidé většší sumy, než byly ustanoweny,
ano wybírali je i tehdaž, když dosazený hodnostář jich
sám neměl nebo mezi tím brzy po ustanowení zemřel.
Tak museli za Duchnífa, jenž r. 1402 za Pražského arcib-
iskupa jmenován byl, ale ještě před wyswěcením umřel
a tedy žádných příjmů z arcibiskupství samého newzal,
po jeho smrti čestí páni jako rukojmě jeho platiti.

Také lid počínal stěžowati sobě na stálé platy a
dáwky; nebo pořád wybíraly se wsselilé příspěvky na
tažení křižácká a na výprawy proti Turkům, ač se z roz-
ličných příčin žádná nepodnikala. Tímto způsobem možno
sobě wysvětliti, že do pokladnice římské lešly se peníze
w sumě až k wíce nepodobné, jako wyprawuje se o Sa-
nowi XXII., že zanechal po smrti své 18 millionů zla-
tých w hotowosti a za 7 millionů flenotů. Dwssem shro-
maždowal prý to na křižáckou výpravu, ale již souwěcí

newrle čekali na ni a nepředloženým zardalo to záminku, aby papeže z lašomství obviňovali.

Národové pať, zvlášť francouzský, německý a anglický těžce nesi neustále požadované nové daně k církevním účelům, newidouce z nich nijakého náboženského prospěchu.

Nejnepríměřenějšího prostředku wšak uchopil se Bonifac IX. (1389—1404), ač z něho nikoliv on, nýbrž jen jeho přátelé kořistili. Nebo kromě peněžitého prodeje úřadů církevních použil k rozmnožení důchodu římských i wšelického wýtěžku z odpustků, jež dle svědectví tehdejších letopisců se měřícímu lidu nabízely takovým nesluskným způsobem, že wážnost jejich wždy více tlesala. Předpisowalo se owšem k dosažení odpustků wždy přijeti swatých swátostí, ale místo obtížných a zdlouhauých poutí do Jerusalema a do Říma wynonala se jen pout k domácím chrámům Páně, a za toto ulehčení ustanowené peněžité dárky se wzbíraly. Wybírání těchto poplatků wšak častokráte swěřeno býwalo určitým wýběrcím, kteří mnohdy zapomínajíce zcela na úmysl cirkwe, chowáním swým pohoršeni w lidu wzbužowali. Takové odpustky příliš často se wypisowali a wždy s peněžitými wýlohami byly spojeny; wýtěžky pať jejich někdy obracely se i k rozličným účelům, s nimiž lid nesouhlasil nebo wíra ničeho činiti neměla k. p. k wálce papežů proti rozličným panowníkům nebo na potřeby a wydání domu papežského; tak se stalo, že křesťanský lid na odpustky mnoho nedbal, domýšleje se, že odpustky snad wydávají se spíše pro ty přispěvky, nežli ze zbožného úmyslu ku spasení duší. Že pať se tyto platy více

ještě zvěšsowaly, když dwojí dwůr papežský zařízen byl a tedy dwoje wýlohů nutně byly, snadno lze nahlédnouti.

Bešseré tyto zlořády množily se znenáhla w církwi křesťanské, a zawdávaly příčiny k spravedlivým štekům, pročez naléháno ze wšech stran na odstranění jejich a zawedení nutných oprav.

X.

Mistr Jan Hus, jeho předchůdce a stoupenci.

§. 132. Touha po opravách w církwi.

Neпоřádky, které powstaly w církwi délkou času, zwláště pak rozkolem papežským a necírkewním obzawáulm duchowenských úřadů, působily škodlivě na život wěřících. Neboť klesala wzdělanost i mravnost kněžstwa, a z toho zase šířila se zkáza wíry a života křesťanského mezi lidem. Nescházeli owšem nikdy za podobných dob w církwi mužové, kteří swíce nábožným životem a žiwou wírou pozdwihowali hlasu swého poučného, wýstražného i kárného, toužíce po nutných opravách w církwi a po naprawení mrawůw křesťanských, přiblížejíce při tom jen k zákonu Páně a k pomolání církwe jeho.

Nejznámější té doby jsou: sw. Petr Damian-
ský, kardinál a biskup († 1072), sw. Bernard, opat
cisterciacký († 1153), sw. Brigitta, kněžna švédská
(† 1373); tito ostrými slovy wyličowali úpadek wíry,
mravů i řádů církewních a přísně wyžýwali k opravám
rýchlým. A w církwi uznávaly se skutečně tyto wady

a nedostatky jakož i oprávněnost horlivých těchto kardinálů, kteří vesměs mezi Sváté počtení byli; ale žádoucí oprava tato, k jejímuž provedení dlouholeté, různé a neulevující činnosti se vyžadovalo, zdržovala se přec neustále, právě proto že papežská i biskupská stolice, jež o to zasaditi se nejvíce byly povinny, především samy důkladné opravy potřebí měly.

Časem vystupovali i mnozí učení, zbožní a bezúhonní mužové, kteří s nelíbenou upřímností líčili tento stav církve, a horlivou snahou o zlepšení jeho pečovali. Připomínáme tu především velikého básníka vlášského Dante († 1321), který zvláště v nesmrtelném svém díle (Božská komedie) tehdejší mravy líčí. Zvláštního vřad povšimnutí zasluhují tu mysofoté školy Pařížské, jejichž profesori tehdaž obecně vážnosti v křesťanském světě požívali. Z nich pak v naší věci vynikali znamenitými spisy i proslulým působením svým na církevních tehdejších sněmích především kanclíř university Pařížské a spolu kardinál a biskup Petr Alliacký († okolo 1420), a dva jeho slavní žáci Mikuláš Klemenžský, profesor, kanovník a spolu sekretář papežský († ok. 1434), a druhý kanclíř škol Pařížských San Gerson († 1429), zvláště ze sněmu kostnického světu křesťanskému dobře známý. Tehdejší doba vážila jich sobě nad míru pro jejich církevního ducha a svědomitou vůli, jestli při vřelých svých snahách jen církevními prostředky a cestami zákonnými oprav v církvi se domáhali. Než i jednotliví papežové a biskupové starali se o nápravu tuto, ač bohužel nenalezali buď podpory anebo dosti síly a času k provedení jejímu. Zmenujeme tu

Innocence IV. († 1362) a Urbana V. († 1370), jenž w osazování míst církevních i spravedlnosti přihlíželi a mnohé nepořádky odstraňovali, papeže Řehoře XII., který r. 1415 skládal svou hodnost církevní, jen aby se jednota w církvi docílila.

Takéž počínali sobě i tehdejší kardinálové, kteří ještě před volbou zavazovali budoucího papeže, aby všecko vynaložil, ano třebaš i odstoupil, jen aby opět jednota ve správě církevní mohla byti zavedena.

Z tétož příčiny rozepsali kardinálové ti obecný církevní sněm do Pisy (1409), starající se tu o konečné osazení stolice papežské, a w tomto shledetném úmyslu také pokračovali i na sněmě Kostnickém (1414—1418), jen aby se žádoucí oprava w církvi docíliti mohla.

Žij w letech následujících nařizeny byly skutečně příčiněním nového papeže Martina V. nejnutnější opravy, zvláště w osazování duchovenských míst a peněžitých dávkách ku dvornu papežskému. Na sněmě pař Basijském (1431—37) dokončeno jest za nástupce jeho Eugena IV. toto dílo opravné zejména ohledně osazování kněží a odbývání synod, jakož i s ohledem na lázeň duchovenstva a užívání církevních trestů.

§. 133. Willel w Anglicku.

Wedle těchto církevních reformatorů čili horlitelů pro opravu mravů a řádů křesťanských vyskytowali se i jiní mužové w církvi, kteří sice také usilowali o opravu církve ale w jiném rozsahu a jinými prostředky. Uhtělili wůle a náhledy svých vlastních někdy i na přelot, zaváděti opravy do církve, neberouce zřetele

č cirkevními řiditelům a sněmům, ale zasahující i do nauky a do samostatného zřízení církve, při čemž buď písmo svaté dle vlastního jich výkladu aneb na nejvyšš ještě první věř křesťanský měl býti vodítkem a rozhodčím. Domněli tito opravcové měli často více chuti a horlivosti nežli rozvahy a opatrnosti; zvláště když se jim nějaké přeláčky naskytovaly, tu nešetřeno pať ani slusnosti w slovíč i skutcích.

Roku 1324 narodil se w anglické wsi Willefu San, odtud Willef nazýwaný. Příspěním a podporou duchovenstva dostal se do škol a studoval později na vysokých školách Oxforbských, chtěje na kněžství posvěcen býti. Maje veliké schopnosti, byl zběhlý w písmě svatém, jakož i w právech a mudrcích, vynikaje spolu neobyčejnou přísností života a neúhonností mravů. Siž záhy wedla ho čila jeho povaha i pilné čtení písma svatého, aby wstoupil do řady reformatorů církevních, a proto napsal jsa ještě mladší w tom smyslu články „o posledních dobách církve“, blížky konec církve předpovídaje. Mělť owšem Willef welkou dychtivost po rychlém provedení oprav, awšak neměl ani dostatečné zkusenosti ani potřebné strážlivosti. Největší nechuť pocítoval Willef proti tehdejšímu chudým mniichům (mendikantům), kteří wůbec se světským duchovenstwem do částých třenic winou i bez winy své přicházeli; zvláště pať zdáli se mu býti nebezpečnými, že měli velký wliv na studenty Oxforbské. Proto napsal ostrý spis „Proti silným a zámožným žebrákům“; přirovnával mnichy k fariseům a zákoníkům za časů Krista Pána, obracel na ně wsecky důtky Spasitelovy a mrawoňárne řeči proti fariseům a wyhlassuje je za marné zahálece, kteří nežijí

dle apoštolského wzoru a rozkazu ani dle příkladu prvních křesťanů. Profesorům Oxfordským líbila se ostrá řeč tato, a za neblouho přijali Willefa do počtu mistrů Oxfordských. Ano sám arcibiskup, zdá se, že byl nakloněn Willefowi; nebo brzo svěřil mu w jednom kněžském ústavě, jež sám r. 1361 w Oxfordě založil, vrchní řízení, odstraniv obtud dosavadního ředitele mnicha, jenž s profesory universitními w učeňské byl rozepři (1365). Někž nástupce na arcibiskupské stolici jsa také mnich, svěřil opět řízení toho ústavu bývalému řediteli, jelikož se mnisi horlivě o jeho znovu dosazení ucházeli. Odstraněním tímto byl Willef na nejvšě popuzen, a odmolal se k papeži, ale papežský vyslanec newyhověl odmolání jeho (1370), a odsoudil jej s přívrženci jeho pro nedostavení se ku soudu. Od té doby zahorel Willef vášnivým hněvem proti Římu, jelikož nenávidění protivníci jeho we sporu tom nad ním zvítězili, a on z výnosného toho místa k velikému zahanbení svému byl odstraněn. Vhlot mu sice místo toto nahrazeno jinými třemi místy w duchovní správě a důstojností královského kaplana, nicméně česal přece Willef na vhodnou příležitost k ukojení svého hněvu, a ta se mu brzo nashytila.

Angličtí králové zavázali se totiž papežské stolici za Innocence III. (1213) ročním platem, jež však král nynější Edward III. († 1377) odmáhati se zdražhal, jelikož dlouholetou válkou se Škotskem a Francouzskem všedky pokladnice se byly vyprázdnily. Ndyž tedy roku 1366 nedoplatek ten již 33letou dávkou obnášel, upomínal jej papež; ale král odpověděl, že platu onoho již odmáhati nebude, aniž povinen jest, jelikož král Jan

(1213) prý bez svolení lidu se k odvádění toho platu zavázal. Tu se jeden mnich jal zastávat písemně právo papežské k tomuto platu; ale hned obořil se naň Willef, miláček králův, se zvláštním ipisem, vytkaje, že osvědčí strasti ve světě bez toho pocházejí od mnichů, a domoznje, že ipisše má král právo ano i povinnost, aby peníze svých poddaných v zemi zadržoval, nežli aby je posílal do Říma k „nádhře antikrista“ papeže. V odměnu za to udělil král Willefowi profesuru na universitě v Oxfordě, a tím teprve dosáhl Willef vítané příležitosti, aby volně a veřejně mluvit mohl o mních, o biskupech i o papeži.

Mezitím vyskytl se ještě jiný nový spor s papežem o obsazování církevních míst z Říma, při čemž velké tary z Anglicka do posladnice papežské přicházely, což arci citelné bylo aspoň v těch případech, když mnozí cizinci, od papeže na anglická místa byvše dosazeni, za celý život ani jednou anglické země nespáčili, ale příjmy své z Anglicka přece vybírali. Vlášda i lid stěžovali si na tyto nesrovnalosti; ale z počátku newšímali si toho komisaři papežští; wyjednáváno tedy poznovu ve veřejném smlouvání v Brügge r. 1375 s královskými wyslanci, mezi nimiž i Willef se nalezal, ale jen málo bylo tu urownáno; po dvouletém jednání nawrátili se tedy na zpět zplnomocněnci královští a Willef sdělil výsledek porad těchto králi svému těmito slovy: „Všchný tento zesvětštělý kněz římský jest nejproklatější wydírač peněz!“

Siž pak začal Willef rozwinovati náhledy své na universitě před posluchači, mezi nimiž zvlášť mladší duchovenstvo se nalezalo; Willef horlil zvlášť proti

papežské právomocnosti a proti bohatství kněžstva. Máme celou řadu jeho spisů z té doby, jichž názvy již dosti svědčí o obsahu i směru jejich a jice: „O církvi a jejích údech;“ — „O ďáblu a jeho tovaryších“ — „O Kristu a Antikristu“ — „O Antikristu a jeho tovaryších“ — „O zhytralosti ossemetných kněží, o žiwobytí duchovních“ — „O hrůzách spousty, zrcadlo Antikrista“ — „O vypustění Satanásse“ — a t. p. Mimo to zamířil zase na mnichy, vytýlaje asi 50 bludů a kacířství, jimž prý mnichové učí a w uěž věří.

Za to wssat newáhali také muissi a wyspali z jeho spisů 19 článků proti právomocnosti papežské, žalujíce naň u papeže a obwinovali ho také z bludů, t. p. že zawazowal pod spasením dusse světské pány, aby církvi wzali wšedny statky, jakož i že papeži upíral prámo whobcowati něloho z církwe (1376) atd. Papež poslal z té příčiny bullu do Anglii, a jice králi, arcibiskupu Kanterburšskému, biskupowi Londýnskému a universitě Orfordské, aby učení i spisy Wislefowy pilně wysšetřili a bude-li z kacířství usvědčen, aby ho buď hned zatkli aueb aspoň veřejně za bludáče prohlásili. Ale dwůr královský mocně podporowal svého zamilowaného obrauce a učitele. Zaweden s ním jice dwoují veřejný wýslech před dwěma biskupy, ale při prvním zastával se ho sám král, a při druhém zase lid od králowny k tomu ponuřnutý. Proto také newynessen žádný rozsudek uad Wislefem, ale pouze žádán od něho wýklad těchto článků, aby se do Říma zaslati mohl a dáno mu jen napomenutí, aby o tom budoucně nemluvil a nenčil. Ale Wislef odpowěděl k tomuto napomenutí no-

mým spísem: „O rozštěpení římských papežů“, chtěje tak lid pro sebe získati.

Tu obhoblal se Willef bojovati již také proti nauce církve katolické; proto předemším přeložil bibli do jazyka anglického (roku 1380) a rozeslal několik chudých kněží po Anglii, aby učení jeho rozšiřovali. Tito pak započali nejchoulostivější ale i nejláskavější věci, kázíce lidu, že se mají církví i kněžstvu statky odejmouti. Než když tím povstalo zbourání lidu, ulehl se toho dvůr, a připisuje příčinu toho jen učení Willefowu, rád by se ho byl sprostil. Tu právě shromáždila se synoda Londýnská 1382, zahrkla 24 článků z jeho spisů; trál pak rozkázal, aby Willef z vysokých škol byl odstraněn. On nechtěl sice odstoupiti; ale nemoha postavit se proti moci, přečetl aspoň shromážděným biskupům své významné výroky a uchýlil se na faru Luthermorthskou, kdež pak dále spisoval své učení. Šesté odtud volán byl jednou k zodpovídání do Říma, ale i tehdaž odpovídal opět jen písemně; konečně raněn mrtvicí skončil w kostele w 60. roce věku svého r. 1384.

Willef napsal spisů velmi mnoho; tak předemším pro lid vydal výklady na Věrim w Boha, na 10 Božích přikázání, na modlitbu Páně, na ewangelie, také sepsal prostonárodní katechismus pod názvem „Chudý wenkowan“. Z učených spisů, jichž sepsal 14, obsahuje spis s názvem: „Čtvero knih nábožného rozjímání“ (Triologus) soustavně a sforem úplně celé jeho učení, z něhož tuto jen nejhlavnější články uvádíme:

Písmo swaté jest jediný a dostatečný pramen učení Kristowa, proto co w něm není, netřeba věřiti.

Biskupové nejsou z ustanovení Kristova, tím méně pak papež, ale ustanovení jsou později od lidí ku zláze církve.

Nejsvětější svátost není tělo a krev Pána našeho Ježíše Krista, nýbrž jest to pouze chléb a víno.

Mše svatá není žádná obět.

Církve nemá míti jmění žádného; kdo jí jmění dal, chybil; jmění budiž církví odňato.

Biskup neb kněz, je-li v hříchu, neuděluje platně svátosti.

Papež neb mocnár, je-li hříšník, ztrácí všecka práva panovníká.

Ústního vyznání hříchů čili zpovědi není zapotřebí.

Odpustění časných trestů čili odpustky sluší zamrhnouti.

Pomazání svatými oleji není žádnou svátostí.

Ve světě vláduje osud, čili všecko je nutno a napřed již určeno, a nejen člověk ale i Bůh sám musí se osudu podrobiti.

Teprv r. 1415 dne 4. května vyhlásil Kostnický sněm církevní 45 a jiných 264 článků vytažených ze spisů Jana Willema dílem za kacířské neb bludné a mylné, anebo aspoň za pohoršlivé a urážlivé.

§. 134. Předchůdce husitského hnutí v Čechách.

1. Někteří ješty středověké v Čechách.

Žij v polovici 13. století objevují se v Čechách stopy nejasných přívrženců učení Waldenského, an papež Innocenc IV. r. 1244 vyplnění jejich prelátům českým přikazuje zvláštní bullou. Teprv z jedné listiny r. 1318 papeži Janu XXII. zadané dovídáme se, že prý oněch „kacířův (Waldenských) bylo tolik v městě a biskupství Pražském, že měli i svého arcibiskupa a sedm biskupův, a každému že jich podřízeno bylo po třech stěch.“

V r. 1256 přišli z Německa do Čech tak zvaní Mršťáci (bičovatelé, flagellanti); měli hlavu zatulenou, hořejší část těla pař obnaženou; každý z nich držel v ruce bič z několika řemenů spletený, uzly a bodáky opatřený; na oděvu a klobouku měli červené kříže. Putovali v zástupech po 100 až i 1000 a více od místa k místu; dwaťrát za den dělo se veřejné bičování až do krve. Mršťáci honosili se, že prý mají list Krista Pána, kterýmž nařizuje toto bičování na místě svátosti pořání, tak že Mršťáčové sobě na vzájem bez zpovědi rozhřešování udělovati mohou.

V tomtéž čase přibyli do Čech také „bratři volného ducha a dobromolné chudoby“, dle původce svého Dulciniani nazývaní, kteří nedovolovali míti nějakého jmění přivržencům svým, a proto mnohých přestupků se násilně dopouštěli, zvláště v jižních Čechách, takže pan Oldřich z Sindřichova Hradce r. 1335 vymohl sobě od papeže povolení, aby proti jejich vloupování se do přibytků a boření domů mohl zakročiti brannou mocí jako proti kacířům. A poněmadž za příčinou tajných schůzek svých v skrýších a jamách upadali hojně v podezření nemravného života, a někteří z nich snad také skutečně dopouštěli se přečinů těchto, přezdíváno jim „jumníků.“

2. Předchůdce Husovi v kazatelství v Praze.

Tímto blouznivým sektářstvím středověkým počal se v Čechách také rozšiřovati duch církvi nepřiznivý a proto velmi vítáni byli v Praze někteří horliví kazatelové,

kteří kárajíce nemrawy lidu i kněžstwa spolu také doléhali na odstranění některých nepořádků w církwí. Zeliž pak při tomto horlení počali hloubati i w učení církewním: jmenují se obhcejně w dějepise „předchůdci“ Husowými. Imenujeme Waldhausera, Milice a Štěpnu.

Konrád Waldhauser, německý augustiniánský kanovník z Račous, povolán byl do Prahy od Karla IV., jsa nejprw kazatelem u sw. Hawla a později farářem w Thně (1360—1369). Kázaje obhcejně pro množství posluchačůw pod širým nebem horlil důtklivě a neohroženě proti neřestem mravním i proti swatošpectwí, neseřtě ani duchowenstwa zvlášť klášterního. Kázání získala mu obecně oblibu u lidu a působila patrně na opravu života Pražanů, ale mnisi stěžowali si na bezohledné řeči jeho.

Stejně s ním vzdělával zase české obywatelstwo Pražské kanovník swatomířský Milíč z Pro měříže (1364—1374), jenž odřekna se wšech hodností a příjmů, počal kázati nejprwé u sw. Mikuláše na Malé straně, na to pak u sw. Šiljí, a w stáří swém i po německu, když Waldhauser umřel, w Thně w Praze. Pobožný a učený kazatel tento rozjařowal obrazností swou tak posluchače své, že někdy i třikrát denně kázati musel, a dolehal ještě přísněji na čistotu mravů nežli Waldhauser. An wšak při wší swé střídmosti dary takřka obhypáwán byl, rozdáwal je opět potřebným i nemocným a zařídil pro obrácené kajícnice i zvláštní dům w Praze, „Jerusalem“ nazwaný. Taktéž byl nejen horlícím zpozdňíkem a duchowním rádcem mnohých, ale i wýborným učitelem mladíkůw, kteří se u něho ku stawu duchownímu připravowali. Zabraw se wšak až příliš do tajemných obrazů a podobenství w biblí o příchodu

antikrista, nacházel již tehdy skutky jeho v každém stavu bez rozdílu, což mu arci mnohé nesnáze způsobilo, takže se i v obraně své dwafrát odebrati musel i k soudu papežskému nejprv do Říma, pak do Avignonu, kdež zemřel. (1374).

Po něm působil v tomto duchu také Mistr Jan ze Štětína z řádu cisterciáckého po roce 1373 jsa kazatelem v betlemské kapli.

3. Předchůdce Husovi v oboru spisovatelském.

Po Milíčovi huul tímto novým duchem v církevních věcech zvláště učený mistr a rytíř český Matěj z Šanova, nadšený žák Milíčův, kanovník a spolu zpovědník u sv. Víta v Praze (1381—94), kdež tičným ale účinným způsobem pracoval přes 20 let ku spáse sobě svěřených duší. Při tom také složil celou řadu učených spisů bohoslovních, jež později sebral v jeden celek s názvem: „O pravidlech starého i nového zákona,“ ač by je byl vším právem nazvati mohl: Sloumáním o křesťanství pravém a lichém. Pravidla tato, dle nichž posuzoval všecky tehdejší zjemy v církevním i mravném životě křesťanů, vybral hlavně z pilného skoumání písma svatého.

Přiblížeje pak především ku prvotní dořonalosti života křesťanského a vybížeje hlavně ku vnitřní účtě Boží, láral přílišné nadsazování obřadů zemnitřních. Za to však tím horlivěji vybízel k častějšímu přijímání nejsvětější Svátosti, možno-li i pod obojí spůsobou. Dvšem že neznal Willefa, než přece lze již u

něho podobný směr pozorovati, jen že se neodchýlil tak daleko od katolické nauky. Matěj z Janova často až příliš horlivě vyvyšuje písmo sw. naproti ústnému podání, jakož i rád užívá slovo o pravém a čistém učení Kristovu naproti přídavkům a výmyslům lidským. Než při tom šetril všude poslušnost i představeným svým, odvolal (1389) i jejich žádosti ihned, co v působení a učení jeho chybného nalezali, a podrobil se pokutě církevní. Nicméně jest zakladatelem a duší celé školy mužů, kteří brali se jeho směrem a mnozí z nich šli v skutku v některých věcech i dále nežli sám Wiclef, jak to později v Tábořských uvidíme.

Z ústních přednášek mistrů Pražských na univerzitě, z řázení zvlášť Milíčových, jehož zájem sám se nazývá, že spisů Matěje z Janova a z vlastního přemýšlení — psal nábožný vladyka (rytíř) a mudrc český Tomáš ze Štítného na své tvrzí a vsi stejného jména v Tábořsku (zemřel okolo r. 1402) křesťanské spisy své vzdělavatelné předemšim pro své děti. Ve spisech těchto vykládá víru i mravy křesťanské zcela fice v duchu církevním, avšak pozorovati lze u něho značně směr náboženský ve smyslu učitelů a spisovatelů právě jmenovaných; tak ohledně úcty svatých odporuje fice Štítný Matějovi z Janova, ale v učení o nejsvětější svátosti byl by bez mála ještě ve svém stáří i Wiclefowi se připojil.

Z jiných znamenitějších mužů v Praze připomínáme Mistra Matouše z Krolowa, Pomorana, (+ 1409), který na univerzitě bohoslovecké učil v těchto letech (1387) a horlil ve spisech svých pro nápravu porušeného stavu církve; z Čechů pak jmenujeme prvního

kazatele právě založené kaple Betlemské (1391) Jana Protiva, českého plodného spisovatele téhož směru; a Hus sám mluví w jednom kázání swém o celé řadě starších profesorů českých, kteří hověli rázu tomuto opravnému.

§. 135. Mistr Jan Hus w Čechách.

1. Dřívější jeho život a pomaha.

Hus narodil se w Husinci, w píseckém kraji roků 1369. Studuje w Praze na vyšších školách zúčastnil se w 24. roce věku swého také w tehdejší veřejné pobožnosti w čas milostivého leta r. 1393 putuje na Vyšehrad a postě se w tom úmyslu. Na to stal se bakalářem bohosloví a mistrem swobodných umění na artistické čili filosofické fakultě. Stal se r. 1398 profesorem na universitě, zastával téhož roku ve faře swatomichalské w disputaci se swými kolegy některé zásady Wiclefowy. Sta wysvěcen na kněžství asi w 30tém roce věku swého nastoupil kazatelský úřad r. 1401 w kapli Betlemské na Starém městě Pražském, teprw před 10 lety od dvou horlivých mužů, Pardubického rodáka Jana z Milheimu, tehdaž královského dvořenína, a od měšťana Pražského Kříže kramáře, ku hlásání slova Božího w českém jazyku založené.

Siž r. 1402 stal se rektorem na universitě; a roku následujícího w plném shromáždění mistrů s mistrokanclérem Mikulášem z Vitomyšle a bývalým učitelem swým Stanislawem ze Znojma hájil 45 článků Wiclefa, jehož několik ještě neznámých spisů přítel jeho mistr Jeroným Pražský z Oxfordu r. 1398 do Prahy byl přinesl. Hus

hleděl dožadati, že články tyto nejsou správně ze spisů Willefomých wytaženy, ale většinou hlasů každému místu zapovězeno články tyto Willefomy wyznáwati a rozšiřowati. Roku 1407 zapověděl je i arcibiskup Pražský pod pokutou těžkého trestu církevního. Hus po celou tu dobu požíwal zvláštní přízně a wáženosti u arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Hasenburku, muže rozumného a dobromyslného, jenž hned při nastoupení swém uložil Husowi za powinnost, aby jej na jakékoliv nedostatkách we správě církevní upozorňowal. Spolu byl také Hus (od r. 1404) ustanowen kazatelem při synodách církevních. Podobné náklonnosti požíwal Hus také u krále Wáclawa, i za zpowědníkem druhé jeho choti Žofie.

Přízně této učinil se arcibiskup Hus hoden swými schopnostmi i powahou. Wyužíwal totiž rozsáhlou zvěhlostí w oboru wšech nauk souměřých. Podimuhodná byla jeho známost netoliko wšech starých otcůw církevních, ale i wytečných spisowatelů římských a řeckých; znal se we vědách přírodních a w historii, ano i w několika jazycích starších i nowějších, jakž jeho spis o prawopise swědčí a sebrané spisy jeho české mimo ostatní latinské doswědčují. Přísná opravdomost we wšem jednání, mysl nábožná, wíra živá i pewná, chowání bezúhonné, jakož i horlivá snaha o usslechtění národa a opravení wšeho, co se mu w církwi porušené býti zdálo, to získalo mu neobyčejné wáženosti wyšších i u prostého lidu. Ale při tom jemi se u něho i neobyčejná smělost, neustupnost a nessesetrnost i protimníkům, a do oša padající chytivost po cti a po sláwě.

Disto jest také, že „přízně dwora králowského nikdy neužíwal i tomu, aby wyhledáwal sobě wýnosnějších míst

než skromně nadaného místa svého při kapli Betlemské, což nejlépe svědčí o nebažení jeho po světském zisku. Více byl vřaf náchylný libovati sobě w populárnosti (lásce u lidu) a jistém druhu samolibosti; které omšem zamedly jej někdy, že překročil míru w kázáních svých, anebo že z jednoho přenáhlení do druhého upadl."

Také Aeneas Sylvius, pozdější papež Pius II. (+ 1464) ve své kronice České praví o Husovi, že byl „ducha velmi bystřého, jazyka výmluvného, mocný řeči a životem nad pomyslení čistším proslulý."

2. První spory M. Husi s arcibiskupem.

Žij r. 1408 počala roztržka mezi arcibiskupem a Husem. Nebo když univesita na novo zapovídati chtěla články Witlefowy, ujmál se některých Hus veřejně dohládaje, že mohou i w dobrém smyslu rozuměny býti. A když arcibiskup některé kazatele české pro podobné kázání dal vyšetřowati a trestati, předstíral mu Hus toto jednání, že jiní kněží leniví a hříšní mají úplnou swobodu, a nejpilnější že se stíhají a trestají. Nicméně arcibiskup žádal přece, aby všichni, kteří mají Witlefowy knihy, dali mu je ku prohlédání a zkoušení; majitelé jejich vřaf odvolali se proto k papeži a w hněwu svém hanlivé spisy proti arcibiskupowi nveřejňowali. Žesťe větší napnutost vřaf powstala mezi oběma, když král Wáclaw IV. chtěje uznán býti za císaře německého, k žádosti kardinálů a národa francouzského chtěl wynucowati, aby Čechové wypowěděli církevní poslušnost papeži Řehořowi XII., až od kardinálů svolaný do Pisy sněm 1409 o uřončení rozkolu se postará. Arcibiskup Pražský

opřel se této žádosti králově rozhodně; za to mŕšal wystoupil Hus s mistry Českými proti cizím mistrům u univerzity a proti vůli arcibiskupové přidal se hned k žádosti královské. Tu 1408 vznesli farářové Pražští u arcibiskupa první důtklivou žalobu na Husa pro jeho kázání w kapli Betlemské, kterýmiž prý podvracoval úctu k duchovenstvu, ano opovážil se i říci, žeby si přál, aby dusse jeho někdy tam se octla, kde jest dusse Witlefowa. Hus bránil se sice w odpovědi písemné, ale arcibiskup nálezem veřejným vyhlássomal wŕŕecty odstouplé od Řehoře XII. za uposluffné syny církwe, a Husowi, jakožto hlavnímu rádci a vůdci jejich, také zapovádal wŕŕelivé wŕŕkony kněžské, i kázání w Betlemské kapli, čemuž Hus nehodlal se podrobiti. Proto na novo osvědčomal se arcibiskupowi, že nikoli nepřestal býti posluffen nařizení papežových i arcibiskupových, posud na záhouě Božím se zařládala, nýbrž že umínil sobě jen býti nestranným we sporu, který papežové Řehoř XII. s Benediktem XIII. proti sobě wespoleť wedli. Když nato wŕŕwolen w Říse od kardinálů Alexander V. za papeže, přistoupil k němu arcibiskup Pražský s wětŕŕsinou duchovenstwa, a w Čechách nastala z trohu tohoto weliká radost, ač pohřichu ne na blouho.

3. Klatba na Husa wydaná.

Farářové Pražští zadali druhou žalobu swou u arcibiskupa 1409 u kazatele Betlemského, dořládající, že Hus jest podezřelý we wíře, že zlehčuje wážnost papežské stolice a neswáry tropí mezi lidmi. Tu již newáhal arcibiskup poslati zvláštního posla k papeži, ježž upozornil na zhoubné účinky učení Witlefowa, ualehaje na

papežský zákaz Husových lázání w kapli Betlemské. Papež vyhověl žádosti této, a udělil arcibiskupovi plnou moc, aby pod trestem klatby zapověděl w Čechách wsselilé učení Wiclefowo, aby knihy jeho wěřícím odňal a w kaplích aby lázati zapověděl.

Proti tomuto rozkazu papežskému wzpírali se mnozí u dwora královského, aby Čechy tak w podezření facířství nepřišly, ano docela i očerňovali arcibiskupa, jakoby byl papeži špatnou zprávu podal; Hus přidal se k nim a odmolával se proto na budoucí rozsudek papeže, až prý se mu wěrnější a poctivější zprávy z Čech dostane. Než arcibiskup stál neustupně na vyplnění rozkazu papežského, aby se mu knihy Wiclefowych wydaly; rozkazu tomu podrobili se také wssični kromě čtyř a snesli arcibiskupovi 200 swazků knih těchto. Hus odemždal arcibiskupovi své rukopisy požádam, aby se mu wytknuly bludy we spisech jeho obsažené. Wyšetřující komise, sestávající z 6 doktorů, uznala spisy jeho za bludné načež arcibiskup, ohlásiv to na synodě, rozkázal je před kněžstwem spáliti na dvoře swém, ac uniwersita i král Wáclaw se proti tomu ohrazovali, a Hus se sedmi doctory nové odwołání k papeži Janu XXIII. proti arcibiskupovi do Říma zaslal r. 1410. Třetí den pať na to wynešena od arcibiskupa klatba na Husa, an nepřestával proti papežské zápowědi lázati w kapli Betlemské, i na přátele jeho, kteří knih Wiclefowych newydali. Z toho powstaly welilé rozbroje w lidu, jenž zpíwal wsselilé hanlivé písně veřejně proti arcibiskupovi a i w kostele, kdž chtěl obnoviti klatbu, proti němu se zbouřil, takže uprchnouti musel; král pať rozmrzen, že neuposlechnuto rady jeho, poručil zastawiti

důchody arcibiskupovi i kněžím jeho, až by nahradili škodu majetníkům knih spálených.

Alle, ač král i královna a panstvo České ucházeli se sami w Římě o zachování kázatelny Betlemské, newyhoměl nyní papež žádosti jejich, nýbrž potvrdim jednání arcibiskupovo, Huša osobně do Říma poslal, aby se ospravedlnil. Alle přátelé jeho a královna nechtěli ani slyšeti o nebezpečné cestě této a přiměli krále, aby hleděl na papeži wnmoci odwołání tohoto rozřazu, anto zatím Huš své zástupce k této při do Říma odeslal (1410). Papež wšak newyslyšel žádost jejich, jsa již dříve od arcibiskupa zpraven o pravém stavu věci w Čechách, takže arcibiskupská klatba na Huša dne 15. března 1411 we wšech kostelích Pražských ohlášena byla. Zelfož si jí wšak Pražané newssímali a arcibiskup ani kněží dosud zabažené statky nazpět neobdrželi, zastawil arcibiskup konečně služby Boží a přísluhowání swátosti w celé Praze (interdikt). Král jsa tudy rozhněwán, tím přířeji wystoupil proti kněžstwu, wypořáděl mnohé z města i ze země a chránil kněží husitské, kteří interdikt bez přelážky přestupowali.

Wyjednawalo se sice r. 1411 o wyrownání a smíření obou stran, an si toho i papež sám přál, a arcibiskup již úřadně wydawal swědectwí, že nezná žádného kacířstwí w králowstwí Českém; také Huš oswědčowal veřejně na universitě, že prý byl říwě obwiněn z mnohých článků f. p. jaloby měřil, že Wán Zežíš není přítomen w nejsvětější Swátosti, jaloby byl učil, že sluší kněží mečem pronásledowati, že odpustky nemají žádné platnosti atd. Alle tu arcibiskup Pražský náhle zemřel na své cestě do Uher, jeda stran tohoto wyrownání k bratru Wácla-

tomu, císaři Sigmundovi, a tím celé vyrovnání na zmar jest uvedeno.

4. Bouře Pražské pro odpustky 1412.

Tehdejší král neapolský Ladislav usiloval zmocniti se vlády nad celou Itálií a tedy i nad Římem, proto podporoval bývalý rozkol papežský přidržuje se ještě Řehoře XII., ač jej již r. 1409 otcomé w Pise shromáždění sesadili. Tím tehdejší papež Jan XXIII. ohrožena se cítil a proto wyzwal křesťanský svět ku křížové válce proti Ladislavovi, slibuje všem věřícím, kteří buď sami osobně do boje potáhnou, neb oděnce za sebe wypraví, anebo aspoň peněz na vedení války přispějí, že dosáhnou takových odpustků, jakých se křížáci, když k osvobození Božího hrobu do Jerusalema táhli, účastnými stávali. S arcibiskup Pražský a král Václav svolili k ohlášení odpustků, a k vybírání válečných příspěvků w Čechách, když vyslanec papežský děkan Tiem z Passova s bullou tou se w Praze objevil. Škoda, že nepočítal si Tiem při tom dosti opatrně; hlasatelové jeho bubnováním na veřejných místech svolávali a vybízeli lid, aby dary své snášel; mimo to k témuž účelu upevněny jsou tři pokladnice u sv. Víta, w Týně a na Vyšehradě, vybírání pak peněz na wenkově svěřeno jiným kněžím s příslušnými úroky.

Tu již odhodlal se Huš k zjevnému odporu proti autoritě církevní. W kázáních svých nedělních w Bečtémě wyhlásoval nové odpustky za pouhý klam a mam a také hned oznamoval na všech dveřích kostelních veřejnou o to disputaci čili hádku na universitě; a nebal se w tom zdržeti ani přimlouváním samého arcibiskupa,

jenž právě proto zapovídal zpovědníkům, aby ve zpovědnících tajícím žádně tary neustřádali. V disputaci pak této veřejné a velmi bouřlivé osvědčoval nejprvé Hus, že pouze proti nadužívání odpustků vystupuje, jestto nemají dle jeho přesvědčení základu w písmě smatém, a tudíž nemohou míti platnosti. Ale jiní údomé fakulty bohoslovecké odporovali mu, dohládajíce, že pouze proto ještě nesluší odpustků zahrňovati. Tu vystoupil wšak Husův ohnivý přítel Mistr Jeroným Pražský a zaujal myšli zvláště mladších posluchačův delší svou řečí w takové míře, že studenti Jeronýma ve vítězném průvodu až k obydlí jeho domedli, přistoupivše s většinou přítomných k náhledu jeho.

Následky třenic těchto byly ovšem velmi povážlivé. Tak uspořádal králův miláček, pan Boř z Waldsteina, posměšný průvod na pohanění papeže, při němž student jeden, přestrojen za nevěstku a oměšen bulami papežskými, byl vezen w průvodu stejně promázejících až na Hlavé město, kdež bulu pod šibenici spaleny. Tři pak jinýchové odvážili se w kostele veřejně odmílovati kazatelům, kteříž odpustky hlásali, za to byli mladíci tito odsouzeni od městských konšelův k smrti na popravišti přes wšedco přimlouvání Husovo. Ale mnozí mistři nešli těla jejich w slavném průvodu s chvalo zpěmy do Velemla, kdež se slawou byli jako mučenci od Husa pochováni.

Král Václav obávaje se rozbrojů domácích w prvním postrachu nabízel se k rychlému a ráznému zakročení. Proto použili toho Pražští mistři bohosloveckí a vymohli pomocí konšelův na králi zákaz 45 Willefomých článků, k nimž ještě 6 nových přidali, pod pokutou

wyhnanství z vlasti. Ale Hus nedal se tím mýliti a hájil právě ty dny některé z článků těchto we veřejných přednáškách; ano i odpůrce své k wyvrácení jejich wygýmal. Nedostavil se k tomu nikdo, avšak někteří z nejwěrnějších přiměřencůw Husových, jako mistři Stanislav ze Znojma, bývalý jeho učitel, a Štěpán Paleč, wrouci přítel jeho, opustili nyní mistra Jana, seznawšše jak daleko již we swém wzdoru proti církwi byl postoupil.

5. Interdict w Praze a odchod Husůw na wenkow.

Zatím odhodlali se faráři Pražští, widouce showíwawost nowého arcibiskupa Albísa, zaslali do Říma nowou žalobu na Husa, doličující, kterak pohrdá weššterou mocí církewní, an již po 2 leta nestará se o to, aby oswobozen byl od klatby arcibiskupské; dále že nepřestává hájiti Wiklefa, newyhímaje ani blud jeho o nejsvětější swátosti; že neustále popuzuje lid k nenáwisti kněžstwa, a proti odpustkowým bullám brojí, rozesílaje listy své do Morawy, do Polísa a do Uher. Papež nyní wynesl nad Husem klatbu, a nařídil, aby tu kdeby se Hus zdržowal, služby Boží ihned zastaweny byly. Dále pak nařízeno do Prahy, aby Hus bez odkladu byl zajat a kaple Betlemská aby z kořene byla zbořena. Nicméně kázal Hus dále w kapli této a lid bránil jej a kapli i když ozbrojení měšťané Pražští na ni se obořiti chtěli. Zato wšak zachowávali faráři Pražští přísně rozkaz papežský o zastawení služeb Božích, potud se kazatel Betlemský w Praze zdržowal; a když se lid

proto znepokojoval, opustil Hus tu wglázaní samého krále Prahu, a zanechal za sebe w Betlemě žáka svého Hawlíka, odebral se do okolí Tábořského, kdež nejvíce na Rozím Hrádku se zdržoval.

Zatím arcibiskup Pražský přenechal správu diecése své Dlomoučému biskupovi Kunrátovi z Wechtu, a tento dorozuměl se s Janem Železným, biskupem Litomyšlským, aby k zjednání pokoje a jednoty w zemi svolána byla církevní synoda, k níž by i Hus a stoupenci jeho dostaviti se měli. Synoda konala se w Praze w únoru r. 1413. Doktorové katoličtí w čele s Pálčem a Stanislavem Znojemským winili Husa a přátele jeho, že přidrží se učení Willefowa a že uznávají pouze písmo swaté za jediný pramen wíry a že podvracují wážnost papeže i duchovenstwa u lidu; i učiněn návrh, pakli Hus od toho neupustí, aby byl s přátely swými ze země wypovězen.

Alle ani synoda tato ani zvláštní královská komise nemohla urownati spor tento; nad čímž rozmrzen král Wáclaw sesábil wsedky čtyry katolické profesory bohoslowí na universitě s úřadu jejich, mezi nimi i Pálče a Stanislawa a wypověděl je ze země. Po celý čas tohoto wyjednávání nacházel se Hus we vyhnanství swém na wěstowě w okolí Tábořském na Rozím Hrádku a wzdělával tu učení své písemně i ústně. Tu sepsal swůj hlavní spis „o církwi“ po latinsku, rozložiw w něm podrobně celé své učení; zde složil swou česlou „postillu“ jakož i spisy své „proti Pálečowi a Stanislawowi“, tu powstał spis „o swatokupectwí“ a krátké „naučení křesťanské“ (o 6 bludech), jež dal pro své bývalé posluchače napsati na stěnách Betlemských. Při tom lágal tu často lidu, an

se k němu z okolí w hojném počtu scházival; někdy ač na zapřenou, Huš i do Prahy docházel. W roce 1413 odebral se Huš na hrad Krakowec w Rakownicku, odkudž wyjíždíwal do městeček a do vsí lázati zvláště o poswícení a swatbách, maje vždy za sebou meliké zástupy lidu.

§ 136. Huš na sněmě w Kostnici (1415).

1. Cesta do Kostnice.

Přiciněním římskoněmeckého císaře Sigmunda, bratra krále českého Wáclawa, wyslán byl konečně na 1. listopad r. 1414 od papeže Jana XXIII. obecný sněm do města Kostnice we Švýcarsích (nyní k Badensku patřícího) na Bodamském jezeru. K sněmu tomuto wybidnul císař i Husa, podávaje mu svou ochranu a slibuje průwodní list bezpečnosti, načež Huš hned ochotně pozvání to přijal. Zatím hleděl si zaopatřiti na cestu wysvědčení své prawoměrnosti. Arcibiskup Kunrat dosvědčil, že newiní Husa z nijakého kacířství, ač doložil, že Huš nemá činiti s ním, ale s papežem. Než i papežský inkwizitor w Čechách dal Husowi písenné wysvědčení o jeho prawoměrnosti. A oba bratři královští Wáclaw i Sigmund poručili jej do ochrany třem pánům českým na cestě do Kostnice i po čas sněmu samého, a sice panu Janowi z Uhumu, Wáclawu z Dubé a Sindřichu na Racemboku; přátelé pak jeho poslytli mu pomocel na tuto cestu z dobré vůle a w plné míře. Než i odpůrcové jeho, zvláště biskup Litomyšlský Jan Zelezný a býwalý farář swatomojtěšský w Praze Michal z Německého Brodu, nyní komissař papežský we věcech

wirny (proto obhcejně Michal de Causis čili Soudný nazýwaný) a jiní připrawowali sobě důkazy proti Husowi, sbírajíce wýpovědi swědků proti němu a chystajíce se s nimi osobně dostawiti se do Kostnice.

Den před odchodem swým napsal Huš na rozloučenou srdečný list wšsem přátelům swým a ctitelům. Dne 11. října nastoupil cestu ku sněmu s pány českými, nemaje ještě slíbeného císařského průwodčího listu a došel do Norimberka w Baworích, odkud k císaři Sigmundowi pána z Dubé pro list ten poslal. Na cestě rozmlouwal se wšsemi, kteří si toho přáli, sepsal i zvláštní prohlášení německé, jež w Norimberce a jinde we wšech místech, kudy se ubíral a kde déle poměškal, veřejně přibíti dáwal. Dne 3. listopadu 1414 dorazil do Kostnice, kde se w hospodě ubytowal a po dvou dnech císařský list obdržel, w němž jej Sigmund spůsobem obhcejným w ochranu bral, aby poddaní říšští jej jako w poloji a bez přetáčky ku sboru jíti a wracetí se nechali. Papež Jan XXIII. slíbil pánům českým, že mu w ničem nedá uškoditi a jeho znepokojowati, zrušil také na čas pobytu jeho klatbu nad ním wynešenou.

2. Předběžné wšsetřowání Husowa.

Swědkové pražští Michal z Brodu a biskup z Witomyšle, přišedše do Kostnice, přivezli s sebou nejnovější spisy Husovy a Michal s Pálcem složili žalobu proti Husowi a nalehali na kardinály, aby Huš byl uwězněn.

Kardinálowé poslali dva biskupy do obydli Husowa; těm hned osvědčowal Huš, „že wěsti chce sice při swou před celým sněmem, uicméně že i před kardinály chce

mluviti, ač ho ničím od pravdy poznané neodvrátí." S byl přiveden před kardinály; když pak mu tyto požadovali na mnohé a těžké žaloby, z Čech na něho došlé, odpověděl jim, že w ohavnosti má blud; bude-li z bludu usvědčen, we wšši pokore prý dá se poněciti a potán přislussné učíní.

Selikož se roznássela powěst, ač nepravá, že mistr Jan na útěk pomýsslí, dali Otcové sněmowní pro jistotu Husa ze soukromého došawadního přibytku jeho nejprvé do domu jednoho kanovníka a později do kláštera Dominikanů u jezera odvésti. A když Sigmund mezi tím do Kostnice slawně wjel a Husovy swobody se ujímal, okazuje na průvodčí svůj list: neupírali mu kardinálowé sice práwa, propůjčiti poddanému ochrany císařské, ale ukazovali mu zase na práwo své, podle zákonů církwních naložiti s tím, kdož z bludařství jest obwiněn, dohládajice, že nemůže míti platnosti žádný slib na njmu církwe daný, (smyslu toho wšak nikterak w sobě nechoval císařský list průvodčí.)

Biskupská trojčlenná komise, od papeže ustanowená, dala se do předběžného wyšetřowání winy Husovy, skoumala jeho spisy, a sbírala wšseliká swědectwí od swědků pod přísahu wzatých. Mezi tím wšak onemocněl Hus welmi powážliwě horečkou, takže přeweden býti musel do obydlí zdramějššího w témž kláštře; později pak odwezen po wodě do blízkého biskupského zámku Gottliebenu, kde spoután we wěži wysoké a osamělé a nepřipnsstěno i němu ani přátel, aniž mu psáti domoweno, ač se sslechta česká welmi o nějaku úlew pro něho u císaře starala a rukojemstwí jakékoli nabízela. Snad i přisnosti této přispěla i ta okolnost, že právě

touž dobou počal w Praze přítel Husům mistr Šalub ze Stríbra (Šaloubek) rozdámati mečeři Páně pod obojí spůsobou, načež mnozí farari zamedli spůsob ten hned podle něho, a ač wyloučení jsou od arcibiskupa i s ním z církve, neupustili od úmyslu svého. Obdržew o tom zprávu, sepsal mistr Jan Hus o tom we mězeu zvláštní pojednání, w kterémžto krajanům svým přijímání těla schmalowal.

Proto nemýhoměno sice stížností a prosbám českých pánů o uwěznění Husowě, ale slíbeno mu veřejné slyšení w době nejbližší; také ustanowena nowá komise čtyřčlenná, by nejprw proskoumali učení Wiclefowo, na to pak wyssetřili i smýšlení Husowo. Brzy po tom odsouzeno jest w 8. sezení sněmowním 45 článků Wiclefowých a Hus po wykonaném soukromém wýsledku přeweden jest opět do města Kostnice do kláštera Františkánského, aby se tu otcům k veřejným wýsledkům bližší příležitost nastýkala.

3. Tri veřejné wýsledky Husow.

První wýsledek konal se dne 5. čermna 1415 u přítomnosti wšech otců na sněmu shromážděných. Nejprwé uznal Hus předložené sobě rukopisy spisů svých o církwi a proti mistru Pálecowi a Stanislawowi za pravé, a oswědčomal ochotnost svou, že odmolá wšedky články bludné, bude-li mu neprawdivost jejich z písem swatých a ze knih otců církwe prvotní dokázána. Žádosti té arcinemohl sněm wyhowěti, jelikož tudy Hus nejwyšší soudní moc čili oprawněnost sněmu u wšech wíry upíral. Proto nedowolili mu, aby nejprwé wyložiti mohl náhledy své w celku, uhybž nařídili, aby jen na otázky

předložené odpovídal; nicméně Hus každé příležitosti k volnějšmu výkladu a obraně své použil.

Druhý výsledek konán dne 7. června 1415 u přítomnosti císaře Sigmunda. Jednalo se o učení Wilefowě. Hus přiznal se upřímně, že mnohé z oněch 45 článků za pravé pokládal, a že tudíž nemohl souhlasiti s úplným jich zamržením; pravil, že ctí také Wilefa jakožto muže pobožného, a že sobě přál, aby dusse jeho se jednou tam octla, kde Wilefowa se nachází; ohledně nejsvětější svátosti vsať nikdy prý s Wilefem nesouhlasil, nýbrž církevního učení věrně se držel; mnohá pak svědectví jakožto lichá a nepodstatná Hus od sebe odmítal. Na konec napomínal jej císař Sigmund, aby se raději poddal, nechce-li smrti facírů podlehnouti, an mu sněm příliš těžké pořízení neuloží a on by jej jinak chrániti nemohl. Hus vsať na to ujistňoval císaře, že chce rád dati se lépe ponaučiti.

Při třetím výsledku konečně dne 8. června 1415 jednáno o 39 článcích Husových, z jeho spisů vytažených, jež jednaly hlavně o moci, zřízení a vážnosti církve. Hus učil, že církev záleží jen z předurčených (praedestínace); že kněz těžce hřešící není vlastně více ani knězem; on vyhlásil papeže a kardinály za nepotřebné ku správě církve, onť moc a vládu papežovu pravil býti darem císařským. Hus upíral platnost pokutám církevním a přiznával světským knížatům právo dozoru nad duchovenstvem. Mnozí církevní hodnostáři napomínali Husa, aby odvolal a podrobil se sněmu. Hus vsať profíl, aby směl dříve místněji co do článkův čtených vyložiti mínění své, načež prý, pakli důvody jeho za podstatné uznány nebudou, hotov jest přijmouti lepší

poučení. Ku konci pak vyhýval císař Sigmund sám otce sněmovní, aby Husa, neodvolá-li učení své, upálili nebo jinak přiměřeně potrestali, ale nikterak aby jej nazpět do Čech neposílali, i kdyby odvolal, an prý by tu ještě více zlého natropil. O tom doměřel se brzo i Hus i čestní páni, a z té příčiny nemálo proti Sigmundovi zanewřeli.

Ač mezitím mnohá přimluvná psaní za Husa z Čech do Rostnice přicházela, mezi nimiž i jedno s 254 pečeti pákůw a zemanůw českomorawských, nedal se tím sněm nikterak másti. Dne 15. června wydal zápowěd na uvedené opět Sakoubkem rozdáwaní wečeře Páně pod obojí spůsobou, dokládaje, že hanění obvyčeje w církwi ustáleného, podávati jen pod jednou spůsobou (chleba), má za blud pokládáno býti a urputné w něm setrwání že jako jiné kacířství dle obvyčejných zákonů trestáno býti má. Dne 18. června odsoudili pak otcové wšech Husowých spisů t spálení, čímž Hus welmi popuzen byl. Proto také we psaních té doby do Čech posílaných přístře doráží na sněm, nazýwaje jej školou Antikristowou, plnou hříchů a welikou ohavností. Členy pak jeho považuje již jen za nepřátele své, a odpírá jim moci zákonodárné we věcech wíry. Otcové sněmu předkládali Husowí určitou formuli odvolací a wysílali t němu deputace, w nichž i nejwzácnější členové se zúčastnili, nalehajíce na Husa dobrotou i přísností, přemlouváním i hrozbou, aby odvolal. Také čestní páni z rozkazu králowa, zejména pan Jan z Chlumu, ano i dřiwější přítel Husůw Štěpan Pálec wšemožně se o to zasadili, aby Husa t odvolání pohnuli. Hus wšak nepřestáwal ještě jewiti naději t dorozumění se sněmem, bude-li prý

jen moci wolně učení své wyložiti; ano mluvil také o odwołání, kbyžby písmem smatým lépe poučen byl. Konečně wšak dne 1. čermence osvědčil písemně, že odwołati nemůže a nemíní, načež otcové dle zákonů církevních té doby platných přikročili k jeho odsouzení.

4. Odsouzení Husovo 6. čermence 1415.

Po slavné mši swaté téhož dne, jenž byl sobotní, uveden Hus do biskupského kostela, w němž celý sněm, jakož i císař Sigmund přítomen byl. Po kázání o slovech swatého Pavla, aby zrušeno bylo tělo hříšné, čteno nejprvé 260 článků Wilefowých a na to 30 článků ze spisů Husových, potom wšeliké žaloby příslepnými swědeckými dtržené a celá právní rozepře proti Husovi, do čehož Hus více mluвити nemohl. Na to čten právní rozsudek nejprw proti knihám a učení jeho, pak proti Husovi samému; spisy jeho odsouzeny k ohni, on pak wyhlášen za zjevného kacíře, jenž kázal učení bludné, pohoršlivé i odbojné, zawedl množství lidí, tupil čest a moc papežskou i církevní, a zatvrdil se docela we zlosti své, pročez ná býti sesazen z kněžství, zbaven swěcení a odewzdán swětšé moci ku potrestání. Tu naleháno opět na Husa, aby odwołal, ale on s plácem k okolo stojícím osvědčoval, že toho proti swému přesvědčení učiniti nemůže, boje se Boha a nechtěje učenníků swých pohoršiti; ale že hotow jest podniknouti wšeliké muhy za příkladem Kristovým a apostolům. Tu tedy stojí w chrámě na lesseni oblečen jest úplně do roucha kněžského i s kalichem w ruce, potom dle předepsaných obyčejů církevních odstrojen (degradován) a jakožto arcibiskup odewzdán moci swětšé s dohladem, že církew s ním

již wíce ničeho činiti nemá; načež falchrabě císařský dal jej konsselům Kostnickým slovy: „Vezměte Jana Huša, jenž dle nálezu krále pána nasseho (Sigmunda) nejmi-
lostiwějššího a z rozkazu nasseho má jako facír upálen
býti.“

Huš tedy wyweden z kostela, před nímž hořely
právě knihy jeho a promázen silnou stráží asi 1000
oděnců, ubíral se ulicemi za město, kráčeje pewným kro-
kem, zpívaje žalmy aneb se modle, bez strachu a bez lí-
losti. Nesmírný zástup diváků dopromázel jej až za bránu,
kdež wšak stráží donucen byl se zastawiti. Rdyž přišli
s Hušem na popramiště, rozmjelil se w duchu a wrhna
se před hranicí na kolena, modlil se hlasitě. K otázce,
chce-li se zpowídati, přiswědčil sice, rdyž wšak dříve žá-
dali od něho odwolání, odmítl to. Císařský marššálek i
nyní jessťe wybizel Huša k odwolání, a zachowání ži-
wota; on wšak oswědčowal se newinným a ochotným
za prawdu poznanou milerád umříti. Tu tedy zapálena
hranice, na níž zpívaje žalmy a k nebi hledě za malou
chwíli skoná, wytrpěw smrt s neobyčejnou neohrožeností,
jak sám Aeneáš Sylwius (papež Pius II.) we své kro-
nice české doznává.

Upálení mistra Jana Huša způsobilo w Čechách
weliké pohnutí. takže lid na dvě strany se rozdělil, a
mnozí se rozličných wytržností dopouštěli proti kněžím
a mnichům jakož i proti domům i majetkům jejich w
Praze i na wenkowě, zwláště na statcích biskupa Vito-
myslského, na něhož hlavní winu odsouzení Husowa
umalowali. Stawomé pať čeští i morawští sjeli se k wal-
nému sněmu do Prahy na počátku září, a poslali welmi
důtkltwý list sněmu Kostnickému, hájíce Huša i prawo-

ověrnost země České a přiložili k listu 452 pečeti; měli býti odpovědi na několik psaní od sněmu do Čech poslaných, v nichž hleděno ospravedlniti odsouzení Husovo v Rostnici. Takéž zavázali se společně k jednotě, hájiti svobodné kázání, církevním kletbám se protiviti, a vůbec biskupa poslouchati jen, pokud rozkazy jeho se srovnávají s písmem svatým, ostatně vsať jen k rozsudkům university Pražské zřetel míti.

Než i druhá strana spojila se v jednotu, zlístavši sobě i krále Václava, a kapitola Pražská s takovou přísností zařcovala proti podávání kalicha i svobodnému kázání, že 1. listopadu ohlásila v celé Praze nový interdikt, jenž trval několik let po sobě, takže mimo největší tři svátky výroční katoličtí Pražané museli na služby Boží choditi na Vyšehrad a do okolních kostelů u Prahy.

§. 137. Jeronym Pražský.

1. Jeho dřívější život.

Jeronym Pražský, jmenovaný od mnohých mylně Faulsiš, pocházel z rodu vládyckého v Praze, a byl o několik let mladší nežli přítel jeho Hus. Vyznamenal se sice velikou učeností a neobyčejnou výmluvností, avšak také příliš živou myslí a neustáleností povahy. Jako student odejel do Anglicka na vysoké školy Oxfordské, odkudž několik ještě neznámých spisů Willefomých do Prahy r. 1398 přinesl, na to odebral se na university německé a do Paříže, kdež dosáhl i mistrovství svobodných umění. V r. 1403 pak cestoval do svaté země a jiných krajín, hrzy za rytíře hrzy za učence se vydávaje, a všude náhledy Willefomý rozširuje a

zastáváje, ač právě proto mnohé protivenství snáseti musel. Tak musel přehnouti z Paříže i z Heidelbergu, a r. 1410 držán byl v uherstém Budíně 14 dní ve vězení; takéž stíhán proto ve Vídni, odtudž však zachránil se útekem, ač proti danému slovu. V bouřích Pražských o odpustcích přispěl v učené disputaci na univerzitě hlavně svou obhuvou řečí Husově straně ku vítězství, začez u vítězoslávě doprovázen od studentstva; snad i pomoci jeho zařízen jest onen satyrický průvod s bullou papežskou (r. 1412). Roku následujícího, když musel opustiti Hus Prahu, odebral se přítel jeho Jeronym zase na cestu až do Polska, kde zvláště v Krakově rozšiřoval horlivě nauky Wiclefovy, načež odcestoval do Litvy a na Rus, navštěvuje tu pravoslavné kostely a zachovávaje obřady jejich. Dozvědew se pak r. 1415 o zatknutí Husově v Kostnici, přichwátal i tam k navštěwě uwězněného přítele svého, ale nemaje průvodčího listu stíhán jest od sněmu a chycen na zpátečním úteku swém do vlasti nedaleko hranic v Hirsawě, a přiveden v těžkých ošlouch do vězení Kostnického (23. kwětua).

2. Odjizení jeho v Kostnici 1416.

Jeronym náležel sice mezi znamenitéjší učence svého wěku, ale spisowatelstwím se nezanášel; takéž newynasfel z vlastního důmyslu nějaké nové články wěroučné, ale za to tím horlivěji rozšiřoval učení Wiclefowo a Husowo, pročez také uwězněn byl v Kostnici, ač Husa již do smrti jeho ani uespátřil. Teprw po smrti Husově byl Jeronym wzat do wšlechu od sněmu, ač otcové hleděli jej po dobrém v soukromých rozmlu-

wách i laskawostí jak možná odvrátiti od mínění jeho, nechtíce již vůbec přitrocovati k odsuzování zákonnému. Jeronym, nemocí zeslaben a touže po swobodě a po životu, dwafráte po sobě odwołal učení Wiclefowo i Husowo a podrobil se bez výminky sněmu, nabízeje se ku každému uloženému pokání. Než ač mnozí otcové sněmu o propuštění jeho na swobodu se zasazovali, byl přece podržen ve vězení, zvláště na dolehání českých krajanůw, kteří zpomínajíce na útěk jeho z Vídně a nepokojný život pochybowali o jeho upřímnosti.

Když wšak přišlo mezi tím do Kostnice několik českých Karmelitánů, zavedena s ním nowá pře a swědkové o nědejších jeho skutcích a řečech bráni neustále pod přísahu a wyslýchání. Majíce w čele nám známého již Michala z Brodu a Štěpána Páleče, složili ve 107 článcích žalobu svou, že přinesl z Anglicka spisy Wiclefa, jehož obraz nejen se swatou září w obydli swém chował, ale učení a spisy i w jiných zemích rozšiřował; takéž prý Husowi we všem byl nápomocen radou i skutkem a církewních trestů prý sobě newššímal; připomenuli mu také účastenství jeho w bouřích pro odpustky, jakož i že ostatky swatých jednou w kostele karmelitanském násilně ze stříně wyhobil, jindy proti účtě obrazů brojil, lid pak vůbec proti papeži a biskupům i kněžím popuzował. Když mu předloženo 41 takových článků k zodpovídání, doložil k nim Jeronym uěco málo k swému ospravedlnění, do obšírného wšak wypracování nechtěl se dáti, žádaje, aby dříve mohl wyložiti celé mínění své a pak prý přitročí teprw k onomu sebe obhájení. S určen jest skutečně wyroční den jeho zatknutí k veřejnému jeho wyslýchu (23. kwětna 1416), o němž nám sekretář papež-

ský Poggius, tam přítomný, věrnou zprávu zanechal. Jeronym nechtěl nikterak uznati těch, kteří za soudce jeho ustanoveni byli; svědky pak nazýval protivníky a utrháči, kteří jej osočovali co kacíře, nepřítele víry, protivníka duchovenstva. Všechy žaloby na sebe pravil býti nepravé, fiktivní a od nepřátel vymyšlené. Čteny jsou tedy jednotlivé knhy žaloby i se svědectvími a při každém byl tážán, má-li co proti nim k omluvení svému. On odpovídal monďře a obratně, někdy i wtipně a důrazně. Dne 26. května pak domoleno mu, aby mluvit mohl, cožby chtěl. S měl obrannon řeč s takowon učeností a wýmluwností, že zaujal mysl mnohých přítomných a žeby jej rádi byli oswobodili. Dokažowal, že žádnému z těch svědků nemá měřeno býti, poněwadž jen z nepřizně, zlobiwosti a záwisti prý svědčili; o sobě pak dokládal, že wedl život ctnostný a sšlechetný, a jestliže o některých věcech jináče smýšlí, to prý se i starým otcům někdy přiházelo. S dal se do wychwalowání Husa twrdě o něm, že byl muž dobrý, sprawedliwý, swatý a té smrti nehodný, že prý nic nesmyslil scestného proti církwi Boží, ale že jen kázal proti nemrawům kněžstwa. Otcové dali Jeronymowi dobu dwou dní na rozmyšlenou, a mnozí hleděli jej zatím pohuouti k odwolání, majíce lítost s mužem tak učeným a wýmluwným. Ale on neustupně zastával přesvědčení své. Smrti netoliko pohrdaje, ale sobě jí docela žádaje. Konečně dne 30. května odsouzen jest za kacíře a s weselou twáří a neohroženou myslí krácel na popraviště a modle se i zpíwaje žalmy skoual téhož dne na hranici s toutéž myslí statečnou, jako před rokem přítel jeho.

A tak stala se smrt těchto dwou mužů nejen beslem

lidu k boji proti církvi, ale když se k tomu připojili je-
ště žilové jini, tu vypuštěny ony nešťastné dlouholeté
váčky, které zhubily velmi vlast naši.

§. 138. Čelnější strany (seřty) mezi Husity.

Do smrti Husově povstaly mezi jeho následovníky mnohé a četné ruznice ve wtře, ale přece bylo hned z počátku pozorovati hlavně dvě strany, z nichž jedna měla původ a střed svůj předewším w Praze, druhá pať na wenšowě w okolí pozdějšího města Tábora, kdež se byl Hus za swého wypowěžení z Prahy nějaký čas zdržowal. Wůdcem strany Pražské, která se také Pražané (kalíšníci, utrakwisté, pod obojí) jmenowala, byly wysoké školny s mnohými mistry; w čele stáli Mistr Šakoubek ze Stríbra, Křišťtan z Prachatic, Jan Zesene a jiní; wůdcem druhých, kteří si říkali Táboři, pať byl Mikuláš z Belhřimowa, s přijímím Biskupec, mnich Jan ze Želíwa, kněz Protop Holý atd.

1. Pražané pod oboji (Talířníci, utraťmisté).

Uniwersita Pražská, počínajíc sobě dosti mírně, dávala ob čas výstrahu svým věrným, aby nedali se másti některými přechmaty odvážlivých krajanů svých (Táborů), ale drželi se toho pravidla, že v takových věcech, o kterýchžto písmo svaté nic určitého neustanovuje, má starodávný obyčej církve považován býti za zákon (r. 1417). Totéž opakováno budoucího roku, ano na sněmu svatováclavském (1418) usnesli se shromáždění mistři a kněží, že nikdo nemá napotom sám o sobě přilnouti ku kterémukoli novému článku víry, pokud jej nepředložil k prosloumání „obci bratří“ čili

šboru mistrů a kněží Pražských, spolu pak naznačeno tu ve 23 člancích hlavní učení kalissníků proti odchýlnému mínění Táborů.

Přimrzenci učení Pražského, kteří tvořili velikou část národu, a teprve později „kalissníci“ nazváni jsou, nezamítali nikoli vážnosti a právomocnosti církve ve věcech víry, ač se drželi zvláště mistrů učení Pražského; ústní podání čili tradici nezamrhováli vůbec čili na-
prosto, uýbrž jen tam, kde od slova Božího jim uchýlo-
wati se zdálo; a proto přáli sobě jen některých změn a
oprav v církvi, doufajíce, že se pak zase k poslušnosti
jejímu navrátí. Sednalo se jim hlavně jen o po-
dáání kalicha při svatém přijímání (odtud: kalis-
níci), ač věřili, že Kristus Pán v každé spůsobě zvlášť
celý jest přítomen, ale odvolávajíce se na původní usta-
novení Kristovo a na obyčej prvoctví církve dohládali,
že přijímání pod obojí (sub utraque, odtud jméno jejich
utraktvíst) za pravější uznáváno a nikým, ani církvi,
obmezováno býti nemá. Wedle toho však přijímali celé
učení Kristovo dle podání a výkladu církevního, tvr-
díce zřejmě s mistrem Jakoubkem, že „ne v samém to-
liko písmě má se hledati pravidlo víry, ale také ve sta-
rém podání církevním a v učení svatých otců prvorově
církve, čili že nesluffi věřiti jen to, co písmem svatým
zjevně se ohlašuje, protože mnohé pravdy nalezájí se,
ač ne ve slovích ale v duchu toho písma, jemužto po-
rozuměti není každému člověku dáno.“ Taktéž přijímali
všech sedm svátostí i mši svatou, očištec, modlitby za-
zemřelé, vzývání Svatých, svěcení svátků, úctu obrazů
a ostatků, všelike žehnání a obyčeje církevní. Teprve
později v r. 1420 vyvinuly se mezi nimi tři strany,

z nichž ta nej mírnější s mistrem Janem Příbramem w čele toužila se spojití zase s církví, spočívajíc se téměř jen přijímáním svátosti oltářní pod obojí způsobou; střední strana čili praví kalíšníci w čele nejprvé s Jakoubkem ze Stríbra, později mistrem Janem z Rožycan, kteří byli nejčetnější a konečně také na sněmě Basilejském smíření s církví tak zvanými kompaktaty wyjednali; konečně pak wýstřední strana, s knězem Janem Želivským, kazatelem u Matky Boží Sněžné w Praze w čele, která lnula více již k Tábořům než ku Pražanům.

2. Táborité či bratři Tábořští.

Od Pražanů lišili se valně Táboři, kteří zamítali wšedho církevní podání vůbec, chtějíce mítí církev křesťanskou založenou pouze na písmě swatém, jež oni wýhradně nazýwali slowem Božím. Upírali tedy platnost wšeho podání w církví, ano i wýkladu písem swatých uznávali rozum jednotlivcůw za dostatečný, čímž stali se duchovními předchůdci pozdějších německých protestantůw. Záhy wšak rozpadawali se na několik odrůd, ano někteří nechťeli vůbec již wšímati sobě ani písma swatého, řídíce se jen swými domysly. Nicméně i mezi nimi lze rozeznati tři hlavní strany, mírných, středních a wýstředních.

Střední čili praví Táboři byli ti, kteří pomocí zwoleného sobě biskupa (1420) Mikuláše z Pelhřimowa (w r. 1422—1452) činili zwlášttní sjednocenou sektu, majíce hlavní sídlo w Táboře. Patřili k nim hlavně wenkované a některá města, ale tvořili jen menší stranu w národu. Učíce, že nowý zákon co do

wírny i do skutků úplně a jediné dostačuje církwí křesťanské, přiblíželi jen ještě k mětu apostolskému, a zamítali vše, čeho tam nenalezali. Proto zamrhováli všecky pozdější okrasy při službách Božích, zejména oltáře, obrazy, roucha posvátná, spočívající se jen se stolem, pokrytým ubrusem. Taktéž opomíjeli všeckny obřady a obyčeje při mši swaté, modlíce se pouze w mateřské řeči Dčenáš, načež jeden posvětil krátkými slovy biblickými chléb jakékoliv podoby a wíno w jakékoliv nádobě, podávaje oboje všem přítomným. Sned od počátku (1418) zamítali očistec a všeliké konání dobrých skutků za zemřelé, wzhýbní Swatých a ctění obrazů i ostatků jejich, zanedbávali posty a všeliké obyčeje církevní. Ač k swěcení kněží jednoho kněze za biskupa sobě wolili, neuznáwali přece jiných stupňů nežli kněze a jáhny, jakož i jiné swátosti zamrhli.

3. Pílharti.

Imeno toto pochází od tak zvaných „beghardů“ středověkých, kteří zvláště w Nizozemsku, w Belgii a na Rýně se nacházeli a w 13. století i dále se rozširowali. Byly to náboženské mužské spolky, které na počátku velmi dobře působily, později však pro mnohé nemoudrosti we wíře a wýstřednosti i w životě nelibost w křesťanském swětě wzbuzowaly. W Čechách přezběno tak některým Tábořským, kteří (1418) s kněžími swými Martinem Houskou a Petrem Ráníšem w čele bláslali lidu, že we swátosti oltářní není Kristus přítomen tělem a křwí swou, nýbrž že ten chléb a wíno i po swěcení jsou jenom pouhé znamení těla i křwe Kristow, a tudíž prý se swátosti té nemají ani klaněti, ani ji uscho-

wámati. Následkem učení toho rozhazovali někteří zvěřilci svěcené hostie po zemi, sřlapajíce po nich, a roztloukali kalichy i monstrance k uschování nejsw. Swatosti ustanowené. Když o tom Pražané pod obojí uslyšeli, zhrozili se neslýchaného zlořadu toho, a proto žááno w Praze se všech kazatelen proti nim, a i ze samého Tábora byli vypuzeni, kamž sám Žižka na ně přichwátal (1421). Huska odwołal a podrobil se pokání, stoupenci jeho wřít asi s 50 osobami a knězem Kanišsem w Klokotech u Tábora na rozkaz Žižkůw jako kacíři byli upáleni. Huska neřsa tu jist před Tabor, chtěl již uprchnouti s přítelem swým knězem Prokopem do Morawy; ale na cestě lapen a wyslýčan w Chručím, a řdyž setrwal w dřiwějšším twrzení swém, odwezen do mčzeni w Stoudnici, řdež po 8 nedělích, řdyž odwołati nechtěl, a Žižka na jeho odpravení dolehal, od poslaného tam káta i se společníkem swým Prokopem po krátkých mukách na hranici řkončil (1421). Šlof na to přijali wřít sami kněží Táborskí na obecném řněmu w Pířku přičiněním kněze swého W. Korandy toto učení Pířhartské, čímž spůsobena mezi nimi nowá rozřřka.

4. Širotci a Dřebité.

Ujnesení Táborských kněží o nejswětější řwátosti, ře w ní Kristus přítomen není, hlavně bylo přičinou, ře odstřepili se od nich wřřicni ti, řteři posud s nimi w spolku trwali a Tábory mírnými se nazýwali. Byla to jen menřři část řidu Táborského s řněkolika kněžími, a také Žižka na jejich řtraně se nachazel. Přijímali učení o nejswětější řwátosti dle dosawaduí mřry, zachowávali půřř, měli Swaté we cti a odbýwali řlужby Řeží w orná-

tech, což mŕše wýstřední Táboři zamítali. Tito mírní Táboři nejwěrněji drželi se wlastního někdy Husowa učení, nazhwalí se po smrti Žižkowě Sirotkŕy, přidružující se Prokopa Malého, a majíce hned z počátku weliš počet přívrženců w Praze, získali w pozdějších letech ještě wětší počet králowských měst českých. W celku trwali jen asi 13 let, an se r. 1434 spojili s Rožycanou, a přestali pak činiti zvláštní stranu w Čechách.

Wedle nich připomínají se také D r e b i t é čili bratři Drebští, kteří se scházeli půwodně na wršku Dreb u Třebechowic w Kralohradecku, wedením kněze Ambrože z Králowé Hradce. Souhlasili hned od počátku we wšem s mírnými Táboři, a dělili se od nich jen místním půwodem a některými politickými náhledy, majíce své wlastní hejtmany, t. p. pana Hynka Krussinu z Eichtenburka na Rumburce. Po smrti Žižkowě přidala se ssledyta od nich ku Pražanům, lid zase přilnul k Sirotkům.

5. Wýstřední či krajní Táborští.

Zatím wywinowaly se brzy i mezi dosti již wýstředními Táboři ještě zvláštní odrudy s nejkrainějšími náhledy w učení i w životě, takže i sami Táboři proti nim wystupowali a wyhladiti je hleděli.

Chiliasťé byli blouzníwci, kteří widouce wsselilé odpory proti sobě w zemi a snássejíce wsselilé utiskování od ostatních křesťanů, spatřowali w tom utrpení dle zdání swého předpowěděný již od Krista konec swěta. Prawili, že nyní wssedko zlé na swětě wypleuěno býti má; čas milosti že minul, a doba pomsty že nastává; trest spravedlivý že zachwátí každého, kdožoli euteče do „hor“; nebo obydli hříšných a pokřtycům

jakž Sodoma zahynou; i Praha jakž nový Babylon pohlcena bude tímto ohněm nebeským, a jen w pěti měsících (w Žatci, Kounech, Elaném, Plzni a Klatovech) najdou spravedliví ochranu. Účinek toho byl, že mnozí we všech krajích prodávali statky své a pospíšíwše s rodinami swými do hor, skládali peníze utržené do rukou vůdců swých. Soud pak po tomto přetřpení a vykonané spravedlnosti nastati měl příchod Kristůw na swět do nové říše tisícileté, aby tu panował w úplné blaženosti se spravedlivými a wěrnými swými, kteří jsouce jakž první lidé w ráji nebudou potřebowati ani církwe, ani představených, ani swátostí, ani písma, ani křtu, ani učení, ano ani jiných mezdejších potřeb a věcí. Nebo ditky přijdou na swět bez poskvrny, a lidé žiti budou w moudrosti a milosti Boží, majíce zákon Boží w srdcích swých, a všecko jmění, ano i wolné tělesné obcowání — společné.

Hlavními hlasateli mínění toho byli kněží Martin Šouška a Jan Čápek r. 1420, ač počet jejich přívrženců byl přece jen velmi skromný.

Wedlé chlíasmu anebo vlastně i z něho wywinul se současně také a sice hlavně prací kněze Petra Šánisse komunismus a socialismus a trwal několik let nejen na Táboře ale i w některých jiných obcích (1420). Dle náhledu toho měli wšickni lidé býti napotom rovní bratři a sestry, a nikdo z nich neměl žádného zvláštního jmění pro sebe míti; nýbrž všecko měli míti společné (odkudž i jejich jméno latinšého původu.) Také měly přestati všecky daně, a páni měli vůbec býti vyplnění jakž i král sám odstraněn, ano králování mělo dáno býti lidu obecnému. Ale zkušenost poučila brzo těchto

Táborů, že zásady takové nedaly se v životě provésti zůstávající nespílitelnou touhou myslí přeměštěných. A proto sami Táboři zamrhli na synodě učení toto, jež pouze dvě leta myslí výstředních svých přívržencům znepokojovalo.

Nejméně výstředností mezi Tábory natropili však Adamníci, kteří povstali z oněch Písbartů, jenž z Klokot Žižkovi utekli a zanechavše blouznění o nové říši Kristově umrhli se do scestností mnohem ohavnějších. Původcem jejich či hlavním hlasatelem byl nějaký wenzlowan Mikuláš, oděně i Mikulášenci nazýváni. Dostavujíce, že všecko, co-li jest na světě, jest Bůh, anebo vlastně, že není ani Boha, ani ducha, ani písma svatého ani příkázání Božích, měli také všecko jmění obecné ano i ženy společné. Považovali smilství za povinnost a páchali tudíž ve společnostech a schůzkách svých věcí nejohavnějších beze všeho stánu ano někteří z nich i nazí chodili, říkajíce, že to původní stav newinosti, stav prvních rodičů v ráji před prvním hříchem jejich, (odtud i jméno „Adamité“). Bydlíce pak na jednom ostrově u Sindřichova Hradce, živilí se ukrutným plácáním a vražděním v celém okolí, vydávající se za anděly Boží, kteří mají prý mstiti ten poštěný svět. Konečně pak přichvátal sem Žižka a vyslal se 400 oděnci na ně svého hejtmana, i vyhladil je mečem a ohněm všecky až na jednoho, aby o nich poblouzení mistrům Pražským zprávu podati mohl.

§. 139. Wálky husitské a křižácká tažení na Čechy.

1. Příčiny a počátek bojů.

Stálými různicemi a spory o míru povstávaly i rozličné třenice v životě společenském. Poměrnější a vzdělanější odbyli to ovšem nejčastěji jen slovy, hádkami a nanejvýš vzájemnými urážkami, ale náruživější a prostší neshodili při tom často ani jmění ani života svých protivníků. Tak trpěli na počátku nejvíce katolíci kněží a klášterníci od lidu, takže i domy některých vydrancovány a poboreny, ano i mnozí duchovní ztýráni, zabiti a do Vltavy vhozeni byli. Zitomyslskému biskupu, jenž v Kostnici ve jménu duchovenstva českého vedl při proti Husovi, pobráný jsou statky, mnozí pak katolíci faráři vyhnáni byli od svých patronů či kollátorů, a na místo jejich povoláni kněží husitští. Vani čeští uzavřeli mezi sebou jednotu, že budou všude hájiti svobodné kázání a slyšení slova Božího, a že jen tam chtějí býti poslušni moci biskupské, kde se rozkazy její srownávají s písmem svatým, jinak ale podrobují se prý jenom náležům vysokých škol Pražských, na nichž byla arci většina profesorů husitských.

Při tom při všem král Wáclav ničeho nepodnikal, ač naň i sněm Kostnický i bratr jeho Sigmund naléhal; vymlouval se, že není o žádných v zemi laických. Když však pohrozil mu císař Sigmund (1418), že powstane proto celý svět křesťanský proti němu a snad i o korunu jej připraví, tu umínil sobě jedním rázem a bez ohledu postavit se proti Husitům. Nejprve poručeno, aby rozliční

vyhnání katoličtí faráři na swá místa se navrátili a zase wšech kostely, wyjma tři pod obojí w Praze, nazpět obdrželi. S na wenkowě se tato změna we prospěch katolíků také prováděla, kde tomu kálátoři nepřeláželi. Dwssem že při tom děly se mnohé různice mezi lidem, jemuž farářové katoličtí zdráhali se pod obojí podáwati swátost oltární. Proto scházeli se Husité pod ssirým nebem ku kázání slowa Božího a ku přijímání večere Páně pod obojí, zwlášť w okolí Tábora a w Kralo=Hradecku.

A když docela při nowém obřazowání král Wáclaw dosawadní konssely Pražské nahradil samými horlivými protihusity, kteří se k Husitům wždy dosti opatrně nechowali: tu připrawowala se znenáhla bouře, jež při nejbližší příležitosti nutně wypuknouti musela.

Roku 1419 dne 30. čerwence uspořádal ohnivý kazatel husitský, bývalý želiwský premonstrát, kněz San slavný průwod z nynějššího kostela františkánského u Panny Marie Sněžné k swatému Štěpánu do kostela, který ne náležel Husitům. A když tam před nimi zawřeli dwěře, dostal se tam lid násilím, a kněz San rozdával tu přítomným pod obojí. Na to wedl processí s Nejswětější Swátostí nazpět okolo Nowoměstské radnice žádaje tu za propusttění wšech wěznů husitských. A když konsselé tamější dali házeti w přewapenosti swé z ošna na Husity kamením, tuž lid wedením Žižkowým hnal útolem na radnici, a wyhodil z ní w rozlícenosti swé 7 konsselů s purkmistrem, rychtářem a několika obecními staršími z oken na bodáky Husitů na ulici přítomných, kteří konssely dobíjeli a až k nepoznání zohamili. S toho postrassen a rozhněwán král Wáclaw tať welice, že ranila jej

mrtvice, jež byla i příčinou smrti jeho (dne 16. srpna 1419).

Nyní již začali Husité zuřiti proti „antikřistům“, jak katolíkům přezdíli; i vrhli se nejdříve na kostely, vyhazující z nich všecko nářadí, statky a nádobí, načež přepadli mnichy kartoušské na Smíchově, kteří jsouce z větších Němců již od r. 1414 proti Husitům horlili; podnapilá lůza vedla mnichy s hlukem a křikem do žaláře na staroměstskou radnici, kdežto zatím ostatní jejich kostel zcela vyloupili a pak zapálili. Podobně stalo se i v Písku, v Klatověch, v Plzni, v Zátci, v Lounech a Hradci Králové.

2. Sigmundovy kroky proti Husitům.

Znenáhla utišil se zase rozkácený lid po prvním tomto výbuchu. S shromáždili se tedy páni českí na sněm a zadali žádost k budoucímu dědici trůnu českého, císaři německému Sigmundovi, aby pojistil všem obyvatelům v Čechách svobodu zákona a slova Božího, by vyjednal Čechům přijímání pod obojí a jiné výhody od sněmu církevního nebo od papeže, a aby kněze ze všech světských úřadů a od vládnutí všemi statky vyloučil. Zkrátka pak jim Sigmund dílem sám vyhověti v tom nemohl aniž vůbec jim po vůli býti mohl, rozmáhala se nechuť proti němu velice.

Také přispělo k nespokojenosti této, když zapovídala královská vláda všeliké shromáždování čili tábory lidu, jež děly se k společným pobožnostem, ale čím dále tím více také přibíraly na sebe ráz bouřlivého hnutí národního se zbraní. Ještě více pak rostla rozdrážděnost tato některými výstupy ve venkovských městech, zvláště v

Saromeři a w Kutné Hoře, kde němečtí hawiři Čechy husity buď sami lapali anebo jaté od jiných kupovali, házejíce je za živa do šachet anebo je štinajíce a upalujíce. A náboženstvé nespočojenosti družila se i občanská. Nejvíce totiž popouzel Husity císař Sigmund sám swým fice horlivým ale welmi neopatrným jednáním. Tať osupoval se na posly Pražské na sněmě w Brně r. 1419 za příčinou různic nedávno w Praze sběhlých; podobně sesadil hned wšechy husitské purkrabí hradů královských, a waruje wšechť královská města před wilefistwím wyžýwal je l rážnému odporu proti husitstwí. Ano na sněmě s knížaty we Bratislawi 1420 s powolením papežským dal císař Sigmund ohlasiti křižácká tažení čili kruciata l wyplenění Wilefitů, Husitů a jiných kacířů w Čechách a jať se rozněslo o něm, řekl prý i docela několika Čechům, jať se smatě zapřísáhl, zřetiti a potrestati zpouru Čejkou, byť proto i celé královstwi zhubiti a w popel obrátiti, a zem tuto jiným národem zalidniti a wšechť proto nasaditi měl. Když pať l tomu dal ještě měšťana a kupce Pražského jmenem Krásu, brojícího proti katoličské wíře, jakožto kacíře koňmi po městě wlačeti a konečně na hranici upaliti, wzmahalo se wšecobecné bouření w Praze, zwláště dražděním odważného horlitele Jana Želinského, l jehož slowům se měšťané, šlechtá i lid zawázali nejen ku bránění kalicha ale i l obhájení Čechy proti Sigmundowi.

3. První tři kruciata proti Husitům.

Sigmund zamolal sobě již okolní knížata a národy ku pomoci „proti Wilefistům“, jejichž učení se tehdaž již i do Němec, do Uher a do Polska šířiti počalo. W

r. 1420 na konci června objevili se tito křižáci asi w počtu 100.000 mužů w Čechách, a jali se oblehati hned Prahu. Ale Žižka, před časem již od Pražanů proti králi Sigmundowi ku pomoci povoláný, porazil křižáky na vrchu Wittkowě (Žižkowě) u Prahy dne 14. července, načež zbýtky jejich od Prahy odtáhlý. — A když nato císař Sigmund od Pražanů poražen byl u Vyšehradu dne 1. listopadu, musel docela ze země ustoupiti. Tím připadl nyní vrch moci w národu Praze samé, která stála najednou w čele všech stran husitských, ač musela větší část země České teprw wybojowati. Než ani porážkou na Žižkowě, ani odpadnutím skorem celých Čech nedal se ještě král Sigmund jakožto císař německý a ochránce církwe od dalších podniků proti Husitům odstrašiti. Rozepsal ku pomzhužení papeže a knížat říšských sněm do Norimberka r. 1421, kdež se k jednomu spolku proti Husitům celá říše sjednotila. Z wtrhli křižáci podruhé r. 1421 z Němec w počtu asi 200.000 přes Cheb do Čech, a oblehali w září město Zatec, pálice při tom a drancujice w okolí. Ale sotwa že se blížil Žižka s lidem svým, dali se na útěk, pronásledování jsouce od Zateckých.

Sigmund odvážil se opět sám s 60.000 Uhry proti Čechům, ale utrpěl velikou porážku u Německého Brodu w lednu 1422. Ačkoliv pak Čechové na trůn svůj již si povolali Římského knížete Rokybuta, přece dočkal císař na sněmě w Norimberce 1422, že každé říšské kníže i město zamázalo se do pole wyprawiti a udržeti jistý počet wojska k třetí křižácké wálce na Čechy; ale když přišel čas wyprawy, nedostavil se z Němec skorem ničho, an všeobecná hrůza před Čechy se byla po Evropě rozšířila, tak že kruciata tato odložena býti musela.

4. Jan Žižka z Trocnowa († r. 1424).

Hned po příchodu Táborů do Prahy (v květnu 1420) usnesli se s nimi Pražané o tom, co jednošmoruě wšickni hájiti chtěli, aby totiž wšickni stáli za jednoho člověka proti králi Sigmundowi a proti každému, kdo by se koli protivil zákonu Božímu. A po bitvě na Žižkowě sestawili žádosti tyto we čtyry zvláštní články, jež pod jmenem 4 artikule Pražské později w známost wessly, oznamující je králi a sice:

1. aby slovo Boží w králowstwi Českém swobodně a bez překážky od křesťanských kněží bylo kázáno:

2. aby welebná swátost těla a krwe Páně pod oběma spůsobama chleba i wiina wšsem wěrným swobodně byla dáwana;

3. aby kněží a mnissi swětšým práwem nepanowali nad welikými swětšými statky, a wice dle ewangelium a apostolského příkladu žiwi byli;

4. aby wšickni hříchowé smrtelní a zvláště zjewní w každém stawu byli staweni, u kněží pak zvláště swatokupectwí aby potlačeno bylo.

Články tyto měl zachowáwati w Čechách každý, kdo chtěl slouti „wěrným přítelem prawdy a zákona Božího.“ Žižka přewzal na sebe ten úkol, aby w celém národě ano we swětě křesťanském wšbec zásadám těmto platnost získal.

Jan Žižka pocházel ze zemanského méně zámožného rodu we vsi Trocnowě nedaleko Budějowic, w mládí swém hledal se zbraní w rukou we swětě štěstí swé, teprw později přiwolal ho král Wáclaw ku dworu swému za dwořana a milce swého. Po smrti pak jeho za posledních

pěti let života svého naplnil svět hrůzou jména svého. Ač uapožíval co prostý panoš ani jmění ani vzácnosti, ani úřadů ani příbuzenství, provozoval brzy pouhou mocí ducha i vůle své opravdovou vládu v Čechách, vynikaje válečnými schopnostmi svými.

Nepatřil v ohledu náboženském k Táborům výstředním, nýbrž k mírným, kteří se po jeho smrti právě proto Sirotky nazývali. Wůbec wšak dal se Žižka ve věcech wíry vždy více nábožným citem moditi nežli rozumem. Byl fanatikem pro pobožnost, jak on jí rozuměl, ale nebažil nikde po osobním prospěchu, ani po jmění, neb vládě. Zvláště poslední rok života jeho byl nejkrvavějším v dějinách Českých, kdež ukrutností a zuřivostí sám sebe přemýšľoval. Jednou již zařídil se také, že chce potrestati konečně i Prahu co hlavní přelážku rozšíření „zákona Božího“ a že v ní lámen na lámeni zůstati nemá, od čehož jej wšak wýmľuvný mistr Jan Rokycana odvrátil. Na cestě své do Morawy nedaleko hranic u hradu Přibislavi zemřel Žižka nemocí smrtelnou od hliz 11. října 1424 a pochován později v Čáslavi.

Za posledních pěti let života jeho spácháno v Čechách hrůz a ohavností bez počtu, lid pomražděn, města wyvrácena, wesnice popáľeny, hrady zbořeny, chrámy zničeny, celé kraje popleneny a spustosťeny. Ostatně nepronásľedowal snad jen katolíky, wěrné církwi, ale i samé Husity, Táboř i Pražany, jak jsme zvláště u Adamitů a kněží Kánisse i Martinka seznali.

5. Poslední dvě křižácké wýprawy do Čech.

Wšak ani smrti Žižkowou nezaničly boje husitské; nebo zemřelého wůdce nahradil Prokop Welký (Holý),

kněz Tábořský, jenž nyní vítězně vodil Husity do boje, ač sám nikdy nebojoval, aniž vůbec kdy zbraně nosil. Opět povzbuzoval papež i císař k novému křížáckému do Čech tažení, doufajíce nyní aspoň konečného jejich přemožení a položení. A když německá knížata opět váhala, dohnala je k tomu náhlá strážná zpráva, že Táboři i Pražané pod vrchním vedením Prokopa dobyli slavného vítězství v bitvě u Dvůr nad Rabem, kteráž se dosavad nalezala v držení saské posádky; Husité s 25 tisíci vojska porazili 70 tisíc Němců r. 1426.

Na tuto zprávu chystala se celá německá říše k čtvrté křížácké velmi silné výpravě do Čech, takže počítalo se dle jedněch až k 80 tisícům jezdců, dle jiných pak až k 200 tisícům všeho vojska. Spojená tato vojska oblehala r. 1427 město Stríbro. Sotva vstal utážali se Táboři a Siroťci v počtu asi 18 tisíců lidí, mezi nimiž asi půl druhého tisíce jezdců, dali se Němci na útěk; ale Češi pronásledovali je přes Tachow a pobili jich mnoho tisíců.

Nyní pomýšleli Němci na to, zříditi konečně proti Husitům stálé vojsko. Za tou příčinou museli všichni křesťané majetní, světského stavu i duchovní skládati na udržení vojska zvláštní daň; ale přes všecko společné namáhání nepřišlo k nové výpravě přece ani za 3 leta. Hlavně je k této výpravě nutila ta okolnost nemilá, že nyní začali Husité sami do cizích zemí vpády činiti, dílem aby se tak obživili, ana země Česká neustálými válkami byla zpuštěna, dílem aby německým vojskům vpády jejich do Čech tím oplatili a je od podobných výprav do Čech odstrašili. Vypadli Husité do Rakous, do Uher, Slezska, do Sas, Bavor a ostatního

Němectá wšady pleníce a ukrutně vraždíce. Konečně uchystala se proti Husitům r. 1431 pátá a poslední křížácká wýprawa, k níž se i kardinál Julian přimělil; zúčastnilo se w ní tu 130 tisícům mužů, mezi nimiž 40.000 jízdných. S wtrhli do Čech z Bawor přes Sachow pleníce wšedlo a vraždíce bez rozdílu i pokojné obyvatele, jak to sám papež Keneáš Sylwius (Pius II.) dosvědčuje. Křížáci dostali se wšak jen k Domažlicům. Nebo tu proti nim wytáhl Prokop asi s 50 tisíci, mezi nimiž bylo 5 tisíc na koních. Šak mile zaslechli křížáci hluk a zpěw Husitů, ač ještě vzdálených, dali se hned na outěk. Ale Husité pronásledowali je s takowou silou a odvahou, že jich asi 20 tisíc pobili i zajali, a tolik wěcí, zbraně a spíže ukořistili, že Němcům ze 4 tisíc wozů sotwa tři sta zůstalo.

§. 140. Kompaktata na sněmu Basilejském. (1431—1436.)

Posledním wítězstwím Husitů nabyli Němci úplného přesvědčení, že nelze je mečem pokořiti; i pomýšleno tedy na mírnější spůsob, aby přimedeni byli opět do církwe. Tím více usilowáno o ukořčení neblahých rozmisťel, jessťo sám tehdejší arcibiskup Pražský Kunrat už r. 1421 odpadnum od církwe k Husitům se byl připojil.

Od té doby zařídili si Husité swou konsistor „pod obojí“ a obstarávali sobě pomocí Kunrata snadným spůsobem swěcení čekatelů kněžstwí. Kanowníci Pražští wšak setrawosse wěrně při církwi opustili Kunrata a wymolili sobě administratora arcibiskupstwí, kterýž s katolickou

konsistorii diecési spravoval. Administrace tato trvala celých 140 let.

Roku 1431 svolán jest církevní sněm do města Basileje ve Švýcarsku, aby konečně zjednal opět jednotu ve víře, zvláště s Čechy, aby provedl žádané a nutné opravy v lázni a správě církevní, a aby tak pojistil pokoj mezi národy křesťanskými. An papež Eugenius IV. pro nemoc osobně přítomen býti nemohl, předsedal sněmu kardinál Julian Cesarini, a zejména pozváni tam byli i Češi, aby vyslali sem muže schopné, zbožné a nestranné k vyjednávání. Pražané hned projevili ochotnost svou, ale Táboři nechťeli přijmouti nabídnutí toto, omlouvajíce se, že tam jsou jen samí jejich nepřátelé. Vyjednávalo se tedy s nimi napřed v Chebu, a obě strany usnesly se tu na předchozích některých výminekách budoucího dohodnutí na sněmě Basilejském, kamž Češi slíbili poslati vyslance své, kteří měli zaručené úplné slyšení a pojištěnou celou bezpečnost života.

V vánocích r. 1432 vypravilo se z Čech 21 vzácných mužů, mezi nimiž 15 kněží, do Basileje, kdež také po delším obeznámení se v lednu 1433 po 10 dní náhledy a žádosti své ve veřejném sezení přednášeli. Byli to známí 4 článkové Pražští, jež všichni husitské Čechové bez rozdílu, ať Pražané neb Tábořští, při každém jednání o pokoj občanský neb uaboženský za výminky míru kladli. Článek první o přijímání pod obojí hájil tu z českých poslanců Mistr Jan Rokycana, kazatel v Těně v Praze, učený a výmluvný muž, jenž takřka v celé Praze rozhodoval; článek druhý o stavování a trestání veřejných hříchů v církvi u duchovních i svět-

ských osob strze ty, na kterého slusí, hájil kněz Mituláč z Pelhřimova, muž učený a vážný, později od Tábořských za biskupa zvolený; další člen o svobodném hlášení slova Božího od křesťanských kněží a jahnů hájil čáslavský farář kněz šrotčí Oldřich ze Znojma, a poslední člen proti kněžskému vládnutí statky pozemskými a světským jméním zastával mistr z oxfordské university v Anglii, Petr Payne, vůbec Engliš nazývaný, horlivý Táborita.

Potom přednášeli v měsíci únoru na proti těmto článkům učení a mínění církve nejučenější členové sněmu, avšak o sjednocení nemohlo býti ani řeči, jelikož Čechové článkům těm jinak rozuměli, než otcomé na sněmě si přáli. Dstatně nejednalo se jen o tyto 4 články, nýbrž o celou řadu dalších rozhodných mínění a různých požadavků Husitů, jichž předseda sněmu 28 četl, táže se jich zejména, která smýšlejí o moci sněmů církevních.

Alle poslové českí necitili se oprávněnými k odpovědím jiným kromě ku 4 článkům a proto vypravil sněm s nimi 10 svých vyslanců do Čech, aby tu s národem samým o dorozumění a sjednocení jednali na sněmě českém. Ale snahy tyto byly marné, an obě strany neustupně stály na svých požadavcích. Proto také vrátili se Basilejsští vyslanci s nepořízenou nazpět. Hned za nimi poslali Češi nové 3 posly do Basileje ku sněmu, a otcomé vypravili pak nové 4 posly do Čech s biskupem Filibertem svolující Čechům sice ony čtyry články, ale s těmito výminkami a dodatky: 1. článku: Přistoupí-li Čechové k církvi bezesfého rozdílu ve víře a obřadech, mohou ti z dospělých, kteří si

toho přejít, pod obojí přijímati, jen když doznají, že pod každou spůsobou je celý Kristus;

ke 2. článku: trestati se mají takové hříchy dle zákona Božího a svatých otců mždy dle spravedlnosti, ale od úřadů duchovních: světských, nikoli však od osob soukromných;

ku 3. článku: může se slovo Boží sice svobodně hlásati, ale jen od kazatelů i tomu zřízených a pod mocí i dohlídkou biskupovou;

konečně ku 4. článku: světským či pozemským jménem může vládnouti církev t. j. kněží i řeholníci, ale jen dle navedení sv. otců.

Všechy pak nepořádky v církvi vůbec mají právo na tomto sně...ě býti urovnány.

Pražané s mistrem Příbramem byli s návrhy těmito spokojeni, ale ne všichni; tím méně Táboři s Prokopem a Sirotci s Englišem, kteří nepohnutě trvali na svých původních žádostech. Proto vrátili se opět poslové Basilejsští v lednu 1434 domů, vezmouce s sebou kněze Martina Rupáče. Když mezi tím kněz Prokop Belský na bojích u Lipan blíž Kourčimi r. 1434 asi s 13.000 Táborů a Sirotků zhybnul, a tím síla Husitů válečných zničena byla, jednalo se tím horlivěji o smíření Čechů s církví, a vyslání noví poslové do Čech z Basileje. Ne poněvadž nebyla naděje, žeby se o všechy 4 články do uzumění docílilo, hleděli poslové aspoň zevnitřní nějaké spojení s církví dokonati a svolili ku přijímání pod obojí, což prohlášeno jest slavným spůsobem v Žihlavě r. 1436. A když došla smlouva tato, Kompaktata nazvaná, svého stvůření i od sněmu Basilejského, byla ohlášena i v Praze.

§. 141. Čeští bratři.

Za předchůdce a duchovního otce jednoty bratří Čechů a Moravských, kteří poněkud we víře se blížili Táborům, považovati sluší Petra Chelčického, zemaná ze zchudlé nižší šlechty w Chelčicích u Vodňan. Studoval sice nějaký čas w mládí swém z počátku 15. stol. na vysokých školách Pražských, ale nedal se na kněžství vysvětití, nýbrž zůstal laikem (neknězem) až do smrti své, žil tisse w rodině swém a skládal tu spisy své o víře. Chelčický neuznával moc papeže a biskupů w církvi, aniž připouštěl skutečné přítomnosti Páně w nejsvětější svátosti, na nejvyšš w nějakém duchovním smyslu; dále zavrhl očištec a odpustky, wzhývání Swatých, a obvyčeje církevní při službách Božích, jež nazýval ustanovením lidským. Nový zákon považoval za dostatečný ku spášení, a za měřítko bral vždy křesťanství prvotní církve až do Konstantina; při tom zahrhoval na prosto wsselilé právo k wálčení i k trestu smrti, jakož i wsselitou přísahu a mstu i odvetu za křivdy učiněné. Také neuznával potřebu úřadů a moci světské vůbec, ačkoliv do-
 svědčoval, že úřadům ustanoveným poslušnost prokazovati sluší. Tímto obmezením mohly se zásady jeho arcí jen uskutečniti w malém sboru věřících, a proto také měl stoupenců jen poskromnu.

Teprw r. 1454 wywinuli se z některých učenníků Rokycanových českomoravští bratři, jichž náhledy náboženské se až dosud w Dýranově (Derrnhut) w saské Lužici zachowaly. Za zakladatele jejich považuje se bratr Řehoř, chudý zeman a řemesla swého krejčí. Řehoř byl učeníkem Rokycan, a u něho čítal spisy Chelčického.

později pak Šelčického sám navštěvował w obydli jeho u Wodňan.

Když pak se čím dále tím více od učení církve odchylowali, tvořice zvláštní jednotu, nepřemzal Kothycana jich vedení, ale vymohl jim na králi Jiřím Poděbradském soukromé místo na statku královském w Kunwaldě u Zamberka nedaleko moravskoslezských hranic. Sem tedy od r. 1457 se lidé rozličného smýšlení z Čech a Moravy stěhovali, říkajíce sobě vůbec „bratři.“ Starali se méně o články víry; více hleděli na přísnou kázeň života křesťanského dle příkladu prvních křesťanů. Jednoho kněze svého dali si posvětit od Waldenského biskupa na biskupství; nový biskup ten jim světil kněží; také jahenství Bratří za stupeň Bohem zřízený vyhlašovali. Později upadli Bratři w nenávisť u samého Kothycana, jehož přičiněním je král Jiří pronásledował, vyhnan je z Kunwaldu, až na statcích moravského pána Cimburka z Tovačowa zase útulku našli; mnozí vsať z nich týráni a věznění byli až do smrti královny (1471). Za nástupce jeho, krále Vladislawa Polského, dosáhli bratři úplné swobody, a rozšiřowali se po zemi, majíce hlavní sídla w Mladé Boleslavi, w Litomyšli a w Brandýse nad Orlicí, w Moravě pak w Přerově a w Tovačově. Než délkou času museli sami změnit (r. 1491 a 1495) přísné a příkré náhledy Šelčického, aby mohli společně w pořádané zemi žíti a úřady zastávati, o právo se souditi, do války choditi, obchod vésti. Takéž upustili od druhého křtění nově k nim přistupujících. Tím vzrůstal velmi počet bratří, takže r. 1500 počítalo se sborů w Čechách a na Moravě již na několik set, a všech členů přes sto tisíc. Nejvíce přispínala k tomuto

rozšířování ta okolnost, že Bratři zpověď, posty, kánon misse svaté, i slavnou večeři Páně a slavné obřady vůbec podrželi, jakož i že kněží a biskupové čili starší jednoty bratrské zachovávali bezženství.

XI.

Služby Boží a posvátné obřady w středověku.

§. 142. Stavební slohy křesťanských kostelů.

1. Římské basiliky.

První křesťané shromažďovali se w čas pronásledování i službám Božím buď w soukromných domech anebo w podzemních hřbitovech čili katakombách. Když pak dosáhli veřejného právního uznání w říši římské, a sobě stavěti počali první chrámy, byly tyto co do formy úplně nápodobeny dle římských basilik, t. j. veřejných soudnic a lupečských skladů (bazarů), jež měly několik lodí do pravoých úhlů slavných a sloupy od sebe oddělených, jsouce bez klenutí se stropem pouze trámovým (dřevěným), jenž hlavním jest jejich označením.

Starokřesťanská doba tato trvala skoro celých šest století, od čtvrtého totiž po Kristu až do konce desátého, a mohla by se nazývati nejvhodněji dobou přechodní od pohanských chrámů ku samostatným křesťanským. Nedařilo se totiž křesťanské služby Boží w starých pohanských chrámech tak snadno vykonávati, an se odbývaly společně u přítomnosti malného množství lidu, předčítalo a vykládalo se tu písmo svaté celému shromáždění, kteréž

chtělo a mělo také bráti podílu i w ostatních obřadech církevních. Krásnou tažovou basiliku wystawěl we čtvrtém století císař Konstantin we vlastním swém paláci w Římě, chrám Spasitele na Lateraně.

Římská forma basiliky byla tedy s počátku owšem nejobyčejnější, ale wedle ní nacházíme přece hned také i podlouhlé, kulaté a osmistranné chrámy. Jedna tažová basilika zachowala se dosud w Římě w kostele sw. Klementa. W Mnichově (w Baworích) r. 1850 za krále Rudwiga I. zbudován nový chrám we formě starých basilik a sice u sw. Bonifácia, kdež se klášter Benediktinů nachází.

2. Sloh byzantinský čili řecký.

Od pátého století nastupowalo křesťanské stawitelství samostatnou již dráhu, a jelikož říše římská na dvě polowice se rozdělila, bralo se stawitelství i dvojím směrem východním čili byzantinským (Byzanc či Cařihrad, hlavní město na východě) a západním čili římským. W západní části přewládala sice ještě dlouho prvotní forma basiliky, ale na východě odstoupili pro nedostatek stavebního dříví od tohoto způsobu.

Podlouhlá forma basiliky znenáhla kratila se, berouc na sebe pravidelně formu čtverce (kwadrátní) nebo kruhu, která se pak dala snadno báni či kuplí, jednou nebo několika menšími wedle jedné největší, sklenouti. Tak powstal na východě zcela nový způsob staveb chrámových w slohu byzantinském, jenž počínaje šestým stoletím, až do nejnovější doby se udržel na východě, zejména w řeckých a slowanských zemích. Hlavní památka tohoto slohu jest kostel Moudrosti Boží (řecky: Sofia)

od císaře Justiniana v Konstantinopoli v letech 532 až 537 nádherně vystavěný a mylně chrámem sv. Zofie nazývaný. Nyní jest to hlavní turecká mešita v Cárihradě, ač to byl první a nejslavnější chrám křesťanský na východě. Proto stal se také pro svou nádhernou a velkolepou stavbu vzorem pozdějším byzantským chrámům i na západě, a ještě v jedenáctém století přicházeli odtud umělci do zemí západních. Druhý takový kostel nacházíme v Ravenně svatého Vitalise, vystavěný tam v letech 526—547, třetí překrásný toho druhu chrám jest sv. Marka v Benátkách, stavěný v letech 976—1071 v podobě stejnoramenného kříže s pěti kuplemi. Mimo řecké země nachází se nejvíce takových chrámů mezi Slovany, an tito právě z východu od řeckých hlasatelů víru křesťanskou přijali. S u nás v Čechách přestavěl ku konci jedenáctého století opat Božetěch celý klášter svatoprokopský na Sázavě i s chrámem Panny Marie v tomto slohu.

3. Románské stavby.

V jedenáctém století nastal zase nový způsob stavění v křesťanském světě na západě a trval až do polovice třináctého století. Dříve jmenován byl mylně byzantským; hlavní jeho známkou jest, že v něm převládá čára modrotónná, a ve všech členbách okrouhlý oblouk. Selskož základem jeho byl římsko-křesťanský t. j. také staro-křesťanská basilika, ale od východního čili byzantského slohu zcela se rozeznával, proto jmenujeme jej obyčejně slohem románským (římským), právě tak jako všechny řeči, které z bývalé římsko-latinské posly, t. p. vlášskou, španělskou, portugalskou, ru-

munskou i francouzskou atd. romanskými nazýváme. Basilika utrpěla tu ovšem velikou proměnu nebo pod presbyterium stavěla se krypta, čímž se celá východní část kostela vyvýšila, a střední loď se prodloužila, čímž půdorys celého kostela obdržel podobu latinského kříže, v němž příční rameno je kratší. Pro hlavní oltář byl jako v byzantinském slohu polo okrouhlý výklenek, apsis (apsis) nazvaný; a dotčená pod ním krypta s ostatky svatých bývala jako kostel jednou nebo více řadami sloupů ve více lodí rozdělená, jako to f. p. v Staré Boleslavi v kryptě sv. Kosmy a Damiana pod chrámem sv. Václava vidíme.

A poněvadž při dřevěném stropu basiliky šířka kostela délkou trámů se obmeziti musela, a časté ohně v takových chrámech zhoubně řádily, proto zavedeny byly všeobecně podobně jako při byzantinském slohu klenuté stropy čili stavba klenbová. Zvenku pak stavěly se hlavní dvěře a vchody vůbec do kostela naproti hlavnímu oltáři ve zvláštním ozdobném tvaru, takže romanské stavby právě v tom vrchole své okrasy dosáhly. Nad obloukovými krásnými těmito dveřmi nacházelo se obvykle ještě zvláštní kulaté okno, mající podobu růže. Vzdychy pak nalezáme u takových chrámů vždy ve více poschodí rozdělené.

Stojíme se samo sebou, že jen ve velkých městech a jen pravidelně stavěné kostely tuto podobu měly a že délkou času i sám romanský sloh se měnil.

V Čechách máme velmi četné památky tohoto slohu, z nichž tu jen některé na příklad uvádíme, a jice v Praze chrám sv. Vítů na hradě (jeden z nejznamenitějších), kostely v Brozanech u Terezína, v Doksanech u Mlou-

dnice (krypta), w Milewsku u Táboru, kostelík sw. Zíří na Řípu u Roudnice, kostel sw. Wáclawa na Proštku u Prahy, kostel we vsi Smatý Šafub we farnosti Cirkwické w Čáslawsku, jenž s blízkým kostelem Zábořským sw. Prokopa patří k nejwzácnějším, opatským chrámům Teplským a jiné. Za našich dob wystawen jest we slohu románském a r. 1863 posvěcen chrám sw. Cyrilla a Methoděje w Karlině u Prahy. Na Moravě pozůstaly kostel Panny Marie w Třebíči na zámku a w Tisnově (Porta Coeli), w Řeznowicích (welmi památný) w Brněnské diecési a j. Wětšina památek těchto arci zvláště w husitských válkách nawždy zanikla.

4. Stawitelství slohu gotického.

Během třináctého století změnilo se křesťanské stawitelství románské a wzešla z něho stawba gotická. Powstávala již w druhé polowici XII. století w sewerní Francii, odkudž w 13. století po wšech křesťanských zemích, kde románský sloh panoval, rozšířiti se hleděla. We 14. století dosáhla nejstwělejší dokonanosti, jsouc w skutku wýtwětem křesťanského ducha w středowěku a trwala až do 16. století. Wlassi mu dali s počtem slohu renaisančního jméno, pro potupu: sloh gotický, to jest jako hrubý (pro ně). Místerak ale nepřislussí slohu tomu wýhradně názew slohu německého, jak mu někteří říkali. Neboť i we Francii a jiných zemích nalezáme znamenité památky slohu gotického, ano téměř každý národ wypěstowal si svůj vlastní spůsob gotický.

Podstata jeho záležela w špičatých členbách, jesto románská členba do plného polo kruhu stawěna příliš těžká byla a welkých podpor wyžadowala. Proto nyní wý-

hradně zaveden špičatý oblouk při klenutí, jež se opřelo o samé pilíře uvnitř i z venku, takže gotický chrám jako nějaký pilířový les vyhlíží. Střechy i věže stavěly se velmi vysoké a příkré, okna a portály, oltáře i kazatelny takéž špičaté. Největší a nejznamenitější gotické chrámy jsou v Kolíně nad Rýnem, v Trevíru, v Štrasburku, v Münsteru a v Řezně v Německu; ve městě Soissons a Remesi ve Francii; chrám v Yorku v Anglicku; v Burgosu v Španělsku; v Miláně ve Vláších; v Rakousku jest ve Vídni chrám sv. Štěpána, z větší části od českých bratrů Petra a Jana z Prachatic pomoci mnoha českých tovaryšů vystavený. V Čechách pochází chrám sv. Víta na Hradčanech od francouzského stavitele Matěje z Arahu, a Viléma z Amignonu, a Němce Petra Arlera z Gmündu, kostel P. Marie před Rýnem, a Panny Marie Sněžné (u Františkánů), sv. Barbory v Kutné Hoře, Sv. Ducha v Bráhlově Hradci, Panny Marie v Roudnici a mnoho jiných.

5. Renesanční či novější sloh.

V 15. století obnovil se starý sloh římský v nové působě, an lid počal sobě libovati v následování starých vzorů a proto od Francouzů zvaným zrozeným čili renesančním nazván byl. Zvláště v Itálii byl zaveden v prvních desetiletích patnáctého století bohatý sloh římský se svými ozdobnými sloupy a způsoby okrašlování. Původcem jeho byl Brunellešchi ve Florencii svým palácem Pitti (r. 1375—1444) a kopulí na tamějším chrámu, jakož i slavní stavitelé z rodiny Lombardiho v Benátkách, když se palác Vendramin a kostel

Spasitele od Palladia w tom slohu vystavený nalezá. Z pozdější doby jest kostel sw. Petra w Římě w témž slohu. Více hodí se arci pro světské stavby než pro chrámy. W 16. století rozšířil se pak i po ostatní Evropě, wlašské stavby brány za wzory a rozličně nápodobovány. S w Čechách objevil se již ku konci 15. století, a slavný mistr Beneš z Loun první w něm stawěl otna Wladislawského sálu na hradě Pražském. Belweder Pražský z r. 1534 je druhý krásný wzor slohu toho.

§. 143. Slavnosti Páně a svátky Svatých.

1. Starší slavnosti.

Na konci starého wěku shledali jsme w církví mimo apostolskou neděli a nejstarší slavnosti Páně, totiž wsfonoční svátky a swatoduffní, jestě swátek nanebewstoupení Páně (ze 4. stol.) s třízomými dny (z 5. století), Zjemení Páně, Narození Páně (ze 4. stol.) s adventním časem (w 7. století), Dbřezání, Dbětování (2. února) a Wtělení Páně (25. března).

Památka swatých pak swětla se swátkem sw. mučedníka Štěpána, sw. apostolů Petra a Pawla, a od papeže Bonifacia IV. zamedena r. 606 slavnost wsfed mučeníků a Swatých Božích, když císař Jofas pantheon, pohanský chrám w Římě mnohým bohům zaswěcený, papeži byl darowal. Také se připomínal již den Wladátek a Narození sw. Zana Křtitele, jakož i powýssení swatého kříže, od císaře Heraflia po wítězství nad Persany nazpět do Jerusalema přineseného (r. 628) a později i nalezení sw. kříže od císařowny Heleny.

Na počátku středního věku objevují se v církvích dva svátky Matky Boží a sice dříve den jejího úmrtí (nyní Manebement) a později i den jejího Narození; v Římě pak na základě rozšířené zprávy o andělském zjevení se v jednom kostele svátek sv. Michaela, ve Francii svátek sv. Martina biskupa a v Španělsku svátek sv. Jakuba Staršího, apoštola, jenž za prvního měrozvěsta té země se považoval.

Roku 1229 wypočítává synoda v Tulusu všechny tehdejší svátky v roce, mezi nimiž jsou opět některé nové: Narození Páně se sv. Štěpánem, Janem Evangelistou, s Mladátky a sv. Sylvestrem, Obřezání a Zjevení Páně, Očišťování, Zvěstování, Manebement a Narození Panny Marie, tři svátky welkonocní a tři svatodussní; svátek všech sv. dvanácti apoštolů, svátek sv. Maří Magdaleny, sv. Wawřince, Mikuláše, Jana Křtitele, Michaela archanděla, nalezení a powěššení sv. Kříže, posvěcení kostela a svátek patrona v každém kostele. — Synoda Orfordská v Anglii v též době 1222 uvádí jich ještě více, rozeknávajíc i takové, kde wolno po službách Božích pracovati.

2. Slavnosti nové zavedené.

Mimo tyto svátky powstaly ještě zvláštní čtyry nové, a sice: Božího Těla, Sv. Trojice, Početí i Nawštívení Panny Marie a Dussíček.

Slavnost Božího Těla zavedl r. 1246 biskup Robert v Lutichu v Belgii k dolehání nábožné panny Juliany, načež papež Urban IV. slavnost tu potvrdil (r. 1264); svatý Tomáš Akwinský († r. 1274)

pať napsal přefrá, né k ní písně, jež se až dosud w církwí zpívají, a obecný sněm církevní we francouzském městě Wieně zamedl slavnost tu pro celou církev (1311).

We 12. století wzala půwod slavnost nejismě-
tější Trojice, jakožto doplněk tří hlavních wěroč-
ních slavností Páně; teprw roku 1334 od papeže
Jana XXII. byla slavnost tato pro celou církev za-
medena.

K úctě Matky Boží w této době zamedeno
mnoho církevních písní Marianských, jakož i růžen-
cowa pobožnost úplně se wywinula a přičiněním sw. Do-
minika mezi lidem rozšířena jest. W druhé polowici
11. století zařídil sw. Anselm z Kanterbury († r. 1109)
we své diecési slavnost Početí Panny Marie, jež
se pať w Angliču rozmáhala. Roku 1145 dostala se i
do Francouz, kde ji kanovníci w Eyonu zaměstí se sna-
žili. Ač sw. Bernard, ješto bez církevního svolení na-
stala, proti ní wystupowal († r. 1153) a Dominikáni
se swatým Tomášsem Akwinským († r. 1274) s ním
soubhlasili, podporowali ji Frantiskáni welice mezi lidem
a hádky z toho powstale byly dlouhoměké a často
welmi ostré.

Wedle toho začala přičiněním zvláště sw. Bona-
mentury († r. 1274) slavnost Nawštíwení Panny
Marie (u sw. Alžběty), jež se brzo i do Francouz do-
stala. Mnozí chtěli připisowati půwod její třetímu arcí-
biskupu Pražskému Janowi z Senšteina (na konci 14.
století); awšak jen tolik je jisto, že za jeho žiwobytí
ujal se jí papež Bonifác IX. r. 1389, načež teprw od
sněmu Basilejského roku 1441 pro celou církev byla
umedena.

Hlavně přičiněním Kluňadského opata Ddo (Ddilo) zavedena tam památka všech věrných zemřelých, v očistci trpících, již pak papež Řehoř V. v celé církvi zavedl (r. 998).

§. 144. Bohoslužba.

1. Brewiář, lážani, mše svatá.

Služby Boží záležely v denním odzpívání hodině čili žalmů, církevních zpěvů a v společných modlitbách, jež se konečně v stručnou rukověť (odtud jméno *brewiář*) uspořádaly, jak o tom synoda v Tulusu r. 1129 se zmíní. Teprve Basilejský sněm (r. 1431—1439) předpokládá tu povinnost všech duchovních, kteří vyšší posvěcení mají nebo nějaké církevní obročí (*beneficium*) drží, aby předepsanou tuto pobožnost, nemohouli v choru (společně v kostele), aspoň soukromě doma konali.

Mimo mši svatou ve všední dny i v neděli býval také v neděli po evangelium výklad slova Božího (odtud pochází i jméno knihy s takovými výklady *Postilla* t. j. po oněch — slovech svatého Evangelia následuje výklad jejich), jak to i synody německé (v Mohuči 847) předepisují.

Ke mši svaté užívalo se dříve obvyčejného chleba; později se k tomu brala jen pšeničná mouka a připravoval se zvláštní z ní chléb, až povstaly v sedmém století nasse hostie, jež později pecky se výhradně jen z nekvášeného těsta. Na počátku připravovaly hostie zbožné ženy se slavnými obřady pro celou okolní krajinu. A poněvadž v této době někteří vystoupili, upírajíce přítomnost Páně v nejsvětější Svátosti, zavedeno

vsseobecně, aby se swatá hostie při mšši swaté po posvěcení pozdvihowala a věřícím aby se to znamením na zvoně oznamovalo (r. 1203). Totéž poručeno, řdyž se k nemocnému donássela. Řehoř X. (+ 1276) pak nařídil, aby věřící od pozdvihowání až do skončeního sw. přijímání při mšši swaté klečeli. Dominikáni pak počali wléwati hned z počátku mšše wín o do faliha a k němu wody přidáwati, aby prý se obé lépe spojilo.

Z počátku nebylo „Credo“ (Věřím w Boha) při mšši swaté; nejprvé začali to na východě; we Španělsku nacházíme je sice již w 6. století, ale ještě w 9. století žalowali w Římě německí biskupové na sw. Methoděje, že je zawádí na Morawě, ač již tehdaž je také w Římě říkávali.

Sindy se předcítávala jmena wssech nejwznešenějších dobrodinců kostela od oltáře ze zvláštních tabulek (dyptich); způsob ten odstraněn w 11. století a nahražen tak zwaným „Memento“, t. j. kněz soufroul w modlitbě své před a po pozdvihowání živých i mrtvých dobrodinců chrámu sobě připomíná. Taktéž zakázáno, aby jeden kněz vícekrát denně mšši swatou obětował, wyjma starý obyčej na wánoční Boží hod nebo w nejwvyšší nutnosti.

2. Latinšlá, mozarabšlá a slowanšlá liturgie.

Do celých středowěk přewládala w liturgii řeč latinšlá na celém téměř západě. Jen wýmínečně udržely neb připustily se také jiné jazyky mimo latinšlý a jiné řády mimo liturgii římskou, kteráž zejména od 11. století

možby obecnější platnosti nabývala. Zejména připomínají se starofrancouzská nebo galliánská liturgie, místo níž hned Karel Veliký († 814) latinskou zavedl; pak mosarabská (gotická) u španělských křesťanů pod Araby žijících a slowanská od sw. Metoděje († 885) zavedená.

Mosarabská liturgie byla sice w latinské řeči, ale řídila se spíše dle liturgie řecké (východní) a mnoho zvláštností obsahovala; mnozí ji mylně přisuzovali sw. Sidoru, biskupu Sewillskému w Španělsku († 636). Teprve t nálehaní papeže Řehoře VII. přijali Španělmé způsob slavení mše svaté dle římského obyčeje.

Slowanská liturgie udržovala se w Čechách od původního uvedení svého sw. Metodějem dlouhý čas, ačkoliv vedle ní i latinská liturgie záhy se w Čechách šířiti počala. Ale teprve po smrti Metodově (r. 885) a po smrti prvního křesťanského nasseho knížete Bořivoje poddali se synové jeho Bratislaw a Spytihněv uěmeckému králi a Řezenskému biskupství, a tu založen první kostel za Spytihněva († r. 912) na hradu Budečském, w němž se již sw. Wáclav latinské liturgii naučil. Za to však trvala liturgie slowanská na Vyšehradě, kdež se jí i sw. Wáclav i sw. Prokop († r. 1053) ještě přiučili. Teprve při založení biskupství Pražského (r. 973) byla zejména ta výminka z Říma položena, aby přijala nová diecése výhradně latinskou liturgii. Ale ještě druhý biskup Pražský sw. Wojtěch († r. 997) měl co zápasiti s umáčením latinské liturgie na místě slowanské. W jedenáctém století za času sw. Prokopa byla nejspíše již jen obmezena na klášter jeho Sázavský. Zvláště horlivě ujímal se jí král Bratislaw II. u

Řehoře VII. zase pro celé Čechy, ale s marným výsledkem (r. 1080). Nástupce jeho Břetislav r. 1096 uvedl latinské mnichy na Sázanu místo slowanských.

Také Polákům zrušil Řehoř VII. papež slowanskou liturgii a blahoslavy Zlýchům. Ale Innocenc IV. domolil jim ji opět r. 1248, a ta se udržela v 116 obcích mezi 80 tisíci katoly. Podobně domolil papež Klement VI. v Praze v Emausích či na Slowanech benediktinům obřad slowanský, jež sem byl Karel IV. z Sibi slowanstva powolal (r. 1347).

§. 145. Posluhowání sw. swátostmi.

1. Křest a swaté přijímání.

Že bylo v církvi tehdáž sedm swátostí, ze staré doby hned od časů apostolských zděděných, a že tedy nezaly původ svůj teprv v středověku, a jať někteří bludně pravili, až ve dvanáctém století, o tom mimo jiné swědčí nejlépe i ta okolnost, že Řekové, kteří se již dříve od církve oddělili, jakož i jiní východní křesťané, hned ze staré doby od západu odloučení, taktéž sedm swátostí vždy znávali. Obřady při udělowání swátostí přibýwaly a rozličně se měnily dle různých okolností a potřeb časových, ač podstatné částky wěrně se zachowávaly tať jať v staré době býwalo.

Křest swatý udělowal se dospělým, nemocné wýjímaje, slawně o welkonocních a swatodušních swátcích; dítky wšak musely býti mezi rokem pokřtěny. Od čtrnáctého století zamedl se nhyňější spůsob křtu, že se leje třikrát voda jen na hlavu a upuštěno v církvi západní od trojího we wodě potápění.

Swatým přijímáním posluhowalo se ještě pod obojí způsobou chleba i vína, a těm, kteří nemohli se zúčastniti, a přáli si toho, posílal se v neděli a ve swátek po mši swaté alespoň zehnaný chleb (wůbec eulogie nazvaný) do příbytků jejich, jať jej ještě nyní v řecké církvi po mši swaté rozdávají.

Mnozí věřící z úcty k nejswětější swátosti, aby se z kalicha nerozlilo, užívali k tomu stébel nebo trubiček, jiní pak již v sedmém století omáčeli si jen swatou hostii v posvátném kalichu, až papež Urban II. na sněmě ve francouzském městě Clermontu (1095) tento neobvyčejný způsob swatého přijímání církevně zapověděl. A od toho času začínalo se přijímati jenom pod jednou způsobou cíli pouze swatou hostii, ale ještě ve dvanáctém století podávalo se pod obojí, a přijímání pod jednou jen znenáhla se zavádělo. Nejdríve dělo se to v klášterích, později i v jiných kostelích, anto nejswatnější tehdaž (v třináctém století) učenci církevní jako sw. Tomáš Akwinský, sw. Bonawentura v učených spisech swých důwodně přesvědčiti hleděli, že i pod jednou způsobou jest Kristus přítomen celý a živý tělem i i kwi swou. Proto se také nemocným, kteříby nemohli požíti swaté hostie, podávalo jen z posvátného kalicha; podobně podávalo se tak i dětem, až v třináctém století, z obawy, aby se nezneuctila nejswětější swátost rozlitím, upouštěno od podávání kalicha, kteráž koncem patnáctého století úplně pominulo.

Teprwa na sněmě Kostnickém r. 1415 dne 15. čerwna učiněno podávání pouze swaté hostie zákonitým způsobem swátostního přijímání, když byl zvláště Zakoubel ze Stríbra podávání wečeře Páně pod obojí způsobou

w Praze zawáдел a wydána o tom zwlášttní bulla: že „ačkoli swátost ta od Krista Pána nejprvé apostolům zwlášttě, potom pak i wěřícím w prwotní církwi wůbec podávána jest pod obojí spůsobou, chleba totiž a wína: přece obyčej od církwe později z dobrých příčin f uwarování wšselikých nebezpečí uwezený a již ode dávna zachováwaný, podávati wěřícím toliko pod spůsobou chleba, má přijat a považován býti za zákon bezúhonný a neproměnitelný, zwlášttě jestto není pochybno, že pod každou spůsobou, i chleba i wína zwlášttě, požádé celý Kristus se podává. Hanění tedy obyčeje toho a zákona že má za blud posládáno a zamítáno a w případě urputného w něm setrwání i dle obecných o tom ustanowení církwe souzeno a trestáno býti.“

Abyž pak mnozí wěřící příliš zanedbávali přistupovati ku stolu Páně, ustanoweno bylo za církewní zákon na sněmě Lateranském w Římě r. 1215, aby a s poň jednou w roce, a to při času welkonocním wšsicíni křesťané welebnou swátost přijímali.

2. Swátost pokání a odpustky.

Žalmile přestala prwotní přísnost církewní kázně, ochabowala i kající mysl wěřících. Mnozí nepřicházeli docela neb zřídka ku zprávě Boží, a proto ustanoweno na témž sněmu církewním w Lateráně r. 1215 za zákon církewní, aby wěřící nejméně jednou w roce se smířili s Bohem we swátosti pokání.

Zpověď byla od osmého věku w církwi obyčejně jen soukromá a tajná, jako nyní, ačkoliv wýmínečně za veřejné zločiny jednotlivci i veřejné pokání konali; tať zejména obnowila se za Karla Velikého na počátku de-

wátého století stará lázeň církevní aspoň z části opět w Německu; také stoupencům Fotiovým uložen r. 869 na církevním sněmě w Konstantinopoli za pořízení sedmiletý půst dle starého způsobu; a w dvanáctém století ještě konal sám anglický král Štěpán II., jenž dal násilně usmrtiti arcibiskupa Kanterburského Tomáše Beleta (r. 1189), podobné pořízení veřejné na hrobě jeho.

Mossaf již od ojmého, a ještě více od jedenáctého století bylo možná, zbawiti se takovýchto veřejných kajících skutků jinými prostředky jako w náhradu, t. p. modlením žalmů, nějakou delší poutí neb wstoupením do kláštera; takéž almužnou chudým zvlášť wdowám a sirotkům udělenou, offsetřováním nemocných; wykoupením zajatých a propuštěním otroků; takéž peněžitými dary ku stavbám kostelů a církevním účelům, anebo zúčastněním se w křížáckých výpravách proti Saracenům na východě neb sewerním pohanům w Evropě. Kdyby se takovým skutkům podrobiti nechtěl, měl býti po trojím napomenutí z církve wyloučen.

Později w středověku mossaf wymizela vůbec stará přísná lázeň kajících w církvi docela, jelikož Tito po swátostném wyznání winy své, pakli oprávněnou jemili lítost nad hříchy a pevné předsevzetí ku polepsení, dosáhli hned swátostného rozhřešení, a powinné pořízení uloženo jim wykonati teprw po swátostném pořízení. Při tom napomínala církev zpovědníky, aby sice starou lázeň kajícím připomínali ale ji w příslušnou modlitbu, půst a almužnu proměňovali.

Ten rozhřešení od těžkých zločinů ponechávali sobě papežové od druhé Lateranské synody za Innocence II. r. 1139 pro spojené s nimi wyloučení z církve, nazý-

wajíce je zadrženy pádý čili rezerváty. Nejvíce wšak zmírněna jest starší kázeň kající w středowěku wždy více rostoucím wzmáháním se o d p u s t ť ů, zwláště w klášterích a na poutních místech. Byloť owšem k dosažení odpustků předepsáno přijetí swátosti poání a oltární, jakož i konání jistých skutků kajících; jelikož wšak tyto kající skutky spojené s odpustky byly mnohem snadnější, proto we třináctém století již žádné stopy staré kázně neshledáváme.

Nejprvé udělowali odpustky sami biskupové při rozličných příležitostech, někdy i za wšelkými záminkami, tak že za papeže Innocence III. na Lateranském církevním sněmě w Římě r. 1215 w tom dle usnessení sněmu jistá obmezení zawedena býti musela, an zbytečnými a neprozřetelnými odpustky, jež někteří biskupové udělowali, moc klíčů až w opowržení přicházela a horliwost kajících k powinnému zadostiučinění se podkopávala. Tím přestly odpustky w právomocnost papežskou.

Papež Bonifác VIII. zawedl r. 1300 tak zwané milostiwé leto, to jest pravidelné odpustky, wracující se wždy po uplynutí delšího občasí. Když totiž pozorowalo se, že do Říma ku konci každého století mnoho poutníků přichází, ustanowil papež r. 1300, že wšem poutníkům, kteří by ku hrobu sw. apóstolů Petra a Pawla toho roku do Říma přišli a patnáctideuní předepsanou pobožnost tu wykonali, se udělují plnomocné odpustky. Roť ten nazwán milostiwým letem neb rokem jubilejním a poutníků napočteno ku 2,000.000. Spolu pak nařídil papež Bonifác VIII., aby se podobné jubileum wždy we stu letech opawovalo. Jelikož wšak toužili po odpustcích těch i mnozí, kteří mezi stoletím žiwí

byli a rozhraní toho se pro kratší měl lidšty dočkatí nemohli, ustanovil je hned r. 1349 papež Klement VI. již na 50. roč a Urban VI. r. 1389 již na 33. roč. Ale papež Bonifác IX. udělil jubileum opět r. 1400, jať se podobá hlavně proto, aby došlo zase na slavení stého rofu, jať byl Bonifác VIII. ustanovil. Konečně ustanovil papež Pámel II. r. 1470, aby budoucně milostivé leto už každý pětadmacátý roč se konalo, kteréžto pravidlo až doposud se zachovává.

XII.

Powsšechný rozhled we vzdělanosti středo- věké.

§. 146. Rozšířování křesťanské víry mezi pohany.

Pokřesťaněním pohanských národů byl položen hlavní základ k jejich lidšé vzdělanosti a k životu člověka důstojnému. Nebo vírou Kristovou otvírala se jim nejen cesta do kostelů a škol, ale zjednával se jim i přístup ku spisům křesťanské literatury (příměnictví) a k jiným vzdělaným národům vůbec. Při tom pať nabytou známostí křesťanské víry dostalo se k nim i hospodářství, řemesla a umění, zařládány osady a města, uprawované cesty, zaváděn obchod, a tať ražena jistá cesta k domácímu uspořádanému blahobytu.

A w tom ohledu w skutku neseťřeno žádné práce a obětí k rozšíření náboženství Páně a nejen římsští papežové a křesťanští panovníci, nýbrž i klášterní a světské duchovní církve křesťanské všemožnou péčí věnovali

tomuto záslužnému a prospěšnému dílu. Když po zboření římské říše se všech stran divoci a kočující národové v čas všeobecného stěhování do končin jejích se hrnuli, jakou práci ohromnou to vymáhalo, aby suroví tyto lidé, toužící jen po loupeži, odložte pohanství, přijali víru Boží a vůli svou nezkrocenou podrobili mravům křesťanským! A když se konečně usadili v síblech zvolených a znenáhla osvojovali si náboženství Kristovo, přitočeno k rozšiřování víry této zvláště v německých krajinách, kamž zejména z Trsta mnoho kazatelů vysíláno, nato zůstali Slované, Prusové, Maďari, Arabové ve Španělsku. Než i na východ v době křižáckých výprav odhodlala se, ač s nesmírnými svízeli a ztrátami, křesťanská Evropa skoro po dvě stě let k osvobození svaté země a ku poškození svěřepé vlády saracenské; vedle toho pak jednotliví misijnáři pokusili se docela i o rozšíření učení Kristova mezi asiatskými Mongoly (r. 1307), takže roku 1330 od papeže Klementa V. ustanoven zvláštní arcibiskup, ač jen na krátký čas, do čínskému městu Pekingu (Kambuly). Touž dobou i do zemí afrických odvážili se mezi Mohamedány jednotliví horlivci o rozšíření víry Páně, i ačkoli nedosáhli velkého úspěchu, přece zasvitlo aspoň paprskem světla Boží i těmto národům k pozdějšímu rozžjetí v dobu příhodnější. Škoda jen, že při tom sšlechetném snažení ne dbáno vždycky na rady Spasitele našeho, a nešetřeno mnohdy ani opatrnosti, ani mírnosti — na škodu víry samé a rozšiřování jejího; hleděno někdy při tom zvláště od panovníků i zůstných ohledů ku rozšíření vlády světské a podmanění národů těch a užíváno k tomu i meče válečného i násilí nelidského.

§. 147. Počátek a vývoj škol.

Když přijetím víry křesťanské vstoupili do církve mnozí suroví a modlářští národové, hleděla církev záhy lid poškrtěný k potřebné aspoň vzdělanosti povznést — a to především zakládáním škol křesťanských.

1. Největší zásluhu o školy získal sobě císař německý Karel Veliký († 814) za radou přítele svého anglického mnicha Alkuina, největšího učence té doby. Nebo jejich společným přičiněním nařídil sněm v Řáckách roku 789, aby kanovníci (knězi) a mnisi (klášterníci) okolo sebe shromažďovali nejen děti poddaných, ale i syny urozených, a aby je učili v klášterích a při stolických chrámech žalmům, zpěvu, počtům a mluvnicku, jakož i modlitbám z dobrých katolických knih (náboženských), poněvadž lidé často, chtěje se dobře modlit i Bohu, za příčinou chybných kněží nesprávně to činí. A tím dán byl původ prospěšným školám biskupským a klášterním, zvláště v městech, k nimž teprve později přistoupily i školy u farních kostelů. Tak založil Theodulf, biskup Orleanů (ve Francii), pomáhaje císaři Karlovi, v biskupském okrese svém obecné školy, a sem tam následovali mnozí příkladu jeho. A sněm církevní r. 826 za papeže Eugenia II. nařizuje: „Zvěděli jsme, že na mnohých místech není učitelů, a že proto zanedbává se vyučování. Přikazujeme tudíž všem biskupům a všem osadám farním, aby zřídili učitele, kteří by vyučovali pilně učení víry, čtení a svobodným uměním.“

V Čechách se takové ústavy nacházely již záhy, jak o tom svědčí škola Budečská, kde i sv. Václav prv-

ního vzdělání literního nabyl; ano za Přemysla Otakara II. nacházela se obyčejně již při každém farním kostele aspoň v Praze a v městech menších zvláštní škola (r. 1265).

Mnohem důležitější však byly takové školy v klášterích a při kostelích stolických (katedrálních) a kollegiatních, ve kterých se cvičili jen odrostlejší žáci (clerici), připravující se na kněžský stav, a kteří sloužili také v kostele při službách Božích, za to i mnohé hmotné výhody mívali. Vysvěcení jsouce na kněžství, stali se spolu tím učiteli lidu. Vyšší školy takové pro kleriky (duchovní) zařizované v Německu již za Karla Velikého, jelikož tento horlivý císař hned r. 788 osvěty opatřil a biskupy k zakládání jich vybízel. A r. 823 nařizuje synoda biskupům, aby na příslušných místech takové školy zřizovali, a zprávy metropolitům (arcibiskupům) o nich podávali.

Ž při katedrálním Pražském chrámu u sv. Víta připomínají se takové školy pro čelance duchovního stavu, v nichž i náš Kosmas, nejstarší letopisec český, dle vlastního vypravování (r. 1074) vzdělání svých nabyl, aby od kapitulního školařství řízeni byli. V takové škole na hradě Pražském podává zprávu Engelbrecht, opat kláštera Admontského ve Štýrsku v listu svém, že přišel r. 1271 na studie do Prahy, kdež pod mistry Dědem a Bohumilem v grammatice a logice znamenitě prospěl, a tamtéž pod mistrem Řehořem (z rodu Zajíců z Warthenberka) později školařstvem a biskupem Pražským, po nejprve přednášky o přírodovědě slyšel, naučil se tu i básnictví. Podobné školy nacházely se tehdyž i na Strahově, na Vyšehradě, a v Břevnově u sv. Markety.

2. Neunávený Alkuin dal podnět vysolému příznivci svému nejen k těmto školám, nýbrž stal se také původcem i učených škol vůbec. Tak zařídil na dvoře Karlovi novou školu, v níž vyučovalo se již sedmi předmětům: mluvníci, řečnictví a mudrcství čili obratnosti v rozmluvě (dialektika neb logika); pak počítání, měřičství, hudbě (básnictví) a hvězdářství. Sněm Pařížský roku 829 prosil císaře Ludvíka, syna Karlova, aby aspoň na třech nejvýhodnějších místech takové učené školy dle otcovského příkladu zařídil. U učený opat fuldenský a později arcibiskup Mohučský Rabanus Maurus († r. 856) sepsal k vyučování takovému několik příručných knih, jež nejen bohosloví ale i ostatní vědy s takovou důkladností probíraly, že spisovatel vyhlášen za prvního učenice v Německu vůbec. Po něm stál se na královské (Palatinské) škole Karla Vítěšného v Paříži druhý veliký učenec Jan Skotus Erigena, jenž zvláště do mudrcství hluboko se zabral († r. 883). Později prosluly také školy klášterní ve sv. Gaudu (ve Švýcarsku), a pak v Clugny (ve Francouzích) a v Luthu (v Belgii).

Papežové ujímali se horlivě těchto nových učilišť. Tak nařídil papež Innocenc III. na obecném sněmě Lateránském r. 1215, aby při každém metropolitním chrámu byl zřízen zvláštní učitel bohosloví (doktor theologie), a při každém kostele kathedrálním aspoň jeden mistr tak zvaných svobodných umění (oněch sedmi již jmenovaných předmětů), jenžby byl povinen zdatma vyučovati žáky kostelu sloužící, jakož i jiné chudé, maje zato jisté příjmy od kostela. Školám těm říkalo se proto

studie umění svobodných (artistická, nyní filosofická fakulta na univerzitě).

Takové částečné studium bylo, ne-li dříve, tedy jistě v tu dobu (1248) i u sv. Víta v Praze zřízeno; a dosáhlo takové chvalné pověsti, že i z Rakous, Štýrska a Bavor tam na učení přijížděli. Kapitulní děkan neb jeden kanovník vždy byl ředitelem (rektorem) tohoto učení. Druhé takové studium bylo na Vyšehradě. Na jiné studie jezdili všat z Čech do cizozemí, zvláště do Itálie a do Francie, a sice na lékařství do Salerna ve Blassích a do Montpellieru v jižním Francouzsku, na práva do Boloně v Itálii a na bohosloví do Paříže.

3. Z vyšších a učených těchto škol katedrálních vycházeli časem jednotliví učenci, kteří na místě, jež se jim příhodným býti zdálo, ohlašovali přednášky své o některém předmětu, volající k sobě posluchače. Ústavy tyto, teprve od počátku 11. století zařizované, byly z prvu jen zcela soukromé, později všat staly se veřejnými k. p. v klášteře Beč ve Francii za opata Lanfranka (r. 1070), a Anselma žáka jeho. Tak zařídil učený Abelard († r. 1142) přednášky v Paříži o filosofii a bohosloví, mívaje někdy prý i 20.000 posluchačů; později učilo se církevnímu právu ještě vedle bohosloví, jakož zase v Salerně ve Blassích přednášela se medicína (r. 1158) a v Bologně právo (r. 1150). A teprva okolo r. 1186 spojili se v Paříži všichni učitelé k společným přednáškám ve všech těchto čtyřech vědách, a tak povstaly první v y s o k é učené školy — všeobecné čili dle latinského názvu universita, a se všech stran posílali tam evropské národové studenti na učení. Sned na to povstaly

i z druhých dvou ústavů w Salerně a w Bologně také university, a po nich následowaly pořád nové i w jiných ewropských zemích, takže až do konce středověku na počátku 16. století nacházelo se jich we Wlassích 18, we Francii 13, w Španělských s Portugalskem 10, w Anglicku se Škotskem 5. w Německu 15, w Praze (nejstarší w střední Evropě r. 1348 od císaře Karla IV.), we Wídni, w Krakowě, w Burgundu, w Dánsku, Švédsku a w Brabantu po jedné, a w Uhřích 3 — w celku tedy 70. Náwal studentstwa byl nesmírný; w Bologně prý jich bylo 10.000, w Paříži 20.000, w Praze (r. 1409) okolo 36.000, w Oxfordě anglickém 60.000 (r. 1340), a jednou prý w Paříži bylo více studentů než wšeho jiného obywatelstwa.

Professoři na universitych byli z počátku sformami sami kněží, později i světskí, také řeholníci, Františkáni a Dominikáni směli dwa své členy dosazowati na university pro bohoslowí a mudrcowí.

Papežowé wšemožně podporowali vysoké školy, udělující jim nabace, práwa i wýsady, a mocnáři zápasili s nimi w podobné štědrosti w udělowání statků a předností. Wýroky profesorů universitych w církewních i občanských věcech býwaly rozhodnými, jak to widíme nejlépe na sněmech církewních a we wšelkých rozepřech mezi státní a církewní mocí w tehdejší době.

§. 148. Učení bohoslowci té doby.

1. Celý středověk proniknut jest wůbec smyslem náboženským, a proto i učenci tehdejší předewším hleděli sobě pěstowání bohoslowí (theologie). Učební přesvědčení byli o pravdivosti a božském původu křesťanské

otřly, hleděli nicméně wnítnouti učenošti svou i do hloubky učení Páně, chtějíce je, pokud jen možná, obsáhnouti, rozebrati a svým rozumem odůvodniti. Na počátku obírali se hlavně výkladem písem svatých, sepisující je nejvíce ve způsobu kázání čili homilií dle vzoru svatých otců nejstarší doby církve. Než brzo nablíželi sami, že pouhé výklady, byť sebe učenější byly, nedostačí postupujícímu bádání lidského ducha, a proto dali se do systematického vědeckého probírání nauky Kristovy, neopomíjouce ani tajemství otřly. Určované pojmy, podávané důvody, vyvrácené námitky; a shoda mtrů s rozumem dokazována. A poněmadž při tom rozumového odůvodňování nejvíce hleděno, proto obraceli učenci píli svou i k starověkým mudrcům pohanským a nedostižný myslitel řecký Aristoteles (ze 4. století před Kristem) studován s prospěchem ode všech. Směru tomuto bádavému (speculativnímu), jenž byl rázem zvláštního druhu (školy) učenců, dáno přijmí škola stíla.

Prvním jejím pěstounem byl sw. Anselm, arcibiskup Kanterburský v Anglii († 1109), jenž hlavně ze spisů sw. Augustina se vzdělal a dle zásady své „věřím, abych porozuměl“ bohosloví s mudrctvím výtečně ve svých spisech spojil, a i sw. Trojici, vtělení a vykoupení Páně tak vysvětliti hleděl. Mezi žáky jeho vynikl oslawovaný tehdaž učenec Abelard, († r. 1142), jenž však odvážným učením svým mnohý odpor proti sobě vzbudil. Žák jeho Petr Lombardus († r. 1164) biskup Pařížský, dosáhl vědeckým spísem svým takového jmena, že až do 14. století učenci obírali se ve školách jen výkladem jeho.

Znameníť tehdaž učenec Alexander Hales, učitel

bohoslowí w Paříži († roku 1245), sepsal zvláštní učební knihu z rozkazu papeže Innocence IV., jenž pať za rukowět i přednáškám byla nařízena. Než i tohoto zastínil brzy Albert Veliký, dominikán, slawný učitel zvlášť w Kolíně nad Rýnem († 1280), který, ač byl postawy welmi malé, welikým duchem swým aristotelskou filosofií nejen bohoslowí probíral, nýbrž i w přírodních wědách neobyčejně vynikal. Albertůw pať žáť sw. Tomáš Akwinský, taťtéž dominikán a nástupce na učitelské stolici jeho w Kolíně a později i w Paříži († r. 1274), wywýššil se nad wědecké stanowisko i samého mistra swého Alberta, ano wůbec se mělo za to, že i samého sw. Augustina předstihl. Proto taťé na obecném církewním sněmě w Tridentě (1563) ležely spisy jeho hned wedle písma swatého.

Doněkud proti tomu směru mužů hlawně z řádu sw. Dominika utwořila se strana zvláštní mezi Františkány, jejimž hlawním zakladatelem jest San Dunš, Škotský nazwaný († 1308), Františkán, jenž w Oxfordě w Angliču, w Paříži a w Kolíně spisy Petra Lombarda učeně wykládal při ohromném náwalu posluchačů (w Oxfordě 30.000).*)

2. Wedle školastiky ano proti ní powstal druhý směr w bohoslowí mystickou nazwaný. Když totiž bádamý duch školastiků pohroužil se úplně jenom w hluboké skoumání prawdy Boží rozumem lidským: začali jiní učenci srdcem swým zabíratí se zase jen w zbožné

*) Douž dobou we 14. století žil u nás w Čechách křesťanský zbožný náš filosof a spisowatel český rytíř Štítuň ze Štítuňho.

rozjímání tajemství těchto, odfudž i jméno jejich powstalo. A tak wyznačují se spisy mystiků wroucím citem, kdežto knihy skolastické hlubokým rozumem wynikají, doplňující se tak na wzájem a střezíce se před wystřednostmi. Zakladatelem druhé této školy jest sw. Bernard, první opat w cistercienském klášteře w Alernó, we Francii, († r. 1153), jehož spisy touto nadšenou láskou a wnitřním citem oplývají. Po něm jmenujeme hned sw. Bonawenturu frantiskána († 1274), jenž w Paříži stejně s Tomášem Akwinským vyučował. Ale jako Tomáš wynikal nad něj filosofickou učeností, tak předčil Bonawentura zase Tomáše zbožnou rozjímavostí, a proto plati w tom ohledu za prvního mistra w mystice. Později prosluli w Němcích Jan Tauler († r. 1361) w Kolíně, a Zindřich Suso († r. 1365) oba dominikáni, kteří w duchu předchůdců swých pokračowali, až pak swětoznámý Tomáš Kempenský od Kolína nad Rýnem rozený a podpřemor Augustiánský w Nizozemsku († r. 1471) swou zlatou knihou „o následování Krista“*) i lidu samému rozjímání mystiků nejpřístupnějším učinil. A tak pěstowala mystika předewším swaté duše, kdežto skolastika opět učené muže odchowávala, ač obě k je-
dnomu cíli, ale dvojí cestou pilily. **).

*) Nowější bádání twrdí, že spisowatelem této knihy byl Jan Gersen (nar. ok. r. 1180) opat kláštera sw. Štěpána we Wercelích, z řádu sw. Benedikta, † 27. listopadu 1245. (Wiz „Blahowěst“ r. 1877, číslo 1. a 2.)

**) Nejwytečnějším wykladatelem písma sw. byl Mikuláš z Eyr v Paříži, frantiskán († r. 1341), jenž i hebrejskou řeč wyborně znal.

§. 149. Všestranná vědecká činnost v středověku.

1. Mimo bohosloví a mudrců, jež se hlavně na univerzitách pěstovaly, pracovalo se tam i v odděleních druhých velmi pilně. Na fakultě právnické přednášelo se nejen občanské římské ale i církevní právo, a tehdejší v tom oboru proslulí papežové Alexander III., Innocenc III., Řehoř IX. vzdělali se právě na takových školách v Bologně. Pro to také brávali mocnářové ve pravu vzdělané kněze za své kanclíře, ale advokátství v občanských rozepřích bylo kněžím na synodách zakázáno. Podobně nedovoleno také duchovním obírat se ranhojičstvím, ač mnozí v lékařském umění prosluli. Stež i ostatní vědy se pěstovaly, jak jsme viděli hned za Karla Velikého ve školách sedmi oněch svobodných umění, k nimž učený mnich Alkuin a slavný arcibiskup Rabanus Maurus pomocné knihy sepsali. A poněvadž kněží byli vychovateli a rádci králů, ujímali se pak i vychovanci jejich více škol a spisů učených. Důkazem toho jsou tehdejší králové francouzští jako Ludvík VI., VII. a IX., králové angličtí k. p. Štěpán I. a II. a králové němečtí zvláště z rodu Hohenstaufů Bedřich I., II. a Štěpán VI. Podobně ujímali se papežové horlivě nejen univerzit ale i učenců vůbec. Tak nařídil papež Alexander III. svým vyslancům (legatům), aby mu podávali zprávy z těch zemí, kde byli, o učených mužích by jejich činnosti přiměřený obor jim vykazati mohl (r. 1181). A papež Leo X. volal dle slova letopiscových učence ze všech končin světa do Říma, uděluje jim výnosné úřady a odměňuje je hojně za vydané od nich spisy (r. 1513).

A tomu také napomáhaly melice tehdejší kláštery, w nichž spisovali i opisovaly se knihy a zakládaly knihovny. Tak byl klášter Bobbio w Itálii po celý středověk přední školou pro hořejší část její, založen jsa hned r. 613 od sw. Kolumbana. We Fulde w klášteře německém opisovalo 12 mnichů neustále knihy za opata Rhabana Maura († 856); jiní pak mnichové obírali se w klášterích zase sepišováním knih nových. Tak učený mnich Beda (r. 735) w Anglicku psal w klášteře swém o mlumnici, filozofu, hvězdářství, mudrctví, dějepisu a časozpytu atd. skorem tedy o všech vědách své doby. Pomážíme-li k tomu ještě, jak drahé bývaly takové opisy knih když dala tu příkladu hraběnka z Anjou jen za opis myšladel ewangelií 200 ovec a ještě k tomu obilí, a slyšíme-li, že založil n. př. učený opat Lanfrank w klášteře Bezu we Francii sám knihovnu 160 smazků: oceníme důležitost práce této we prospěch vzdělanosti. W klášterích jistě opisovány nejen klasické spisy literatury starořecké a římské, a rozličné tehdejší spisy učené a vzdělávatelné, nýbrž nejvíce hleděno tu písemných prací dějepisných, takže dobře napsal učený historik Gurtér, „že dějepisné památky nejedné země zachovány jsou potomstvu jediné pomocí klášterů.“ Také náš první letopisec Kosmas, děkan kapituly Smatovické (r. 1125), měl četné pokračovatele mezi mnichy klášterů českých.

Ale i w jiných rozličných odborech vědeckých zachoval nám dějepis jména mytelných věd oněch přestitelů. Arcibiskup Kolínský bratr císaře Otty I. Bruno († r. 965) vynikal prý nade všechny souvěké takovou učeností, že bez jeho podpory a schválení žádný tehdejší spis

ani uznání ani rozšíření nedosáhl. Vychovatel syna císaře Otty II. francouzský mnich Gerbert, kterýž se stal papežem pod jménem Sylvester II. (r. 1003) proslul nejen učitelskou stolicí svou v Bobbio a v Remessi, ale i neobyčejnými znalostmi přírody, takže i od lidu prostého za kouzelníka byl prohlášen. Zhotovoval jistě i hvězdářské a hudební nástroje, vymodel i zvláštní hodiny pro císaře Ottu III. a i stroj parou hnaný prý vynalezl; jeho přičiněním hlavně zavedeny byly také arabské čísly do Evropy. Vychovatel synů krále francouzského Ludwika IX. Vincenc Beaumais (Bové) dominikán († r. 1264) znamenitý učenec, sepsal celou encyklopedii (soubor) věd rozličných, a předstihnul jen Albertem Velkým (r. † 1280) z téhož řádu, jehož přírodopisné a filozofické spisy sám učený Humboldt vysoce cení, ač jej vrstevníci jeho právě proto za čaroděje prohlášovali. Žák jeho Roger Bacon, františkán v Oxfordu († r. 1294) předčil jej sice ještě ve vědách těchto, ale musel pro ně mnohé protivenství snášeti, ač měl i některé pověrečné náhledy o hvězdářství (astrologie). Připisují mu také vynalezení prachu střelného a sklených zrcadel, nikoli však s určitostí, jakož do té doby i vynalezení dalekohledu a magnetické jehly kladou. Důmyslný biskup Brixenský Mikuláš Rusaný († r. 1464) dokazoval oběh země okolo slunce a upozorňoval spolu na opravu letopočtu, ačkoliv už dříve Virgil, biskup Solnohradský († r. 784) na otáčení země okolo vlastní osy ukazoval, ale mnohé nesnáze proto zakoušel. Ostatně již řecký mudrc Pythagoras, narozen r. 569 před Kristem, oběho se domýšlel.

A tak v skutku spravedlivě napsal Palacký ve svých

dějinách: „Učenost wesskera w středověku stala se jméním téměř výhradním stavu duchovního, any školy wesskery byly z původu svého ústavu duchovenské, a nejen filosofie celá, ale i právnictví a lékařství vzdělávaný a provozováný jen od bývalých žáků t. j. čelanců učení bohosloveckého. Světským nepožlavený nežli básnictví, dějepis a právní řízení, a i do těch, ne bez chvály, mkládali se kněží a mnichové dosti malně.“

2. Mimo wědecké studium obrátili učenci brzo pozornost svou i na wýtečné spisowatele starého swěta římského a řeckého jazyka, a tím obnovili opět tyto studie pohanských klasifiků; jelikož pak hlavně mnissi w klášterích opisovali a w knihovních svých ukládali tyto wzácné památky předkřesťanské wzdělanosti, přiblíželi i klášterníci pilněji k studium těchto starých jazyků. A jessťto učenost tehdaž byla skorem wesměš jen w rukou kněží: wssímali si tito také půwodního jazyka, w němž písmo swaté sepsáno bylo; a tak obnoweno i studium wýchodních řečí bibliických. Proto nařídil na obecném sněmě we francouzském městě Wienne r. 1311 papež Klement V., aby se na universitách w Římě, w Bologně, Salamance a w Orfordě ustanowilo po dwou profeszorůch pro řeči klasické a semitické (hebrejskou, arabskou atd.) A wlasťti slawní spisowatelé 14. století Dante, Petrarka a Boccacio (Bořacio) se stali takřka obžimowateli starých řečí a spisů. Zwlasťt Petrarka ujímal se oslawomaného římského řečníka Cicerona a slowútného básníka Virgilia, budě u krajanů svých lásku k jich studowání a následowání. A když roku 1453 dobyt byl Cařihrad, hlavné sídlo doslawádního wýchodního (byzantského) císařství, stěhowali se tamějšší řeční učenci do Italie, a studowání

řecké řeči a spisů, zvláště Sokratova žáka — Platona, stalo se předním a oblíbeným zaměstnáním všech těch, kteří vzdělanci slouiti chtěli. Papežové římské a slavné rodiny italské, zvláště Medicejských, Este, Gonzaga atd., jakož i kněžstvo vůbec ujal se s obzvláštní láskou vystěhovalců těchto a přinesených od nich spisů. Byli to větším dílem zbožní muži, mníši a duchovní řeční, jejichžto hlavním podpůrcem stal se kardinál Řek Bessarion, vzdělaný bohoslovce, jenž v Římě zařídil zvláštní ústav čili akademii k tomu účelu, a shromáždil u sebe v určité dny vzdělané muže jako Platina. Glawia a j. k pomoznění vyšší vzdělanosti a zvláště k vyhladu spisů Platonových. Kanovník Walla, miláček papeže Mikuláše V. († r. 1455), dal se k wyzvání jeho do překládání řeckých spisů, a papež nešetřil nařadu, posílal učence po světě, aby kupovali všude rukopisy zvláště řeckých klasiků, což dělo se s takovým prospěchem, že o něm současný spisovatel napsal, že zdálo se, jakoby chtěl celé Řecko do Itálie přenést. Papež Leo X. († r. 1521) z Medicejské rodiny koupil rukopis římského dějepisce Tacita, který se právě tehdyž v porýnském Westfálsku našel, za neobyčejnou cenu 500 dukátů. Kanovník Florentský Ficinus, překladatel spisů Platonových, odůvodňoval obsahem klasických spisů i zjvení Boží a hleděl názory Platonovy ze zjvení wyvoditi. Kniže Mirandula v Římě podporoval snahy tyto ještě horlivěji a vynikaje sám již v 23. roce věku svého (roku 1486) neobyčejnými vědomostmi ze všech věd, neobvyklou východním řečem věnoval pilnost a hleděl všechny náboženské názory pohanů těchto národů z prazjvení Božího odvozovati. Při této neunámené všeobecné

nadsšenosti pro spisy a názory starověké, zvláště na akademii Florentinské, kterou Medicejští vydržovali, a na níž se hlavně filosofie Platonova přednášela, zabrodili arci někteří také až do výstřednosti, nadsazující Platonovo mudrctví i nad samé křesťanství. Ano někteří libovali sobě nad míru ve výrazech pohanských, chtějíce je i do učení křesťanského přenášeti, a dávali na příklad i Pánu Bohu jméno nejvyššího pohanského boha Supitera, zvláště na akademii Římské, kterou Pomponius založil. Proto také méně si vážívali školaštických bohoslovců středověkých; ano mnozí učenci škorem větší cenu přidávali klasikům pohanským — než bibli, lidským názorům dávali přednost před křesťanskými, odkudž i humanisty se nazývali. Než tu vystoupili proti nim mnozí slavní obhájcové křesťanských spisů a Kristovy nauky, a hleděli je vystřici této výstřednosti, jež od wíry se odchylowala.

W tétož době postaral se kardinál Ximenez, Františkán ve Španělsch, na nově tam zřízené uniwersitě w Komplutun o vydání písma swatého w mnoha jazycích (polyglotta) od učenců ze všech zemí powolaných, jimž za ohromné sumy (t. p. jeden za 1000 dukátů) rukopisy biblické kupowal. Dílo to wysflo do roku 1517 w 10 řečech najednou, a wedle něho bylo již tehdáž 147 vydání latinských, 22 německých, 14 wlašských, 7 francouzských, 5 hebrejských, 6 uizozemských, tři české (r. 1488, 1489, 1506) a jedno španělské vydání písma swatého.

§. 150. Církvní umění.

Kromě škol a wěd libowala si církev středověká nejvíce w umění, podporujíc je wssemožně a užívajíc

ho co možná k účelům náboženským. Tu vyvíjelo se posvátné básnictví se zpěvem a hudbou chrámovou, jakž toho nemohouané duchovní písně z té doby dosvědčují; hned po něm následovalo se nejvíce stavitelství chrámové, majíc v průvodu svým i řezbářství, malířství a sochařství rázu náboženského.

1. K starověkým písním v hodinách duchovních (v breviáři) a při mši svaté (v misále) přistoupilo v 11—13. století mnoho církvních písní (hymnů), jež vroucností a něžností, nadšenoostí a velebností velice vynikají. *) Připomínáme jen vznešený zpěv „Přiď Duse Svátý“ (Veni sancte Spiritus), připisovaný francouzskému králi Robertovi (r. 1031); milostnou píseň „Jezu, sladký duse hosti“ (Jesu dulcis memoria) od sv. Bernarda (r. 1153); hrůznou a tklivou smuteční: „Dne hněmu den“ (Dies irae) od františkána Tomáše Celana (r. 1220); slavné chvalo zpěvy o Největější Svátosti od dominikána sv. Tomáše Akvinského (r. 1274): „Zvěstuj Těla vznešeného“ (Pange lingua), „Chval Sione“ (Lauda Sion), „Vzdávám tobě Jezu Kriste“ (Adoro te); žalostnou Mariánskou: „Stála matka litující“ (Stabat mater) od františkána Jakopona (r. 1306) a jiné, jež obsahem vznešeným a citem náboženským jsou prodychnuty.

A také zbožné básnictví nalzáme v nadšených legendách v středověku verssem sepsaných, ať jen českých

*) Překlad jejich obstaral profesor Fr. Sussil, odkudž přestly do kanonálu Svatojanského od kanovníka B. Bradáče roku 1864 vydaného.

zpomeneme, v nichž nejprvnější místo zaujímá *Legenda* o sv. Kateřině z počátku 14. století, v Štols-holmě od Dra. Pečírky nalezená a archivárem R. Erbe-nem vydaná (r. 1860), kterou co do ceny řadou hned po Kralodvorskému rukopise. A po ní můžeme hned po-ložit i kromě jiných písní duchovních zachovaných z té doby zvláště nasse staročesté rorátní zpěvy, z času prvního arcibiskupa Pražského Arnosta z Pardubic (r. 1344). A jak světlý pomník uměleckého básnictví pozůstavil nám nesmrtelný pěvec italský Dante († r. 1321) ve své „božské komedii“, v níž opěvá onen svět v nebi, očistci a pekle s nemýčerpateľnou hlubokostí myš-lének, odvážnou smělostí obrazů a přetypující obraz-ností a dokonalostí mistrůvou.

Kromě písní a básní hleděla si církev i hudbu, užívajíc již od VIII. století varhan. Zbožný mnich Ruido Aretinský opravil v XI století noty zamede-nim klíčů i s užitím mezer mezi liniemi, a mistr Franko z Paříže provedl taťt dle přísných požadavků sluchu hudebního s důsledností uměleckou.

2. Pravou chloubou církevního umění v středověku jest stavitelství chrámové, jež až do naší doby zůstalo nepřekonané, zvláště ve slohu románském a go-tickém.

Románské stavitelství povstalo ze starořímského a šířilo se z Itálie (dóm v Pise) přes Francii po Ně-mecko, kde světlo v 11. a 12. století v krajinách Po-rýnských (chrámy v Mohuči, Špýru, Wormsu a jinde.) Odtud pak dostalo se i do Čech a pozůstavilo po sobě vzácné památky až do naší doby, ač mnohé již v hu-sitské době byly zničeny. Připomínáme jen chrám sv.

Žiří v Praze, kapli sv. Žiří na Hřbu u Roudnice, rozsáhlou kryptu sv. Kosmy a Damiana pod chrámem svatováclavským v Staré Boleslavi a jinou v Dokšanech u Tereziína.*)

Po slohu romanském vyvíjel se již od 12. století sloh gotický ve Francii, Německu a jiných zemích. A nej památnejší jeho stavbami patří slavný dóm v Kolíně nad Rýnem (od r. 1248), jejž nakreslil mistr stavitelství Gerhard, pak veliké chrámy ve Friburku (r. 1275), v Treviru, v Řezně, v Mnichově a pozdější v Štrasburku (r. 1439) a svatoštěpánský ve Vídni (r. 1359–1579), na kterých posledních dvou i i čeští stavitelé a kameníci pracovali. A nám do Čech dostalo se gotické stavitelství přímo z Francie od papežského dvora tehdaž v Avignoně za krále českého Jana Lucemburského a syna jeho císaře a krále Karla IV. přičiněním posledního biskupa Pražského Jana z Dražic (r. 1343) a nástupce jeho prvního arcibiskupa Pražského Arnosta z Pardubic. Roku 1344 položen základ tu chrámu sv. Víta na hradě Pražském, k němuž byl z Francie sem od císaře Karla přivezený mistr Matěj z Arrasu prvotní návrh učinil a jehož stavbu po 8 let až do své smrti (r. 1352) řídil. Po něm našel císař na svých cestách v Německu nového mistra Petra z Gmündu ve Šwabích, jinak též Petra Parléře nazvaného, 23letého umělce, který ještě roku 1392, tedy po 40 let stavbu řídil. Roku 1393 připomíná se ředitelem stavby syn jeho Jan a později mistr Petr kameník, také Petrlík,

*) Úplný seznam jejich v Čechách od profesora Mocela nalezá se v „Pamatkách archaelogických“ v dílu II.

zvaný, jenž řídil stavbu až do zastavení jejího po smrti krále Václava (r. 1419). Dále sluší zde uvést chrám Panny Marie Sněžné (u Františkánů), pak na Karlově a Týnský kostel v Praze. Mimo Prahu patří sem ještě velkolepý pětilodový chrám sv. panny Barbory v Kutné Hoře v čistě gotickém slohu dle vzoru svatovítského, založený sice již ve 14. století, ale vyvedený teprve v 15. v letech 1483—1505; mezi jeho staviteli jmenují se domácí mistři Matěj z Prostějova příjímám Rejsek (roku 1475—1528) a slavný mistr Veneš z Koum, který též ve svém rodišti vyvedl velkolepý chrám gotický sv. Mikuláše, v němž jest také (r. 1531) pochován. Též na Karlsteině, v Plzni, v Krumlově, v Třeboni, v Milevsku, v Králové Gradci jsou pěkné chrámy téhož slohu. Vůbec pak vydal Aeneas Sylvius, pozdější papež Pius II. († r. 1464) ve své historii Čech toto chvalné svědectví o stavbách kostelních u nás: „Mám za to, že za mého času v celé Evropě není žádného království, kteréby více a skvělejších neb ozdobnějších chrámů mělo než česká země. Přemyslové kostely blouhými a širokými klenutími nadezděné, oltáře vysoké se blýští od zlata a stříbra, jímž ostatkové svatých obaleni jsou; oděvy kněžské perlemy jsou krumplovány, nařadí kostelní nad míru skvělé; okna, strže než světlo do vnitřku padá, jsou prostranná, vysoká a ze světlého skla uměle složená. Tato podivná skvělost jest netoliko v městech, ale i ve vsích.“ O chrámu a klášteře Zbraslavském dokládá též dějepřevce, že byl pravým divem stavitelského umění a nejnádhernejším mezi všemi kláštery českými. Šloda, že ve válkách českých tolik jich zbořeno!

3. K okrase četných a umělých těchto chrámů vy-

květlo brzo posvátné malířství, a dosáhlo v 15. století svého vrcholu ve Vlaších, zvláště ve Florencii, v Římě, v Pise a Sieně. Za znamenitý jest dominikán Giovanni z Fiesole († r. 1465 v Římě), Leonardo z Vinci (r. 1483 v Miláně, Večeře Páně), Dominiko Ghirlandajo († r. 1498 ve Florencii), žák jeho Michael Angelo Buonarrotti (v Římě r. 1534, poslední soud v šestinské kapli tamtéž), dominikán Fra Bartolomeo (Snětí Páně, † r. 1517 ve Florencii), Rafael Sancio z Urbino († r. 1520 v Římě, Madonna šestinská čili korunování Panny Marie ve Vatikaně, Zasnoubení Panny Marie v Miláně), žák jeho Correggio († r. 1534, Narození Páně v Drážďanech a jiní z téže školy, jejich díla mistrůvská jsou až dosud nedostihnuta.

Ale i v Čechách malířství bylo již záhy velmi pilně pěstováno, takže za Karla IV. nemůže se žádný jiný národ tolika památkami malířství z onoho věku vyfázati. Císař sám měl 4 malíře dvorské, Mutinu, Wurmsera, Ditricha Kuncce a Zbiška Trotinského. Na Karlštejně bylo ještě za císaře Josefa II. (r. 1782) z toho věku 124 kusů, jež nyní ve Vídni se nacházejí. Taktéž kaple sv. Václavská na hradě Pražském nejen českými kameny vyložena, ale i obrazy ozdobena byla. A také jinde po vlastech drahé zbytky z té doby pozůstaly na důkaz české umělosti malířské.

Výtvarné umění (plastika, sochařství a řezbářství) květlo v 14. století nejvíce ve vlastské Florencii. Mistři Ondřej z Pisy a Ghibert z Florencie vymedli brány v křesťanské kapli svatojanské, o nichž sám Michael Angelo řekl, žeby mohly pro krásu svou uměleckou u samého ráje státi. Slavný obnovitel sochařství ve Vla-

jších Donato neb Donatello († r. 1466) byl učitelem celé řady umělců proslulých v tom odboru.

Také v Čechách pilně přiblíženo k tomuto umění. Vypravuje historie o Božetěchovi čtvrtém po sv. Prokopu a posledním slavanšém opatu smatoprofopského kláštera na Sázavě, jenž jest spolu nejstarším známým národním umělcem českým, že měl největší zálibu v krásném umění, an netoliko výtečně maloval, ale také sochy ze dřeva i kamene řezal a rozličné umělecké křesťanské obrazy a ozdoby dělati uměl, čemuž se rozliční vrstevníci jeho velice obdivovali. Z Karlovy pak doby svědčí o uměleckém vkusu Čechů bronzová socha sv. Václava na zámecké prostoře ve hradě Pražském, od Martina z Klauzenburku na rozkaz císaře mistrovsky ulitá, jakož i sochy na mostě Pražském a rozličné obrazy po Čechách zachované totéž svědčí osvědčují.

A tak rozličné krásné umění soustřeďovalo rozličným snahu svou a pílí k okrase chrámů Páně, chtějíc jedno druhé v oslavě Boží převýšiti, takže se v středověku vyplnilo, co napsal v tom ohledu francouzský obrozenec vědy křesťanské důmyslný právník Nikolaš, že „v chrámech představuje se nám jako výstava rozličného umění, rozličných věd, rozličných řemesel, plná důmyslu, rozumu, citu a krásy, moudrosti a dokonalosti.“ A poněmáh z duchovenstva vůbec a zejména z klášterů vycházeli skolem výhradně učitelé anebo vzdělavatelové těchto umění, proto platí tu slova Palackého, že „kláštery byly v středověku nejen předními buditeli a opatrovateli osvěty křesťansko-evropejské, ale i semeniskem nauky a umění rozličného.“

§. 151. Zásluhy církve o hmotný blahobyt lidstva.

Pozorujíce bedlivě snahy církve týkající se hmotného blaha národů zvláště při zakládání prvních křesťanských osad w krajinách pohanských: musíme hlavní zásluhu připočísti misijnářům a klášterům. Byliť nejen hlasateli slova Božího, ale i vzdělavatelé půdy, podporovateli řemesla, prvními hospodáři w nevzdělaných krajích. Kam přišel takový kněz kazatel, tu mňtila se lesnatá krajina, dosud pustá, vzdělávala se ť užživě pole, sázely se stromy, pěstovala zelenina, i winice se zakládaly. Znenáhla stávala se příslušná obydli, brzo i kaple, a časem klášter s chrámem Páně, ť čemuž četní řemeslníci se najímali nebo vlastně teprw w klášteře vyučovali a cwičili. Nejvíce přišlo takových misijnářů z Anglie a Irska do Francie, do Německa a do Švýcar w 7. a 8. století, kteří byli wesměš z řádu sw. Benedikta. Tak usadil se sw. Kolumban se soudruhry swými w horách Wogešských w Porýnsku a Lotrinsku, a brzo založen tu byl klášter Euxomium w hluboké lesnaté krajině. Odtud přestěhovali se později do krajiny nynějšího města Bregence w Tyrolsku, a nedaleko odtud powstal u jezera Bodamského slavný klášter sw.-Gawelský dle jména žáka ze školy Kolumbanovy tak nazwaný. Totéž stalo se za času sw. Bonifacia w Bavorsku, když jeho pomocník Sturm († r. 779) také w takové zarostlé krajině klášter fuldenský vzdělal, mosty a cestami s okolní krajinou jej spojil. Ano ještě we 12. a 13. století obírali se mnichy vzděláváním divokých krajin zvláště we středních Švýcarských, jež dříve byly neobydlené, a založiwše tu kláštery potáhli tam za sebou i lid, a tak kra-

jinu tu obydli. Ve Francii založil u Grenoble sw. Bruno r. 1084 na skalnaté a sněžné vysočině první klášter kartuzianský, za 14 let po něm založil benediktinský opat Robert klášter v podobné krajině u Dijonu (řád cisterciáků) a r. 1120 založil konečně sw. Norbert v severovýchodním Francouzsku v údolí lesnatém řád premonstratský.

Zvláště řehole sw. Benedikta, odlázána jsou na počátku z větších částí ku práci rolnické pro výživu svou, působila velmi dobře na vývoj hospodářský a vyvíčila v kláštere swém mnoho řemeslníků, jichž nejen k zhotovování hospodářských náradí, ale hlavně i ku stavění obydlí a chrámů potřebovala. Proto brala do středu svého nejraději již vyučené řemeslníky anebo nové členy své hned řemeslu přiučovala, aby pomocí jejich potřebné práce sama si konati mohla. V 11. století ujal se řád Humiliátů i umělého řemesla v Miláně, zhotovuje sukna a jiné látky na oděvy z vlny a předimá a přivedl to v tkalcovství a soukenictví na veliký stupeň dokonalosti. Papež Innocenc III., vidě neobyčejnou pilnost jejich, zmírnil jim proto obvyklý pořádek v postech jejich, aby síla tělesná a zdraví přílišným namáháním škody neutrpěly.

Tato řemesla připravovala pomalu volnou cestu obchodu a průmyslu, napomáhající k pohodlnějšímu životu všudejšímu, k rozmnožení zámožnosti a snadnější výživě vzrůstajícímu se obyvatelstvu.

§. 152. Společenské poměry v středověku.

Hlavní podmínkou blahobytu a spokojeného života jest především pořádaná rodina; proto dbala

nejdříve církev o odstranění otroctví a nemolnictví a o křesťanské postavení ženy v domácím životě.

Otroctví zděděné z pohanské doby udržovalo se i mezi křesťany nejvíce ze zisku, ač papežové neustále na odstranění jeho nalehali. Tak volal sv. Řehoř I. na konci VI. století: „Poněmadž Pán a Spasitel náš sám proto stal se člověkem, aby otoky našeho otroctví přetrhl: dobré jest ano spravedlivé, i člověku bližnímu, jenž svobodným se narodil a jen násilím pod jármu otroctvé byl uveden, zase dobrodiní původní svobody prokázati.“ A papež Zachariáš (r. 741) zakázal pod trestem vyloučení z církve zvláště Benátčanům, aby Mohamedánům lidi za otroky neprodávali. Ve Francii pak ujal se jich silechetský arcibiskup Agobard († r. 840) slovy, spisy i skutky svými, když Židé mezi křesťany vedli obchod s otroky, a vymohl i na dvoře královském proti tomu pomoci. Ano i v Čechách bylo ještě za času sv. Vojtěcha († r. 997) v obvyceji, že prodávali se Židům za otroky lidé ve válkách zajatí.

Bůbec pak prohlásovala církev propouštění otroků na svobodu za bohumilý skutek dobročinnosti křesťanské, a prováděla jej slavnými obřady i v chrámu Páně před oltářem, by jen věřících k následování tak milosrdného skutku přiměla. Zvláště schvalováno nemocným talovým majitelům otroků na smrtelné posteli, aby poslední vůli svou silechetským tímto skutkem ovrátili. Sama pak církev neseťřila hned od počátku ani statků ani nejistějším nádob bohoslužebných k osvobození jejich. Tak poslal papež Jan IV. (r. 640), řídě se dle příkladu sv. Cypriana († r. 258) a sv. Paulina (v 5. stol.), všech pohlady kostelní do Dalmacie na vylou-

pení ujařmených tam otroků křesťanských. A v středověku založen k tomu účelu zvláštní řád *Trinitářů* (le cti Největější Trojice) ve Francii od sv. Jana z Mathy r. 1198, aby sbíral dobrowolné dary na osvo-
bozování otroků, a r. 1200 přivedeno bylo ponejprv 200 vykupených do Paříže, kde měli tyto sšlechtní řeholníci svůj klášter. A když nestačovaly almužny, založen ve Španělsku r. 1223 péčí sv. Petra Nolaska druhý řád *Mercenariů* (merces = cena kupní), jehož údové v nedostatku peněz sami sebe v zástavu na místo otroků dávali. A tak mohl zvolati papež Pius II. s radostí na konci středověku (r. 1458.): „Díky Bohu a církvi, otroctví nezohyzduje již žádný národ v Evropě!“

Než místo otroků zaujali zase newolníci, kteří sice měli osobní svobodu, ale obydlím a práci pánu svému byli zavázáni. Církve chtějíc je vymaniti, nejdříve předcházela tu dobrým příkladem; měnila je na svých statcích v dědičné nájemníky neb poplatné vlastníky pozemků s určitými povinnostmi k bývalým pánům svým, a znenáhla ujímala jim závazných těchto povinností a přidávala jim právo k úplné samostatnosti. V Čechách ujímali se zejména biskupové Pražští utlačených sedláků proti těm pánům, kteří sobě osvojovali statky jejich, když bez dětí zemřeli. Tak vy-
dal arcibiskup Jan z Senšteina (1380—1397) zvláštní list, v němž s kapitolou svou ustanovuje, že jmění sedlákův, kteří na jeho statcích zemrou bez dětí, nemá připadnouti arcibiskupské pokladně, nýbrž že majitelové tyto mají právo, jak za živa tak i v poslední své vůli nadléhati je svým statkem zcela dle své vlastní vůle. Kde pak církev sama nemohla jim pomoci, uznávala newolníky aspoň vždycky za právně platné svědky proti tehdejšímu obyčeji, a

přijímala je i do stavu duchovního, což v tehdejší době, kde stavy tak přísně od sebe se dělily, blahodárně působilo, ano i vyšších církevních úřadů jim udělovala. Tak byl sám Remešský arcibiskup Ebbo za času krále Ludvíka Bžozného v 9. století ze stavu nemolnického. Časem pak církev vymohla sobě výsadu, aby mohla pronásledovaného takového nemolníka, pakli utekl od pána svého a útočiště v kostele hledal, tak dlouho chrániti a zadržeti, pokud se pán k odpustění a spravedlivému s ním nařadání přísežně nezavázal.

Rovněž i v manželském životě starala se církev dle učení Kristova o svobodu a důstojnost ženy, aby nebyla v otročtí a nemolnické poddanosti mužově, ale aby oba pospolu v lásce živi byli. Proto všemožně odstraňovala mnohoženství pohanské a s největším úsilím nerozlučitelnost manželství hájila. Římský historik Tacitus připomíná mnohoženství u velmožů německých, a také v Čechách nedalo se tak snadno mnohoženství odstraniti u mnohých pánů českých, z kterých příčin i druhý biskup český, sv. Vojtěch, raději stolicí svou v Praze opustil, když napomínajícího hlasu jeho nedbáno. Ale i později musela církev varovati údu svých před touto zřázkou manželství, když Moslemíní v jihozápadní Asii a severní Africe se rozmnožovali, pak do Španěl se dostali a po dobytí Cařihradu r. 1453 východní řecké říše se zmocnili. Přemohší mnohoženství pohanské hájila církev tím usilovněji nerozlučností manželství, a mnozí zastancové jeho k. p. sv. Kilian, biskup misijnář v Bavorsku († r. 690) a sv. Lambert, biskup holandský († r. 709) právě proto přišli násilnou smrtí ze světa, že nechťeli upustit od zásad křesťanské víry o nerozlučitelnosti svazku manželského.

Zvláště pak neohroženě, nešetřice ani práce ani obětí, hájili papežové posvátnost manželství proti libovolnému rozvazování jeho, obzvláště naproti královským manželům; tak t. p. Mikuláš I. u císaře německého Lothara (r. 836), Alexander II. († r. 1073) u císaře Sindřicha IV., Innocenc III. († r. 1216) u francouzského krále Filipa Augusta atd. A proto dobře praví známý historik švýcarský Jan Müller (protestant): „Kdyby neměli papežové žádných jiných zásluh o člověčenstvo, než těch, kterých si v staletém boji s náruživými velmoži k ochraně manželství vydobyli, nedá douce se ani lichotivými slovy, ani vřhůžkami a nátišky pohnouti, již proto byliby nezapomenutelnými.“

◻ toutéž rázností ujali se papežové i jinoměr-
cům, pokud se jim řimda děla od křesťanům, hájíce práva jejich. Především platí to o Židech, ježto teh-
dáž často znepokojovali bývali. Tak rozkazuje papež
Innocenc III. († r. 1216): „Křesťané nesmí Židy vy-
hubiti, aniž je bez příčiny a práva bitím trápiti anebo
bez soudního nálezu na jich život sahati. Také ne-
čiňte jim žádných přelážek, aby v synagogách služby
Boží dle svého způsobu náležitě konati mohli; a
jsouli vám poddáni, nenutěte jich v sobotu k těžké práci.
Pod trestem pak vyloučení z církve nezpustujte jich
hřbitovů, a z lafoty nemýhrabujte jich mrtvol. Taktéž
nenut žádný křesťan Žida ke křtu, lečby dobrovolně a
veřejně jej přijmouti chtěl, an, kdo násilím pokřtěn jest
winy nemá. Nebo ač nejsou křesťany, mají přece právo
na naši (papežskou) ochranu, pod kterou je také dle pří-
kladu našich předchůdcův z křesťanské lásky wžiti chceme.“

Podobné rozkazy vydali také i nástupcové jeho Řehoř IX. († r. 1241) a Innocenc VI. († r. 1254.)

A jako záleželo církvi na svorném poměru mezi vyžadovací rozličných věr, také starala se také o zákonité a právní poměry mezi panovníky a lidem poddaným, jakož i o vzájemné poměry mezi rozličnými národy. Proto ono snažení papežů středověkých, aby nejen v římskoněmecké, ale ve všech křesťanských zemích vůbec křesťanství panovníci ve vládě své řídili se křesťanskými zásadami, nad jejichž zachováním měl papež jakožto nejvyšší představený všech věřících bdíti, ovšem pak i poddaní měli témitěž pravidly dle evangelium Kristova život svůj občanský a chování své i vladařům zaříditi. Tak zajisté mělo se zabrániti všeliké libovládě panovníků s jedné a odboji poddaných s druhé strany; nebo v křesťanských zemích nemělo býti pak ani necitelných tyranů a drzých samozvanců, ani nespokojených občanů a násilných povstalců, ani libovůle panovníkovy, aniž naruživosti poddaného — ale obě strany měly býti v obapolném přátelském poměru práva a povinnosti, spočívajícím tu na zákonité a spravedlivé moci panovníkové, tam na podřízenosti a poslušnosti křesťanské lidí poddaných.

Právě z této myšlenky vyvinul se středověký názor o jedné rodině všech národů křesťanských, jsa dohladem i nauce Kristově o společném původu a důstojnosti lidské všech lidí na zemi.

Dstatně působila středověká církev výborně na promáčení křesťanských zásad v oboru právním svými notáři a officialy čili písaři a zástupci. Činnost jejich byla velmi rozšířena. Mimo duchovenské spory a

pře obstarávali všechy záležitosti chudých wdow a sirotků, kteří neměli obvyčejně žádných zástupců, wyjednávali manželské věci, poslední vůle zemřelých a přísěžné závazky vůbec rozhodovali jakožto poslední nejvyšší sudí ve všech věcech, když si jich strany přály. Že pať církevní právo středověké bylo měřítkem i světským právním, jest dostatečně známo.

§. 153. Péče o mravnost a lidstost.

Sakmle církev wníkla k pohanickým národům, ano i k nemzdělaným a surovým, a po delší dobu tu účinkovala, ukazovalo se blahodárné ovoce jejího působení. Názory křesťanské o původu a důstojnosti člověka, o jeho povinnostech a cíli zjemňovaly mravy lidu v domácím, občanském i náboženském životě. Kláštery pať zařizované, které se držely svých pravidel, a následovaly zbožný příklad svých svých zakladatelů, odchowávaly mnoho nábožných, kteříž swítili ostatním věřícím. Brzo pať objevovali se ve všech stavech věrní následovníci Kristowi a svědomití plnitelé swaté jeho vůle, kteří sloužili k velikému blahu člověčenstva, od císařských paláců a církevních hodnostářů až do stamu služebného a celých klášterní. Zmenujeme zde jen některé: Sw. Edmund, Edward, Ferdinand, Zindřich, Ladislav, Leopold, Rudolf, Štěpán a Wáclav — sw. Alžběta, Šabella, Kunhuta, Marketa, Edmila, Anežka Česká z rodu knížecího; sw. Bonifac, Cyrill a Methoděj, Jan Nepomucký, Tomáš Becket a sw. Wojtěch; sw. Bernard, Dominik, Šiljí, Kolumban, Jan Kapistran, Norbert, Prokop, Tomáš Alwinský a Remenský, Wincenc Gererský z kněžského stamu; sw. Brigita, Kateřina Šienská, Otilie, Walburga, Ema a jiné z pa-

neníhých klášterů, k nimž přidáváme ještě sw. Amalii a Edwina ze světských, — zámečník Baldomer w Lyoně, Kvido kostelník w Belgii, kupec Homobonus w Lombardsku, rolník Sidor w Španělsku, Gitta služka ve Wlassích a Rothburga w Tyrolsku, — a jiných více, jak je Životy swatých podávají, kteřížto mšiční nejlépe svědčí o uábožném z mtrý vyplývajícím křesťanském životě w středověku.

Nejnázorněji jevila se mšsač činnost církve w střední době w konání dobročinných skutků (humanita) bližnímu. Tu zajiště zařízení a udržování byly ústavy pro pocestné i nemocné, pro nalezence a sirotky, pro chudé a měkem sešlé, a církev vedla správu ústavů těch sama, stavíc obvyčejně vedle nich kláštery, jejichž údomě je osvětřovali. Tak již za časů Karla Velikého zařídili irští mníši takové ústavy w Německu, a později stavěny i vedle kostelů w biskupských sídlech a městských městech, zvláště vedle klášterů mužských neb ženských. Ano i o zvláštní potřeby w životě lidském starala se církev. Tak na hoře sw. Bernarda ve Švýcarských založen okolo roku 1000 poutnický dům (hospic) bratří z řádu sw. Augusta pro cizince w sněhu zapadlé a přemrzlé. Roku 1095 zařízen řád špitálních bratří sw. Antonína ve Francii, kteří měli brzy 400 klášterů w Evropě, obsluhující ty, kdož postižení byli morovou ranou, při níž jednotlivé údy těla černaly, schly a odpadávaly (oheň sw. Antonína). A když po krížových výpravách z Afie přinesseuo malomocenství, zakládala církev hned velké nemocnice pro tyto nešťastné, w nichž je kněží i nekněží, s nadlidským sebezapřením osvětřovali (r. 1340). W 14. pať století powstał w Itálii z nedostatku mšselických lečáren zvláštní řád (r. 1367) od šlechtice Jana Kolum-

bina založený, a dle svého obyčejného pozdravení řeckanského Sesuaty nazvaný, jehož údomé mimo obsluhu nemocných zvláště připravováním léků se zanášeli.

Za papeže Pia II. (r. 1464) založil Frantisskán kněz Barnabáš z Terny; dobromolných darů duchovenstva a zámožných věřících k ochraně chudých proti lichvářům, v papežském státě, ku př. v Orvietě, v Perugii, první zastavárny či půjčovny, načež papežové i sněmové církevní je schválili a tak k rozšíření jejich přispěli. Také záložny peněžité k podpoře rolníků a řemeslníků powstaly v 15. století knězem Frantisskánem Bernardinem z Feltry (+ 1494) po městech italských, n. p. v Mantově, Padově, Parmě. A tak těmi a jinými ústavy podobného směru osvědčovala se sšlechtná povaha a lidumilná mysl tehdejší doby.

Konečně budila se jemnost mravů zaváděním Božího míru k usšetření lidské krve a k zusslechtění mstivé a náruživé povahy některých lidí. Když se totiž wzmahaly rozepře, powstale z uctřiwění a wedly ku krewní pomště, prowázeny jsouce násilím a nekonečnými soudy: wyžadowala církev od svých věřících zvláštění slib na místě přísahy (treuga Dei) v XI. století, že aspoň každý týden od čtvrtka do neděle odloží wšsicí zbraň, a ustanou od pomsty, a krewi prolévání. Později pak rozššírowala tento rozkaz na celý čas adventní a postní, ano i na wyroční swátky Páně a swatých apóstolů (r. 1095) a zamedla zvláštění tresty na přestupníky swatého míru toho (r. 1123). Roku pak 1215 na obecném sněmu Eateranském v Římě ustanowila jej nepřetržitě na čtyry celé roky. A tak zachowával se tento lid zbraní šforem po celé století.

§. 154. Závěrečné úvahy.

Blahodárnou tuto činnost, kterouž rozvíjela v středo-
věku církev s neunavenou pílí, všeličými duchovními
i hmotnými prostředky, trvalým napnutím všech sil
svojích a obětavým namáháním údu svých — musí
každý nestranný posuzovatel vysoce ceniti. Všudy mnoho-
stranné působení církve vztahovalo se nejen na obor
vědecký a umělecký, nýbrž i na poměry hmotné, v ohledu
hospodářském, společenském a dobročinném vůbec. Roz-
šiřování víry, zakládání škol, pěstování vědy a umění,
upravování cest, zavádění hospodářství a řemesel, za-
kládání a rozšiřování dobročinných ústavů, obrana osob-
ních, rodinných a občanských práv, péče o všeobecný
mír a o zdokonalování státní správy a ustálení poměrů
mezinárodních — to všechno byl obor působnosti její v středo-
věku! A velmi prospěšnou tuto činnost sluší ceniti tím
víc, umážíme-li tehdejší nedostatek všeličých prostředků
vypomocných a užitečných, jež za naší doby bez všeliké
práce a oběti jsou pohotově, kdežto tehdáž rozmanité
snahy tyto s velikými nesnázemi a tolikými překážkami
se potkávaly. ● Nebylo ani obecních, ani okresních a zem-
ských zastupitelstev, aby se byly o potřebné ty věci sta-
raly; aniž byly odborné školy, knihovny, časopisy a po-
mocné knihy vůbec, jež by byly o tom poučovaly a lidi
k tomu neustále a tak lehkým a rychlým způsobem jako
nyní využívaly. Dstatně nebylo tehdáž ani zákonodár-
ství ani soudnictví v našem způsobu vyvinuto, aniž
byla práva a povinnosti jednotlivých stavů tak ustá-
lena; proti násilí jednotlivce nebylo lze domáhati se po-
moci nějaké veřejnou cestou jako nyní, a to tím méně,

ještě ani pro úrodu nebylo uznaného mezinárodního práva a světových schůzí poradních, jako až dosavad ještě není žádný srovnaný soud mezi panovníkem a občanem, jakož i mezi národy vůbec k žádoucímu odstranění válek navždy ze země.

A tak činí obšírnější toto pozorování tak mnohostranné činnosti církve v středověku, podnikané ve prospěch člověčenstva, velmi uspokojivý dojem na každého spravedlivého pozorovatele osudů lidských a vede k pochvalnému uznání této působnosti církve. A proto nalezáme-li za tehdejší doby vedle tolika moudrosti a krásy, zbožnosti a šlechetnosti — v tak blouhé době a při takové rozsáhlosti obydlené země a takové různosti národů — sem tam přece ještě mnohé nedostatky a poslechy, jako vedle živé víry — poměru, vedle hluboké učnosti — nevědomosti, vedle jeinnosti mravů — surovosti, vedle práva násilí, vedle lidumilnosti — nespravedlnosti a vedle ctnosti nepravosti: nebudeme to špatně přičítati jenom zúmyslné převrácenosti člověka nebo chybnému vedení církve, nýbrž hlavně různé pomaze lidště, u níž i v sebe osvěcenější době nalézá se vždy vedle světla stín a vedle dokonalosti nedostatečnost, ale spíše litovati budeme, že církev i při tak ohromném úsilí přece nemohla přemoci tyto náruživosti a vady lidště, jež nebyly vždy církevního, ale často i zcela jiného původu, a také odjinud nežli z ní podpory nalezaly, ač nikt by upříti nelze, že vynikala v té době a v těch okolnostech až mnoho, a že tak položila základ k nynějšímu stavu vzdělanosti, na němž my jen pokračujeme, snažíce se také dosáhnouti vzorů věčné pravdy, krásy a ctivosti!

Nový věk.

I.

Počátky protestantismu čili tať zvané „reformace“ v 16. století.

§. 155. Dr. Martin Luter v Německu.

1. Mládí jeho a první veřejná činnost.

M. Luter byl synem haničce, narodil se v Eislebenu v pruském Sasku dne 10. listopadu 1483. Když se otec jeho brzy odstěhoval do Mansfeldu, odbyl si tu Martin první učení, jsa jak v domácíu tak ve škole ve velmi přísné lázni držán. Latinské školy obhýmal z počátku v Magdeburku (Děmině), živě se dary, jež mu dobrodinci udělovali; ale za půl leta již odebral se do Eisenachu k pokračování v studiích svých, kdež nassel přízně dobročinné jedné paní, jmenem Kottové. Roku 1501 šel na vyšší školy Erfurtské, kdež učil se především právům, filosofii, při tom také římskořeckým spisovatelům a výkladům písmá dle Mikuláše z Ery. Později vstoupil do kláštera u Augustinianů v Erfurtě r. 1505. Na počátku musel dle zvyku konati v domě i sprostší práce, ale provincial Staupic brzy jej od nich osvobodil, bera zřetel k mistrům jeho z filosofie. Vyšvěceu po jednoletém noviciátě a po slavném složení libů již r. 1507 na kněžství, studoval Luter pilně nyní

středověkou vědu bohoslovedskou (školašticou), a učiněn za to i návrhu představeného svého za roč profesorem řečnictví a filosofie Aristotelovy na nedávno (roku 1502) založených vysokých školách ve Wittenbergu, ale hned následujícího roku, kdež stal se bakalářem písmá swatého, přednášel již jenom vědy bohoslovedé, jež se mu mnohem více líbily. Roku 1516 vydal znovu jeden spis w 14. století sepsaný (s názvem: Taulera učedné bohoslowí), w němž upírala se swobodná vůle lidská a wšeliký zákon ji wířící, jelikož prý stává jen božské vůle, která w každém tvorů sama účinkuje. W týchž letech pak utvořil si Luter zvláštní swůj pojem o ospravedlnění člověka, jenž docela odporoval dosavadnímu učení církve, a přednášel jej posluchačům swým na univerzitě, ač snad z počátku ani nepozoroval, že tím základy učení Kristova ruší a veliké přemravy w životě křesťanském připravuje. Učil totiž, že vlastně jen míra w Kristu Ježíše — a nikoli také i dobré a takové skutky vymáhají člověku odpuštění hříchů a spášení.

A oboje učení toto přirozeně vywinulo se z jeho povahy a dosavadního života zewnitřního i dusewního, jak to z jeho vlastních spisů wswítá. Wypravuje sám, že byl w mládí swém od otce ve velmi přísné lázni držán, takže i jednou z domu otcowského docela utekl, a že newrle nesl tuhé ošowý lázně této a tak jen w swé hlauosti swé ještě více se utwřzowal. A když jej dali na studie, bojowal prý s velikým nedostatkem, tak že musel sobě dle tehdejšího obyčeje takřka žebráním swé živobytí zaopatřowati, až se ho konečně wdowa Kottowc ujala, dadouc mu i obydli w domě swém. Luter o tomto pobytu později jen připomíná, že prý se tam naučil zná-

mou onu píseň, w níž se dí: že ostává posetilým do smrti, kdo nemiluje wína, ženy a zpěvu. Maje znamenité schopnosti měl dle wůle otcovy študovati práva; ale neobyčejná událost přivedla jej — do řehole. Uho-
dil prý totiž jednou blešť do mladého přítele jeho Alexia, a zabil jej, ač Euter wedle něho zůstal bez wšseliké po-
hromy. Živá mysl jeho byla velmi dojata nenadálou touto smrtí přítelovou, a ohnivá obraznost jeho malowala sobě hned přísné soudy Boží, naplňujíc jej strachem před náhlou smrtí a úzkostí o spasení duše. A když brzo na to zastihla jej zase podobná bouře procházejícího se o samotě, a blešť opětne svezl se nedaleko něho do země; obnowily se wšsedny prwější hrůzné myšlenky; i učinil prý w tomto strachuplném ošamžiku ten slib Pánu Bohu, že wstoupí do kláštera. Otec i přátelé jeho opírali se temuto nerozváznému úmyslu, znajíce příčiny jeho i powahu Eutrowu, ale tento přece provedl jej, ač, jak později se přiznal, škorem litowal toho, že to byl příslibil. Zdá se, že myslil, že se mu i to wšsedco tak wýborně podaří, jako se mu we wědeckém ohledu dělo. Šel si w skutku také wšsedco píti w kláštere se wšselikými skutky pobožnosti, až prý by se byl utrápil, nemaje delší čas žádného spaní, ano boje se, že snad již o smysly přijde: nicméně zůstával prý při tom přece jen nespokojeným sám s sebou, nemoha se předělati. Byl prý trápen pokusšením k nečistotě a náklonnostmi k hněwu, záští a nenávisti — a přes wšsedny řající skutky nemohl to k dokonalosti přiwésti. Také swátost pokání ani swaté přijímání nepřinášely mu žádoucího užitku. Znenáhla pochybowal již i o potěšitelných slowech řajících wůdců swých a počal zoufati sám nad sebou, domníwaje se, že

vlastně ani žádné lásky k Bohu nemá. Zdálo se mu, jak dříve sám, že se jen přetvařuje před Bohem, když chtěl činiti pokání, a že jen vymyšlenou a vynucenou lásku Boží do slova zahaluje. Ano někdy prý nemohl ani patřiti na obraz Spasitele a strachem prý zavřel raději oči; nebo myslil, že všechny modlitby mu neprospějí, aby prý nepocházejí ze srdce úplně bezhříšného a svatého. V této úzkostливosti říkával prý mu zpovědník k upekojení, že nemá rozumu a že se spíše hněvá on na Boha, než Bůh na něho.

V nesnázích této utíkal se o radu k provinciálu svému Dru. Staupicovi, ale ani tento nemohl s úzkostlivým Lutrem nikterak býti hotov, ano přispěl poněkud ještě také sám k zmatku svědomí jeho, an přidržoval se zvláštního učení sv. Augustina o milosti Boží naproti vůli lidské, a příkrým a stranným výkladem svým Lutra od dobrých skutků jen na milost a pevnou důvěru w Boha odkazoval. Tak zmocnila se Lutra úplná zadumčivost, že zavřel se i kolikráte do své jizby a třeba několik dní nikoho k sobě nepřipouštěl; z této uzavřenosti jej nejspíš také chtěl představený jeho tím vytrhnouti, že mu wedle profesury uložil i kazatelství, ano že jej r. 1511 poslal w nějaké záležitosti řádu svého na cestu do Říma; než i tu prý Luter potřeboval tři hodiny k odsloužení mše svaté, tak že sluha kostelní sám konečně na ukončení její nalehal. Také prý tam s pobožností navštívil všechny kostely a hřbitovy, a litoval prý jen, že máje rodiče své ještě na živě, nemůže jich oběti mše sv. a jinými dobrými skutky také z očistce vysvoboditi. Ale pokoje přece nenalezl.

Když se Luter navrátil domů, obdržel od bohoslo-

mečké fakulty Wittenbergské doštorát bohoslowí, načež tam začal wýklad písmá swatého přednáseti. Tu pak začaly jej nejwíce listy sw. Pawla k Římanům a ku Galatským, a zvláštní wýklad swatého Augustina o slabosti a zkaženosti wůle lidské a o mocných účincích milosti Boží. K tomu přistoupila Lutrowa vlastní smutná ztuffenost w horlivé snaze jeho o úplné zdořonolení sebe: a hlavní nauky jeho o osprawedlnění člověka, jenž následkem prvního hříchu nemá vlastně žádně wůle, a odpustění dosahuje jenom wěrou pouze z milosti Boží a bez kajících skutků, byly již wywinuty. Proto také není prý potřeba než uznati hříšnost swou a wěřiti pevně, že Kristus sám za nás zadoš učinil, a toto osprawedlnění jeho že sobě máme jen přičítati, aniž bychom teprw dobrými skutky sobě milosti wymáhali. A tak již r. 1516 jewí se při wěřejných disputacích doštorstých tyto dwa odpory Lutrowy proti učení církewnímu ještě dríwe, nežli spor o odpustcích powštal.

2. Luterůw odpor proti odpustkům (r. 1517).

Papež Julius II. položil r. 1506 základ k zcela nowému welkolepému chrámu sw. Petra w Římě. Nástupce jeho Leo X. (r. 1513) přewzal pokračowání w stawbě této a wyslal obwyklou bullou roku 1516 odpustky wšsem kajícím, kteříby w témž spůsobu jako za předchůdce jeho k stawbě tohoto welechrámu nějakými peněžitými dáwkami přispěli. K uskutečnění této bully odpustkové určen w Německu arcibiskup Mohučský Albrecht, a za komiřaře při tom wywolen byl dominikan Jan Tetzel (Tecl), byw jakožto lažatel lidu při podobných záležitostech tehdaž známý. Ačkoli nejsou wšsedy ty řeči

o nepřiměřeném nabízení odpustků se strany Tecla tak pravdivé, jak se rozšiřovaly, nicméně sluší uznati, že Tecl dosti moudře a rozvážně si při ohlašování odpustků nepočínal. Luter prohlížel právě w ten čas na místě představeného řádu svého Dra. Staupice angustinian-ské kláštery w Missni a w Durinách a zaslechna o činnosti Teclowě stěžoval sobě již téhož roku 1516 w kázání na 11. neděli smatodušní we Wittenberce na ne-spůsoby mnohé při ohlašování odpustků, vykládaje ostatně zcela dobře tehdáž běžné w církvi náhledy o odpustcích. Když wšak následujícího roku i z Wittenberku lid se snažil dosíci vyslaných odpustků a při tom mnohé nepřístojnosti se dělly, začal Luter již také proti odpustkům ostře vystupovati. Psal také hned, pomzbuzen některými přáteli svými, svému biskupu Braniborskému jako i arcibiskupovi Mohučskému, aby proti Teclowi zakročili; odpovědi od arcibiskupa Luter nemýčkal, Braniborský biskup pak hrozoval Lutera od wšelikého vystupování. Tím poněkud podrážděn w horlivosti své, přibil odpoledne před slavností Všech Svatých 31. října 1517 na dveře kostela Wittenberského, kamž w ten den mnoho poutníků přicházelo, 95 vět o mocnosti odpustků, vyhýmaje učené bohoslowce dle tehdejšího obyčeje k veřejné o nich disputaci (rozhovoru). Uhtěl prý nemírné výklady kazatelů odpustkových aspoň tímto způsobem zmírniti, oprawiti neb wyvrátiti, nežliby se církev o tom proslowila. We větách těch některé méně správné nebo sobě odporující výroky se nacházejí, zejména takové, jež se zvláštním náhledem Luterovým o ospravedlnění souvisují. Pro lid wšak wydal Luter malý spisek s 20 větami podobného obsahu, w němž

již zcela určitě své náhledy jakožto oprávněné a církevní pronáší, ač odpustků samých nezamítá, nazýváje je dovolené a ctihodné. Běhy tyto wzbudily neobyčejný ruch mezi bohoslowci i jinými učenici, anož i biskupové sami, ř. p. Würzburgský je schwalovali a oswědčení učenici ř. p. Erasmus Rotterodamský s radostnou nadějí je uvítali. Wübec nenassel a nedostawil se nikdo, kdoby jim byl odporowal a je veřejně wywracel, takže musel nutně Tecl sám proti nim wystoupiti, mělali kazatelská činnost jeho potřebné wážnošti podržeti a na dále příznivého wýsledku získati. Učinil to wědecky sepsanými protivěstami a prostonárodním protiřípsem. Brzy též Erfurtští professoři wystoupili proti Lutrowi, když w Heidelbergu w dubnu 1518 w disputaci w konwentě augustiánském konané swobodnou vůli člověka upíral. Také Dr. Jan Et, kanclír university Ingolstadtské ozwal se proti Lutrowi, napsaw biskupu Eichstädtskému některé poznámky („Obelisky“, jestto záwadná místa byla obelisky poznamenána) ř Lutrowým wětám, jež w též čas bez wědomí půwodce jejich wyhdány byly. Luter odpowěděl Dr. Etowi řípsem, plným potupných slow a bludných wýroků.

Zatím již dowěděl se o ruchu tomto i papež Leo X. a domníwaje se, že tím papežská moc a wážnost nistěrať škodby wzíti nemůže, poručil místogenerálu augustiánů, aby Lutrowi we jmenu řeholní poslušnosti další veřejné wystupowání zapowěděl; ale starý přítel jeho Dr. Staupic utworzowal Lutra řísemně w nastoupené činnosti, an prý za prawdu nyní jestě má trpěti. Tim powzbuzen odeslal Luter papeži wýklady swých thesů (30. kwětna 1518) s přířísem welmi poniženým, w němž stěžowal sobě na očerňowání své od mnohých a oswědco-

mal nejen newinnost swou, ale i nepřislusné chování kazatelů odpustkových. Na konec pak poddával se na život i na smrt papeži, podrobuje se rozsudku jeho jako hlasu Kristovu.

Ale w Němě přece poznali nebezpečný stav církevního smýšlení w Německu i ze samého psaní tohoto, a Luter byl proto povolán do Říma w 60 dnech k zodpovídání. Ale na přímělu kurfiřta saského Bedřicha povoleno Lutrowi, aby se ospravedlnil w Augšburku u papežského vyslance Rajetána. S průvodcím listem císařským dostal se Luter (7. října 1518) k dotčenému kardinálu legatovi do Augšburku, jenž jej laškově přijal a do učené rozprawy s ním se pustil. Když wšak naposledy žádal na něm odvolání toho, co bludného učil a slib, že žádný zmatek budoucně w církwi učiniti nemini: odepřel Luter obojí, odvolávaje se od papeže špatně zpraveného k lépe zpravenu býti majícímu a uprchl w noci (20. října) tajně na koni, ježž mu provincial jeho Staupic objednal, z Augšburku. A bez výsledku zůstala žádost legatowa ku knížeti Bedřichowu, aby proti Lutrowi zakročil.

Tu vydal papež Leo X., chtěje tu rozepři ukončiti, (9. listopadu 1518) zvláštní bullu, w níž wyležil učení církevní o odpustcích, důraz na to klada, že papež jakožto nástupce Petřím má právo odpustky udělovati a vyhrožuje všem odpůrcům toho wyobcováním z církwe. Luter pochopil arci smysl a účel bully této, a proto odvolával se nyní od papeže na řádný obecný sněm církevní, na němžby zcela wolně mohl své mínění wyložiti. Šal už tenkráte smýšlel Luter o stolici Římské, wyslává k listu jeho k řeholnímu bratru do Norimberka poslaného, kde

praví, že prý antikrist na papežském dvoře panuje, a tento že horší jest nežli sám Turck. Nicméně poslal papež do Němec k opětnému vyjednávání svého komorého Miltice, který více velmi ostře proti Teclowi vystoupil, s Lutrem vsáť w Altenburgu (w lednu 1519) w tom způsobu se smluvil, aby obě strany zachovaly mlčenlivost a nečinnost w té věci, on vsáť aby papeži uctivý list odeslal a veřejným osvědčením věřící lid k oddanosti k římské stolici povzbudil, což obé Luter skutečně také učinil. Že Luter zcela pokřtěně jednal, o tom svědčí list, jež touž dobou psal svému příteli Spalatinowi a ve kterém praví, „že nyní rázně začne proti těm římským hadům vystupovati, a že newí, jeli papež sám tím antikristem nebo jen poslem jeho.“ Tecl zatím příkrým zakročováním Milticovým se souže téhož roku ještě sčonal w klášteře.

3. Dřsouzení Lutrowo w Římě bullou (r. 1520).

Mezi učenici na universitách podporowal Lutra hlavně Erasmuš, hlawa humanistů na universitě Erfurtské, ve svých spisech, vyhlássuje Lutra za druhého Eliáše a Pawla. Také vyslanec Miltic hleděl všemožně w Římě papežské zakročování zamežiti nebo aspoň zdržeti; a také kníže Bedřich saský stal se po smrti císaře Maximiliana horlivým zastáncem věci Luterovy. Tu pak zísťal Luter ještě 21 letého Wittenbergského profesora Filipa Melancthona (Schwarzerde), jenž jemuou powahou smou celý přílnul k ráznému Luterowi, chtěje, jať pravil, raději umřiti než ho opustiti. Wedle něho přidržel se Lutra profesor Karlstadt (Bodenstein) z Witten-

berga, jenž se ho již dříve proti kancléři Šťowí zastával. S přiměl Lutra s přivolením knížete saského k veřejné disputaci w Lipsku (od 27. června do 16. července 1519), w níž wšak i s Lutrem podlehl, takže i universita Pařížská se přidala k Šťowí, kterýž svou hlubokou učeností a skvělou wýmlowností slavného wítězství nad svými odpůrci dosáhl.

Do nejwětších nesnází přišli odpůrcové Šťowí w homoru o přednostenství římského papeže w církwi, dále pak o otázce, zdali může sněm církevní chybíti jakož i o tom, kdo vlastně k církwi patří. Wýroky svými tuto stawěl se wědomě Luter již mimo církev, a od té doby začal považowati církev za říši satanowu, pohříženou w nenapravitelném bludu, w níž nalezá se více zlého nežli dobrého; papeže wšak za antikrista čili hlavního onoho nepřitele Kristowa prohláswal.

Při takovém stavu věci musel Luter předwídati, že bude z církwe wyobcowán, proto w chytráctwí swém ucházel se nejprwé u císaře o ochranu a pomoc, ujížděje svou ochotnost k podstoupení trestu, pakli za laciře uznán bude. Maje ostatně zabezpečenou přízeň zeměpána swého a doufaje ji také u šlechtě naleznouti, pjal biskupům německým, že rád se dá poučiti, budeli w bludu nalezen; wedle toho wšak twrdil jinde, že nemůže odwolati, an by se to jeho swědomí přičilo, a že také nikdy nemůže se s Římem spojití. Zeště chtěl wšak sobě získati lid německý, a proto wydal r. 1520 k němu spis podobný onomu, jež před tím napsal přítel Lutrůw rytíř Oldřich Gutton, kterýž německý lid wyžýwal ku kráwému boji proti římské církwi. Luter dal swému spisu čili promolání nápis: „o naprawení křesťanského stavu“

i adresował jej „křesťanské šlechtě národu německého“, a chtěl jím wesskerý lid proti Římu pozdvihnouti. Proto domozuje tu, že vlastně nestává žádného kněžského stavu w církwi, čímž arci padá celá soustawa její; nato obrací se přímo proti papeži a římskému dworu (kardinálům); dále mluví proti řeholím, odpustkům, dispensím, wyslancům papežským, bezženství kněžskému, wola, aby Kristus Pán to „šablono hnízdo w Římě sbořil.“ Není divu, že we 14 dnech 4000 wýtisků toho spisu mezi lid se dostalo. Za krátký čas wydal Luter druhý spis r. 1520 „o babylonském zajetí“, kdež zase obírá se wice učením wíry a jednotlivými články jeho. Zawrhuje tu pět swátostí (mimo křest a večeri Páně) a domozuje, že jen wíra spasiti může člověka a pokud pokřtěný wíry neztratí, potud že křestní milost w něm trwá; také nejsvětější swátosti a mssi swaté již jiný smysl podkládá než jak učí církev. Dstatně u zakončení toho spisu byl sobě již wědom swého zcela nového, dosawádní církwi odporujícího stanoviska; očeławaje, jak praví, že bude proto pronásledován, i odmolání nucen nebo za bludáře wyhlássen i dokládá zpupně, že mají tento spis považowati — za jeho odmolání.

Konečně wysšla 15. čerwna 1520 w Římě bulla papežská, začínající slovy „Exsurge Domine“ (Wostaně Pane), w níž bylo 41 wět Luterových odsouzeno, a dotyčné spisy jeho zapowězeny, on pať sám s přiwrženci swými napomínán a zapřísahán, aby přestal ruffiti pokoj, jednotu a učení církwe a bludů swých zanechal, jinak že w 60 dnech propadne trestům na facíře určeným. Dr. Gdowi bylo swěřeno we weliké části Německa provedení papežské bully; ale mnoho právě proto, ač bez

práva, považovali bullu za výsledek osobní msty Římany proti Lutrowi. Luter poslal dne 6. září 1520 velmi nemotorný list papeži, přiložil k němu spis svůj „o svobodě lidské“, w němž na nowe myšlné své mínění uvádí, že člověk nepotřebuje žádných dobrých skutků kromě víry, aby byl zbožným a svatým. Mimo to pak vydal Luter nové spisy a jice: „Proti bulle antikřesťanské“ a „Příchina a důvod všech článků, jenž nespravedlivě touto římskou bullou odsouzeny byly“. A když Luterovy spisy k. p. w Mohuči byly spáleny, wystoupil proti bulle i Hutten, vydav ji s úsměšnými svými poznámkami a složil ve verších i zvláštní žalobu na neřekřesťanskou moc papeže a pak i rozmluvu o bulle této, w níž k ochraně svobody Němce vůbec, zvláště pak německé rytíře vyzývá. A mnozí w skutku hlasu Huttenu uposlechli. Neboť jen s velkým odporem mohla se bulla papežská o odsouzení Lutrowě ohlašovati neb prováděti; w mnohých městech jako w Dřevíně a jinde roztrhali ji hned, w Lipsku pak byl Řeť pohaněn a k útěku přinucen; w Erfurtě vyzvána studující mládež k ostouzení a zničení listu papežského a vůbec hanobena storem všudy proto čest a vážnost Stolicе papežské. A když se Luter doměděl, že w Mohuči, Kolíně nad Rýnem, Halberstadtu, Treisingu, Eichstetu, Mišni, Merseburku, Brandenburku a jinde dle rozkazu bully spisy jeho (Lutrowy) byly spáleny, ohlásil 10. prosince 1520 veřejné pozvání, aby se všichni profesori a studenti sešli k spálení „protikřesťanských dekretů“ (zákonů církevních) a bull, což za branou na hranici také učinil, hodil tam i onu poslední bullu papeže Ewa X., na něho vydanou, řka: „Vonnadž jsi svatého Páně (= Lutera) zarmoutila, za-

rmul tě a znič tě oheň věčný." Mimo to sepsal i zvláštní obranu toho s názvem: „Proč papežské knihy (od něho) spáleny byly“, načež jako o závod vydávány a rozšiřovány po celé zemi hanlivé obrázky, písničky a spisy o papeži, kardinálech, biskupech a kněžích.

4. Luter na říšském sněmě ve Wormsu a na Wartburku (r. 1520—22).

Poněmadž jasný kníže Bedřich s příjímím Moudrý hned od počátku podporoval náboženské hnutí Lutrovo a nyní ještě po nálezu papežském zvláštní vyšetřovací komisi pro něho žádal: čefalo se na nově zvoleného 20letého německého císaře Karla V., jenž po svém korunování w Čáchách na podzim r. 1520 první říšský sněm do Wormsu povolal. Papežský legát ucházal se všemožně u císaře o provedení papežské bully ohledně spálení spisů Luterových a proto nejspíš byla ona bulla w lednu 1521 znovu opakována. Legát Aleander w delší řeči na sněmě Wormském rozbíral učení a snahy Luterovy proti papeži a některým nepořádkům w církvi, žádaje o zakročení světské moci proti Luterovi, jehož učení již některé university, mnozí biskupové a učenci, ano i mnozí panovníci zawrhli, a radě, aby Luter dán byl do říšské klatby. Císař na sněmě nawrhoval totéž, ale státní říšští nesouhlasili s ním a uzavřeli, aby Luter s průvodčím listem přece sem byl povolán, zdali setrwati hodlá při svém učení anebo je miní odvolati. Luter zatím pilně pracoval pro věc svoji, ráže dwafráte denně a připravuje žalmy i postillu ku kostelní potřebě lidu, nebo byl nyní pevného toho přesvědčení, že jest

od Boha k opravě (reformaci) církve povolán. Při tom opíral se o mocnou podporu a ochranu rytířů německých Sickingena, Huttena, Schauenberga, kteří byli všeobecným postrachem lidu. Proto vydal se také Luter hned s pojištěnou císařskou ochranou na cestu, a u vltězoslávě přijat w Erfurtě, kdež i w augustiánském kostele na neděli I. velkonoční kázal, následkem čehož ty dny na to velká bouře lidu proti křesťstvu tam povstala. Když se dostavil na sněm, přiznal se o všem hned ku svému spisu ale k wyzwání, aby odvolal, žádal o lhůtu k rozmyšlení, a druhého dne odpověděl, aby jej wyvrátili buď výrokem písma swatého nebo jinými swětlymi důvody, pak že odvolá. S poručil mu druhý den císař, aby se rychle odtud se svým průvodcím listem odebral a veřejně více nekázal. A když na Luteru zvláště přičiněním Trevírského arcibiskupa a spolu wolence (kurfürsta) nalehali, odvolal se konečně na slova Gamalielova w Skutcích apostolských, není-li totiž věc jeho z Boha, že bez toho za 2 neb 3 leta pomine. Na to odešel dne 26. dubna z Wormsu, a kázal na zpáteční cestě této, na níž místy velmi slavně vítán byl, opětně o své věci k lidu shromážděnému. Ale kníže Bedřich Saský bezpochyby tajně s Lutrem se dorozuměl, dal jej wedle Eisenachu od zafuklených rytířů chytiti a na zámek Wartburg odvésti, kdež měl w oděvu a s jmenem rytíře Jiřího další wývoj událostí bezpečně očekávati. Na zámku tom zůstal Luter od května 1521 až do 8. března 1522.

Zatím wyhotovil papežský legát Aleander návrh k uáležu suémowuému proti Luterowi, jejž císař shromážděným ještě stawům předložil a 26. května 1521

potvrdil. Edikt tento byl dle znění tehdejších zákonů církevních i světských zcela věrně vypracován. Uvádí všecky bludy Luterovy a povinnost císaře, aby je zamezil; na to vynáší říšskou klatbu na něj, zapovídaje lidem vsselíkou s ním společnost a zavazuje, aby, kdo ho dopadne, jej zatkl a příslušným úřadům odevzdal, přívrženci Lutrovi pak měli statků svých býti zbaveni; knihy jeho, jichž nemá nikdo míti ani rozšiřovati, mají veřejně býti spáleny, jakož i všecky hanlivé jiné spisy vůbec.

Radostný dojem z tohoto přísného nálezu císařského byl mezi katolíky veliký; myslelo se již, že tím jest celé hnutí náboženské utlumeno, ačkoli učený Španěl Alfons Waldez, ve Wormsu přítomný, w tom, co se posud stěhlo, jen začátek horších věcí budoucích spatřoval. Také rytíři němečtí, chtějící dosud brániti Lutera, velmi ochladli, nemajíce ostatně za sebou žádnou ozbrojenou mužštvu. S Luter a Melandhton byli celí zarmouceni, zvláště když někteří z církvi nazpět wraceti se počínali; a když roznesla se lichá arci powěst, že Luter zabit, ztratili i přívrženci jeho všecku chuť a odhodlanost, a to tím více, jelikož právě pařížské vysoké školy velmi příkrými slovy učení Luterovo byly odsoudily, ač Luter sám dříve na tyto vysoké školy se byl odvolával. W tutéž dobu se psal ostrý protispis z Luterově knize „o zajetí babylonském“, i anglický král Šindřich VIII., jenž již dříve byl dal nejen spisy Luterovy spáliti, ale i učení jeho dosti obratně wyvracel. Papež nazval jej za to „obráncem wiry,“ (defensor fidei), kterýž názew i pozdější panovníci angličtí podrželi; Luter odpověděl Šindřichowi velmi příkrým protispisem, nazývaje jej i „lživým králem.“

Alle wšedň tyto kroky nepřemohly hnutí toto Lutrem způsobené, nebo našlo se dosti cest i prostředků, aby se edikt Wormský obratně oběsíl. Poněwadž pať stížnosti německého národu na odstranění některých nepořádků w církwi žádného ohlasu nenalezaly u papežské stolice a biskupů domácích, nadto pať císař nálezem sněmowním přísně proti Luterowi wystoupil, dal se lid směsti k tomu přesvědčení, že se tu jedná tedy nejspíš jen o světské záležitosti církewních hodnostářů a nikoli o wíru Páně a proto přidržowali se mnozí i na dále Luteru, majíce jej za hlasatele pravé wíry, nespravedlivě pronásledovaného.

Zatím wšak nesvědčila samota na Wartburgu nikterak powaze Luterově. Tělesná churawost i ouzkoť dušewní soužíwaly jej welice, a k tomu dostawily se i wšelité pochybnosti s wýčitkami svědomí, zdali s právem a pravou cestou začal a wede to hnutí náboženské na oprawu církwe. Nejprwé hleděl se potěšiti modlitbou, po marném wšak namáhání připisowal celé to pokušení ďáblowi, a obraznost jeho rozohnila se tak, že zdálo se mu, jako by jej widěl živého před sebou, takže jednou w podobném okamžiku i kalamářem po něm hodil.

Při tom pracowal w pokojných dobách Luter některé spisy náboženské, jako wýklad na chwalozpěw Panny Marie (Magnificat, Welebi dušše má Hospodina), pať spisek „o zpowědi, má-li papež práwo ji poroučeti,“ dále „o odstranění soukromých mší“ a „Námitek i poučení o klášterích a duchowních slibech.“ Spisy tyto sepsány a wydány byly dilem r. 1521, dilem 1522.

W témž čase začali mnissi, nejdříve Augustiáni we Wittenberce a w Erfurtě, wystupowati z klášterů, wstu-

pujíce do staru manželského. Totéž učinil i Karlstadt w lednu 1522 we Wittenberce, kdež zatím změnili do=
sawádní spůsob sloužení mše swaté, odstraňujíce také, w
čele s Karlstadem, oltáře a zpovědnice, kříže a obrazy
z kostelů, w nichž měšťané a studenti se zbraní w ruce
wsselilé násilí páchali. Sám Luter tajně wydal se z Wart=
burgu do Wittenbergu a přesvědčiw se na své vlastní
oči o řádění tomto, wydal písemné zwlášttní „napome=
nutí Wittenberštým“ hned na konci r. 1521, ač ho Karl=
stadt neposlechl. Na Luterowo nalehání wyprawězen Karl=
stadt od knížete z Wittenbergu. Proto mclal Melan=
chton brzy zase Lutra ze samoty jeho do města, aby po=
řádek sám zawedl, a tento nedal se zdržeti ani odporem
svého příznivce kurfirsta Bedřicha saského a we veřej=
ném listě wykládal příčiny svého návratu. Po osm dní
kázal proti burčím w městě, až konečně je přece uko=
nejššil; brzo pak wydal překlad kánonu ze mše swaté
s hanlivými wyklady, jakož i své poznámky k papežské
bulle (In coena Domini) s názvem: „Bulla o večer=
ním žrádle (!) nejsvětějšího pána — papeže“, jež swědčí
o sprostotě Lutrowě a o postupu jeho odporu proti Římu.
W té době také wyšla jeho postilla (r. 1523) čili wy=
klady na ewangelia.

5. Stawowšká podpora nové nauky a zbou=

ření lidu (1525).

Po smrti papeže Lwa X. (r. 1521 dne 1. prosince)
nastoupil Nizozemčan Hadrian VI., jenž měl úmysl, pro=
wěsti rázně wsselilé potřebné oprawy w církwi, očeká=
waje, že pak samo sebou nikdo Lutrowa učení se ne=
přidrží, ježto prý tať přífře rozumu odporuje a hlavně

z těchto nepořádků w církwi původ svůj wzalo. Ale zmýlil se velmi w sšlechtném swém úmyslu. Žádal sšského kurfiršta Bedřicha, aby na nastávajícím říššém sněmě w Norimberce zasedil se o pokoj celého křesťanstwa — ale Bedřich se tam ani nedostawil; vyhýwal říššých stawů, aby proti Luterowi a šstoupencům jeho zafročili buď poučením nebo přísností, ale ti to nezamezili jim ani veřejné kázání w Norimberce w čas říššého sněmu (r. 1522—1523), ač to čelilo proti nálezu předešlého sněmu Wormského. Legatowi swému w Německu dal ujištění k stawům, že odstraní wššecky nepořádky w církwi, počínaje se šhora až dolů, zejména u kněžstwa, ale stawové odpowěděli, že nemohou ničeho podniknouti proti Luterowi, bojíce se při té oblíbenosti učení jeho u lidu, zbourení lidu a radili na nejwšš papeži brzké svolání wššeobecného církewního sněmu do Němec k urownání té rozepře. Na dálšší nalehání, legata wššať nechťeli se ani zawázati, že provedou dřiwější nález we Wormsu o potlačení knih Luterových wydaných a předložili mu k tomu ješště „sto stížností německého národu proti papežské stolici.“ W tom smyslu také wysšlo jejich usnešení, a bylo 6. března 1523 ohlášeno w říši; tímto byl nález Wormský takřka zrušsen, Luter pod ochranu říšskou přijat — a tať značně spomoženo k rozšíření celého hnutí tohoto. Podobně nemohl nowý papež Klement VII. přičiněním swého legata také na druhém říššém sněmu w Norimberce (r. 1524) ničeho wymoci i při wšši horliwosti císařowě, jelikož stawové z wětšiny byli nakloněni nowotám Luterovým. Usnesli se, že sice budou se starati, co w jejich moci bude, o to usnešení we Wormsu, by se zachowávalo, ale spolu také hned nawrhowali, aby se za-

tím, než bude obecný církevní sněm svolán, poradili ještě o tom s učenici ve Špýru; Luter sám, ač to bylo vlastně w prospěch jeho věci, mrzel se na tuto neodhodlanost a dvojaté jednání jejich, a vydal wáŕšniný spis proti nim: „Dwa císařské nestejně a sobě odporňé rozkazy; Wŕŕsem milým křesťanům w Německých zemích“, nešetře ani nadáweč.

Mezitím náboženská hnutí dospělo již příliš daleko. Lid radostně sáhal po biblí, jejíž překlad německý mu Luter na Wartburgu započal a nyní we Wittenberce dokončil,*) zvlášťe když mu bylo řečeno, že nemusí se přidržowati dosawádního wýkladu církevního. A tu ještě postavili se právě mnozí kněží a muišši w čelo toho swobodného hlásání slova Božího, chtějce je i we swůj prospěch zužitkowati; ač dle swědectwí Lutera nebyli právě z těch bezúhonných. Mezi prwními byl docela také welmistr německého řádu Albrecht Brandeburský z Králowce, který kázal horlivě toto nové učení a také kněze swého řádu k tomu wybizel. S welikou radostí chytala se nového ewangelia dále schudlá ŕŕ lech ta, doufajíc něčeho nabyti ze zabawených statků duchowenských a klášteriských, a k nim připojowala se měŕŕta, jež byla často we mnohých rozepřech s duchowenstwem a statky jeho bez toho vlastně za swé powažowati umýkla. A proto nic nespomohlo ani opírání se císařowo, kterýž protiwil se wŕŕšelišm nowotám náboženským, a na příjné zachowati

*) Wŕŕšné wŕŕŕŕ jest downěni, že Luter byl prwní, jenž přeložil písmo sw. do němčiny; neboť od r. 1460—1522 byla celá bible 21krát w německém jazyku tiŕŕŕěna, bywŕŕŕi od rozličných překladaŕŕelů na jazyk německý přewedena.

wáwání Wormského ediktu nalehal, aniž také schůze pa-
pežského legáta s biskupy a s rakouskými i bavorskými
knížaty w Řezně (w červnu 1524), kdež malné oprawy
w církwi ujednány; wšše to nespomohlo, jelikož říšští
stavové, posud s církwi stojící, ani ještě nyní k usne-
šením těmto přistoupiti nechtěli. Mnozí již bouřili se
pomáhliwě zejména w Witawě, kdež Mikoláš Storch a
Tomáš Münzer mečem hned wššecko zpřewraceli, takže
Luter sám se proti tomu opřiti musel. Wesnický lid pař
přetížen daněmi, dávno již dával na jemo nespokoje-
nost swou proti swětiským i duchowním swým pánům. A
když tu ještě rozšširowány wšseliké pobuřující spisy na
wenkowě, plny záššití a newole proti wladařům a církwi,
tu uzavíraly se již tajné spolky tu p o w s t á n í. K tomu
zasledyl nyní lid tento slowa Luterowa „o swobodě křesťan-
ské“ a ostrá slowa jeho proti kněžstwu we zvlášštním spisku
(Proti mylně nazwanému duchownímu stavu), a wyhlá-
daje si je po swém smyslu dal se snadno pohnouti k po-
zdwižení. W celku působilo celé to hnutí náboženské
jen k zhorššení lidu, jak sám Erasmus wypisuje. První
houfy toho lidu zbouřeného, jenž odwolával se na nové
ewangelium, pokoril sice snadno Hessenský hrabě wojan-
skou mocí; ale nespokoje tyto rozšširowaly se rychlye po celém
Německu (r. 1524). Podávaliť buřičowé 12 článků štižných
k wyjednávání, jež týkaly se wšselikých platů duchowním i pá-
nům, a wyhražowali si ještě w čas potřeby některé jiné
k nim přiložiti; nicméně mnozí z nich zmocňowali se
bez ohledů wššech statků duchovenských i panských, zapá-
lujíce zámky, draucujíce kostely i klášštery a trýžnice i
wraždíce ty, kdo jim w tom překáželi. A při tom ještě
rozpalowali lid ten ueswědomití kazatelé uowého ewan-

gelium, líčice mu jednání jeho za bohumilý křesťanský skutek, a někteří z nich doprovázeli jej obyčejně i při loupežných o vražedných zločinech těchto, dodávající mu posily.

Wida Luter bouře tyto, jež nebezpečné býti začínaly i nauce jeho, a slyšše, jak pobouřenci na něho se odvolávali, tu nejprvé sepsal k nim „napomenutí k poškoji“ r. 1525, zrazuje jich od všelikého násilí; ale tito nedávouce se nyní zadržovati, podezřívali Lutera, že prý se spojil proti nim s panstwem, je utlačujícím, a proto spojowali se všichni k jednomu silnému sboru, chtěje provésti takto úplný převrat dosavadního řádu w zemi. Tu vydal Luter proti nim nový velmi ostrý spis („Proti vražedným a loupežným rotám sedláků“) vyhýwaje pány, aby kde jen mohou powstaľce zardousseli a utráceli. Z toho powstaľa tak obecná proti Lutrowi nemole, že poslal brzy na to zvláštní dva listy jeden kancléři a druhý radnímu w Mansfeldě „o té tvrdé knížce proti sedlákům“, w níž wšak wyroky její nezmírňowal, nýbrž jen je ospravedlniti hleděl, odvolávaje se i na Boha, že takové nespokojence chce trestati a zahubiti a když prý nechťejí na slovo poslechnouti, ať uposlechnou metly a pušky, to že dobře. A tak zahynulo w powstání tom přes sto tisíc lidí, a mnozí z nich strassnou smrtí zaplatili náhlý ten wýbuch své náruživosti, k němuž nemoudře dali se swésti proti swým pánům.

6. Nepříznivé i příznivé okolnosti w rozšířowání nauky Luterow.

Bestliže již nelidské toto wystoupení proti zmateným sprostým buřičům mnoho myslí Lutrowi odňalo, ussko-

dílo věci jeho ještě více náhle jeho oženění, jež stalo se skorem uprostřed toho krvavého boje dne 13. června 1525 s Katerínou z Bory, jež z kláštera Cisterciackého do Wittenberka odešla. Luter sám už w prosinci 1524 řeholní roucho své odložil a ze svazku řeholního úplně wystoupil. Když se ženil byl 40 let stár. Podivné to bylo tím více, an ještě týden před tím Luter psal příteli svému, že neuznává pro sebe za dobré wystoupiti w stav manželský. S přívrženci Lutrowi měli mu to velmi za zlé — on pak sám zůstal přece i nyní nespokojeným a zasmušilým, takže ho i jeho přítel Melancthon sám těšiti musel.

Takéž neprospěl w té době valně Luterově vážnosti spor jeho s Erasmusem Rotterodamským, jenž roku 1524 proti mylnému náhledu Luterově o svobodě vůle lidské vydal vědecký spis, w kterém celou soustavu učení Luterova jakož i lichý jeho výklad některých míst písma swatého zwrátiti hleděl. Luter odpověděl mu sice zvláštním spísem („o otroctvé vůli“), ale vášnivý spůsob, jímž sobě proti bývalému svému příteli, té doby vůbec váženému učenci Erasmusowi počínal, odvrátil mu mnohého vzdělance. Tvrdil Luter, že osvědco řídí se we světě dle odvěkého, nezměnného zákona a že mimo Boha ani anděl ani člověk nemá vůle swobodné, Bůh pak že swými sliby anebo vyhrožkami w písmě swatém jen vysnívá se nechtopenému člověku. Proto také přidal w listu sw. Pawla k Římanům slovíčko: „pouze“ nebo jediné, (Máme zato, že člověk ospravedlněn bývá jediné skrze víru bez skutků zákona; 3. kap. 28. verš). Na přimlouvání Melancthonowo žádal Luter sice zvláštním listem Erasma o odpuštění přenáhleného tohoto výbuchu

svého, Erasmus mšaf nejen vážně mu odpověděl, ale i zvláštní spisy za odpověď k Luterovu pojednání vydal (r. 1526—27). Za příčinou svatby Luterovy vyjádřil se Erasmus takto: „Mnohým zdá se podniknutí Luterovo býti smutnouhrou (tragedií); já mšaf je pokládám za veselohru (komedii), neboť při té obvykle se mšfedo skončí svatebním veselím.“

Šestě nebyl ukončen tento spor, a již povstal jiný nový mnohem důležitější a náruživější nežli onen první. Příčinou jeho byl bývalý spojenec Luterův Karlstadt, jenž ve spisech svých r. 1524—1525 vydaných vystupoval proti učení církve o přítomnosti Páně v nejšvětější svátosti, odmoučavaje se k učení Luterovu, že jsou svátosti jen pouhými smyslovými důkazy o odpustění hříchů a podporami míry v Kristovo vykoupení a v jeho učení. Při tom Karlstadt Luterovi, bývalému učiteli svému, mášnivě nadával, hlavně mšaf proto, že byl příčinou nynější bídy jeho. Nebo když Karlstadt z Wittenberga hlavně doleháním Luterovým pro boření obrazů odstraněn byl a jsa farářem v Delamünde v témž směru tam si počínal, dojel tam na něho Luter, a přiměl knížete k tomu, že mu nedovolil ani kázati ani psísomati, ano konečně jej ze země vypověděl. Ač Luter sepsal pak zvláštní spis proti Karlstadtovi („Proti nebeským prorokům“), ujali se Karlstadtova učení dva kazatelé Štrasbursští Bucer a Kapito a ve Švýcarsku Zwingli s Desolampadiem, kteří takéž jako Luter tam se stali vůdci podobného hnutí.

Luter přiznal se sice těmto svým protivníkům, že již od počátku chýlil se k jejich náhledům o večeři Páně, an by byl tak papežství římskému největší ránu zafadil,

ale písmo svaté w tom ohledu welmi zřejmé že mu w tom wadilo. Ale předce že s učením církwe také nemůže souhlasiti, a proto učil, že we swátosti oltářní chleb sice ostane chlebem, než nicméně že w něm a pod ním Kristus je přítomen. Luterowa strana welmi ostře w spisech i w kázáních dorážela na Zwingliany, bojíc se, aby šwýcarská strana w tomto náboženském hnutí wůbec wrchu neobdržela. Proto wydal Luter také wáššnímý spis proti nim („proti blouznivcům“) kdež zejména Zwingliho nemírně haní, a w nesnázích swých twrdí, že prý wlastně jest Kristus wssude přítomen a tedy také w posvěcené hostii. Dstatně práwě tou dobou zase psal Luter wémondowi Albrechtowi Braniborskému, že se wšsedo má měřiti, co od počátku w církwi měřeno bylo a tedy i ncení o nejswětější swátosti. Odpor tento šškodil welice Luterowi, jať toho sám Melanchton wýšlowně litowal.

Konečně i celé chowání přiwrženců Luterových nikterak nemohlo doporučowati nowé toto učení jiným, zwláště když i mnozí jako Erasmus pozorující necírkewní lichý směr nowých učitelů. od nich se odwraceli. Luter sám na mnoha místech stěžuje sobě na wzmaňající se wlažnost we wíře a zřázu mrawní mezi swými, že nyní jeden druhého odírá, chtěje jen sám wšsedo míti; a že lidé nyní tím hlouběji ponořují se do lašomství a pýchy; že wšsicni, knížata, hrabata, šlechtici, úředníci, měšťané i rolníci nestarají se leč jen o jídlo a pití; že čím wíce a čím déle to nowé učení láže, lidé stávají se jen horššími, joťoby byli jedni ďábly posedlí; neboť jsou prý lašotnějšší, podwodnějšší, zisfuchtiwějšší, nemilosrdnějšší, nestoudnějšší, drzejšší a horšší nežli za papežské wíry, takže kdyby to byl předwídal, bylby ani nezačal s káza-

ním svým. Totéž o nich došvědčuje velmi názornými slovy Erasmus, řka, že se lidé ti ani nemodlí ani svých duchovních neposlouchají, a jen všeliké nepravosti konají, takže by se rád vystěhoval do nějakého města, kde by nebyli, ješto jsou lhamí, nepojojní, nestydatí, nesworní, lstiví, zuřiví, ukrutní a pokrvstí. Učený Wigel dohládá, že prý se kázáním jejich nikdo nezlepšil ale spíše zhoršil, a proto že mnozí od nich odstupují; a rada Pirkheimer z Norimberka stěžuje, že mnozí špatností mravů i pohanů přemyslují.

Alle přese všech tyto stinné stránky přece rostl neustále počet stoupenců Luterových, místo aby jich bylo ubývalo. Příčiny toho byly arci různé. Nebo kdežto vysozí hodnostáři církve, užívající příjmů církevních, bezstarostně hleděli na potřeby a nepořádky duchovní správy: působil Luter nadšenou výmluvností, bohoslovesnou učestností, prostonárodním opeřeným slohem bez oddechu, odmoučaje se stále na Krista a swaté ewangelium, a biblickými slovy i obrazy okazuje na uchylování se dosavadní církve od nauky Kristovy, a za to ničeho od lidu nežádaje. Při tom líbila se jim lehká jeho wíra, jež nežádala od nich žádných těžkých a četných obětí a skutků, nýbrž jen pouhou důvěrou w Spasitele a w jeho vykoupení. Smůdná byla také ona vyhmalovaná swoboda křesťanská, kterou nerozumný lid mínil se býti oswobozena ode všech přikázání církevních i od kněžstwa vůbec, iša, jak se domýšlel, i u výkladu písma swatého sám na sebe odkázán. Zwlastně lákavým zdálo se býti učení Luterovo knížatům a šlechtě. Srouce velmi zadlužení, myslili zabranými statky církevními sobě pomoci nebo aspoň zemi svou o něco rozšířiti, měšťané pak hleděli tak wyvádznouti z

mnobých soudů, jež mívali s biskupy a dělali si naději, nyní že ovladnou celým kněžstvem. Připočtem-li k tomu ještě mnohé studentstvo a učence, kteří i ve světě vědeckém obnovení starých jazyků biblických od toho hnutí očekávali, vidouce v něm pokrok a osvětlu, a celou tu řadu odpadlých kněží a mnichů, kteří zradivše církev katolickou nyní horlivě nové učení podporovali, pochopíme rychlý a malý vzrůst Luterových přívrženců v Německé říši. Sasko, Hesensko a Braniborsko, Brunšwicko a Meklenbursko se svými knížaty, mnohá říšská města — šlowem skoro půl Německa bylo v letech 1526 již luteránské. Saský vévoda chtěl tím rozšířiti slávu university zemské ve Wittenberku, Luter pak nabídl mu vrchní duchovní dozor nové církve, jež tím stala se církví zeměpanskou (státní). Hesenský mladistvý, převráceně vychovaný zeměpán Filip přidržel se proto nového učení, že se mu zdálo býti šhovnímější jeho životu, zejména neměrnosti jeho manželské. Byl to tentýž, jemuž později k žádosti jeho domelil Lutr míti wedlé řádné ženy své po 16tiletém manželství ještě jednu souložnici. V Prusku vládl velmistř německého řádu Albrecht markrabě Braniborský, jsa zamázan k svobodnému stavu. Lutr setkav se s ním radil mu, aby se řehole zbavil, v stav manželský vstoupil a pruskou zemi v světské vévodství proměnil, což Albrecht také učinil (r. 1525). Dva pak biskupové tamější odstoupili mu své pozemky, vstoupivše také v sňatek manželský; vévoda jejich pojal za choť princeznu dánskou. A tak dělo se z jiných světských ohledů totéž i jinde.

7. Třicetileté vyjednávání císaře Karla V. s protestanty (r. 1520—1555).

Císař Karel V. nemohl nikterak zjednati říší své pokoj, ač chtěl vší mocí provésti nález sněmu Wormského (r. 1521), aby tak docela zanikla nově povstalá w církvi strana Luterových stoupenců. Ale války jeho we Vlaších a obrana proti Turkům zdržovaly jej w tomto předsevzetí, tak že i říšský sněm proto až na druhý rof do Špýru (r. 1526) odložití musel, kde však usnesli se stanové o tom neurčitěm nálezu: aby w jednom a nejdéle w půl druhém roce jessel se církevní sněm k urownání sporů těchto, do té doby pak má každý (říšský pán čili stav) Wormský nález tak zachovati, aby to mohl před Bohem a císařem zodpověděti. Tím arci nadržovalo se vlastně novému učení, zvláště, an jednotlivým knížatům takřka ponecháno na vůli, i poddané dle chuti we víře zprawovati. Ale lhůta tato trvala celá tři leta, až na jaře r. 1529, kdež opět říšský sněm w Špýru byl zahájen a hořejší nález dríve učiněný novým usnesením w tomto smyslu obmezen: „W roce polej císař církevní sněm, a do té doby mají ti stanové, kteří až dosud Wormský edikt zachovávali, jej i nyní plniti a poddané své k němu přidržovati; všickni ostatní však stanové, w jichž zemích nové učení jest zavedeno a bez bouře, obtíží a nebezpečí odstraněno býti nemůže, mají vystríhati se až do toho církevního sněmu všech dalsších novot, pokud jim to jen možná. Zejmena nemá se ani přijímati ani lázati učení proti Nejswětější swátosti, aniž odstraňovati mše swatá. Žádný pak člen duchovního stavu nebudiž úřadu nebo příjmů svých zbaven.“

Nález tento ve smyslu Wormského dekretu a vůle císařovy učiněný musel potkati se nutně s odporem u přivrženců Luterových, kteří nemínili upustiti od přijaté již víry, kterou několik let také zachovávali, a nad to toužili ji dále ještě rozšiřovati. Proto žádali dotýční stavové proti tomu slavné ohražení (protest), odvolávající se k císaři, církevnímu sněmu a k německému národu, a 6 knížat, s 14 městy ohražení to podepsalo, odůvodň také vyznámačům nového tohoto učení jmeno protestanté dáno (r. 1529).

Brzy nato vyslal císař říšský sněm do Augšburku r. 1530, chtěje postaviti silnou válečnou moc proti Turkům; proto nemínil zde obšírně ani jednati o víře, ač melice si přál, aby také ve víře byla sjednocenost mezi stavy. Protestanté však přece přivedli sem své učence a kazatele, a tudíž nebylo nic divného, že nepřijali vyznání císařova, aby zúčastnili se slavnosti Božího Těla, jež právě w té době připadla; Brunšwický vévoda prawi, žeby sobě raději dal hlavu ušetnouti, nežli aby bral w slavnosti té účastenství. Proto bylo nutno, aby se tu nějaké vyjednávání zavedlo jednou již ku konečnému uspořádání, nebo aspoň k urovnání obou stran mezi sebou spor vedoucích; protestantská knížata z té příčiny také dostala poručení, aby písemně se vyjádřila o svých náboženských náhledech. Luter jsa ještě w říšské flatbě, nebyl tu přítomen, nýbrž dlel nedaleko w RoBURGU; ostatně svěřili stavové práci tuto Melanctonowi, chtějíce ji dle žádosti císařovy míti co možná w mírném znění, aby se tak na základě jejím nějaké narovnání státi mohlo. Že nesměřena Luterowi, stalo se zúmyslně, jelikož od něho dle předchozích spisů jeho i vůbec známého roz-

kwášeného smýšlení nedala se žádná mírnost očeľáwati. Melancton w skutku vystříhal se skorem wšeho, cobý dorozumění žádoucímu překlájeti mohlo, takže pak na konci spíšu swého, jemuž dán názew konfessi Augsburské, napsati mohl, že srownávají se protestanté s učením wíry. Nebyloť tam zajisté ničeho o papeži, o modlitbách za zemřelé, o očistci, o sedmeru swátosti, zejména o Nejswětější swátosti; také o wsselých nepořádcích, na něž tak často stěžováno, podobně jen to co nejkríslawějšího bylo a i od církwe se zawrhowało. Při tom owšem poukazowal k tomu, jestli nedocílí se zde dorozumění, že obecný církewní sněm to wyrowná; a protestantští stawomé doložili, že prý mohli jessťe mnohé věci podobňnouti, že wšak powažují wšedco, co by jejich zásadám neodporowalo, jakoby to tam také bylo. Počínání takowé nemohlo wésti k usmíření. Katoličtí bohowslowci našli w konfessi jessťe dosti látky, aby z wůle císařowy na ni odpowěděli a sepsali w čele s učeným Rochleem (Cochläus), kanowníkem Wratislawským, odpowěď nebo wlastně wywrácení této konfesse, jež se weřejně we sněmě předčítala. Císař odpowěď tu posládal za dostatečnou a vyhýwal protestanty k nawrácení do církwe, tito wšak wyžádali sobě opiš této odpowědi, aby ji opět oni mohli wywrátiti.

Alle když tím rozhovčowaly se mysle wždy více, neposlytující žádné naděje k dorozumění, wywoleny z obou stran trojčlené wybory k ústnímu smlouwání, které wšak nemohly se také dohodnouti úplně o dědicném hřích, osprawedlnění, zpowědi, pokání, o účtě swatých a o církwi, hlavně wšak o mssi swaté, kteréž upírali protestanté obětní její ráž. Již chtěli wymoliti k ukončení toho

dojednání jen dva muže a sice ty nejmírnější, z církevní strany Dra. Eka a z protestantské Melanctona — ale uznali to sami za marné, neboť kdoby i tito se byli dohodli, tím by nítkať nebyly odstraněny bývaly skutečné neshody a protim, jež se mezi oběma stranama naležaly. Císař chtěl, aby protestanté podepsali souhlas svůj s církví, tito však namítali, že nejsou z píjma swatého wyvráćení, jak to i Melancton we své nové v b r a n ě (apologii) augšburšké konfešse dořazowal, a tak stalo se jen opět bezprospěšné usnešení říšského sněmu 19. listopadu 1530, či vlastně wydan pouhý rozkaz císařůw, aby všse zůstalo tak, jak se io až dosawáde chwalně zachowávalo, jen aby se zabrané církevní statky nawrátily; ti pak, kteří upírají nejsvětější Swátost, že nemají trpěni býti. Protestantská knížata však spojila se r. 1531 w Š m a l l k a l d e ch k společné obraně proti císaři i stawům katolickým, a odepřela také císaři všselifou pomoc proti Turkům, již i do Uher wpadnuwššími, načež tento po delším wyjednávání konečně w N o r i m b e r c e r. 1532 uzavřel náboženský mír toho smyslu, že všsedky sporné otázky až do budoucího církevního sněmu mají zastaweny býti a že nebude do té doby proti protestantům zakročeno.

Když však i po tomto míru Norimberském množily se žaloby zvláště z klášterů pro násilné útoky na ně činěné a rozhořčení mezi stranama stale rostlo, uzavřela i katoličká knížata podobný spolek branný w Norimberce r. 1538, k němuž i císař přistoupil. Zatím zase smilowáno se o dorozumění a uzavřeno také prozatímné usnešení (interim) w Ř e z n ě (r. 1542), pak dalšší interim w Augšburgu (r. 1548), w Lipsku

(jmlouma) a w Pasowě (r. 1552), owšem že zase beze wšeho upokojujícího výsledku pro obě strany. Teprw dne 26. září 1555 uzavřen náboženstý mír Augsburský tohoto obsahu: Obě strany nábožensté, katolíci i luteráni, požíw ejte stejných práv a neporussené swobody, čímž poprvé zákonitě uznáno protestantství w Německé říši wedle katolické církwe. Dále ustanowen tať zwaný reservat církewní, to jest: kdyby biskup nebo opat k Luteromu učení přestoupil, tuť země jejich nemusí se státi také protestantskou, aniž pať tu země jako dědičnou podrží, poněwadž země ta spojena jest wlasně s tím úřadem duchowním a nikoli s jeho osobou. Také zaručeno wšem obywatelům práwo, kdyby do země jejich zawedena byla wíra, s níž nesouhlasí, aby bez přetáčky se mohli wstěhowati.

8. Poslední leta žiwota a činnosti Luterowy (r. 1525 — 1546).

Oblíbenost Luterowa mezi jeho přívrženci nesáhala w skutku přes roč 1525, kde se lid učením jeho omámený pozdwihl. Od té doby nebyl už také wlastně Luter ani vůdcem celého náboženstého hnutí tohoto, nebo po wítěžství nad pobouřenými stal se vůdcem spíše kníže Šilip Hesenský (r. 1547) a po něm kníže Moric Saský (r. 1553). W kázáních i psaních swých stěžuje sobě Luter stále na to, že ewangelium jeho nepožíwá vážnosti a žaluje na sslechtice, měšťany i wenkowany, kteří prý mají ten úmysl, aby duchowní jeho hladem zahynuli, an jim nechťejí ničeho dáwati, čímž prý samo je-
bou musí učení jeho přestati. Proto tráwil nyní žiwot

svůj w trdné žádumčivosti, w trpě nespořojenosti a bídné rozmrzelosti žiwota. Všdyt widěl se sflamána we wšech swých uadějích; církw jestě uepominula, a stou-penci jeho tedh wedle ní zdáli se jen jejími odtrženci; mezi wyznáwači učení jeho pauowala nesjednocenost we wíře, newázanost w žiwotě; bílo Lutrowo bylo takto na polo zničeno — a on byl a musel býti nečinným. Dd-tud snadno si wyložíme jeho tehdejší rozhořčenost proti katolířům, papeži a wšem jeho odpůrcům; k čemuž přispěla také welice nesmírná jeho neoblíbenost w Sasích, tať že strachem ani k nemocnému otci swému do Eislebenu, ač si toho otec žádal, nechtěl se na cestu wy-dati (r. 1530). A kdž konečně chystal se papež k nale-hání císařowu, že swolá obecný sněm církwní, znáruži-wěl Luter tať proti papeži, že ho prohlassowal za wtě-leného ďábla na stolici papežské sedícího; a kdž objiž-děl Luter ze Šmalkald, kde sfládali protestanté swé články wíry k tomuto koncilu; wolal na rozloučenou k promá-zejícím jej kazatelům: „Bůh napliť wás zássťim proti pa-peži!“ S články w Šmalkaldech stanowené, porowná-me-li je s Melanchtonowými w konfessi augšburšské, nesou tentýž ráž uesmířliwosti a wýstřednosti (roku 1537). Kdž pať císař, chtěje odstraniti tuto roztržku, k Lute-rowi poslal celou deputaci, odbyl ji Luter krátkými slovy, řka aby katolířtí bohoslowci uznali, že posud chybne učili a učení swé o osprawedlnění aby odmolali. Brzy na to wyswétil Luter sám ze swé wíle wyučence swého Amšdorfa docela na biskupa do Naumburgu nestaraje se o to, že nebyl dosud w církwí takowý obychej a že kněz není opráwněn ani na kněžstwí, ani na biskupstwí swétiti. Nejwíce mrzutosti nadělali mu Zwingliáni učením o nejswětější

svátosti, k nimž se i Melancton klonil; proto ještě r. 1543 vystoupil proti nim Luter ostrým spisem: „Strážné vyznání o svátosti proti blouznivcům“; odřekl se jich a pravil, že sám již stojí nad hrobem. A nedlouho potom jako na závěreč svého života a na dořad své víry dořadovní napsal „spis proti 32 článkům bohoslovců w Löwen-u“ (w Belgii), kde w 76 větách wřecely od něho zamržené články katolické víry wářsnivým spůsobem wyhracel a zamrhowal; zároveň s tím uweřejnil podobný spis s názvem: „papežství od ďábla založené“, jenž co do náruživého znění nemá snad sobě rovného; a w též době také wydal jeden spis proti Židům, jenž křiklavým líčením svým i u přimrženeců jeho ořřklivost působil. Byly to wýbuchy chorého ducha wářsní přemoženého, nebo wýkřiky myšli člověka nad nezdařeným dílem zoufajícího? — To Bůh suď. Jisto jest aspoň, že roku 1545 rozhněwán z přepychu a nemravnosti w městě Wittenberku panující, odešel z „této Sodomy“ jak město jmenoval, a jen k nasehání tužete se opět tam nawrátil. A budoucího roku 1546 wybral se Luter do rodiště svého Eislebenu, aby tu nějaký spor hrabat z Mansfeldu urownal; zde skončil Martin Luter po krátké nemoci dne 18. února, zauechaw wdomu s dětmi a slušnou mohovitostí k wýživě její.

Máme-li již pronésti svůj úsudek o powaze a působení Luterově dle řečí, skutků i spisů jeho utmořených, musíme pilný zřetel míti ke všem poměrům a okolnostem jeho powahy, života a doby, a z toho wřestranného stanoviska oceňowati wěřřterou činnost jeho. Při welikých duřřewních svých řchopnostech přimlastnil sobě Luter potřebné wědomosti w té míře, jak mu jich ona doba

jen mohla poslytnouti; spolu byl nadán mnohými vlastnostmi, jež vším právem wzbužovati mohly veliké naděje k blahé působnosti jeho ve světě, ježto však také právě w ohledu nábožením dle rozličných vlivů arcí i různý směr, ku prospěchu nebo ku škodě církve, mohly na sebe wzíti. Máje zajisté bystrý rozum, živou obraznost a mužnou vůli — hodil je k tomu, aby w tehdejší době w církvi něco velikého provedl; ale jsa při tom také letorý horšokremné a srdce vášnivého, nakloněného zvláště k hněvu, nechával se při prudkosti a popudlivosti své často unést k náruživým výbuchům, zvláště proti svým skutečným nebo domnělým protivníkům, nešetře pak ani míry, ani slušnosti, aniž štitě se jakýchkoliv prostředků ku zahanbení a zničení nepřítelů svého. Vyniluvností svou a prostonárodním, z lidu vzatým slohem domedl hýbati vůli svých posluchačů a čtenářů; při tom pak důvěřuje w sebe i wěc svou spěchal k jejímu provedení s pevnou odvahou a wytrvalostí; ale přišlo-li mu co w cestu a překáželo jeho záměrům, tu jako blesk w rozlacené bouři porážel a bouřal všedco, třebaž to odporovalo dřívějším jeho výrokům a skutkům, a bral na pomoc každého, kdo se mu jen k tomu propůjčil, ale zahrchoval jej zase hned a stíhal ho bezohledně, nebyl-li mu po vůli ve všech zámyslech jeho. Řeči jeho jsou často velmi hrubé, rozpustilé a nemravné; slova taková neplnou z úst skutečného vyslance Božího. Vším právem pověděl o něm Erasmus: „Wěc Boží nemůže upřímně hájiti ten, kdo tak velké zbourčení ve světě spůsobil a kdo si tak libuje w řečech potupných a jízlivých, že se toho ani nasytiti nemůže. S duchem apoštolským tato svěhlaná nezbednost špatně se srownává.“

A kterať smýšlel Luter w tom ohledu sám o sobě? On ujíšťuje na mnohých místech spisů svých, že učení jeho s nebe pochází, jsouc učením Kristovým, od něhož on za hlasatele ewangelia jeho powolán byl a kdo se ho tedy nepřidrží, že nutně musí zahynouti. Ale s tím špatně srovnává se bezohledná nadutost, s jakouž Luter autoritu církve od Krista zřízené zamrhowal, ačtoli sám žádal, aby všichni bez výminty slovom jeho přisvědčovali a rozkazy jeho neodkladně plnili. Tudiž také se diviti nelze, že Lutra často souží úzkostlivá starost svědomí nepokojného, je-li přece učení jeho pravé a má-li mu on sám věřiti? Na mysl jdou mu mnohé výroky písmá swatého a již by skoro sám pochyboval, je-li poslancem Božím, kdyby přý nebyl doktorem bohosloví! Zeště více pocítil nepokoj ve svědomí swém, když zpomněl na následky swého učení, jak církev roztrhána a také mezi stoupenci Luterovými že tolik jest rozmíšek, že rozmohla se veliká nemravnost mezi jeho přívrženci a také jemu že horlivosti bývalé pro ewangelium Boží později ubylo. Nemoha se trapných těch myšlenek sprostiti, konečně konejšil se Luter tím, že to jest ponoukání zlého ducha, který všeliké preludy mu maluje, jen aby jej pomátl a k zoufalosti přivedl; proto přý hádá se s ním ve dne w noci a souží jej někdy tak, žeby hned raději umřel. Avšak Luter neměl na sobě ctnost křesťanské pokory w té míře, aby byl úplně pochybení své poznal a upřímné pokání činil.

§. 156. Zwingli w Curichu Švýcarském.

Zwingli (Gwingli), rolníkův syn z vesnice Wildhaufenu w Toggenburfsku narozený, študoval nejprve

we Švýcarském městě Bernu a pak we Widni hlavně jenom řeč a spisy staré latinské i řecké literatury, a teprve pak oddal se bohosloví w Basileji, jež tu odbyl s dobrým prospěchem. Wyšwěcen na knězství r. 1506 stal se r. 1516 farářem w Einsiedlu, kdež kázal proti úctě Marie Panny a proti poutím; Zwingli žil zde w nepočetném poměru k jisté veřejné newěstce. W r. 1518 stal se kazatelem při chrámě stoličném w hlavním městě Curichu, a tu počal wymíjeti novou činnost svou náboženskou. Již před tím měl w úmyslu, zwrátiti papežství, dříve ještě než Luther wystoupil, a to tím více, an následkem svých studií staroškolských o wšestku wtru se byl dávno připravil, ale nezdála se mu ještě příhodná k tomu doba býti. O tom svědčí nejlépe kázání jeho obsahující posloupný wýklad nového zákona, která první leta odbýwal w Curichu, jež prý sice mnohé urážely, ale 2000 posluchačů prý rádo je přijímalo. Z téže příčiny schwalowal Zwingli při každé příležitosti také Luterovy spisy, chtěje tím rozmnožiti i své přívržence, an se w podstatě s jejich obsahem zcela srownáwal. Následkem jeho kazatelské činnosti poručila r. 1520 docela Curická rada všem kazatelům, aby se jen písma swatého drželi beze wšech lidských přídawků; proto také jednou w pátek welký počet měšťanů w přítomnosti Zwingliho masité pokrmy a on omlouval je, že to činili jen z křesťanské swobody a dokazowal we swém spise, že žádná duchovní wrchnost nemá ani práwa, aby posly ustanowowala, a že ewangelium od takových lidských rozkazů bez toho oswobozuje. W jiném spisu k pannám klášterním pak prawi, že o papežství ničeho w písmě nenalezá, a dokazuje, že jeptišky nikoho nepotřebují, aby je vyučowal, ani biskupů ani

kněží. Té doby vypjala rada Curišská veřejný homor o míře na 29. ledna 1523, zwouc k tomu wšsedo kněžstwo z města i okolí; než biskup Kostnický zakázal, aby nikdo při tom ani učení církevního nezastával, aniž proti starobylým chwalným obyčejům brojil. Ale rada užila we svůj prospěch tohoto zákazu, a dala Zwinglimu za 67 jeho wět wysvědčení prawoměrnosti, že prý nikdo proti němu nemystoupil, aniž jej kdo z nějakého bludu slowy písna přesvědčiti se odvážil, a proto že má dále w témž směrn pokračovati i s jinými duchovními. A Zwingli zaš přičl městsanům za to celé právo k duchovním věcem a záležitostem na místě církevní wrchnosti. Curišští dle toho skutečně jednali; prodali kalichy i monstrance a postavili w kostele stůl s křížem chleba a kalichy naplněný winem, při čemž si měli věřící zpomenouti na tělo a krev Kristovu.

Na konci října 1523 svolala Curišská rada druhou disputaci, aby schválila násilné boření obrazů a soch swatých, jakož i odstranění oltářů a warhan i zvonů z kostelů, an mše swatá také již byla zrušena; a tak po třech letech nebylo w celém okolí města Curichu ani památky po bývalé církvi a jejích kněžích, zwláště když táž rada městská domolila kněžím vstupowati do stanu manželského, což i r. 1524 Zwingli sám učinil, an we 40tém roce wěku svého jednu wdowu Annu Reinhardovou za manželku pojal.

Než učení Zwingliho mělo se rozšířiti i po ostatních krajích (kantonech) a to sice wšude pomoci světskou. Tak w sw. Hawlu zapověděla rada mši sw. i obřady církevní, zpověď, úctu swatých obrazů a křesť dětí,

při čemž zpácháno mnoho násilí na duchowenstwu, klášterích a chrámech, nežli se podařilo nové učení uměsti (r. 1525—1529). — W Basileji i při lhostejnosti biskupowě nemohla zpočátku nová nauka zwítěžiti, an universita působením Erasma rázný odpor kladla. Alež na-
jednou začaly se Luterovy spisy i z kazatelen lidu před-
čítati ode dwon kněží, jeho přivrženců, a třetí kněz w den
Božího těla místo nejsvětější swátosti nesl písmo swaté
po městě. Z rozmrzelosti odebral se učený Erasmus na-
wždy z Basileje, a bývalý jeho ctitel Jan Dekolam-
pad, přišed sem za profesora r. 1522 počal pod do-
zorem Zwinglowým nové učení zawáděti. Aby pak mu
wysoké školy nemohly sfoditi, wymohl si proti nim od
městské rady zákaz, by universita ničeho bez přivolení
rady městské tištnouti nemohla. Dstatně dalo se zde wse
jako w Curichu, leda že rota rozpuštěných chajníků na po-
peleční středu wedena jsouc katem, w kostelích ještě hůře
řádila a na veřejných místech oltáře na 12 hranicích
swálila (r. 1521—1529). — W Bernu dlouho držela
se stará wira wzdor některým nomotárům. Amsťak r.
1527 přišli do rady sami horliví ctitelé Zwingliho, na-
čež zawedl tam osobně Zwingli rozmluvu o nové wíře
s 300 duchowními sobě oddanými (r. 1528), ale žádný
znamenítejší katolický kněz se nedostawil; po tom wy-
dala rada rozkaz na odstranění staré wíry a kněží je-
jích, jež dělo se dle příkladu předchozího w Curichu. Po-
něwadž pak w okolí nechtěli se podrobiti, prohlásili Bern-
ští každého kněze, jenžby sloužil mši swatou, za psance,
jejž může bez trestu kdokoliv zabiti, a věřícím tresty
wyhrožowáno, pakli se mše sw. zúčastní neb swátosti při-
jímati budou. We Šwycu vyházeli zuřivci docela po-

svěcené hostie na zem a sflapali po nich. A řady zbouřili se někteří wenkované proti násilí tomu, počtení jsou zbraní.

Me mnoho krajů, jež w odlehlosti své zachovávaly starou svou jednoduchost, nechtělo hned z počátku upustiti od své víry po otcích zděděné; proto svolali sami roku 1526 do Badenu nejen katolíky, ale i protestanty k náboženské rozmluvě, chtěce tak nejen sami sebe ale i krajany své od nové víry uchrániti. Wůdcem katolíků byl známý Dr. Eck, profesor z Ingolstadt, z protestantské pak strany Descolampadius; 12 krajů bylo tu zastoupeno, z nichž devět prohlásilo vítězství Eckovi, kazující tedy kazdou novotu ve víře a službách Božích; jen Bern, Basilej a Šafhausy nepřistoupily k tomu usnesení. Řady pak nicméně Zwingliáni chtěli donucovati katolíků k upuštění od víry, bránili se tito statečně, vyhánějice mnucující se kazatele z osad svých zejména w krajích: Uri, Šwyz, Unterwalden, Zug a Luzern. Protestanté nad tím rozhořčení přetazili jim všecken domoz potrawy, hladem k obratu je donutiti hodlající. Sahnuto ku zbraním; Zwingli postavil se w čelo Curišských vyhýwaje k boji, avšak padl w bitvě u Kappelu mezi nejprvnějšími (r. 1531). Téhož roku zemřel také Descolampad, a odchodem dvou hlavních náčelníků těchto ocháblo také násilné rozšiřování nového učení, s bezpříkladnou krutostí dosti dlouho konané.

Co se týče učení Zwingliho, stornává se sice ve mnohém s naukou Luterovou, má avšak i mnohé zvláštnosti a některé ještě větší výstřednosti. Především zrušil Zwingli křesťskou právomocnost církevní, ano pojem církve samé, jelikož všecku moc w duchovních vě-

cech směřil úřadům světským, jimž tu pomoci i hmotné nářilí přidal. Písmo sv. považoval Zwingli za jediný prameň víry křesťanské; každý křesťan prý si může písmo sv. sám vyložit. Také zamrhnul Zwingli sliby řeholní, odpustky a očistec. Jako Luter podobně i Zwingli zamrhnul svobodnou vůli člověka a došel konečně k neslýchanému onomu tvrzení, že Bůh tedy sám jest původcem hříchů w člověku, že člověk od počátku svého určen od Boha buď k spasení neb zahynutí. Proto také soudil dále, nebylo třeba těleu Syna Božího, které jest nanejvýš jen důkazem dobroty Boží k lidem a smrt jeho nemůže míti právě proto žádného prospěchu pro lidi, an i dědičný hřích, jsa pouhým jménem, naznačuje jenom důležitou chorobu člověka, proto nemůže jej tedy křest smazati; ano všechny svátosti jsou pouhými znameními, jimiž člověk před světem svou víru na jemu dává.

Tudíž uchyluje se Zwingli i w učení o nejsvětější svátosti od Lutra; nebo kdežto Luter učil, že tělo a krev Páně jest po posvěcení aspoň w chlebě a víně (nebo pod chlebem a vínem) přítomno: tvrdí Zwingli, že chleb a víno w nejsvětější svátosti není ničím více, než jako voda při křtu. Slovy: „jísti tělo a píti krev Páně“ rozumí prý se jen víra w Krista; a slovo „jest“ (toto jest tělo mé, to jest krev má) rovná prý se slovu: znamená. A tak prý jest smysl oněch slov, jakoby tam stálo: tento chleb jest znamením čili obrazem mého těla, nebo znamená čili naznačuje mé tělo. Luter sám nazval tento výklad „morovým a svatozářným laciřstwím“, považuje jej za útok na svůj výklad; a w skutku konili se také welni mnozí z Lutrových přívrženců k výkladu Zwingliho, zvláště an již Karlstadt považoval nejsvě-

tejší swátost také jen za pouhou zpomínku na smrt Páně. S přišlo k velmi tuhému boji mezi oběma těmito náčelníky náboženského hnutí w Německu a we Švýcarsku, jenž veden spisy i slovy tak ostře a náruživě, že se již Luter sám obával, aby tím celé jeho dílo se nezbořilo. Za tou příčinou povolal je oba Hesenský Filip r. 1529 do Marburku, aby se tam se svými učenici dostavili. Když však nebylo možná docílití dorozumění, museli slíbiti, že o tom aspoň více již žádných spisů nemohdají. Ale ani dalšího dohodnutí čili sjednocení ve věře vůbec mezi nimi přece nedosaženo, byt byli i vsiichni přijali oněch 15 od Lutera tu navržených článků věroučných, jelikož byly tyto velmi obecně a neurčitě vyjádřeny. Vůbec pak celé učení Zwingliho zaplášeno naukou Kalwinovou we Francouzském Švýcarsku.

§. 157. Kalwin we švýcarském městě Ženewě.

We francouzském Švýcarsku zawáděli w letech 1526—1536 dva kazatelové, Wilém Farel a Petr Wiret uctou wtru protestantskou, odstraňující násilím kříže, obrazy a oltáře z kostelů. Do Ženewy, kde zatím Farel již působil, dostala se reformace z města Bernu, načež r. 1535 městská rada všecku katolickou bohoslužbu přísně zakázala, takže i ti, kteří z města do okolních míst na mši swatou chodili, zawtrání a z města vyhánění byli. Roku 1536 přišel do Ženewy Jan Kalwin, již známý svým spísem „naučení křesťanské“. Faret a Wiret přiměli Kalwina (jenž se do Ferrary italské odebrati chtěl) k tomu, aby se w Ženewě usadil. Jan Kalwin narodil se r. 1509 w Noyoně w Pikardii (w severní Francii), kdež otec jeho byl bednářem. Jan studoval bohosloví w Pa-

řízi, kdež se spíše Euterowými se seznámil. Ale nenale-
 zaje tu mnoho přívrženců a boje se pronásledování,
 utekl do Basileje ve Švýcarsku, odkudž poslal svému
 příznivci Františkovi L. králi francouzskému, věroucům
 spis, ohlašuje se za opravce věry. Odtud pak odebral
 se po r. 1535 do Ženewy, kdež nejprve přednášel na
 vysokých školách bohosloví a při tom zastával také místo
 kazatelské. Ale pro svou přísnost a nepodajnost byl brzo
 z města vyháněn i s pomocníky svými; na to odebral
 se do Štrasburku, kdež vstoupil v stav manželský s wdo-
 vou jistého nowořtence. Ale již po 3 letech (roku
 1541) byl odtud nazpět poslán do Ženewy, kde až
 do své smrti zůstal a novou věru tam zavedl a upew-
 nil. Nejdříve zřídil si tu přísný soud, jež „lou-
 fistori“ nazval, k zachování církevního pořádku a k do-
 hlídce nad mravem. Mimo 6 kněží bylo tam 12 star-
 ších a on jejich předsedou; soukromá důtka, veřejná do-
 mluva, vyhroštění z nové církve a vyloučení z města
 na roč, to byly jeho tresty; soudili pak nejen veřejné
 přestupky, k nimž i tanec počítán, nýbrž i domácí cho-
 wání, ano i soukromé řeči. Každý odpor proti svému
 učení a nařízení považoval Kalwin za zločin, jež po-
 mocí městské rady trestal s uesměrnou přísností. Přela-
 datel bible Kastellio sesazen, že Šalomounovu píseň ji-
 ual než Kalwin vykládal; lékař Bolset vyháněn, že se
 protivil nauce Kalwinově o věčném předurčení člověka
 k spasení nebo zahynutí; rada Ameaux (Amó) uwězněn
 pro pohanění nauky Kalwinovy; Blach Gentilis, že
 nesouhlasil s učením Kalwinovým o nejsvětější Trojici,
 byl odsouzen k smrti, kterémužto trestu wšak veřejným
 odvoláním a odprossením uššel; ale španělský lékař Ser-

med, jenž do Ženewy přicestoval, spálen na hranici r. 1553 proto, že napsal dílo o nejsw. Trojici, w němž odporoval nauce Kalwinowě; Jakub Grüet byl r. 1548 k smrti odsouzen a w skutku odpraven proto, že kdýž mu Kalwin „psů“ wynadal, on, Grüet, Kalwinowi veřejně vyhrožoval a lid obecný proti konsistoři pozdvihoval. Nicméně rozšiřowala se powěst o Kalwinowi daleko široko až do cizích zemí, a z Německa, Francie a Anglicka hrnulo se tolik žáků do Ženewy, že tu r. 1558 zřízení zvláštního vyššího ústavu (akademie) od Kalwina docíleno; on pak sám dopisowal mimo jmenované země také do Škotska, do Polska ano i do Čech. A w této činnosti mnohostranné setrwal namzdor své churawosti až do své smrti, jež ho zastihla dne 27. kwětna roku 1564. Byl Kalwin důmyslný a wýmluvný, učenější než Luter a Zwingli, a proto tolik přízně wzdor mnohým přísným a krutým stránkám nauky své požíwal. Jeho nástupcem stal se důvěrný přítel jeho Theodor Beza, též Francouz rodilý. Po mnohých dobrodružných osudech rozpustilého žiwota přistoupil Beza, jsa profesorem řecké řeči, k nauce Kalwinowě, a stal se r. 1558 ředitelem na nově zřízené akademii Ženewské. Doněwadž pak byl znamenitým řečníkem a důkladným wzdělancem, při tom nadšným ctitelem a obrancem Kalwina i jeho učení, považowali jej po smrti jeho wssecky osady jeho za svého nového náčelníka, a on skutečně hleděl také četnými žáky swými i dopisy w nich působení své udržeti a rozšířiti.

Co se týče powahy Kalwinowy, byla mu wrožena neobhyčejná wsofomyslnost, která nesnesla tak snadno nějaký odpor; tím dají se wswětliti ty četné dwály, které

sobě sám bez ostýchání vzdává, jakož i ty záštíplné, hanlivé a snižující řeči, jimiž své protivníky ve spisech svých obšypává; při tom nemile dojíma ta chladná trpkost a zasmušilá nenávisť jeho ke všemu, co nebylo podle chuti a vůle jeho. Na vážnost církve a svatých otců nedal také ničeho, za to však sama sebe považuje za neklamného hlasatele pravdy, a žádá tudíž ode všech neobmezeného uznání a podrobení.

Učení jeho liší se ve mnohém od nauky Luterovy a Zwingliho. Zejména učení Zwingliho o věčném předurčení člověka k spasení nebo k zahynutí provedl Kalwin až k nejvyšší krávnosti, takže to pravým rouháním Bohu jest. Aby prý Bůh mohl uláhati svou spravedlnost a měl zámlku lidem nenáviděti a trestati, nařídil sám pád prvních rodičů a donutil je k hříchu prvnímu, jakož i nutil potomky jejich k jiným hříchům. Odňal prý jim docela možnost, aby dobré poznali a konali, ponouká je sám k neposlušnosti, a tím i přivádí je k zablouznutí; nikomu pak z těch, kteří jsou určeni k zahynutí, nedá Bůh ani míry ani milosti své, pročť také marné jest lidem takové křtiti. Naopak jiné bezeslouhy určil k věčnému blahoslavenství, aby na nich své milosrdenství osvědčil; poněvadž pak pocházejíce od Adama, nemohou sami nic dobrého vykonati, nýbrž jen samý těžký hřích páchati, proto pro ně samotné poslal Bůh vykupitele; jeho zásluhami bezeslouhy svého přičinění dojdou spasení. Ač páchají, ano (jssouce veskrz zkažení) páchati musí hříchy v životě, nepřipočítávají se jim tyto přece pro spravedlnost Páně; a co konají dobrého, k tomu přiměl je Bůh sám bezeslouhy jejich přičinění a udělť jim pak věčnou blaženost také bezeslouhy

vní jejich zásluby. Základy tyto všechny lze naleznouti w spise jeho latinském s názvem: „naučení náboženství třestanského“, jakož i we spisech Bezových. Zcela nemístně hleděli někteří omlouwati učení jeho tím, že prý psáno jest w duchu sw. Augustina, což nejjasněji učený Petavius we své věrouce wyvrátil.

Podobně mylná a stejně záhubná byla jeho tvrzení, že prý věřící jest sobě svého ospravedlnění úplně jist a že spravedlnosti nikterak pozbyti nemůže, byť i těžké hříchy páchal, poněvadž se mu tyto nepřisuzují. — O nejsvětější svátosti jest výklad Kalwinův neustálý a dle potřeby rozdílný, ano i sobě odporuý. Jednou mluví o pravém přijímání těla a krve Páně, jež všickni s chlebem a vínem požívají; jindy však praví zase Kalwin, že jenom ti, kdož k životu věčnému jsou předzřízeni, we sw. přijímání dostávají od Boha zvláštní posilu nebeskou, kteráž s božského těla Krista Pána w nebi se nalézajícího, dolů na ně splývá. Než přece zvítězilo učení Kalwinovo we Švýcarsku nad učením Zwingliho, po jehož smrti stál w čele jeho stoupenců w Curychu Bullinger. S ním dorozuměl se brzy Kalwin, tak že r. 1549 přijalo i uěmecké Švýcarsko učení Kalwinovo o nejsvětější svátosti a r. 1554 nauku o předurčení člověka. Na žádost Bedřicha III. z. Šalca wypracoval Bullinger w Curychu druhou helwetickou (švýcarskou) konfesi r. 1556, nejznamenitější to spis ze všech věroučných spisů reformovaných, který také ode všech přívrženců Kalwinových za wyznání wíry přijat byl.

Kalwin ještě u vyšší míře než Zwingli nenáviděl všeliké obřady náboženské, zejména katolické ano i lute=

ranště, jež „židovskými“ nazýval, a proto netrpěl jich ve chrámech svých přivrženců, kteří se nazvali „církvi reformované“ (opravenou) na rozdíl od přivrženců Luterových, kteří se evangelickou církví augšburského vyznání pojmenovali.

§. 158. Král Šindřich VIII. w Anglicku.

Luterovo učení dostalo se velmi brzo do Anglicka, a našlo i tam oblibu. Stějaky Šindal přeložil písmo svaté do anglického jazyka a rozšiřoval nové ty náhledy. Ale církev katolická našla tu mocné zastánce učení svého; byl to Tomáš Morus, kanclír královský a Jan Bissler, biskup Worcesteršský. Ano sám král Šindřich VIII. sepsal proti Lutrově spisu „o babylonském zajetí,“ w němž tento upíral sedm svátostí, obhájení nauky katolické, začez od papeže Klementa VII. obdržel název „obránce věry“ (defensor fidei), a zákony zemskými zabráňoval rozšiřování se protestantismu w Anglii.

Avšak později právě tentýž Šindřich VIII. zawilnil úplné odtržení se Angličanůw od římského papeže. Příčinu k tomu zawdaly manželské poměry královny.

Šindřich VIII. byl po smrti bratra svého Artura r. 1502 již w mládosti své zasnouben s pozůstalou po něm wdowou tedy se svou šwačrowou, Kateřinou z Aragonie, rozenou princeznou španělskou, k čemuž dal papež Julius II. svolení. Nicméně ponechána Šindřichowi wolnost, až dospěje, aby se mohl sám před oddawkami jinač rozhodnouti, ale Šindřich nastoupil r. 1509 trůn otcovský uzavřel s Kateřinou dobrowolně sňatek manželský, ač byla o 4 leta starší. Žil s ní 17 let spofojeně, maje 3 syny a 2 dcery z toho manželsství; z dí-

tež těch zůstalo na živě jen jedno, dcera Marie. Tu najednou zalíbila se králi Anna Boleynova z komonstva královna, a Šindřich přemýšlel, jakby ji sobě natloniti mohl. Alessa Boleynova nechtěla v nepočetném poměru s králem žiti, vědouc, že král její sestru dříve již poskvrnil a pak zanechal. Pomýšlel tedy král na rozvedení prvního svého manželství s Kateřinou španělskou; udáváje že prý nemá poškozeného svědomí ohledně platnosti sňatku toho. Ale bohoslowci angličtí, jimžto Šindřich předložil tuto otázku, opřeli se i s lidem, jenž královnu miloval, zamýšlenému rozvedení. Š obrátil se tedy král zvláštním spísem do Říma, žádaje (r. 1527), aby papež Klement VII. došlavadní sňatek králův s Kateřinou zrušil, t. j. za neplatný prohlásil, odvolávaje se na III. knihu Mojžíšovu (18, 16), jež prý Židům manželství v tak blízkém stupni sňatkemství zapovídala; spolu snažil se Šindřich dolažati, že přefázka ta prý jest božské ustanovení, od něhož tedy osvoboditi neměl papež práva. Za tou příčinou zplnomocnil papež ministra královského, arcibiskupa kanterburského kardinála Wolseye, aby spolu s legátem papežským, kardinalem Rampegio, věc tu vyšetřil (r. 1528). Když ale vyjednávání to ku konci newedlo, ujal se věci papež sám, čteje rozhodnutí prodloužiti v naději, že král mezitím se umoudří. Ale Šindřich ucházel se zatím u domácích i cizích univerzit o příznivé rozřešení své záležitosti, peněz, slibů i hrozbou cíle svého dosíci žádaje; ale v Německu žádná univerzita jednání královo neschválila; v Anglii pak jen dvě univerzity (v Oxfordu a Cambridge), a to ze strachu, králi přisvědčily. Mezi tím prohlásili z Říma manželství toto za platné a králi vyhrožováno

flaubou, pašli nový swůj poměr s Boleynovou nepřerušší. Tu králi přišla wítaná rada od Tomáše Kromwella, aby se i zem svou od nadvlády papežské vymanil a sám nejvyšší církevní moc si přivlastnil, což Sindřich také r. 1531 učinil. Král sesadil arcibiskupa Wolseye a ustanovil na jeho místo Tomáše Kramera, kterž byl protestantské nauce nakloněn a tajně (ač byl kněz) neteř Dsiandra, reformatora Norimberského, za manželku byl pojal. Krammer ochotně prohlásil sňatek Sindřicha VIII. s Kateřinou za neplatný, naproti tomu uznal manželství královo s Annou Boleynovou uzavřené za zcela dovolené i řádné, a také počítal brzy potom králi dceru z tohoto manželství, Alžbětu.

Kromwel přičinil se ve sněmu o úplné přerušení wsselilého spojení s papežem; nikdo neměl se w soudních věcech k němu více odvoláwati, nýbrž jen ku kanceláři královské, arcibiskup Kanterburský měl udělowati wsselilá církevní prominutí (dispense) a potvrzowati sám biskupy nově usazené. Nato prohlášeno za weležrádu, kdoby zawrhoval druhý sňatek králůw nebo neuznáwal sňatek první za neplatný; wssični pak bez rozdílu úředníci, knězi i mnissi měli složiti nejen na to přísahu, ale i na swrchowanou právomocnost královo w církwi (supremátní přísaha). Primas Krammer předessel ostatních zlým příkladem, dohládaje, že dle zjevení swatého Jana jest papež antikristem, a král poručil wymazati slowo „papež“ ze wssech knih kostelních. Kdo by nesložil přísahu poslušnosti, smrti měl býti potrestán. Mezi prvními oběťmi byli šlechtetní a učení dva mužowé, kanclíř Tomáš Morus a biskup Tisser, kteří rozkolnické jednání královo neschwalowali a přísahu nesložili; z té příčiny

byli oba umězněni a škati, hlavy jejich napíchnuty na tyčky a postaveny na mostě Londýnském. Kardinal Reginald Pole takéž káral jednáni královo; nemoha se Sindřich zmocniti kardinála samého (an se na pevnině evropejské zdržoval) dal staříčkou matku a dva příbuzné téhož kardinála newinně k smrti odsouditi a skutečně odprawiti. Bětššina kněží anglických složila přísahu, ale Frantískáni sli raději do vyhnanství, než by církew byli zradili, za to uvrženi jsou mnozí do žalářů a wedeni na popravu, jiní utápěni w řece.

Sindřich wždy dále w rozkolu pokračowal; zrušil nejprwé wšsecku samostatnost biskupů, an z nich pouhé úřadučky státní učinil. Za swého zástupce duchowního (generálního wířáře) wzal sobě král Kromwella (r. 1535); jemu přiřknul nejwyšší církewní hodnost w zemi, an měl i nad primasa (prvního arcibiskupa) býti, ač Kromwell ani knězem nebyl; na to wzata biskupům wšsecka práwomocnost, a musili o ni znouu u něho prositi krále, aby on jakožto hlawa církwe jim práwomoc udělil; dostali ji owšem, ale s tím podotknutím, že je ustanowuje jen pro to král, poněwadž se swým generálním wířářem osobně wšsude býti nemůže, že wšak jen na tak dlouho mají práwomoc podržeti, pokud se králi bude líbiti. Tím smazán byl ráz apostolského úřadu biskupů, a půwod jeho odmozowán z pouhé moci a vůle královské. Brzy přifročeno také ku klášterům, a nařízena jich prohlídka; r. 1536 wydán we sněmě rozkaz. aby wšsecky menší kláštery byly zrušeny, jelikož prý w nich žádná lázeň nepauuje; tím padlo z 500 najednou 380 klášterů, a řady se lid zvlášť na severu proto bouřil, byl přemlouwán, penězi zakupowán, aneb žalařowán a odprawowán. Zá-

možné kláštery jsou obviňovány, že lid porozbuzují k odporu proti vůli královské, načež proto vzaty jim statky; jinde slibováno, vyhrožováno, žalováno, sesazováno, žalařováno, odprawováno, až konečně po 4 letech všecko jmění klášterů (21tý díl všech příjmů zemských) staženo do královské komory (pokladny), z níž w náhradu zřízeno 6 nových biskupství, a z 14 klášterních kostelů učiněny chrámy biskupské neb kolegiatní.

W té době (r. 1536) zemřela zawržená a týraná královna Kateřina; ale nástupkyně její Boleynowa netěšila se dlouho z koruny anglické; nebo mezi tím zamiloval se král do její komorné a proto dal obžalovati královnu, že prý spáchala cizoložství s některými šlechtici, načež byla umězněna a od zvláštní komise k smrti odsouzena. Dva dni před poprawou prohlásil z rozkazu krále arcibiskup Cranmer i toto manželství za neplatné pro učeňskou prý překážku, kterou mu prý Boleynowa poslední dny ohlásila, která však tajnou zůstatí musí. Následkem tohoto výroku o neplatnosti manželství byla dcera Boleynové, Alžběta za nemanželskou a trůnu neschopnou prohlášena. Boleynowa šla k smrti (19. května r. 1536), osvědčujíc newinnost svou, ale král již druhý den po tom pojal onu její komornou Johannu Seymourovou za manželku. S touto měl sice žádaného již dávno syna, nástupce Edwarda (VI.), ale jemuž matka umřela již druhý týden po jeho narození (r. 1537).

Zu chtěl si vzíti král německou princeznu Annu, sestru wéwody z Kleve, jejíž podobiznu jen widěl a zasnoubil se s ní. Když jí však přestrojen šel wstříc na břeh anglický, nelíbila se mu, ale dal se s ní přece k radě Kronmellowě oddati. Čtvrtá tato královna uměla je-

nom čísti, psáti a sstí, nemluvíla wssat ani anglicky ani francouzsky, aniž znala se w zpěwn a hubbě. Z toho byl král proti ní ještě wíce rozhořčen, dal se s ní po několika měsících rozvésti, kdž arcibiskup Cranmer králowy příčiny za dostatečné k tomu uznával; ale Kromwel upadl nyní sám do nemilosti, an byl krále k snatku tomu pomzbuzowal, a byl brzo potom odprawen. Nato pojal král pátou manželku, Kateřinu Howardovou, ale po roce Cranmer sám obviňowal ji z nepořádného žiwobytí před oddawkami jejími a král s radostí ji dal odprawiti (1542). Konečně pojal ještě jednu manželku, šestou již, wdowu Kateřinu Parrowou, která pro čtení zapomězených knih také sice do nemilosti upadla, nicméně wssat chytře se z toho wymlíkla a krále Sindřicha přežila. Dstatně staral se Sindřich w poslední léta žiwobytí swého jeuom o labužnictwí, čímž objem těla jeho tak se rozšířil, že se mohl jen pomocí zvláštního stroje z jednoho poštoje do druhého pohybowati a už ani jmena swého podepsati s to nebyl. Zemřel 28. ledna 1547.

Ssa duchowní hlavou církwe anglické, staral se Sindřich VIII. také o učení její, ačkoliv ničeho nového, zejména z Luterowa učení zámáděti nechtěl. Cranmer zamolal tam sice hned r. 1538 několik saských přivrženců Luterových, aby krále ku protestantismu naklonili, ale bez výsledku. Nanejwš pohnuli jej k tomu, že zrušil několik swátek a že dal spáliti ostatky a obrazy Swatých. Tak dal tělo sw. Tomáše Beřeta, arcibiskupa Canterburšského, jakožto prý zrádce a buřice po 400 letech († roku 1170) před soud pohnati, kosti jeho spálenn, obrazy jeho zničenn, jmeno jeho z knih wymazáno, a wšedky dary z jeho hrobu do králowské komory staženn.

Dřívím jednoho znamenitého obrazu kázal zvolna péci kněze Forest-a, bývalého zpovědníka první královny Kateřiny, že psal proti nejvyšší moci královské w církví. S toutéž krutostí wšak pronásledoval král ty, kdo se opovážili nějaké nowoty we wíře proti vůli králově zawáděti a učiti. Katolci powěšováni a sřrceni, protestanté upalováni; tať byl kněz Lambert, jenž upíral nejswětější swátost, odsouzen k smrti; někteří zawrhující křesť a klonice se k nauce Euterowě, skonali na hranici.

Dstatně nechuf swou k Euterowě nauce ukázal král nejnápadněji r. 1539 swými šesti články, jež snem i kněžstwo přijali. Stanowily přítomnost Páně w nejswětější swátosti, nepotřebnost přijímaní pod obojí, hájily bezženství kněžské, sľiby čistoty u klášterních osob, podržení zádušních a soukromých mší sw., prospěch a nutnost zpovědi — a určowaly přísné tresty na přestupníky. Tu poslal arcibiskup Kranmer hned swou manželku s dětmi do Němec, kdež ji byl na swé cestě před lety pojal a prosil welice krále za odpustění. Také obmezowal král čtení bible u řemeslníků a rolníků, pod trestem wězení. A při tom okolí králowo w poblížawosti swé mluwilo stále jen o neobmezeném k němu poslusstwu, zejména Kromwel a Kranmer, jmenowali jej Salomounowou moudrostí, Samsonowou silou, Absalonowou krásou, až i obrazem Božím, neposlusnost k němu pať neposlusností proti Bohu, — čímž arcikrál w domnělé swé swrchowanosti ještě wíce se utwřzowal.

Podstata oprawy Zindřichowu w anglické církwí záležela tedy hľavně w úplném odtržení od papeže, a w násilném provádění neobmezené a libowolné vůle králowy we wěcech wíry i obřadů církewních, zejména

to duchovní svrchovanosti královské, jejíž odpůrci odpravení, jakož i na přestupníky oněch 6 článků n nepodajných i smrt ustanovena byla. V celku podstoupili smrt pro katolickou víru za 38leté vlády Zindřicha VIII.: 2 kardinálové, 2 arcibiskupové, 18 biskupů, 13 opatů, 500 přemouřů a mnichů, 38 doktorů bohosloví a práv, 12 vévod a hrabat, 164 šlechticů, 124 měšťanů a 110 ženských, nepočítaje ani rozličných těch škod a muč, jež tisícům věřících byly způsobeny, jestliže věrně držeti se chtěli dožadovní své víry.

II.

Rozšiřování protestantismu.

§. 159. Luterovo učení v Němcích, Rakousích a Uhřích.

V menších zemích zaváděli novou nauku obyčejně panovníci, v městech pak magistrátní úřady, a podle nich pozvolna následoval lid. Prvním stoupencem Luterovým a hlavním podpůrcem jeho učení byl saský voľenec Bedřich Moudrý (+ r. 1525) a ještě horlivější obráncem a rozšiřovatelem bratr a nástupce jeho Jan. Téhož času uchytíl se Lutra také lantrabě Hesenský Filip (r. 1525), jemuž Lutr spolu s Melanctonem dal dovolení, aby vedle pravé manželky své Kristiny, dcery vévody Saského, mohl pojmouti ještě druhou manželku, Markétu ze Sahlu; toto mnohoženství dovolil Lutr „ku spáse těla i duše Filipa lantraběte a ke cti a slávě Boží!“ (tak se Lutr v listu svém vyjádřil). Též mel-
ništr německého řádu Albrecht z Brandenburku přidržel

se po příkladu dvou pruských biskupů nového učení, a přijal od polské koruny w léno Prusko za dědičné wévodství (r. 1525), načež donucowal i své poddané ku přijetí nové nauky.

Do krajín nadbaltických, nyní Rusku podrobených, do Limonské, Kuronské a Estonské gubernie zavedl r. 1523 protestantské učení wévoda Walter, jenž sobě od welmistra německého rytířského řádu neodwíslost wyloupil, načež r. 1539 markrabě Wilém Braniborský, bratr wévody pruského arcibiskupem se tu stal a tak celé Limonsko zprotestantil. Do Kuronska pak přišla podobným způsobem nová wíra přičiněním wévody Kettlera, zwláště když dosawadní biskup Jan r. 1559 své biskupství prodal a do ciziny odešel. Do Pomorán dostalo se nové učení r. 1532, a též rok také do Westfalsta, kde bořeny oltáře a obrazy a nové kazatelé usazeni; na to dostalo se r. 1534 do Wirtembersta a roku 1542 wnuceno do Brunsswicke a do Porýnsta, takže za tu krátkou dobu půl Německa se k němu přiznáwalo. Ano po uzavření míru w Augsburku roku 1555 přidali se we 20 letech wšedná mocnější říšská knížata mimo dům rakouský a mimo wévodu baworského k učení Lutherovu. A poněwadž w Augsburském míru bylo ustanoweno zřejmě, že biskupové, opati a kanowníci, kteří přidají se k novému učení, mají ztratiti místa swá, wynalezen zwláštění způsob, aby ona místa uyni protestantům přepadla; protestantská knížata, w jichž zemích takové duchowenské místo bylo, pohnuli kapitolu, aby jejich syna wymolila za správce těchto statků, načež tento, stana se samostatným knížetem i dále tyto statky spravowal, owšem ku wlastnímu swému prospěchu.

Takovým způsobem přišla církev v Němcích o osm biskupství; nicméně přece nemohli protestanté dosáhnouti zrušení onoho jim závadného článku augšburského míru, aby je právem odejmati a držeti mohli. Ostatně nepřetržili protestantští panovníci nikterak došavadního náboženství svých poddaných, a dle své vůle vnucovali jim své náboženství; kníže wolenec falcký Bedřich, jsa luteranem, zavedl r. 1563 násilně učení kalvinské, ale syn jeho Ludvík odstranil je po smrti otce r. 1576 opět, navrátil se k luteranské nauce, načež po jeho smrti r. 1583 bratr jeho Kazimír, jsa poručníkem nezletilého jeho syna, opět kalvinské učení zavedl, tak že katolické Falcko za 60 let změnilo 4krát víru svoji. Než i naopak stávalo se, že i katoličtí panovníci nutili poddané své protestantské ku katolické víře, jako markrabě Filip badenský r. 1571 a biskup Wircburský Julius r. 1585, čemuž se ovšem také protestanté protivili.

Z do rakonských zemí dostalo se brzo učení Lutherovo a nalezlo tu přívržence. Vídeňská universita musela r. 1520 císařem Karlem V. býti donucena, aby ohlásila papežskou bullu proti Lutherovi; a když po dvou letech kázal v Štěpánském kostele tamže jeden solnohradský kněz jmenem Pavel Speratus učení Lutherovo, musel se dáti odtud na útěk. Tu nastoupil vládn Ferdinand I., bratr císaře Karla V., nejprv zapověděl Lutherovy knihy a dal měšťana Taubera pro rozšiřování učení jeho odpraviti. Ale hlavně šlechta chápala se nového učení a rozšiřovala je na svých statcích. Posílala totiž své syny na studie do Wittenbergu, odkudž titc se navracovali, nejen nové učení sami přinášeli, ale i odtud studenty, učitele a kazatele, jakož i úředníky do

nových zámků přiváděli. Ferdinand I. sice vydával proti nim přísné zákony, ale neustálé nájezdy Turků, kteří r. 1529 až k Vídni přirazili, přeláždely mu v jich provádění, zvláště když mu protestanté německí proti Turkům uchtěli vojškem přispěti. Teště r. 1564 odmítl jim Maximilian II. žádost jejich za svobodu náboženství, ale již r. 1568 vynutili ji na něm, když byl v peněžných nesnázích za příčinou války, a to pro sebe i své příslušníky na zámcích, a ve vlastních městech a vesnicích.

Do Štýrska dostal se protestantišm ze Soluhradů r. 1525, když se tam byli rolníci proti svému zeměpánu, arcibiskupovi totiž, zbouřili, v zámku jej oblehající. K nim brzy přidali se i Štýřané a porazili hejtmana zemského Dittrichsteina, když s 5000 vojáků proti nim táhl. Přemožení jsou sice následujícího roku, ale tím přece nezastaveno šíření se nového učení, takže již r. 1530 v Hradci i kazatele i učitele jeho nalazáme. Na sněmě říšském v Augšburku r. 1547 žádal již hejtman zemský ve Štýrsku a spolu nejhlavnější podporovatel protestantišmu ve vnitřních Rakousích ve jménu Štýřanů svobodu náboženskou pro domácí obyvatelstvo, ale teprve r. 1578 udělil ji stavům vladař jejich Karel II. na všech zámcích, pak v hlavních městech (v Štýrském Hradci, v Lublani a v Celovci) pro všechny jejich domácí; než i jiní měli k jejich službám Božím přístupu, ano místy loupeny i katolické kostely, týráni kněží a zavádění noví kazatelé.

Také ku Slovákům v Korutanech a v Krajině, jakož i v Chermátsku, Slavonsku, Srbsku a Dalmaťsku v té době přišla nová víra. Nejvíce o to přičinil se duchovní správce: krajinský Primus Trubec

(r. 1550—86), jenž horlivého pomocníka měl v Michalu Bručicovi r. 1574.

Do Uher dostala se nauka Luterova z Wittenberga, odkudž ji studenti uherští domů přinesli; ale katolíci opírali se tomu v té míře, že ustanoveno na sněmu říšském r. 1525 v Řešti, aby všichni přivrženci Luterovi svých statků zbaveni, ano i na hrdle trestáni byli. Ale v témž roce přihlásilo se 5 měst z Hořených Uher přece k této nové víře, a po smrti krále Rudolfa v bitvě u Mohače r. 1526 rozmáhala se ještě více, zvláště když šlechta uherská sama ji přijímala. Sam palatin Nadašdy, jsa správcem země, stál v čele protestantů (r. 1548); ano za Maximiliana krále, nástupce Ferdinandova, patřila vesleďa nižší a vyšší šlechta, mimo tři rody a více než 1000 obcí k protestantismu.

Nejmíce však šířila se nová nauka v oněch krajích uherských, jež Turtům podrobeny byly, tak že sami protestantsí duchovní v Uherstvu říkali, že prý proto jen Bůh Turtům tolik vítězství udělil, aby se evangelium (nové Luterovo) mohlo rozšířovati! Ale jen menšina přidržela se augsburského vyznání, čili jak mu říkali: německého; většina přijala však učení Kalwinovo, čili maďarské, jak je až dosud jmenují.

Do Sedmihrad přinesli Luterovo učení domácí lupci z Lipsta se vracející s některými jeho spisy. Na to tam přišli dva kazatelé luteranští ze Slezka, kteří sami poslouchávali kazání Luterova. Ač Luterovy spisy spáleny a přivržencům jeho ztrátou jmění a mečem i ohněm vyhrožováno (r. 1523), město Sibín přece r. 1529 vypovědělo nejen kněze, ale i vesleďy katolíky z města; a Brašew následoval (r. 1534) brzo po něm

i se wſſemi tamějšſími Časſy, přijaw wíru německého frajana ſvého Lutera.

§. 160. Protestantiſm w Čechách, na Morawě a w Slezsſku.

Smlouwow na ſněmě Kutnohorſkém r. 1485 mezi katolíky a utrakwiſty (přijímajícími pod obojí ſpůſobou), od krále Wladislawa potwřzenou, a zápisem (dekretem, majeſtátem) téhož krále od r. 1508 proti Wiſhartům (čeſkým bratrům) bylo w Čechách jenom dwojí wyznání (wírſy), zákony zemſkýmí domolené a chráněné, a ſice katolické čili ſtrana pod jednou a utrakwiſtické nebo ſtrana pod obojí (kalíſnická). Wiſſecka jiná a jaſákolíw wyznání byla w zemi zapowězena a třeſty ſtíhána, a chtěla-li w Čechách ſe přece udržeti, ſkrýwala ſe pod jmenem „ſtrany pod obojí“, ač konſiſtoř utrakwiſtická odmítala je rozhodně od ſebe. A jen tak ſe mohlo ſtáti, že i přiwřezenci jiného učení nalezli hned z počátku w Čechách zákonitého útulku. Sem počítáme náboženſké hnutí ſpůſobené w Čechách učením M. Lutera z Němec jakož i domácím Čechem — bratrem Matějem pouſtewníkem.

Matěj pouſtewník pochazeje ze Žatce, iſa ře-
meſla někdſy kožeſníckého, tráwil pač několik let na pouſtí
„na horách u iw. Wojtěcha bliž od hory Woubínſké“
(w Piſecku), odkudž r. 1519 poſlal na podzim liſt radě
Pražſké a brzy přiiſel do Prahy ſám, táže proti wiſſeliſkým
neſſledchetuoſtem wiſhudy, obyčejně pod ſſirým nebem, na
oſtrowě, na břehu i w hoſpodě. Wynikal newſſední
wzdělanoſtí a bezouſhonnoſtí prwalſy a půſebil w duchu

Petra Shelčického. Po něm rozšířil podobnou činnost
 Těhnstý farář Podušků i na články wíry ve smyslu učení
 Luterova, jež tu před ním (nejdříve w Čechách) hlásal
 již starý jeden kněz, dříve mnich=farář u sw. Kříže, po-
 zději profesor na universitě Pražské jmenem Jan Mírůš.
 Marně zatrhovala synoda pod obojí luteranské učení
 jejich, nebo Poduška i pomocník jeho Wáclav Rožda-
 lowský dopisovali si již s Lutrem a odeslali mu i spis
 Husovy (1519), a farář sw. Samelstý Počátek a kazatel
 Betlemský Martineš vyhlášení byli w Praze první za
 „Luter-iany.“ Také farář Jan w Německém Brodě a
 dle něho někteří katolickí faráři w Praze opomíjeli
 dosavadní obřady i úctu nejsvětější swatosti a slavení
 swátků. Brzy přišli také z Němec do Prahy kazatelé
 nového učení, aby získali zdejší kmenowce své nauce
 Luterově, ale katolíci čeští z větší části postavili se
 proti nim jako jindy proti piskartům. Když wšak Luter
 sám po disputaci w Lipsku, kdež mu spíláno „Čechů-
 hušitů“, vydával se za stoupence Husova a přívrženci
 jeho w Čechách hlásili se k podobojím: tu veliký počet
 katolíků (podobojí) přidržel se nauky Luterovy. Tehdáž
 právě přišel z Němec (1521) do Prahy mnich T o m á š
 M u n z e r ze Gwisowa, pověstný z wálky selské w Něm-
 cích a původce „Nowokřtěnců“, podával tu pod obojí
 a kázal německy i latinsky w Těně, w Betlemě i u
 Božího Těla ano i we veliké koleji Karlově mezi mistry.
 Synoda podobojí w Praze dávala wýstrahy před novým
 jeho učením; ale lid pražský bouřil se již, wbíraje se do
 klášterů u sw. Šaluby, Matky Boží sněžné a u sw.
 Klimenta, roztloukaje wšecky obrazy a sochy swatých.
 Kněz Martineš pak počal w Betlemě sloužiti „misse

řmábsté" jak říkali, t. j. rozdávání svátosti večeře Páně pod obojí dle učení a příkladu Luterova bez obvyklých při tom obřadů církevních, ač se univerzita proti tomu vzpírala (1523). Ano obec Pražská majíc za prvního konssela od krále ustanoveného Jana Hlavsu, nomotam me míře příznivého, vypověděla čtyry horlivé duchovní správce z Prahy, že prý pobuřují lid, kážíce proti novému učení a brojíce proti bratru Matějovi. Brzy pak na to byl vymolen za jednoho ze čtyř administrátorů konsistoře pod obojí a hned potom za faráře Týnského Samuel Cahera, farář uěldy Žatecký, jenž poslední tři měsíce u Lutera ve Wittenbergu byl ztrávil, požínaje úplné jeho přízně a důvěry, takže mu i psaní jeho do Čech poslaná půmrodně sám skladal. První bylo z 15. čermence 1522 ke stamům českým pod obojí, aby se nepoddávali papeži; jiné i tiskem vydané r. 1523 k radě a obci Pražské (o právu jejich voliti a ustanoviti sobě kazatele a kněží dle vůle a potřeby své), přinesl také sám Cahera do Prahy a právě tím nejvíce dosáhl dotčeného pomýšlení. Jiný list poslal Luter staroměstskému kancléři Dr. Burjannu Sobkovi z Konic, jenž pro své horlivé hlášení učení Lutrova pak z Prahy byl vypovězen (1525). S Caherou přišel do Prahy také jeden Augustian z Němec, jenž lázáním svým mnoho Pražanů Němců pro Luterovo učení získal. Také bratři českí podali Lutrovi již r. 1522 překlad svých hlamutých spíšu wěroučných, a Luter poslal jim odpověď obšírnou i po cestu 1523 v Litomyšlsi vytisštěnou, ale bratr jejich Kuláš, jsa duchovní hlamou jednoty bratrské odpověděl mu ještě obšírnějším spíšem, také hned tiskěným, nemohl se s ním wšak vhlédnúc flow Paně (totot jest lělo

mé) přece dohodnouti. Přičiněním Caherovým přijato na sjezdu podobojích w Praze 1524 sice 20 článků věroučných dle smyslu Luterova; ale lid obecný (kalissnický) neshodl s nimi zejména pro zamrhování ceremonií a došavadní úcty nejsvětější svátosti, čímž Cahera, boje se o své postavení, na rychlo se obrátil, haně nyní tak Luteru, jako jej byl dříve chválil.

Hlavní pohnutkou k tomu bylo mu, že r. 1523 vymolen za primasa čili prvního konfela Pražského Passet, náčelník strany přísně kalissnické, který dal od zvláštní komise vypracovati 11 nových článků („výpověď“) ve smyslu podobojí proti straně vždy zmíněného Martina Betlemského (Luterovi učení uakloněné), načež tento s 18 jinými kněžími z Prahy se vystěhoval; naproti tomu pak oni čtyři dříve vypovězení teď na zpět byli povoláni. Také král Rudolf posílal městům českým rozkazy proti spisům a kázáním novotářským, a brzo šlyjeti bylo i w zemi posměšné a hanlivě píše proti stoupencům Luterovým, od strany podobojí i od katolické. A brzo potom byli z Prahy od konfelů vypovídáni a vyháněni kněží, novotám příznivci a od krále vynežen rozkaz, aby Luteráni w Praze trpění nebyli; obywatele Pražští pak museli pod uwarováním těžkých trestů rukou dáním před městským úřadem přiznati se ku všem článkům učení kalissnického (1524). Když ale Passet za nového krále Ferdinanda I, (1526) věda jej býti novému učení protivného, tak daleko se odvážil, že několik osob novotám přejících, dal za živa upáliti; tu král Ferdinand Passeta složil z konfelského a vypověděl z města, Cahera pak musel ze země se vystěhovati (1529), načež ostatní vypovězení mohli

se bez přelásky navrátiti. Ferdinand bránil veřejnému zavádění nového učení do kostelů w městech královských, amšsať na panstcích pánů a rytířů nemohl toho proměsti, takže Euteráni brzy byli většinou w straně pod obojí a r. 1541 i toho domedli, že luterán Jan Mystopol za administratora konsistoře pod obojí byl zvolen. Tento svolal duchowenstvo i světitě panstwo česko-morawské strany podobojí na poradu církewní, chtěl je r. 1544 do láboru Euterowa přeměsti, předložim jim otázky o misí swaté, o úctě swatých a o dobrých skutcích a návrhy na odstranění mnohých obřadů bebožlujebných. Ale pro odpor značné části přítomných neprowedl zamiěru swého. Král Ferdinand nalehal na zachowání kompaktat; než pán z Perušsteina wzýmal rofuziců, aby se prohlásili, že jim kompaktata nedostačují, w čemž mn i Mystopol přiswědčowal, a že jen dle písma swatého říditi se chtějí. Ale Ferdinand trwal na přísném zachowávání kompaktat, a proto musel Mystopol dle wýslowného rozkazu králowa městi jlawný průwod o Božím těle, jak to u kalíšniků desud w obnčesí bylo, ano Ferdinand wydal brzy na to mandát, aby wšecky chrámy jen katolickým a kalíšnickým ualežely (1547), a když tím hnutí luteraniské uedusjeno, wypo-wěděl i 50 jejich duchowních ze země (1555).

W té době promaděli pak patroni kostelů (Kol-latorové) sami rozššřowání nauky Euterowy w zemi české. Zadržowali katolickému farári desátek i jiné příjmy, a utiskowali jej wšelikým spůsobem, až tento sám se odstěhowal, načež protestantského, třeba že Saš wy-pu-zeného duchowního na tu jarn dojadili, odstraniliše z kostela také hned obrazy, sochy, roucha, nádoby, war-

hany, zvonů a vůbec vše, co připomínalo katolickou bohoslužbu. Zíndy zaš ponecháno vše, a nový farář z počátku jednal ve všem tak jako farář katolický a připravoval sobě jen zvolna půdu k nové víře dílem kázáním svým, dílem tím, že znenáhla jeden obřad katolický za druhým mýnchával. Bůbec byly patronátní poměry tehdaž velmi smutné. Žádný farář neměl bezpečného a trvalého postavení; nařládáno s ním jako s najatým služebníkem. Nebo nejen že povolával patron na uprázdněnou faru jen duchovního podle své chuti, ale když se mu nelíbil, zdržoval mu všechny příjmy, takže pak farář, chtěj nechtěj jím odejítí musel; nebo stal-li se mezi tím patron přívržencem nového učení, nutil i kněze k tomu kroku, nebo ho mýpowědel; a tak se obvyčejně z takových příčin stěhowali po faru okolo sw. Žiři farářové jako jiní najemníci, a býwali také dosazováni, nebo najímáni vlastně, od patronů jako onino proti pšlletní mýpowědi. Umřel-li pak kněz, přiswojil si patron i pozůstalo st jeho, až sněm Praž ský r. 1552 i kněžím právo kšřastowací zaručil.

Alle přech wšlecko toto úřili Ferdinanda I., krále českého, šířilo se nové učení neustále w Čechách, mezi katolíky, což uklázalo se zřejmě při novém obsazení konsistoře podobojí. kdežto staromé seřadili nestálého administratora Mystopola, a na jeho místo zvolili nové wíře nakloněného Jana Kolína, ano konsistoř wübec přiznawci Euterowa učení obsadili (1555). Když pak totéž učinili i r. 1559 a opět 1562, nepotwrdil jim král wolby jejich, popíraje jim k tomu práwa, jež arcižad-
uým dokladem než pouhým zvykem odůwodniti nemohli, a obsadil sam konsistoř podobojí swými muži, nejdříve

totiž Mystopolem a později sw. Mikulášským farářem z Prahy Martinem z Mělníka, kteří oba nepřidržovali se nowot nabožených. (1562).

Alle po smrti Ferdinandowě (1564) nedbali mnozí duchovní pod obojí této konfistoře, rozšiřujícíce wssude učení Luterowo, opouštějícíce obřady i obyčeje církevní, zvláště tdyž widěli, že nowý král Maximilian II. pániim a rytířům w Rakousích augšburské wyznání domolil. Wúbec pak usazowalo se již tak pewně protestantství w zemi, že měli r. 1565 již swého zvláštního superintendenta (vrchního dozerce nad duchovními) w Čechách w Schönfeldtu a později w Annabergu w kraji Chebském.

Konečně tdyž přišel nowý král Maximilian do Prahy (1567) wymohli na něm stawowé pod obojí zrušení kompaktat, jež dosawad byly zákonem zemským, doufajícíce takowouto cestou swým čajem dosáhnouti zákonitého uznání, tdyž přidají se k protestantismu, jelikož dle kompaktat jen katolíci a podobojí w zemi byli uznáni. Při tom zadali fu králi žádost, aby směli sobě administratoru konfistoře podobojí sami woliti, ale k tomu ještě Maximilian nepřivolil, obsadě zase místo to horlivým utrakwistou Zindřichem Dworským, opatem Emauským. Wlato weštera šlechtá s městy žádali na sněmě za zákonité uznání konfese augšburské, s už prý souhlasí, což král také odmítl (1568).

Alle stawowé protestantští od umyslu swého neupustili a dosáhli posléze r. 1575 na sněmu Pražském zvláštní konfese české, jestawené dle augšburské a dle wyznání bratří Českých, do už přijato Luterowo učení o osprawedlnění člověka pouhou wěrou a Mclanchtonowo o duchovním přijímání těla Páně.

Konfistoř pod obojí učiněna od krále neodvísle a postavena pod právomocnost a dozorství stavů, šteři administratora i přisedící do ní sami volili, a nad nimi zvláštní dozorce (defensory) ještě ze sebe ustanovili. Po předložení návrhu tohoto vypracovaného od dvou bobeslenců, dal král konfesí tuto proskoumati rozličným osobám, chtěje tak času uabhtí k rozmyšlení a průtahu věci žádané. Jelikož ale Maximilian zamýšlel na témž sněmu syna svého Rudolfa dáti od stavů za krále českého voliti, přislíbil protestantským stavům královský list (majestat) o zaručení svobody náboženské, nechtěl jim však k žádosti jejich dáti ujistění to písemně, obávaje se nepřítomného dojmu jeho u papeže, i v církvi vůbec, a byl čímžto-německým císařem. Maximilian nezměnil vlastně ničeho v pořádku řadu, nýbrž otevřel stavům nekatolickým možnost, aby sobě věci své řadněji upravili. Proto bylo od něho Enteranům domoleno, voliti sobě zvláštní defensory, patnácte počtem a pro každý kraj jednoho superintendenta, aby nad pořádkem a kázni mezi svými bděl; nicméně v královských městech nesměli protestantské kazatele míti, nýbrž rozkazáno jim, spravovati se jak pořádek konfistoří podobojí a neměnití ničeho ve starých kostelních řádech strany pod obojí. Vůbec pak vztahovala se celá tato svoboda náboženská jen na šlechtu (na pány totiž a rytíře), a uškoliv i na měšťany anebo docela na venkované.

Na Moravu dostal se protestantismus nejprve přímo z Němec. Hned r. 1522 přišel sem horlivý kazatel Pavel Speratus, známý svým působením z Vidně a Solnohradu, a přijat jest s velikou radostí od Němců v Žihlavě, takže se tu usadil. A právě jeden Žihla-

wan Martin Göſchel, jſa z řádu premonſtratského w Želivě a zaſtáváje úřad ſvětícího biſkupa w Olomouci, přidal ſe w Mikulově k novému učení, načež brzy ſarář Teufel w Dworci (u Olomouce) následowal. We Znojmě pak podporowala rada měſtſká rozhodně luteránské kazatele, tať že tu jeden po druhém následowal (r. 1542—79) a celou duchowní ſprávu i ſe ſkolou zaſtával. Také do Olomouce doſadila měſtſká rada luteránského kazatele, když pak přívrženci jeho o ſwátých učinili uťof na klášter dominikánský, nepotreſtala je ani za toto náſili (r. 1555); ano katolický ſarář Adler u ſw. Blažeje přeſſel také k novému učení, a když proti němu odpor zdwižen, ſtala ſe krwawá bouře u jeho ſtonpenců (r. 1557). Totéž učinil ſarář Heg w měſtě Doblaze r. 1566 a naſſel přízně i ochranu u tamnějſí ſſlechty i měſſkanſtwa (r. 1566). W touz dobu pak duchowenſtvo Morawſké pod obojí ſe ſtawilo také zvláſtní konfeſſi, jež nejvíce s augſburſkou ſouhlasila, a tať wlaſtně ſplnuli s Luterany, jichž wětſſina arci byla národností Německé.

Alc wedle wlaſtních Luteranů rozmáhala ſe na Morawě (roku 1526) zvláſtní odruda jejich, od Luterowa učení oddělená pod jmenem Anabaptiſtů čili Nowokřtěnců. Důwod ſwůj odvozowali od ſoukniſta Mikuláſſe Stercha a kazatele Tomáſſe Münzera ze ſaſkého Ewikowa. Uzuíwali totiž Luterowu reformaci jeſtě za nedoſtatečnou, chtíce míti církew jen ze ſamých ſwatých dle wzoru církwe prwotní za časů ſw. apoſtolů, nechťeli mezi ſebou trpěti ani rozdílu ſtawu a jmění, ani řádných ſňatků manželských. Důvěřowali také pewně, že Duch ſw. bezprostředně působí na každého wěřícího zvláſt. a tudíž následkem blouhého duſſewního napnutí

přicházeli pak často do vytržení, a tu prý přijímali zvláštní zjemení Boží, jež jim ani písmo svaté ani kněz nemohl dáti; proto odmítali všeliké mrchnosti duchovní i světské; ouil sami sebe považovali za čisté a osvěcené. Hlavním znakem jejich bylo, že nekřtili malých, a byli-li přece již někdo pokřtěn, křtili ho dospělého poznoun, odkudž i imeno jejich pocházelo. Také neužívali Nejvyšší svátost aniž mši sv. Na Moravě zavedl je Dr. Balthasar Hubmajer z Bamor rodilý, dříve profesor na proslulé universitě katolické v Ingolstadtě, později farář v Řezně a ve Waldsbuthu na švýcarských hranicích, jenž r. 1526 do Mikulova přišel, i samé pány z Eichtensteina nové víře získal a sídlo jejich Mikulov středistém novořtěnců učinil. Vědle obratné výmluvnosti své kazatelské působil zvlášť četnými spisy svými tak, že se počet novořtěnců valně rozšiřoval. Ale brzy následkem rozkazu krále Ferdinanda, jakožto bývalý poddaný rakouský ve Waldsbuthě, kdež měl spoluúčastenství ve zpouře proti vládě rakouské, odeslán do Vídně k soudu a zde r. 1528 dne 10. března jako buřič a kacíř na hranici upálen. V tom čase mšak již potracovali mnozí spolupracovníci v díle Hubmajerově, přicházejíce z Němec a Rakous, a šířili sektu novořtěnců v okolí Mikulovském i dale po Moravě v jiných městech, počínajíce (proti náhledům Hubmajerovým) zamrhovati také Božství Páně a všelikou mrchnost světskou a předpovídajíce blízký soudný den. V témž roce 1528 byl upálen sice Tomáš Waldbauser v Brně, kdež takovou obec zakládal; ale v Rosicích u Brna založili dva noví příchozí z Němec hned zase novou obec; takéž v Znojme, v Svanečicích, v

Slawňowě, kamž se i z Českého Krumlowa ano i z Tyrol celá jedna tatowá obec brzy přestěhovala, na to w Hustopeči a jinde, takže za 20 let již 60 obcí na Morawě čítali, ač hlavně jen s jazykem německým. A jelikož Tyrolan Hutter hlavní dozor nad nimi držel, aby neuchylowali se od půwodních zásad, nazwáni jsou nowořtění na Morawě wůbec „Hutterowskými.“ Král Ferdinand na sněmě w Praze r. 1534 poručil každého nowořtence neodwolá-li, odprawiti, později pak r. 1550 ze země aspoň wyhnati. Ale páni morawští hlavně z hmotných příčin ujali se jich za nástupce Ferdinandowa, Maxmiliána r. 1567, dohládající, že jsou lidé velmi přičinliví, šetrní a střidní, w hospodářství, obchodu a průmyslu sběhlí, kteří jim vysoký nájem z piwowarů, mlýnů i z polí pořádně odvádějí. S powolenem jim tu zůstati, ale za zvláštní velmi veliký plat (dvě ze sta) ze všeho jejich jmění, a za vysokou daň domovní l. p. r. 1618 po 50 zl., lbežto Židé jen jeden zlatý platili. Teprw r. 1621 za Ferdinanda II. museli nowořtenci všecky své usedlosti tu zanechati a ze země se wystěhowati.

Wéwodství Slezské patřilo od r. 1335 ku koruně České; a připadlo s ní r. 1526 domu Rakousko-habsburskému (od něhož před sto lety teprw větší část jeho k Prusku připadla.) Antžata jeho sami horlivě zawáděli zde protestantskou wíru; tak zaporučil Jiří Braniborský za času Ferdinanda I. katolíkům kázati a zpowídati, a klášterníci w Žahani (Sagan) nesměli se ani hodinky w kostele modlití ani mši swatou sloužiti. W Lehnicí zřídil wéwoda Bedřich II. vysoké školy protestantské, čímž se wíra ta nowá nejwíce rozšiřowala. Magistrát w hlavním městě Bratislawi r. 1521 wyhnal

katolického kněze z farý a uvedl tam luteranského, a klášter Františkánů s jeho rozkladu vyprázdněn, ano premonstrátský r. 1529 docela i zbořen. Král Ludvík i Ferdinand, majíce co dělati s Turky, málo jim v tom mohli přefázeti, takže brzo i v jiných menších městech ano ve značné části Slezska Luteráni sami výhradně opanovali. Nejvíce rozšířil je tu kanovník slezský Šwenkfeld, ač v mnohém se od učení Luterova odchylmal a tak zvanou sekту „Šwenkfeldianů“ založil; při tom pak podporoval je i zemský hejtman všelikým způsobem.

§. 161. Dálší osudy Luterova učení v Němcích (od míru Augsburského r. 1555 až do míru Westfalského r. 1648.)

V míru Augsburském r. 1555 byli sice vyzna-
mači učení Luterova zákonitě uznáni a rovnoprávnost
s katolíky jim zaručena, ale s tím dodatkem: „ažby se
odloučení opět spojili (s církví).“ Ale protestanté ne-
zachovávali ustanovení míru Augsburského zejména co
se týče onoho rezervatu církevního, že totiž odstoupí-li
duchovní kníže od wiry katolické, země a poddaní jeho
již proto nestávají se protestanty. Byloť v Němcích ta-
kových biskupů a opatů dosti, kteří nyní po svém pře-
stoupení panství swá podrželi; ale v Kolíně nad Rý-
nem r. 1582 a v Štrasburku r. 1604 uchránili je ka-
tolíci přece církví svojí.

Mimo to protestantská knížata proti znění augsbur-
ského míru konala bezohledně přímo reformační ve své
zemi, dle libowůle své nucující poddaným svou wiru

jakो f. p. ve Šalcu r. 1563 a jinde. Ano na některých místech násilně usazovali se protestanté a utlačovali pať katolickou víru, jako v Čáchách, kdež vynutili sobě své služby Boží, a také své měšťanstvy si vymolili, pať katolíkům bohoslužbu jejich zapovídali (r. 1581); v baworském městě Donaumörthu protestanté wyloučili katolíky z měšťanských práv, zakazali jim katolické obřady a přelazili veřejný průvod o Božím Těle (r. 1606).

Můžné případy tyto neustále rozdmýchowaly mezi oběma stranama nechuť a nepřátelství a připravowaly konečný wýbuch wálky náboženště. V čele protestantů postawil se wolenec šalcý, Bedřich V. (později král český), a francouzský král Šindřich IV; r. 1608 protestantská knížata a města mezi sebou uzavřela spoleť (Unii) na wálečnou obranu, ač tehďáž katolické stawy na wálku ještě ani nepomyslely; protestantská knížata rozwrhla si také již napřed mezi sebe katolické ony země, jež prý we walce zůstají. Kof na to (1609) také panovníci katoličtí w čele s wéwodem baworským Maximilianem, jehož hlavní spojenci byli: arciwéwoda Štyrský Ferdinand (II.) z Habsburku, jedm duchowních knížat a tři duchowní kurfiřtové němečtí, s podobné jednotě zbrojné (Liga) se spojili a bylaby jistě wálka hned wypufla, kdyby w té době právě nebyl zavražděn Šindřich IV., hlavní spojenec protestantů. Počátek wálky zdržel se o několik let, až r. 1618 a to právě w Rakousku ano w Čechách a w samé Praze wypufla.

Když nastoupil Rudolf II. (r. 1586) po otci Maximilianowi II. na trůn, žádali protestantsí stawové českí, aby i městům pomolena byla swoboda náboženšťá, a poněwadž se defensorové poděkowali z uradů

svých, aby tedy mohli zase sami konsistoř pod obojí osazovati. Ale císař odepřel jim obojí (r. 1584). Proto vládl konsistoř utrakvistická téměř jen nad městy, ač i tu s melichými nesnázemi a třenicemi, kdežto stavové (panstý a rytířstý) osazovali sobě samy obvyčejně duchovními protestantskými, a to často ještě wsselijskými. A tak nebylo ani spočinenosti w městech a pořádku mezi stavy w ohledu náboženském. Proto žádali na novo r. 1609 na sněmě českém protestantské stavové o samostatné osazování konsistoře pod obojí a odemzdání university Pražské pod správu jejích. Když wšak jim toho nechťel císař pomoliti, chystali se k zbrojuému vynucení toho wojskem sebraným pod melitelským hrabětem z Thurna, kterýž z Němec byl do Čech přišel a nedávno teprw se w zemi usadil. Tak donutili stavové císaře k podepsání majestátu (r. 1609 dne 9. července), jenž pomoloval jim žádost jejích o obsazení konsistoře a o správu university; spolu obdrželi práwo, aby zvolili sobě defensory k wykonávání a hájení práv svých, jakož také, aby směli stavěti na panstwach svých nové kostely a školy a dle vůle své je kněžími osazovati, nenutíce wšak poddaných ku své víře; w městech pak královských a na panstwach forunních směli sobě nyní i měšťané a obywatelé obojí wíry (katolické čili pod jednou a utrakvistické čili pod obojí i s protestanty) stavěti kostely a promozovati své náboženství.

Brzy wšak zemřel císař (r. 1612); po němž nastoupil bratr jeho Matyáš (II.) a když tento neměl dědiců, postoupil on a oba dva bratři jeho nástupnictwí me vládě arciknížeti Ferdinandowi II. štýrskému (r. 1618), jenž byl rozhodně smýšleni katolického. Tých

byl w Čechách ještě za živobytí Matyáše korunován. A právě w tu dobu vypukly nové rozpře náboženské dvou měst na hranicích českých s jejich vrchnostmi. Byl to Broumov na severovýchodu, jenž příslušel opatovi Břemnovskému, a Hrob (Klostergrab) na severozápadě, který patřil Pražskému arcibiskupovi. W těchto dvou městech vystavěli sobě hned po vydání majestatu Rudolfowa protestantští obhmatelé kostely své, čehož katolické vrchnosti jejich trpěti nechtěly, an to bylo proti majestatu, dle něhož pouze města královská to činiti směla. Vrchnosti obrátily se w záležitosti této k císaři, měšťané ku svému defensorům; císař poručil zamřiti oba kostely tyto a když odporovali, dal některé původce toho uvězniti, a Broumovskému opatu rozkázal, kostel ten zamřiti, arcibiskup Pražský Jan Bohel však dal Hrobský kostel docela zbořiti (r. 1618). Tu svolali defensorové protestantské stavby do Prahy, prohlásili to za porušení majestatu, žádajíce císaře, aby protestantům oba kostely byly nawráceny. Císař to odmítl a zapovádal sjezd, načež stavové požádajíce místodržící císařské w Praze za původce takového rozhodnutí Matyášowa, táhli do zámku a vyhobili dva místodržící (Martinice a Slavatu) i s písařem (Fabriciem) s oken kanceláře, a zřídili novou vládu 30 direktorů, sebrali vojsko pod Thurnem, hypomnědli arcibiskupa, opata Broumovského a Jesuity ze země, wyzdvihli válku proti katolické straně, spojili se s pomocným vojskem najatým od knížat ewangelické jednoty, a když mezitím zemřel císař Matyáš, nepřijali Ferdinanda, ačkoli již korunovaného, za svého krále, nhyž wyvolili kalwinského kurfirsta Bedřicha V. z Falcka, přes všecken odpor katolických stavů na trůn český

(r. 1619). Stež po krátkém čase poraženo jest vojsko jejich od spojené síly vojenské Ferdinandy na Bílé Hoře (8. listopadu 1620), načež Bedřich ujel ze země. Stavové odbojní poddali se sice, ale 27 z nich bylo dne 21. června 1621 na staroměstském náměstí rozličným způsobem odpraveno (škato, oběšeno, čtvrceno, a hlavy 12 předních vystaveny na věži mostské), v dalších dnech pak popraveni jsou ostatní mrškáním, zabavením statků, uvězněním a vypovězením. A k vyhazování královu přihlásilo se ještě 728 minníků ze stavu panského a rytířského, jimž vešměš pobraň statky, ač při životu v zemi zanechání byli.

Bedřich falcký dán byl za to, že přijal korunu českou, do říšské klatby, zem jeho mu odňata a spolu s kurfiřtskou hodností jeho přenesena byla na Maximiliana Bavorského. Tu mnozí k Bedřichovi se přidružili, zvláště král Dánský, hrabě Mansfeld a spojenci jejich a přenesli takto z Čech do Německa válku tuto, která pod jménem třicetileté jest známá. Ale císařští vůdové Tilly a Waldfstein přemohli protestantská vojska v několika bitvách. Tu tedy zdál se býti katolíkům vhodný okamžik, aby je k návracení všech od posledního míru zabraných duchovních statků donutili. Katoličtí kurfiřti, biskupové a ostatní stavové prosili tedy císaře Ferdinanda II., aby již ukončil různé ty stížnosti pro toto zabránění — konečným rozhodnutím. S vydán byl v skutku restituční edikt r. 1629, dle něhož všecko, co od posledního míru v Augsburku (r. 1555) katolíkům bezprávně odňato bylo, mělo opět býti navraceno, zejména 2 arcibiskupství, (Magdeburk a Břemě), 12 biskupství a mnoho klášterů; císařští komisaři měli tyto

statky od nepravých uživatelů nazpět požádati a vhodnými osobami obsaditi. Ohledně pak reformačního práva katolických vrchností vzhledem k náboženství jejich poddaných měli tyto mítí totéž právo jako protestantská páně, totiž aby protestantská poddaní mohli volně z katolických zemí se vystěhovati. Dstatně měly vssechny výhody náboženského míru jen přívržencům nezměněného augsburského vyznání, a nikoli i jiným sektám přirřnuty býti.

Alle tu vložil se do války té švédský král Gustav Adolf, staraje se o osudy protestantů a touže také po nabytí nějaké země (r. 1630). Přemohl sice oba císařské vůdce (r. 1631), ale padl sám v boji u Lützen (r. 1632). Nato kancléř jeho Drenstirna založil užší spolek protestantských stavů, a Francouzsko nyní přidalo se k němu proti císaři, a tak válka vedena dále ještě po 12 let i za syna císařova Ferdinanda III. (r. 1637) a to nejvíce v Čechách. Tři švédští vůdci se vystřídali: Banner r. 1639, Torstenson r. 1641 a Wrangel; vojsko jejich zabíjelo kněze, hanobilo kostely, lázilo obrazy, vydrancovalo několik tisíc vesnic, městeček a měst, a co se dalo odvézt, to pobráno a do Švédska zavezeno, úrody na polích zkaženy, a nově neosívané, lid utekl do lesů, umíraje tam hladem. Tak zbyl po válce v Čechách z 3 milionů obyvatelstva jen čtvrtý asi díl a ten vězel v bídě nemysslovitelné. Když čtvrtý vůdce Königsmark dobýval Prahu, při statné obraně měšťanstva i studentstva, tu konečně přišla do Prahy zpráva o šťastném uzavření míru ve Westfalích (v Münsteru a Snabrufu) r. 1648, po němž tak dlouho a tak snažně vsšichni toužili. Výminky jeho byly tyto: Augsburský mír od r.

1555 se potvrzuje a Kalvinskí, kteří mají se nyní na zřeteli „reformovaní“, mějte také podobná práva, jako Luteráni čili augšburští. Co se týče majetku a užívání duchovních statků, tu buď rozhodným rokem rok 1624. Kdo tehdy měl neb užíval nějaký takový statek, podrž jej i nyní. Tentýž rok rozhodoval také o náboženství poddaných jak katolickým tak protestantským vrchnostem; kdo r. 1624 veřejně nebo soukromě náboženství své vykonávali, měli to činiti v témž způsobu; ohledně vyznávaců jiné víry mimo katolickou, augšburšskou a reformovanou měli panovníci právo, poručiti jim, aby se vystěhovali. Ve všech záležitostech občanských měli míti všichni stejná práva bez rozdílu této trojí víry, tak jako měli náboženskou rovnoprávnost. Papež Sixtenc X. zadal oprávněný protest proti některým ustanovením míru Westfalského, jimiž církvi četná dosavadní práva, výsady i statky odňaty byly. Vlady světské však na tento protest žádného ohledu newzaly.

§. 162. Učení Luterowo w Švédsku a Dánsku.

We Švédsku stalo se Luterowo učení nejdříve ze všech zemí státním náboženstvím; zavedli je tam králové sami, i proti vůli lidu, a to velmi chytrým způsobem. Gustav Wasa (r. 1524—1560) chopil se reformace z ohledů hmotných i politických, aby zlomil velikou moc biskupů, kteří vedle měst a zámků i své vlastní vojsko měli, a aby zmocnil se jmění duchovenstvého, jež dvě třetiny všech pozemků w zemi obnášelo. Hlavními rozšiřovateli nového učení byli kanclíř jeho Anderson a dva bratři Petřonové, kteří we Wittenbergu za Lutera studovali, načež jeden byl doma řáda-

telem v Štokholmu, a druhý profesorem v Upsale. Ti namluvili králi, že všecken úpadek církevního života pochází od velkých statků kněžských a že tedy král povinen jest, aby je kněžím ve prospěch církve odňal. Ačkoli se stavové na sněmě r. 1527 z počátku tomu zabavení kněžských statků bránili, učinili přece králi po vůli, když vyhrožoval, že se poděluje z vlády, pakli mu k tomu nedají svolení; ano přitčnuli králi též právo, že smí „nehodné a neschopné“ kněze sesazovati a jinými vhodnějšími nahrazovati jakož i „staré pravé náboženství křesťanské“ udržovati.

Dozumělo se tím arcí jen učení Luterovo a jeho kazatelů, zvláště an sněm zřejmě doložil, že všickni obyvatelé země mají sobě vážiti „čistého“ slova Božího, iak se od ewangelických hlasatelů káže. Od té doby hlásil se král veřejně již k učení Luterovu, zrušil hned 30 klášterů a dal sobě vydati z kostelů všechny drahocenné nádoby, ano i zvonů k potřebě a vydajům zemským. Učiněně podržeti kázal na církevním sněmě r. 1529 většinu obřadů katolických zejména mši sv., zpověď, modlitby za mrtvé a to zvláště k vůli obecnému lidu, aby takovou změnu víry hned nepoznal. Andersona pak učinil král arcibiskupem v Upsale a přednostou všeho kněžstva, a dal mu blízkou svou příbuznou za manželku. Když však Anderson později nějakého spiknutí proti němu se zúčastnil, povolal král z Wittenberga sám „reformátora“ (opravce), jemuž všecko kněžstvo podřídil. Kněží, kteří nechtěli podrobiti se nové víře, vyhnaní jsou z míst svých a ochotnějšími nahrazení, kteří mohli, vstupovali do stavu manželského a v mateřské řeči služby Boží konali.

Roku 1537 shromážděné kněžstvo švédské vešměš přihlásilo se k protestantismu, zahrnuouc vsedky dosavadní katolické obřady a r. 1544 poručeno na konec ještě v říšském sněmě úplné odstranění obrazů z kostelů.

Syn králův Jan III. (1568—92) měl polskou katolickou princeznu za choť, od níž a od jejího zpovědníka jakož i z vlastního bádání lépe poznal víru katolickou a k ní upřímně přilnul. Na sněmě říšském r. 1577 zawedl opět nový způsob služeb Božích, jenž velmi se katolickému přibližowal; wyjednáwal pak s papežem o opětném spojení Švédska s církwí pod některými wymlínkami, ano sám složil r. 1578 katolické wyznání wíry.

Syn jeho Sigmund, jenž byl i králem polským a spolu péči matky své w katolickém náboženství wychowán, následowal sice otce na trůně švédském; ale strýc jeho wévoda Karel, horlivý protestant, zmocnil se hned po smrti bratra svého, zemřelého krále Jana III. vlády, odwracuje Švédy od katolického krále Sigmunda. S swolal r. 1593 sněm do Upsaly a přiměl stawy i kněžstvo shromážděné k tomu, že přijali konfessi augsburskou a zawrhli zase onen způsob služeb Božích za předšlého krále ustanowený. Tu teprw přišel nový král Sigmund z Polska do země Švédské, ale stawové, podněcowáni od wévody Karla, nechťeli jemu samému a tím méně jiným katolíkům ani jeden kostel k službám Božím přepustiti, aniž kněze katolického wůbec w zemi trpěti. Sigmund powolil jim sice, ale přece si je proto nenaflonil; nebo wévoda swolal po odjezdu Sigmundowě do Polska 1595 opět sněm, ua němž ustanoweno, aby kněží katolíci wešměš za 6 neděl se wystěhowali, a řdoby na wíru tu přestoupil budoucně, aby ze země byl wy-

powěžen. Roku 1605 prohlášen konečně král Sigmund za zhabena trůnu, a strýc jeho wévoda Karel (IX.) přijat za krále z wděčnosti, že prý z „ořomů papežských“ zemi osmobodil. Tak zanikla úplně míra katolická w Švédsku.

I w Dánsku byla veliká politická moc biskupů a jejich statky záminou k zamedení Luterovy nauky od krále samého. Mělif biskupové nejlepšší léna w zemi a k. p. samo biskupství Roskildské mělo jich třiatřicet; muoží šlechticové byli poddani jen biskupům samým a nikoli králi, nadto pak udělali sobě r. 1519 na zemském sněmě ještě zákon, aby jen šlechticové — biskupy se stávali. A jelikož panstwo s kněžstwem — šlechta s biskupy — wolili krále, a takřka s ním společně vládlí, užil Kristian II. (1513—1523) nauky Luterovy k tomu, aby z nadvlády biskupů i šlechty wybočil. I wyžádal sobě již r. 1520 od Luteru jednoho kazatele a wyfázal mu w Kodani jeden kostel, zapowěděl wšeliká odwołání do Říma k papeži a zle nařládal s biskupy. Proto wymřkla se šlechta r. 1523 z poručnictwí jeho, k ní dali se ostatní stamové; mezi hlavními obžalobami, proč král sesazen, stála i ta, že zawedl w zemi luteranské učení.

Mowě zvolený král Bedřich I. (1523—1533), strýc jeho, wšak howěl ještě více novému učení a r. 1526 se veřejně za přivržence Luterowa prohlásil; ač při wolbě se zamázal přísahou, že zachová w zemi míru katolickou, podporowal ptece ewangelické kazatele, a na sněmě r. 1527 přičknul protestantům stejná práwa s katolíky a začal o své ujmě bez papeže sám biskupy ustanowovati. Když pak nové biskupy jmenowal, kládl jim za wýmínku, aby wšemožně nauku Luterowu podporowali.

Proto také vyloučili stavové Dánské jeho syna Kristiána II. z nástupnictví na trůně otčowském, ale on válečnou mocí si ho dobyl. nácež ze msty zrušil všechna biskupství a statky jejich sobě a šlechticům sobě nařloněným rozdělil; biskupy pak donutil k odstoupení a dal jim svobodu jen za ten slib, že se nebudou nové víře stavěti na odpor, což tito přijali. Nato Luterův žák Bugenhagen povolán od krále k zavedení nového řádu církevního a k svěcení sedmi od krále jmenovaných superintendentů (biskupů). Na říšském sněmě r. 1539 prohlášena luteranská víra za jediné panující (oprávněné) náboženství w zemi. Katolíci vyloučeni z úřadů i z dědictví, a jestli nechťeli odpřisáhnouti starou svou víru, museli se vystěhowati; kněží pod trestem smrti wypovězeni.

Podobně zavedena reformace Luterova i w Norsku, jež záviselo od Dánska r. 1537. Kdo z kněží chťel podržeti místo své, musel přidati se k novému učení, anebo se vystěhowati, což zvlášť klášterníci činili; biskupská moc zničena a na místo její zavedeni superintendenti, kteří se teprw později biskupy jmenovali.

Když wnucoval král nové učení na ostrově Štlandě r. 1540, chťeli se obyvatelé ostrova raději vystěhowati; ale když po desítiletém odporu dal jim stíti biskupa jejich, podrobili se Štlandané.

A tak jsou až do dneška w těchto zemích luteranskí biskupové s takovou bohoslužbou, jež katolické se ještě více podobá, než bohoslužba we Švédsku zavedená.

§. 162. Učení Luterovo ve Španělsku a ve Wlassích.

1. Za císaře Karla V. byly Španěly s Německem spojeny pod jednou vládou (1520—1558), a tak přišlo i Luterovo učení do Španěl, zejména těmi státníky a duchovními, kteří císaře do Němec promázeli, jako dvorní kaplan císařův benediktin Birveš, tajemník císařský Baldez a j. Také kupec San Romano přinesl ze svých cest v Nizozemsku nové učení do své vlasti, ale šel za to na hranici r. 1544 ve Valladolidu. Okolo r. 1550 zmiňoval se protestantišm tak rychle, že prý by, dle souvěkého letopisce, byla celá země se mu oddala, kdyby inkwisiční soud ještě čtvrt leta byl váhal se větší přísností zakročiti.

Zejmena Karlův nástupce Filip II. (1555—98) přiměl 12 soudů inkwisičních k stíhání nowotářů těchto u víře, a ti šonali úřad svůj bezohledně. Šám arcibiskup Toledský Scarranza, první církevní hodnostář v zemi, držan byl pro svůj katechiismus, v němž inkwizitoři učení Luterovo nalezali, po osm let ve vězení, (1588). Tím spůsobem potlačeno po několika desíletích úplně Luterovo učení v Španělsku.

2. Do Wlach dostaly se školem všedky spisy protestantské hned po svém vydání v překladě, arcí že beze jména, a rozšířovaly se dosti mezi lidem. Nicméně newzmohlo se zde přece nové učení ani Luterovo ani Kalwinovo, an r. 1542 zřízen byl zvláštní soud inkwisiční jen proti protestantišmu, jenž důrazně opíral se všelikému zawádění a šíření jeho, a ostrými prostředky toho do konce 16. století také docílil.

Nicméně právě ze Sieny vyšel právník Vaelius

Socinus († 1562) a Faustus Socinus († 1604), jeho synowec, stal se zakladatelem zvláštní wíry; stoupencomé jejich nazýwali se dle nich „Sociniani.“ Tito twrdili, že nejsou tři Božské osoby, jelikož Kristus byl jen pouhým člověkem a Duch swatý pouhou silou Boží. Proto nazýwali je „odpůrci sw. Trojice“ (Antitrinitáry) čili wyznawači jedné jen osoby Božské nebo Unitary, pod kterýmž jmenem až do dneška w Sedmihradsku je nacházejí, odwozující půwod svůj od mladšího Socina, který osadu spořádanou w Sedmihradsku založil. Již před ním utekl se přes Šwýcars a Polsko do Sedmihradska Socinůw krajan Blandrata z Piemontska, stana se tu knížecím životním lékařem (1553) a rozšširuje tu podobné učení proti swaté Trojici. Kristus Pán byl dle něho jen t výkonání spasení lidského obdařen božskými silami; nebo před nastoupením úřadu swého wzat jest do nebe, aby se tu dowěděl od Boha jak má swět wyloupiti a když to pak na zemi wylonal, pozdwižen jest za odměnu swé dokonalé poslušnosti t sláwě Boží, aby soudil živé i mrtvé, pročez se mu i božská úcta prokazuje. Ale wyloupení jeho záleží jen w tom, že učením i žhwotem swým lidem cestu do nebe ukázal, a smrt jeho potwrdila jen toto učení a pomýššila jej t sláwě Božské. Dědičného hříchů Unitáři neuznávají a jen dwou swátostí (křtu a wečeře Páně) ale jen jako pouhých obřadů přijímají. Nejprwé byli w Polsku (1538), odkudž wšak pro rouhačské poražení weřejného kříže (r. 1658) wyhnáni byli. Hlawní sídlo jejich tam bylo w městčku Rakowě. Pak se dostali do Pruska a Braniborska a naposled do Sedmihradska, kdež se až dosud udrželi (asi 50 tisíc). W nowější

době rozmnožili se také w Anglii a w Americe (w Bostonu).

§. 164. Protestantství w Polsku, na Litvě a we východní církvi.

W Polsku stávaly se šíření protestantismu z počátku w cestu veliké překážky zvláště snahou krále Sigmunda (r. 1501—48), horlivého to katolíka. Když tedy přinesli mladí Poláci ze svých studií we Wittenbergu Luterovy spisy, zapověděl sněm Torunský spisy ty (r. 1520) pod ztrátou jmění a vypovězení ze země a ustanovil zvláštní komisi k jich vyhledávání. Ale přece rozšířovalo se nové učení zvláště z university Krakovské, dále vydáním polského překladu bible w Poznani (r. 1551) a w Gdánsku kázáním vyběhlého mnicha Knada a stoupenců jeho (od r. 1518). Král dal sice několik horlivých Luteránů w Gdánsku odprawiti, zvláště když mnozí něsskané žádali jej o povolení nového učení toho (r. 1525), jesadivše své úředníky a zamedše si duchovní ewangelické; tuť král vypověděl do 14 dní všechy Luterány z města. Dříve již ustanowilo duchowenstwo na synodě w Petrkowě, aby nikdo z nich nebral do služby toho, kdoby se přidržowal uového učení, a nyní ustanowila vláda (r. 1534), že žádný Polák, který by sstudowal we Wittenbergu, veřejný úřad w zemi nemá dostati; ale nejen že se nedaly takové zákazy přísně provésti, nýbrž šlechtá sama se jim protiwila.

Pod nástupcem králem Sigmundem Augustem II. (r. 1548—72), jenž byl showiwavějšsim novému učení, stala se Polska útočištěm a shromážděštěm rozličných wyznání. Sem přišli zajisté Cestí bratři, a wedlé

ních Sociniani — a mimo učení Euterowo dostalo se sem i učení Kalwinowo. Nebo litevský kníže Radzivil obstaral w tom smyslu polský překlad písma swatého, a národní sněm polský (r. 1555) usnesl se na tom, aby se děly porady o novém wyznání wíry mezi katolickými biskupy a protestantskými bohoslowci, k nimž i Melanchton z Němec a Kalwin i Beza ze Švýcar pozváni býti mají. Následkem toho, když šířily se mnohé ruznice a polští wlastenci se obávali, aby z toho i zem a národ sám zřázy newzal, usnesly se wšsedky strany nejprw na sněmě Sandomírském (r. 1570) k wšsecobecnému ač welmi neurčitému wyznání wíry, načež po smrti králowě před nastoupením nového uzavřen náboženský mír Warssawský r. 1573, dle něhož katolíci i dissidenti (wšsicíni od církwe odloučení) stejných práv požíwati a pokoj mezi sebou zachowáwati měli.

Se východní církví hledali protestanté bližší spojení, chtějíce tak aspoň s apostolskou církví souwiseti, když je západní od sebe odlučowala. Když se totiž dostala na východ správa o náboženském hnutí w Němcích, poslal Cařihradský patriarcha Joasaf II. (1555—65) jahna Włysia do Wittenbergu, aby se o powaze nového učení sám přesvědčil. Když pak se tento wracel roku 1559 domů, poslal po něm Melanchton řečý překlad augšburské konfesse do Cařihradu s přátelským připsím, dokladaje w něm, že Euteráni přijímají sice wěroučná usnesení swatých sněmů a církwních otců východních, ale jen powěry a řád služeb Božích od newědomých západních mnichů prý že zawrhují. Patriarcha wšak nedal Euteránům ani žádné odpowědi. Když ale císař německý Maximilian II. poslal swého wyslance Huguada

k tureckému dvoru, požádal Ungnad r. 1573 protestant-
 skou universitu Tübingenskou ve Württembersku, aby mu
 dala s sebou mistra Gerlacha z tamějšího semináře lu-
 teranského, a kanclíř Andreae s profesorem Crusiem po-
 slali po něm opět listy patriarchovi Jeremiáššovi, aby
 jej novému učení získali. Avšak patriarcha Cařihradský
 v odpovědi své povzbuzoval Euterány, aby se věrně
 přidrželi svých řecké církve a žádných novot nezačínali.
 Na to odpověděli mu zase Euteráni, že jen „římský bi-
 skup vytýká jim novoty, poněvadž poučení byvše vy-
 slancem Božím Eutere, římské bludy zamrhli, ostatně
 prý i při oné augšburské konfesi, kterou patriarchovi
 poslali, drží se pevně prvních sedmi obecných sněmů
 církve, nemajíce v hlavních člancích svých ničeho no-
 věho.“ Později poslali Euteráni ještě pět jiných vý-
 tisků augšburské konfese rozličným hodnostářům církev-
 ním na východě, ale tito v odpovědi své žádali o pe-
 něžitě podpory v bídném svém stavu; patriarcha však
 v listu svém probíraje celou augšburskou konfesi, za-
 mahuje všecko z ní, co se s učením východní církve ne-
 srovnává a napomíná Euterány, by bludů těchto zane-
 chali a pro spasení duše své aby do řecké církve vstou-
 pili! Po roce teprve (r. 1576) odpověděli Euteráni zase
 patriarchovi, odvolávající se pouze na písmo svaté,
 jež prý samo sebe vysvětluje, zamítající usnesení sněmů
 a obraňující nové protestantské učení. Ale patriarcha
 odpověděl opět v témž smyslu (r. 1579), jako dříve
 a dal Euteránům jasně narozuměnou, aby jej už více
 neobtěžovali. A tím bez dalšího výsledku skončilo se
 celé toto vyjednávání.

§. 165. Kalwinovo učení ve Francii.

Eugenoti. Moc Bartolomějská. Edikt
Nanteský.

Reformátoři hleděli získati učení svému hned záhy přístup do Francie; Zwingli věnoval králi Františkovi I. (r. 1515—1547) své dílo o pravém náboženství; spisy Luterovy a stoupenců jeho dostaly se také brzo do země. První osada powstała v městě Meaux (Mé) u Paříže; když vyšel tam veřejně roztrhali vyvěšenou bullu papežskou a hanlivé spisy proti papeži veřejně na zdi přibíjeli, tážal je Pařížský sněm rozehnati (r. 1525) Avšak ačkoli sněm některé protestanty k smrti odsoudil, množili se přece neustále, vystupující náruživě proti staré víře; tak zohavili sochu Spasitelovu a Matky Boží v Paříži, vyvěšili hanopisy proti Největější svátosti, kněžstvu a králi na kostelích, ulicích ano i na dveřích počje králůva, načež zostřeny ještě více proti nim zákazy a šest protestantů upáleno. Syn Františka I. Šindřich II. (1547—59) byl ještě přísnější proti protestantům, poručiv soudům, aby neseťřili hranice. Ale přece pořád powstávaly nové obce v Paříži, v Orleanu a Lyonu a r. 1559 protestanté odbývali již první veřejnou synodu v Paříži, kdež nové články víry a předpisy o lázni dle Kalwinova učení ustanovili.

Nejmíce wzrostli však protestanté za slabého, nemocného a teprv 16letého krále Františka II., jenž

jenom půl druhého leta panoval (r. 1559—60), a přijali jméno Hugenoťů.*)

Na neštěstí Francie vstoupil nyní sotwa 11letý chlapec Karel IX. na trůn (r. 1560—74); místo něho vládl matka jeho ústředná Kateřina Medicejská, kteráž pravé zbožnosti postrádajíc, brzy katolíky brzy zaś protestanty podporovala, podle toho, jak se jí právě k provedení rozličných pletich to neb ono výhodným zdálo. Brzy vyssel rozkaz, aby Hugenoťi žádných schůzek neodbívali a vyhrožováno jim vypovězením ze země; ale protestanté na zákaz ten nedbali, a mnohých násilí proti katolickým duchovním se dopouštěli. Tu zařizena tedh společná rozmluva mezi oběma stranama, k níž se i Bezá dostavil, ale jako podobné rozmluvy jiné zůstala beze všeho výsledku, načež přičiněním Kateřiny Medicejské povolena Hugenoťům taková svoboda náboženská, aby mimo města své služby Boží a shromáždění všude jinde odbývati směli, dříve vsať odňaté katolíkům kostely navrátili (r. 1562).

Hugenoťi vsať nepřestali pokračovati (r. 1561—62) ve svých násilných skutcích, ničíce kostely a zapalující kláštery, zejména v jižních krajích Francie, kdež ostatky svatých, bohoslužebné knihy i oděvy pálili, obrazy a oltáře bořili, kněze i mnichy tupili, týrali a vraždili, ostatní pak katolíky k vyštěhování donucovali. Tak zbořeno jen

*) Jméno to jest nejistého původu a rozličně se vyslává. Nejspíše powstało v městě Turu, kde strážidlům tak říkali; při vržením nové víry přezdíváno Hugenoťi, protože z počátku jsouce zahalení v noci tajně se shromažďovali, bojíce se prozrazení a pronásledování.

w Montpellieru 46 chrámů, w Orleansu 19, jiné pak
 zneuctili a jako biskupský chrám w Bezieru w chléw
 obrátili. Ano i hroby otvírali, vyhazující z nich kosti
 zemřelých, jen proto že byli katolíci. A to vše nepá-
 chala jen luza mássnívá, nýbrž kazatelé po předchozím
 usnesení stáli se w čelo sessitovaného zástupu, po-
 wzbuzující jej i wýtržností a sami násilí konající. Tak
 uzavřela hugenotská konstituce w Rastru (Castres), aby
 městský hejtman, kohokoliv na ulici nalezne, mocí na
 kázání dopravil, a tento chopil se i některých kněží od
 oltáře a wlekl je do shromáždění protestantských. W Nîmu
 (Nîmes) usnesla se synoda 70 kněží, aby všední kostely
 w městě i w diecési sbořeny a katolíci i přijetí nového
 učení násilím donuceni byli. Ano i w Paříži samé vra-
 zili Hugenoti, když bylo jejich kázání zvoněním blízkého
 katolického chrámu přerušeno, do tohoto kostela, peranili
 a pobili mnoho přítomných. a pak všecko roztloukli a
 zneuctili, co tu jen našli. Největších ohavností pá-
 cháno se swatými hostiemi; tak w Nîmu protestant-
 ským kazatelem rozžutí Hugenoti hodili swaté Ho-
 stie na hranici, tancující okolo nich a wýtršující, že
 nechťejí ani mše, ani mše ani modlárů; totéž učinili
 w Rastru; w Paříži pak w kostele sřlapali na hostie po
 zemi rozházené. A při tom byl Beza sám přítomen a
 psal o tom Kalwinovi, že dosáhli znamenitého vítězství,
 za něž prý sluší Bohu děkować! Johanna paní w Be-
 arnu, odňala kněžstvu všecky statky, vyhнала je, powo-
 lala hugenotské kazatele a wyloučila všecky katolíky z
 úřadů. Pod ztrátou hrdla úředníkem svým poručila,
 aby zabránili průvod o Božím těle a zakázala vůbec
 všecku katolickou bohoslužbu, ač většina obyvatelů té

krájin byla ještě katolická (r. 1563). V Ortezú dal na její rozkaz maršálek Montgomery po dobytí města 3000 katolíků zavraždit, mezi nimi děti, ženy a starce, a v Seweru 200 kněží umřeno do propasti, když nechtěli odříci se víry; ostatní pak sřekli se v lesích nebo vysťahovali se do Španěl (r. 1569). Tuf arcí nebylo divu, že i katolíci stavěli se na odpor, bránice jmění, života i víru svou. A to všecko byly jen přípravy a předchůdcomé války nastávající.

Právě před vypuknutím války náboženské (r. 1562—1570) přesvědčoval Beza Hugeny, že jest to jejich povinností, chopiti se zbraně a vésti válku občanskou, a synoda jejich r. 1562 rozhodla „dle slova Božího“ nutnost války, nařídívši spolu posty a slavné modlitby za šťastné její vedení. A když jeden duchovní jejich v Limosinu psal královně, že nikdy nepřivolil a nesouhlasil se započatím války, uložila mu synoda v Rhonu r. 1562, že má toto pohoršení nejen veřejným, ale i ještě zvláštním královně poslaným odvoláním uapravit. Vojsko seřazené k boji, promážené svými duchovními, modlívalo se před bitvou, zpívalo žalmy a naslouchalo napomínkám svých kazatelů, kteří schvalovali mu za záslužný skutek, plenění kostelů, loupiti klášterů a zabíjetí kněze. V městčku Sylli na Voire zabito 36 kněží, kteří z kraje se tam utekli; podobně stalo se i v Pithiviersu a jiných městech. Zjevné nepřátelství objevilo se prvním krveprolitím u Basly v severovýchodní kraji (Champagne). Když tudy táhl vévoda Guise, hlava katolíků, stal se spor mezi jeho průvodem a mezi Hugeny, kteří tu v stodole shromážděni byli; když pak to chtěl vévoda uromnati, raněn jest kamenem

do obličejů, načež přimordčí jeho 60 Hugenotů z pomsty zabili. Z toho začátku vznikla zjevná válka, v nížto princové královští, úřady zemské a sněm stáli na straně katolíků; Hugenoti, jichž byl jen asi stý díl všeho obyvatelstva, dostali posilu z jiných zemí, zvláště z Němec, z Nizozemska a Angličan. Nicméně poraženi jsou v bitvě a uzavřen pokoj (r. 1562), v němž Hugenotům sňobné vykonávání náboženství i v městech povoleno. Po 5 letech počali však Hugenoti novou válku, chtějce se zmocniti krále v letohrádku jeho, ale dvůr doměřen se o tom odvezl jej šťastně do Paříže. Snad byli k tomu nawedeni knihou, kterou právě vydal jeden jejich šafatel (Roziere), že domoleno jest zabiti krále, jenž se reformaci na odpor staví. Ve francouzském městě Nimes vyvolékl Hugenoti násilím 80 nejmněšenějších katolíků z příbytků jejich a zavraždili je v házeli je do studně. Vyslal Hugenoti i tentokráte poraženi v bitvě a na novo uzavřen pokoj (r. 1568).

Tu zrušil král najednou dosavadní sňobodu hugenotskou, zapověděl jim všecku bohoslužbu a odstranil je z úřadů veřejných. Pohnutkou k tomu bylo mu nejen neustálé spojení Hugenotů s cizími mocnostmi, ale i ustavičné jejich válečné chystání, jelikož nechťeli vydati králi některá místa, jiná zase opevňovali, katolických měst se zmocňovali a obyvatele jejich utiskovali. S začali tedy novou zoufalou válku, jež ukrutností a zuřivostí dosavadní boje daleko přesahovala. Za doklad služij jen to, že jeden wojewůdce jejich Briquo (Briquemaunt) nosil na krku pásku z usší zabitých kněžij. Ale opět podlehl Hugenoti; nicméně přece uzavřen mír, v němž povolena jim úplná sňoboda náboženská a volný při-

stoup ke všem úřadům veřejným (r. 1570); čtyři persony Hugenetů zcela jsou postoupeny.

Nyní hleděl král získati sobě náčelníky Hugenetů zejména admirála Kolini (Coligni), a povolal ho ku dvoru svému, chtěje jej tak od vzpoury odstraniti. Kolini získav si důvěru královu, upozornil jej na vládyčtivost matky jeho královny Kateřiny, čímž její zášť proti sobě vzbudil. Druhému pak hugenetskému náčelníku Sindřichovi z Navarry, pozdějšímu králi (Sindřichu IV.) dal král mladší sестru svou Markétu za choť a 24. srpna 1572 v den sv. Bartoloměje pozváni jsou i přátelé jeho do zámku králova v Paříži ku svatbě.

Matka králova, nenávidíc admirála, který od vlády hleděl ji odstraniti, uminila sobě, že při té příležitosti dá jej zavraždit; ale Kolini byl pouze poraněn, čímž popodráždění Hugenoti počali činiti králi do očí trpké věci. A tu královna, syn její mladší a přátelé její namlouvali králi, že Hugenoti započnou novou válku občanskou, an již četné vojsko z Německa a Švýcar povolali, dále že mířl nejen na bezživotí jeho přátel, ale i na krále samého; i žádali jej důrazně, by jim domolil stejné stejným splatiti, t. j. raději dříve samého admirála a přívržence jeho, nebezpečné ty úhlavníky, se světa sbladiti. Nebyly to tedy náboženské pohnutky, ale osobní a politické, a také opravdu nebylo ani jednoho kněze v radě této. Konečně svolil jim král. Mění tedy pravda, že dávno pomýšleno na krveprolití toto, a že svatba ta měla býti jen vhodnou k tomu příležitostí. Teprve mezi svatbou po poranění admirála ten plán zosnován. A vévoda z Guise, jehož otec, jsa vůdcem katolíků, před

lety s vědomím a přičiněním Koliniho zabit jest, z pomsty hned wrazil do domu admirála s náhončími svými a dal admirála zabiti. Ntato dáno zvonem znamení z paláce královského katolickým Pařížanům, kteří různými pověstmi o Hugenotech podráždění jsouce w okamžiku wrhli se na přítomné w Paříži Hugenothy jakožto na domnělé melezrádce, při čemž bezuzdná vášně osobní msty a lašoty neussťetřila ani zámožných katolíků. (Nt oc Bartolomějská.)

Třetího dne ohlásil sám král ve sněmu, a všem místodržitelům i vyslancům, že zavražděn byl admirál se soudruhů svými z jeho rozkazu, an obřeho spiknutí proti němu, královské rodině a proti vůdcům katolíků. Taková zpráva dostala se i k papeži Řehořovi XIII. do Říma; z té příčiny konaly se w Římě poděkowací služby Boží za šťastné zachránění krále; a jest tedy lichým myšlením, praví-li se, že tyto služby Boží konány byly z radosti nad zavražděním Hugenotůw. Ale poněwadž se obával král vypuštění nové z toho wzpoury, proto rozslány tajné rozkazy po krajích, aby wssady vůdcové Hugenotští byli utraceni. Ntbylo nítkrat rozkázáno, aby wssični Hugenoti byli powražďeni, nýbrž jen náčelníci jejich, by tak lid tu w;pouře odvahy ani vůdců neměl. Ostatně lid sám, wida Paříž a znaje přání králowo, chtěl se na Hugenotech dosyta nyní pomstiti za četná protiwensťwí a ztráty dříve od nich utrpené, jaž to zřejmě dokazují města i kraje, w nichž wražďeni byli; nebo právě w jižních krajinách, kde největší část Hugenotů přebýwala, nejvíce byli usťetřeni, zwlastě kde se pokojně chowali; ano biskup San w Lisié (Lisieux) zachránil wsscky ve své diecési, začez lito z wděčností

nazpět do církve se vrátili. Počet zavražděných byl v Paříži asi 1000, něco méně v Orleanu a Lyonu, okolo 250 v Tulusu (Toulouse), přes 100 v Mo (Meaux), v Angersu a jinde jen okolo 10, v celku pak po celé Francii okolo 4000.*)

Než tím nebyli odstrašeni Hugenoti od dálší války, nebo již následujícího roku 1573 sáhli opět ke zbrani, vedouce čtvrtou válku, a po několika šťastných vítězstvích dosáhli opět v několika městech a v šlechtických sídlech svobodu náboženskou. Než tu umřel král Karel IX. v 25. roce věku svého (30. května 1574), zanechav vládu svému bratru Šindřichovi (III.), králi Polskému, za něhož povolena Hugenotům r. 1576 svoboda náboženská v celé zemi mimo Paříž, a přijat pro ně úředně názem *reformatané* (opravené) církve, jakž se až dosud vůbec vyhnamáci helwetského nebo Kalwinova učení nazývají.

Nyní vsať spojili se r. 1577 ku vzájemné obraně proti Hugenotům katoličtí šlechticové, duchovní, měšťané, ano celé kraje v úzký spolek „*ligné*“ (liga) nazvaný, v jehož čelo sám král Šindřich III. se postavil a vyhánění všickni občané, aby ku spolku tomu přistoupili. Poněwadž pak mezi tím Hugenoti zmocnili se některých míst proti znění posledního nálezu (ediktu r. 1576), užil toho král a ohlásil k žádosti stávů, že kromě katolického náboženství žádného jiného v zemi trpěti nebude. A když se proto reformovaní pozdvihli, povolena jim jen obmezená svoboda vyznání jejich (r. 1577). Ale poněwadž

*) Crownej s tím počet dříve pobitých katolíků t. p. v Orlezu 3000 a jinde, jak jsme výše udali.

Sindřich III. poslední z kmene Valoisého (Valois), neměl žádných potomků, měl naběti na trůn francouzský král Navarský (Sindřich IV.). Je však byl Hugenota, počal se proti tomu onen katolický spolek (liga) opírat, a král Sindřich III. zakázal opět veřejné vykonávání protestantského náboženství, ano wypowieděl spolu i jejich duchovní ze země (r. 1585). Liga ucházela se také o schválení papežův Řehoře XIII. a nástupce jeho Sixta V., avšak nedosáhla svého cíle; Sixtus V. jice odvolávaje se na základní zákony Francie zřejmě prohlásil, že Sindřich z Navary a princ Condé (Hugenoti) nejsou schopni vstoupiti na trůn francouzský, avšak ligu jakožto nebezpečného spiknutí se papež Sixtus V. odřekl.

Sindřich III. dal zavraždit kardinála Bourbona i i bratra jeho, vévodu z Guise, obávaje se, že tito dva katoličtí příbuzní jeho baží po trůnu; král nyní spojil se s Sindřichem z Navary; avšak brzy potom byl král Sindřich III. sám úkladně zavražděn od mladého dominiána Jakuba Klementa (2. srpna 1589).

Po předchozí přísaze, že v zemi zachová víru katolickou a se v ní sám dá vychováti, nastoupil v skutku král Navarský s jmenem Sindřich IV., ač papežové tomu odporovali, jelikož Francouzsko až dosud mělo jen katolické krále a tito od času Ludvíka IX. Svatého z rodu Valois titul „nejkřesťanstějších“ z Něma obdrželi. S dal se opravdu Sindřich IV. vyučovati ve víře katolické a odřekl se konečně r. 1593 bosawadního kalwinského svého vyznání; po dvou letech uznal jej také papež Klement VIII. za krále, když byl napřed slíbil, že bude ochráncem víry katolické, že ji v Bearnu opět

zawede a usnesení Tridentského sněmu w zemi prohláši (r. 1594).

Tim owšem ztratil král přízeň Hugenotů, kteří mu nyní ani vojenské pomoci we válce španělské nechťeli podati, a donutili jej takto k ediktu Nanteskému r. 1598, w němž jim skorem wšech jejich žádostí wyplnil. Náboženství jejich bylo jim na wšech místech povoleno, wyjma w Paříži a jejím okolí a pať u vojstva; spolu dosáhli úplných práv občanských, jako katolíci měli, a wolný přístup ke wšem úřadům; také přenechány jsou Hugenotům 4 university (w Saumuru, Montaubanu, Montpellieru a Sedanu); i duchovní jejich dostali rozličné výsady a příspěvky. Počet osad Hugenotských obnášel tehdáž okolo sedmi set.

§. 166. Učení Kalwinovo w Němcích a w Nizozemsku.

Roku 1559 přidal se Šalcký wolenec (kurfirst) Bedřich III. k učení Kalwinowu a dal zhotowiti Heidelbergský katechismus, jenž w reformované církwi takové wáznosti požívá jako Luterůw w ewangelické. S donucowal wšech obce, které posud Luterowa učení se přidržowaly, aby přijaly nowý tento katechismus heidelbergský a služby Boží dle Kalwinowa způsobu zavedly. Duchovní, kteří nechťeli rozkazu tomu se podrobiti, byli násilně ze země odstraněni. Syn jeho Ludwík, nástupce trůnu, poručil po smrti otce swého (r. 1576), aby se opět Luterowo učení s příslušnými službami Božími zavedlo, wypowieděl kalwinské kazatele i učitele ze země a dal lid swůj od luteranských duchovních wyučowati we wíře. Ale po brzké jeho smrti r. 1583 zavedl bratr jeho Kazimír opět kalwinské učení i bhoslužbu dotyčnou a dal i syna po

zemřelém knížeti, jsa jeho poručníkem, w něm vychovati. A tak změnilo původně katolické Šalcko za 60 let čtyřikrát věrnost svoji.

Podobně zavedeno Kalwinovo učení r. 1593 w knížectví Anhaltském i w Bremách; a r. 1604 přestoupil luteranský lantrabě Hesseňkašelský Moric ku kalvinismu a zavedl jej také w zemi své. Wolevec Jan Sigmund w Braniborsku přestoupil roku 1657 sice také ku kalvinismu, ale poddaní jeho zůstali w náboženství luteranském.

Ž Francie dostalo se brzy nové učení Kalwinovo i do Nizozemí, a usazovalo se tuto i wzbor přísným trestům od císaře německého Karla V., jemuž země ta poddána byla, na protestanty ustanoveným. Syn jeho Filip II., král španělský (r. 1556), přemazal pať po otci vládu w Nizozemsku a předčil ho w přísnosti proti reformovaným (r. 1565), připouštěje i usmrcování jejich. Dstatně byl lid již zaváděním wšelikých novot a rusšením některých práv a wýsad zemských dosti proti králi rozhořčen. Žádáno tedy odvolání oněch přísných zákonů, lid se bouřil, a w čelo nespokojených postavil se Vilém Nassawský, princ z Oranie, druhý místopřítel zemský a 250 šlechticů podalo žádost k Markétě, sestře Karla V., vlastní místopřítelkyni. Najednou pobouřil se lid, sesílen přistěhoválými Kalvinisty z Francie, a loupil i bořil w belgických krajích kláštery, chrámy i hroby. Jen w Brabantsku a Flanderisku, čtyřech to krajích, vyplněno a zničeno za několik dní 400 kostelů a šlechta i úřady podporowali rozhořčený lid sami při tomto zuřivém díle (r. 1566). Filip poslal sem nyní poměštného wévodu z Alby s wojákem, učiniv jej místopřítel, když se

Markéta byla poděkovála. Alba dával pomoci ustanovené rady nemilosrdně odsuzovati a odpramovati jak sprosté buřice tak i urozené nespokojence. Když pak ještě k tomu zavedl zvýšení daní a španělské vojáci všude loupili, powstał lid zejména w sewerních krajích r. 1568 všeměš proti mládě a bojoval tak dlouho, až se Nizozemsko osmobodilo od Španěl (r. 1581). Při zařizení nové vlády byla zaručena sice katolíkům i kalvinistům swoboda náboženská, ano přenecháno jim i několik chrámů od katolíků, ale ještě na více místech zmocnili se násilím sami mnohých kostelů, a jak se kde wzmožili, hned potlačovali katolíky. Ano ještě téhož r. 1581 vyšel ze jmenu prince z Oranie rozkaz, jenž w pobřežních západních krajích čili w Holandsku (Amsterdam, Hag, Leyden) vykonávání náboženství katolickým zapověděl, ač tu byli ve většině, ano i w jižní části čili w Belgii (Brusel, Antwerp), kde také přewládali, wíru katolickou potlačoval; w sewerních vsích krajích, kdež zase mělo reformované učení přewahu, domoleno po čase jen tajné úkony náboženské katolickým, kteří měli w Kolně nad Rýnem apostolského wířáře a seminář pro nastávající kněze.

§. 167. Kalwinova nauka w Uhřích a w Čechách.

Do Uher dostalo se dříve Luterovo učení; znenáhla však seznámili se mnozí i s Kalwinovou naukou a již r. 1563 přijato na synodě w Tarčali wyznání wíry dle Bezhy, a zvláště schwalováno Kalwinovo učení o milosti Boží; za nedlouho hlásila se taková většina k nové wíře, že tato nazwána zvláště „máďarskou“. Rozšířila se tak welice horlivoostí pánů patronů, kteří ze svých weseň katolické faráře vyháněli, kostely prote-

slantiským duchovním odemzdávali, katolickýu vsadám nové učení vnucovali a sami všude w tom lid předcházeli. A když král Rudolf II. (r. 1576) některé jejich školy, jež byli katolíkům odňali, opět těmto nawrátil, spojili se kalwinští Maďari s Turky a se sedmihradským knížetem Bočkajem i wálce proti Rudolfowi, a vymohli pro sebe i pro Luterany w míru Vídeňském úplnou swobodu náboženskou, posud by katolické wíře na ujmu nebyla (r. 1606). Po opětných wálkách zaručena byla jim tato swoboda ještě jednou mírem Vídeňským r. 1645. Jestě nyní mají převahu nad Luterany w Uhřích, bydlíce na obou březích řeky Tisy a na hranicích Sedmihradských.

Také w Sedmihradsku přistoupila z počátku většina ku Kalvinismu učení, ale nyní mají tam Luteráni převahu.

W Čechách hlavně Čestí bratři stáli w spojení s Kalvinisty; posílali na jejich školy do Heidelbergu své čelance duchovního stavu sstudovati, a doma čítali i překládali pilně jejich spisy, jež w Čechách a ještě více na Moravě šířeny byly. Roku 1604 odbýwali synodu na Moravě w Žerawicích, a tu se většina rozhodla pro Kalwinowo učení o Nejswětější swátosti, že to pouhé znamení čili památka poslední večeře a smrti Páně.

Ostatně w Čechách byla mezi protestanty jen menšina kalvinistá, nebo většina i Luteranu učení se hlásila; obzvláště zoskiliwili sobě Čechowé nauku kalvinistou od té doby, kde zimní král Bedřich Falcký w Praze nauku tu prakticky provozował (r. 1619). Nebo hned po swém korunování wydal Bedřich rozkaz, aby zbořeny

byly oltáře a odklizeny vsedky obrazy, trůje a swaté ostatky z kostelů; také wsseliké malby ze stěn měly býti odstraněny. To wssedko provedeno také w kostele Swato= Wítském w Praze; na místo býwalého oltáře postaven stůl s židlicemi, a frál s dwořeniny jedl tu z mísy kó= láč rozlámaný na kousky a zapíjel jej winem, načež ka= zatel jeho Skultetus z kazatelny wychwálil toto očistění kostela od model a powěr pohanických. S kříž na kamen= ném mostě kázal Bedřich Šalchý odstraniti, ale ani staro= ani nowoměstská rada nechtěla se toho odvážiti, bojąc se zbouření lidu.

§. 168. Učení Kalwinovo ve východní církvi.

O uvedení kalwinského učení do východní církwe pokusil se na počátku 16. století patriarcha Cařihradský Cyrill s Eufaris, jenž w Padově studowal, načež cestowal po Evropě, také Šwýcarsko nawštíwil a delší čas w Ženewě s reformowanými bohoslowci jednawal. Na to byl Eufaris wyswěcen od patriarchy Alexandrin= ského, krewního přítele swého, a po smrti jeho stal se patriarchou w Alexandrii (r. 1602). Poněwadž se tehdaž wyjednawalo o spojení Řeků s Římem čili východní církwe se západní, hleděl to Cyrill přefaziti tím, že se o nějaké sloučení církwe východní s Kalwinisty zasazowal. S se= známil se s horlivým w tom ohledu hollandským wy= slancem Hagenem w Cařihradě a jeho působením se slawným kazatelem Uytenbogärtem w Hollandsku, a po= zději také se státníkem tamnějším Dawidem Wilhelmem, s nímž horlivě o wšě si dopisowal. Konečně stal se r. 1621 patriarchou w Cařihradě; ale řdyž objevil své

Kalwinské smýšlení, byl nejdříve wypowieděn na ostrov Rhodus. Podarilo se mu úplatky zjednatí sobě dovolení k návratu do Cařihradu, ale když se neustále nauky kalwinské přidržoval, tu posléz od synody cařihradské byl sesazen, načež r. 1637 byl Cyrillus Lufaris usťrcen z rozkazu tureckého sultana, obviňován jsa, že prý Rozáky podněcoval ku výpádu do turecké říše. R. 1638 zamrhla synoda wšechť spisy Lufarisovy a wyloučila ho ještě po smrti z církve, poněwadž prý nejen sám bludnou nauku věřil a učil, ale ji též za věru církve řecké vydával. Totéž opakovala synoda r. 1642, jejíž usnesení i ruský metropolita Kirowský podepsal, a synoda Se-rusalemská r. 1672 potvrdila usnesení to s plným souhlasem. Tím způsobem zmařeno wšeliké úsilí, rozšířiti Kalwinowo učení we východní církvi.

§. 169. Kalwinowo učení w Anglii.

Církew anglická.

Po smrti Zindřicha VIII. (r 1547) ujal se vlády w Anglii strýc a poručník desetiletého prince Edwarda VI., syna Zindřicha VIII. z třetí manželky jeho, wévoda Somersset, jenž si s Kalwinem dopisoval, maje k ruce své takéž horlivého reformátora, arcibiskupa Kranmera. Wšichni biskupové dali si na nowo uděliti moc svou církevní od mladaře, načež posláni byli po vícešých královstí dozorcové, kteří s neobmezenou mocí nowoty we věře zawáděli, přijímajíce spolu přísahu na církevní swrchowanost královskou. Rdoby se po třikráte proti ní prohřešil, měl býti smrtí potrestán. Arcibiskup

vydal zvláštní sbírku lázaní, z kteréž měli všichni duchovní čísti w kostele každou neděli lidu, aby se tak jen jeho učení mezi lidem rozšířilo. Něco jiného lázati nesměli ani biskupové ani duchovní bez zvláštního povolení od vládaře nebo arcibiskupa, a když se biskup Gardiner odvážil vytýkati arcibiskupovi w knize té některé chyby, byl umržen za to do žaláře. Na to odňato jest kapitolám právo voliti biskupy a vyhrazeno králi samému; brzy vydán rozkaz, aby byly vyhlazeny všechny obrazy z kostelů, a r. 1549 vydán nový řád služeb Božích (liturgie) pod názvem „všeobecné veřejné modlitby“; liturgie ta držela střed mezi katolickou a protestantskou bohoslužbou; pod vyhrožováním přísných trestů rozkázáno, aby se dle této liturgie všichni duchovní řídili. Mše svatá byla sice vypuštěna, ale rozdávání večeře Páně pod obojí způsobou zavedeno. Později pod trestem poručeno, aby se odemzdaly i všechny katolické kostelů a modlitební knihy, by žádné upomínky na bývalého ducha církevního nezůstaly; také oltáře, jsouce nyní zbytečné, byly odstraněny z chrámů. Když se lid i s největší ještě katolický a opovrhován od kněžstva svého, bouřil, zápaše i s nesmírnou bídou, potlačili povstání to přivolaným cizím vojskem (r. 1549); mnoho katolíků zajato, biskupové jako Gardiner, kteří zůstali věrni svému náboženskému přesvědčení, sesazeni a statky jejich zabaveny. Kdežto jindy chudina z jmění církevního dostávala hojné almužny, vydány jsou teď přísné zákony proti žebrákům. A tomu ještě povolání jsou z Němec horliví lázatelé reformatoři ve smyslu Kalwinově; zavalán též Martin Bucer, profesor ze Štrasburku a věrný přívrženec Luterův a učiněn professo-

rem starého zákona na uniwersitě w Kembriđži (Cambridge).

Tu pať na nowo přepracována nedáwno zamedená liturgie a odstraněny z ní i poslední zbytky katolické r. 1552, a přikázáno, aby každý, kdo by přítomen byl jiným službám Božím, než těmto předepsaným, po třetím dopadnutí doživotně byl utězněn. Spolu wyhoto-weno od Kramera nové wyznání wíry we 42 člán-cích, jež bylo welmi neurčité, an wiřlalo se mezi názo-rem luteranským a kalwinským. Duchovní a učitelé mu-seli články ty podepsati, na wysočích školách pať museli přísahati na ně „že je mají prawé a jisté a že souhlas-nost jejich s písmen swatým brániti chtějí“. Konečně pať wypracował Krammer své církevní práwo, dle ně-hož každý jeho učení neuznávající a jemu odporující křesťan swětškému soudu ř odpravení odemzdán býti měl. Počítáni pať mezi bludaře i ti, kdo věřili w přítomnost Páně w nejsvětější swátosti a uznávali přednostensství římského papeže, tedy katolíci wesměš. Na štěstí umřel w tom král w 15. roce věku swého, takže tyto poslední zákony ani w platnost newesřly (r. 1543).

Nyní měla dle vůle Eduarda VI. panowati So-hana Grayová, jejížto bába byla sestrou krále Sindřicha VII. Ussť sťotwa že Johana vládnouti zapo-čala, wystoupila proti ní mocí wálečnou Marie, man-želská dcera Sindřicha VIII. z první choti jeho Kate-řiny; zwítězissí s wojskem swým nad protivníky, wřtou-pila Marie na trůn anglický. Bylať králowna tato za mládí swého w katolickém náboženství wychována a umí-nila ři, že náboženství to opět w zemi zamede. U lidu nebylo žádné přetážky, an z větřiny byl dořud katolický;

šlechta pak následkem ustavičných vládních rozkazů wíry se týkajících stala se tak netečnou k náboženství, že ne-
 hleděla jen na svůj prospěch a ošamžitou vůli vladaře.
 Proto také zrušil hned první sněm z ochoty ku královně
 vssedlo, co se za Eduarda k zavedení nové wíry usta-
 nowilo; biskupové protestantské odstranění a nahrazení
 katolickými; kardinál Polus přišel r. 1554 do parla-
 mentu, a když sněmovníci jednohlasně usnesli se na
 opětném spojení s Římem, zrušeno vssedlo, co proti
 právním papežským za Zindřicha VIII. a w zemi pro-
 wedeno bylo.

Už do této doby zasloužila by Marie ještě přijetí
 „katolická“, jež jí někteří dějepisci přiládají. Ale po za-
 snoubení svém s Filipem II., králem španělským, ztratila
 nejen mnoho důvěry u lidu, ale nastoupila k upewňo-
 wání katolické wíry cestu takovou, kterou sám kardinál
 Polus, stana se mezi tím arcibiskupem kauterburšským
 neschwaloval, ano Filipůw dworní kněz kastro jakožto
 neřestanskou zcela zamrhowal.

Za příčinou politického spiknutí proti její vládě,
 w němž protestanté hlavně se zúčastnili, považowala
 nyní královna vssedky protestanty za své nepřátele, obá-
 wajíc se, aby ji o trůn nepřipravili. Š začala tudíž
 wíru anglikánskou docela a trest smrti ustanowen tomu,
 kdoby se zázazu tomu protivil. Za čtyry leta zemřelo
 na hranici 279 osob bez rozdílu stáru, pohlaví a věku,
 mezi uimiž i spiklenci a náčelníci protestantismu, jiní
 pak vystěhowali se do Němec a do Šwýcar. Arcibiskup
 kranmer odpřisáhl sice svou wíru, chtěje zachrániti ži-
 vot svůj, když mu to wssak nepomohlo, odmolal opět
 a odpráwen jako hlavní půwodce spiknutí a dosawádni

wůdce reformace w Angliču. Duchovních jen málo utraceno, šlechta wšak stala se zase katolickou tak snadno, jako se dříve bez rozpaků stala protestantskou. Tu wšak po 5leté vládě zemřela královna Marie w 42. roce věku svého (r. 1558), nezanechavši po sobě potomků, pročez bez odporu nastoupila mladší sestra její Alžběta, dcera Zindřicha VIII. z Anny Boleynové.

Alžběta (r. 1558—1603) byla jako bratr její Edward vychována w katolické víře a za vlády sestry své Marie se také k ní hlásila, pročez dala i sestru svou dle katolického řádu pochovati a také ještě na mši swatou chodila. Zeště o korunowaci složila obvyklou přísahu, že zachová katolické náboženství. Zelikoz wšak katolíci neuznáwali šnatek matky její Anny Boleynovy s králem Zindřichem VIII., otcem jejím, za platný, považowali také nástupnictví její we vládě zemské za nezákonité, a papež je w skutku také neuznal. Poněwadž tu wšak byla ještě katolická wnučka od Markéty, sestry Zindřicha VIII., dcera Jakuba V., krále Škotského, jmenem Marie Stuartowa, která pak měla by práwo na trůn anglický: umínila sobě Alžběta, že pro zachování koruny královské w Angliču zawede opět protestantské náboženství, an dle něho uznána byla za manželkou a tudíž zákonitou nástupkyni trůnu. Již druhého roku (1559) jessel se sněm anglický z protestantůw složený, zrušil wšedka náboženská ustanowení poslední vlády, obnovil zákony Zindřicha VIII. a Edwarda VI., že odstraněna jest papežská právomocnost w Anglii, místo ní nastupuje zase královská swrchowanost we víře, na kterou má každý přísahati, a že se zawádí předešlá liturgie s malým jen oprawením. (r. 1559.) Wyslanec

angličtý odvolán z Říma, vypovězení protestanté navrátili se do Anglie. Tak změněna za 30 let již po 4té wíra w Anglicku!

Mossak biskupové kromě jednoho nechťeli opustiti své náboženské přesvědčení a skládati přísahu na swrchovanou církevní právomocnost královny, byli tedy sesazeni a uwězněni; totéž stalo se i nepomolným kněžím. Na místo jejich dosazeni dílem protestantsští duchovní, dílem nahrazeni jsou obyčejnými lidmi, řemeslníky, kteří modlitby w kostele předčítali, ale swátostí nerozdávali. Některého arcibiskupa Kanterburského Parkera nechťel nít do z katolických biskupů swětiti; tu wykonali to čtyři protestantsští biskupové, kteří za královny Marie byli sesazeni, načež nový arcibiskup jiné wyswěcował. Ostatní katolíci, kteří nechťeli složiti uhládanou jim přísahu, wyhloučení jsou ze všech veřejných swětých i duchovních úřadů. Ano na sněmu r. 1562 přijat nový přísný zákon proti těm, kteří by nechťeli přísahati; poslanci, učitelové, poručníci atd. měli býti doživotně zalařováni; kněží pať a wěřící, kteří by mimo to na mši swatou chodili anebo proti nowotám těm mluwili, měli po druhém wyzwání k smrti býti odsouzeni.

Nyní teprw přikročeno k určitéjšímu wytřnutí nauky anglické církwe, jež swolané duchowenstwo w 39 článcích wypracowalo (r. 1562). Nejprwé zawrhují se některé knihy starého zákona, tak zwané deutero-kanonické, jako n. př. Tobiaš, Kniha moudrosti, Baruch, Judit, Sirady a dvě knihy makabejské a j., kterýchž, jak bí šestý článek, užlwa církev sice ku wzornému životu a mravnému wzdělení, nikoli mossak k potwzení článků wíry; zamítá se ústní podání čili tradice církevní a před-

nost římského papeže, místo něhož má stvorchovanou církevní právomocnost světská vláda zemská, ač vlastně hlavou církve jest Kristus sám. Zamrhuje se mše sw., která prý jest rouhamým výmyslem; tělo Páně jen nebeským a duchovním způsobem ve svátosti oltářní prý se přijímá; z ostatních svátostí anglikáni podrželi jen křest. Zamrhuje se také učení o očistci, odpustky, mžování swatých, úcta obrazů a ostatků. „Dspravedlnění“ člověka děje se prý pouhou měrou, z níž nutně bohumilé skutky vyplývají, předurčení přijímá se jenom z potěšitelné stránky jeho. Biskupové jsou prý z ustanovení Kristova vrchní správce církve, panovník světský mšsať jest první řiditel čili střed všech biskupů. Zeliž královna milovala lesť a skvost, tudíž i služby Boží dle toho byly zařízeny; jinať byly mšsať katolickým velmi podobny a měly w celé zemi býti stejné. Všecky tyto ustanowené články wíry a obřady přijal parlament za státní wíru (r. 1571) a církev ta nazwána biskupskou (episkopální), jelikož biskupy podržela na rozdíl od zvláštní odrudy nebo sekty puritanské, jež se od biskupské církve oddělila.

Za Marie královny totiž vystěhovali se mnozí bohoslowci do cizozemí a zvlášť do Ženewy, a poznali tam jednoduchou bohoslužbu kalwinistů, jež mšsedo katolické wyloučila. Z chtěli nyní po návratu swém očistiti (odtud jejich jméno Puritané, z latinského) státní biskupskou církev ode všech těch věcí, kteréž ještě na katolické zděděné názory upomínaly. Nelíbila se jim především královská stvorchovanost we wíře, ale také to, že platnost svěcení biskupů a právomocnosti jejich anglikáni odvozowali z nepřetržité posloupnosti biskupů až

od samých apoštolů; také neuznávali puritáni vrchní moc biskupů nad kněžími (odtud přijmí presbyteriální čili kněžská církev) a upírali, že biskupové od samého Krista jsou ustanoveni. Všichni údové církve dle názoru jejich jsou sobě rovní, a tudíž mají se podobiti jen synodám a nikoli biskupům. Co do obřadů zahrňovali vešměš všední katolické bohoslužebné úkony jakožto prý poměrečné a modlářské, zejména všední modlitby katolické, kříž při křtu, klenutí při svatém přijímání, varhany a hudbu chrámovou, všední vůbec bohoslužebné oděvy i s flerikou. Královna s nemohoucí a nedůvěrou hleděla na ně, ješto odmítali její směřovanou právomocnost ve věce, přijímající jen synody; pročť stihala je tak jako katolíky, jenže je nepovažovala za politické své nepřátele.

Za to čím dále tím krutější zákony vycházely proti katolíkům, jichž bylo přes polovicku obyvatelstva, a k zákonům těm užilo se rozličných záminek a různých důvodů. Nejprve obviňováni katolíci ze spiknutí. Roku 1568 přiměla Alžběta veselivými sliby Marii Stuartku, královnu škotskou, proti níž poddaní její se bouřili, že se utekla k Alžbětě do Angličan. Netušila, že ji dá nepřítelkyně její vsaditi do vězení. Někteří čelnější katolíci chtěli Stuartku zbrání osvoboditi. Ale jiní šlechticové katolíci přidali se proti nim do vojska královského, porazili povstalce, a mnoho set katolíků odpraveno (r. 1568). Teprva po 20letém trapném vězení odsouzena nevinná královna Marie Stuartka, z velezrádného spiknutí proti Alžbětě nespravedlivě obviněná, — k smrti mečem na popravišti, a nepřipustěn k ní ani kněz zpomědnit k žádosti její. Radoští zvoněno všemi zvony a

zapalovaný ohně a hrabě Kentšský mohl po stěti jejím: „Křžby zhybnuli tak všickni nepřátelé ewangelia!“ chtěje tak naznačiti jen náboženskou pohnutku jejího zavraždění, což i stínaná sama výslovně dotvrzovala (r. 1587).

Sešestě hůře vedlo se katolíkům, když papež Pius V. královnu Alžbětu z církve vyloučil a za sesazenou s trůnu ji prohlásil, chtěje přinutiti ji k propuštění Stuartů a k zastavení onoho pronásledování měřících (r. 1570.) Od té doby byli katolíci angličtí w podezření newěrnosti občanské a welezrády, a parlament zrušil hned všeliké spojení s uímem, pod trestem welezrády zapovídaje přijímati papežské rozkazy nebo uznávati je za právně platné. Na to vydán zákon, aby každý w předepsané bohoslužbě se zúčastnil, a k vyšetření i potrestání neposlušných ustanowena zvláštní duchovní komise, a kdo došlhnut, trestán peněžitými pokutami, vězením a ztrátou celého jmění. Brzy naplnily se žaláře a nalažlivá nemoc w nich mnoho umězněných zasáhla: jiní zase raději se vystěhowali, zanechawše statky své vládě k zabavení. A když posílání do země k udržení katolické wíry přece někteří obětaví kněží, vláda je zchytala, mučila, věšela a rozčtvcowala, taktéž vyhrožowáno smrti tomu, kdo by kněze jen do domu přijal; wůbec týrán i usmrcen byl kněz cizí i domácí, konal-li katolické služby Boží, jež wybláškowány od anglikánů za pouhou modloslužbu (r. 1581). Mezi jinými byl r. 1581 usmrcen kněz Edmund Campian, člen towaryšstwa Ježíšowa, kterýž r. 1575 byl w Praze přednostou kongregace Marianské a r. 1578 w kostele sw. Clementa první mši sw. sloužil. Ssa rozený Angličan, byl brzy po r. 1578 poslán od svých představených do Anglie. Věděl, že jde

ostríc jisté smrti, ale nestrachoval se. Po dvouletém horlivém působení v Anglii byl kněz Campian vytrazen a k smrti odsouzen, a sice jen proto, že mši sv. sloužil, že papeže za hlavu církve uznával, a nikoli královnu Alžbětu. Když už stál pod šibenicí, tážali se ho katané: „Se-li Alžběta královnou Anglie?“ Campian odpověděl, že jest. Avšak když se ho dále tážali: „Zdali královna jest hlavou církve v Anglii?“ tu odpověděl Campian, že není. Za to byl oběšen, tělo jeho rozřezáno, srdce z těla vytrváno a na oheň vrženo r. 1581. Když zpráva o tom do Prahy přišla, byl Campian od katolického obyvatelstva za mučníka sv. víry pochládán.

Od vlády anglické byli vysíláni zvláštní tajní jednatelé mezi lid, kteří vydávali se za přátele Stuartčiny a vyhývali katolíky k spolků na její osmobození; a prořekli-li jen něco při tom některý katolík, trestán hned jako spiklenec. Roku pak 1584 wypowieděl parlament každého kněze do 40 dní ze země pod pokutou melezrády i na toho, kdo by jej přechovával; ostatní pak katolíci pronásledováni dále až do smrti královniny (r. 1603). Bohatším dávali prohlédávati často domy, ukládali jim veliké peněžité pokuty; chudší zase zavírali na delší dobu do vězení, dávali je mrštati nebo propichovali jim ušši žhavým železem. Za zločin melezrády počítalo se, když někdo nazpět vrátil se do církve, když uznával papeže nebo přechovával nějakého katolického kněze, nebo dal-li se jinde mimo Anglii na kněžství posvětit, vše to trestalo se smrtí. Počítá se v celku něco přes 200 odpravených, z nichž 126 kněží pro vykonávání bohoslužebných úkonů bylo usmrceno, ostatní pak byli vznesenější šlechticové zenič.

Do smrti Alžběty královny (r. 1603) nebylo žádného nástupce na trůn anglický mimo Jakuba I., syna odpravené Marie Stuartky, takže spojena nyní byla všedně tři království: Anglicko, Irsko a Skotsko pod názvem Velké Británie. Jakub byl vychován zcela ve smyslu protestantském, an již w dětském věku svém matce své byl odňat, ale očekávalo se od něho, že již pro víru a utrpení matky své katolíkům svobody dopřeje, jak jim to při nastoupení svém byl přislíbil. Než nejen že toho neučinil, ale nepřidal se ani na stranu Puritanů, kteří od něho opravu liturgie a kněžstva žádali, ač byli w převaze nad biskupskou církví, nýbrž přilnul k této, zvláště proto, že uznávala božský původ královské moci, o kterou se velmi obával a proto sesadil všedně puritánské duchovní, kteří se nechťeli podobiti uznané od něho státní církvi anglické. Ano i katolíky chťel měsíčními pokutami peněžitými donucovati, aby se zúčastňovali ve veřejných službách Božích protestantských. A když tyto pokuty vyžadovala vláda za 13 minulých měsíců najednou (r. 1604), přivedeno mnoho rodin na mizinu; kdo nezaplatil, vzato mu všedně jmění a ještě 2 třetiny nemovitého; tak w hrabství Herefordu zhublo najednou 409 rodin. Na většinu ještě nešťěstí dali se svěsti někteří katolíci šlechtici k tomu úmyslu, že prachem vyhodí do povětří sněmownu i s králem w den prvního sezení jejího. Ale spiknutí to před časem vyhrazeno, někteří zabiti na místě, jiní schťání a na popravě usmrceni (r. 1605). Mezi nimi odpraven byl také jesuita Garnet, jenž w zpovědnici zaslechl o tom spiknutí a všedně vynaložil, aby je od toho odvrátil, ač neměl sám nijakého účastenství, jak mu ve-

rejně odprawenci došvědčovali. Na památku toho založena od Anglikánů zvláštní výroční slavnost, a zavedena zvláštní modlitba k Bohu za ochranu od ukrutných a krvežíznivých nepřátel (t. j. katolíků) a král sám vyjádřil se ve sněmu, že „není třeba věřiti, že nutně každý katolík musí býti zločincem, a je prý možná, že Bůh w dřívějších dobách jistý počet papeženců (t. j. katolíků) od pekla zachránil.“ Proto zostřeny byly w novém trestním zákoníku od r. 1606 ještě více dosud vydané pokuty proti katolíkům, a 11 kněží pro konání svého úřadu odpraweno w následujících letech. Také zvláštní přísaha uložena katolíkům, že papež nemá moci krále sesazovati; kdo se zdrahal, přísahu složiti, uvězněn doživotně, a těch bylo mnoho, zvláště když papež Pavel V. tuto přísahu zakázal. Že jich bylo hojně, svědčí nejlépe ta okolnost, že při svatbě syna krále Iowa 4000 jich milost dostalo, ač s tím prominutím anglikané i s arcibiskupem Abbotem byli velmi nespokojeni, strážíce krále i trestem Božím a vyhývajíce k přisnému provádění dotčených zákonů. Úmrtí krále Iowa (r. 1625) přefazila další pronásledování.

W Skotsku, jež s Angličem až dosud spojeno zůstalo, hlasal hned z počátku Lutherovy reformace Hamilton, jenž we Wittenbergu studoval, novou víru; byl z královského rodu, ale skonal již w 24. roce věku svého s jinými na hranici (roku 1528). Po něm roku 1542 vystoupil politický agitator Jan Knox, bývalý otrok na galejích, oblašťuje lidu, že moc vládnoucí z lidu pochází a nikoli z Boží milosti a stát že jest tedy pouhým ústavem lidským. Musel sice utéct ze země a we vyhnanství tom seznal w Ženewě Kalwinovo

učení. Mezi tím se w zemi protestanté šířili s takovým úspěchem, že r. 1557 uzavřeli k upewnění míry své i zvláštní „spolek Kristův“ w Edinburgu, a na sněmu zavedení reformace Kalwinovy vymohli. Na to počali hned utlačovati míru katolickou; bořeny kostely, kříže a oltáře, a za moudrostí Knora, jenž se domů navrátil, rozbourali wellholepý katedrální chrám w sw. Ondřeji (Sanct Andrews), jejíž století stácela, a jehož krásu zříceniny až dosud zůstavené dosvědčují. Kdo sloužil mši swatou nebo ji byl přítomen, měl býti zbaven svého jmění, pak jíti do vyhnanství aneb k smrti jest odsouzen. To osvědco dělo se za nezletilosti a w čas zajetí Marie Stuartky, proti níž právě Knor lid byl pobouřil, tak že tato Alžběta na milost se vydala a katovým mečem skončila (r. 1587.) Po smrti její zavedeno puritánské zřízení w zemi (r. 1592). Než právě syn její Jakub, když byl i anglickou vládu nastoupil, hleděl kalvinské a puritánské zřízení w Skotsku potlačiti a biskupskou státní anglickou církev na místě jejím zavésti. Proto wnutil jim 13 biskupů, a když oni násilím tomu se opírali, chtěl je tím získati že jim povolil, utišťowati tamější katolíky. Z bylo prý dle svědectví francouzského vyslance pronásledování toto mnohem tužší nežli ono katolíků anglických (r. 1610). Konečně pak přijali puritani škotski dle vůle královny, ale s odporem lidu, aspoň některé změny we své víře, dle anglické církve aby totiž při přijímání večere Páně klesali, k nemocným do domu ji donášeli, křest w domech w čas potřeby, pak biřmování od biskupů udělované, a svěcení některých swátek anglických zavedli (r. 1621).

Alle w Irsku nechťelo se nové učení ušterat

ujmouti. Ale tam měli angličtí králové od 12. století již částečnou moc a udržovali si z přistěhovaných tam Angličanů i zvláštní sněm: přece u lidu měli málo náklonosti. Když tedy Zindřich VIII. požadoval od Irčanů přisahu o své svrchovanosti církevní, nechtěl ji lid složit; posláno tam sice vojsko, ale jenom sněm Irský z Angličanů sestavený prohlásil krále za hlavu církve a odmítl přednosteství papeže (r. 1536.) Nato zrušeny také kláštery w Irsku, ale lid přece jen zůstal měren své otcovské víře. Za Eduarda VI. odstranili biskupy irské a zavedli tam liturgii angličtou, ale domácí kněz nepřidal se ani jeden k nové této tak násilně wnucované víře, pročež posláni tam duchovní angličtí, kteří však měli prázdné kostely; Irčané nechtěli mítí raději žádných služeb Božích než těchto nových. A když loupili a bořili jim kostely, upewnili se ještě více w dosavadní své víře katolické. Proto také za královny Marie zrušeny zase všecky protestantské novoty a zavedení opět bývalí biskupové i bohoslužby katolické. Teprve Alžběta podrobila sobě po dlouhých bojích, zničením všeho osení a následujícím z toho mcrem (r. 1583) celý ostrov a násilím zavedla tu pak angličtou víru; vyháněla katolické biskupy i kněze, z nichž některé i odpravila, zavedla tam místo nich anglické, ale přece udržovali se i wedle nich katoličtí. Když pak nastoupil Jakub I., syn katolické Marie Stuartky Skotské, zawolali si Irčané na rychlo zpět své kněze a slawili zase služby Boží. Ale král hned při nastoupení svém propustil všecky vězně mimo „wrahy a papežence“, jak prawil w ohlášení, a když jej wyslancomé irští žádali za swobodu náboženskou, umohl je do žaláře s dohledem, že nebude modlářství to trpěti.

Na to vypovězení jsou pod trestem smrti všichni kněží ze země, katolíků odejmuty celé kraje a osazovány anglickými přistěhovanci, z některých pak zase okresů přesazováni byli katoličtí obyvatele zcela do jiných krajů (r. 1605). A přesto všechno toto násilí nepřijalo snad ani sto Irčanů anglikánskou víru.

Společný král všech tří království Anglického, Skotského a Irského Karel I., syn Jakuba I. (r. 1625–49) vedl velice boje s nově utvořenou „vlástenickou stranou“, jež uznávala proti moci královské svrchovanost lidu, z něhož moc panovníčskou odvozovali, zvláště tedy spočila se s Puritany, kteří zaslazovali se o náboženstvou neodvislost od vlády, také církevní hodnostáře (hierarchii) a obřady anglické církve rozhodně zamítali. Obě strany měly většinu v parlamentě proti vládě. Rozhorleně žádali na králi, aby obnovil starší zákony proti katolíků; by kněze, kteří se z vyhnanství vrátili, dal usmrtiti, katolíků aby děti odňal a je v protestantském náboženství vychováti nechal. Kdežto doposud platilo ustanovení, dle něhož se mohli katolíci od náležitého protestantských služeb Božích jistou sumou celoročně vyplatiti, radil parlament králi, aby příiné pokuty určil na katolíky, kteří se protestantské bohoslužbě vyhýbají (r. 1629). Poněvadž pak arcibiskup Kanterburšský proti puritanům neustále vystupoval a jejich nepříteli si působil, zanevřeli puritani také na krále, přezdívali mu papeženci. Nejprvé vypukl odpor w Skotsku, kde král r. 1636 novou správu a obřady církevní dle anglického způsobu zaváděl. Celá zem sestoupila se w jednotu proti králi, zamítla jeho svrchovanost ve věce, novou liturgii i řád církevní a odstranila biskupy. Se

Školy spojili se brzo vlastenci a puritani angličtí, a válka občanská počala proti králi, jehož, ovšem zcela bezprávně, měli w podezření, že drží s katolíky, ač je na novo pronásledoval (r. 1642). Puritani říkali o sobě, že vedou boj Kristům proti antikristovi (t. j. katolíkům a králi), a majíce vrch ve sněmu, vydali nové přísné zákony proti katolíkům; na hlavu kněží wyřazena cena a kdo z nich byl chycen, bez odkladu jest usmrcen; každému katolíkovi pať zabaveny dvě třetiny všeho jmění ve prospěch státní pokladnice. Siž vsať puritani brojili také proti anglikánům; odstranili jejich bohoslužbu a biskupy, zamedli zcela nové chrámové knihy a duchovenstvo bez biskupů.

Alle právě tu šli z nich někteří ještě o krok dále; nechťeli uznáwati nad sebou zákonodárnou moc synod, twrdice, že každá osada jest zcela od druhé neodvislá (odtud i jméno jejich *Independenti*, z latinského) ano že každému, i katolíkům má wolno býti, by dle svého způsobu bohoslužbu svou wykonával. Žádali, aby každý mohl kázati, an přímo od Boha jest osmícen; widění a wytržení myšli byly u nich w obyčeji. A náhledy tyto ovládly právě we vojísku, kdežto Puritani ve sněmu měli většinu. Wypuřla válka, královské vojísko bez řádu a kázně podlešlo vojísku independentů, s náboženským nadšením a přepjatostí (fanatismem) bojujícímu; král chycen, independenti zmocnili se parlamentu, — a Karel I. návodem wojewůdce Kromwella obwiněn ve sněmu z welezrady, odsouzen k smrti a na popravišti mečem usmrcen (r. 1649).

Zle se vedlo za vlády Karlovy také Irčanům. Když tam místodržitele Strafforda ustanovil. Tento chtěl wy-

hubiti zcela míru jejich a to hlavně tím, že jim bral statky a kraje jejich přistěhovalci anglickými obíjával. Celý národ pozdvihl se r. 1641 k obraně, když parlament anglický právě zanášel se úmyslem, úplně potlačiti náboženství Irčanů. Páni irští spojili se na národním sjezdu a zavázali se slibem, že dříve nesloží zbraň, dokud nedobudou sobě úplnou neodvolatelnost od anglického sněmu, svobodu náboženskou a vyloučení všech cizinců z úřadů (r. 1642). Především vyhnali usedlé přistěhovalce, vypleniť se a zapáliliť jim domy a chtěli se opět kraji dříve jim odňatých zmocniti ale Angličané rozkázali vojsku svému, aby všechny domy kam přijdou, zapalovali, a všechny mužské zavraždili; ano důstojníci poručili, aby ani malých dětí nešetřili. Tak zavražděno na poloostrově Maggee, kdež ani žádného povstání nebylo, 3000 mužů, žen a dětí; ano jeden pluk usoužil hladem v kraji Ulsterském 7000 lidí. Než i Irčané odplacovali se podobně anglickým svým trýznitelům. Vyjednáváno sice o mír a již také byl s králem uzavřen; ale jakmile se dověděl parlament, že povolena Irčanům svoboda náboženská od krále, za níž slíbili tito jemu vojsko i peněžité příspěvky, jichž proti bouřícímu se sněmu a Škotům velmi potřeboval: musel král vše odvolati, ač tím nezachránil život svůj, an jej r. 1649 přece zúřimcové k smrti odsoudili.

Po usmrcení králově zřízena byla v zemi republika, jejímž správcem (protektorem) byl Cromwell (r. 1653) církev independentů prohlášena za státní, vedlé níž i ostatní vyznání, vyjma katolíky, měla úplnou volnost. Nejmena v Irsku zúřil Cromwell, jsa tam již od r. 1649 místopředsedou, s neslýchanou ukrutností. Pokořil Irčany úplně, zabavil jejich pozemky, rozdělil je dílem repu-

bliským vojákům a vrahům královým a dílem těm, kteří mu i válce peněz byli zapůjčili; všichni pak Irčané musili se odstěhovati do kraje Connaughtského, z něhož se nikdo pod trestem smrti odstraniti nesměl. Přes 20.000 Irských katolíků prodáno za otroky do Ameriky; na hlavu každého kněze vyřazena cena peněžita 5 liber šterlinků, a na potupu kněžstva vysadil Cromwell také 5 liber za hlavu vlka. Ale po brzké smrti Cromwellově (r. 1659) nemohl neschopný syn jeho ničeho s republikou poříditi a dosazen tudíž na trůn od parlamentu Karel II. za krále. Opět zavedl král biskupy anglikánské a všecky independenty od úřadů veřejných vyloučil; ve Skotsku pak odstranil zase Puritany a položil válečnou mocí powstalé z toho zbouření (r. 1679). Katolíků byl by již trpěl w zemi, ale anglikáni vyžývali jej i přísnému provádění dosavadních zákonů proti katolíkům vydaných, a obviňovali katolíky, že jsou příčinou velkého požáru Londýnského (r. 1666). Nicméně odhodlal se král přece i vydání šhovávacého provolání (r. 1671), dle něhož všecky pokuty proti independentům i katolíkům zrušil; independentům vyřazány jsou chrámy netteré, katolíkům aspoň domácí vykonávání náboženství domoleno. Tu opět nepřátelé začali proti katolické církvi šoptiti a přinutili sněm r. 1673 i nařízení náboženské přísahy („test“ jmenované), dle níž každý, kdo nastoupiti měl veřejný úřad, musil přísahati na církevní svrchovanost královu a nepřítomnost Páně w nejvyšší svátosti a spolu že bude přijímati večeři Páně dle anglického řádu. Tím byli všichni katolíci z veřejných úřadů vyloučení. Brzy vymyšleno že všech nejpodivnější spiknutí katolíků w čele prý s generálem jezuitským proti

fráli, ústavě a protestantům ob nějakého Dateša, jenž pro křivou přísahu již byl trestán; anglikánský lid této báchorce přece uwěřil, šáhl ku zbrani, zamíral katolíky a donutil krále k odpravení 6 jesuitů.

Po Karlovi nastoupil bratr jeho **S a f u b II.** (r. 1685), jenž za své vzdálenosti z Anglicka stal se katolíkem. Při nastoupení svém na trůn prohlásil se veřejně se svou vírou, ale slíbil hned také, že bude ochraňovati Anglikány. Než řdyž do mojska i do úradů do-
sazoval katolíky a r. 1687 veřejně ohlásil, že si přeje, aby všichni poddaní jeho se katolíky stali, že však nikoho nebude nutiti, povolali si anglikánci zetě jeho **W i l é m a D r a n s k é h o**, místodržitele hollandského, do země a řdyž tento s mojskem přišel, prohlášen za krále, načež **S a f u b** uprchl do Francie (r. 1688).

Za vlády **W i l é m a D r a n s k é h o** konečně byl vydán toleranční zákon r. 1689, dle něhož všechny zákony, hned od časů královny **Alžběty** proti odpůrcům anglikánské církve (**D i s s e n t e r ů m = N o n c o n f o r m i s t ů m**, zejména **I n d e p e n d e n t ů m**) vydané zrušeny byly a všem úplná náboženská svoboda zaručena; také w **Skotsku**, kdež lid byl puritánský, odstranění angličtí biskupové a zavedena zase jejich pouze kněžská správa církevní. Ten katolíci a **Sociniani** nestali se účastnými svobody této; nebyli sice odprawováni, ale vyloučení byli ode všech úradů, nesměli ani woliti aniž mohli sami woleni býti, nesměli ani míti w domě katolického učitele aniž do cizí katolické školy dítě svých posílati; knězi často uwěznováni, a věřící posutováni. Ano byl i zákon pro katolíky, že kněz řdyž odpřisáhl svou víru, dostal doživotní penzi; že syn, řdyž od víry katolické

odstoupil, mohl se zmocniti jmění svého otce; a (w Skotsku) že děti, jež nechtěly od wíry katolické odpadnouti ztratily dědictví po rodičích. Podobně vedlo se i katolíkům w Irsku. Na novo zabaveny pozemky katolické (celkem přes 12,000.000 akrů!) a wěnowány holandským miláčkům královým; šlechticům odňaty šeně a zbraň i právo, nějaký majetek si koupiti; katolíkům nedovoleny ani školy ani učitelové, a když poslali děti své na vzdělání do ciziny, byli posutováni velmi přísně; ano r. 1697 vydán zákon, jímž všichni biskupové, klášterníci a kněží ze země byli vypovězeni. Ano za pozdějších let pod královnou Annou (r. 1702—14) zůstřeny jsou ještě i tyto zákony. A přece nawzdor přetrutnému utiskování tomu udrželo se mnoho milionů katolíků we všech třech královstvích Britanie we své víře. Teprw roku 1788 a 1793 byly trestní zákony proti katolíkům vydané z části zrušeny a teprw w nowější době dosáhli katolíci skorem úplnou rovnoprávnost s jinowěrci w říši Anglické.

§. 170. Někteří důležitější sekty protestantské.

Mezůstaly však jen tyto tři hlavní odrudy protestantismu, totiž Lutheráni, Kalwinisté a Anglikáni, nýbrž wedle nich wywinulo se časem ještě mnoho jiných různých stran, jež samostatné sbory náboženské zakládaly; jako zmínění již Nowokřtěníci či Anabaptisté (§. 160, 4.) a Sociniani či Unitáři (§. 163, 2.). Poněwadž pak některé udržely se až na naše doby, tudíž zde počátek jejich a zvláštní názory zejména buďtež uvedeny.

1. Mennonité.

Přičiněním fryšského kněze Menna Simonise († r. 1561) vyvinuli se z Novokřtenců Mennonité a záhy rozšířily se po Westfalích, Nizozemích a v Limonsku. Z bouřlivých, přepjatých Anabaptistů učinil zakladatel jejich Menno sbor věřících, kteří chtěli podle způsobu prvních křesťanů v tiché domácnosti činiti „společnost svatých.“ Proto zamítli všeliké rozepře před soudy i s přísahou, nepřijímali veřejných úřadů a zawrhli i válku všelikou. Jako Novokřtenci nekřtili také Mennonité malých dětí, avšak uznávali nerozlučnost manželství. Za posvátný obřad podrželi také umývání nohou dle příkladu Spasitelova při poslední večeři.

V novější době spojily se v Americe některé náboženské sbory, jež Novokřtencům podobny jsou, se společným jmenem: Baptistů (Křtenců) a činí nejčetnější ze všech protestantských sekt. Mají asi 10.000 obcí s půl pátá milionem věřících. Roku 1834 přišel z Ameriky jejich misijnář Dnken a kázal v Hamburku i jinde, načež se dalo i v Evropě (v Prusku, Württembersku a Švýcarsku) mnoho přívrženců jeho opět křtiti. Také v Anglii se nalezají.

2. Šwenkfeldiani.

Původ svůj vzali Šwenkfeldiani od kanovníka Kasspara z Šwenkfeldu, dvorního rady u Lehničského vévody Bedřicha II. ve Slezsku. Ač byl jedním z nejprvnějších přívrženců Luterových, odstoupil již záhy od něho, an se s ním nesrovnával v učení o večeři Páně a o ospravedlnění člověka. Zajel si k němu sice

až do Wittenbergu r. 1525, a hleděl Lutra k opravě náhledů jeho o těchto dvou článcích pobououti. Šwentsfeld totiž tvrdil, že podle víry i dobrých skutků nutná jest potřeba, čehož Luter neuznával: za to wšak wyhlásil proti Luterowi swaté přijímání za pouhý obřad, jelikož w něm Kristus prý není skutečně přítomen. S ne-
pořizitou se namrativ spojil se nyní Šwentsfeld s do-
mácím kazatelem w Lehnici Krautwaldem, a swou nelí-
čenou zbožností, tichostí a laškovostí získal mnoho pří-
vrženců, zvláště když na vzdělávání wnitřního nábo-
ženského života stále dolehal. Alež pro své náhledy o nej-
swětější swátosti zakoušel mnoho nesnáží od Luteran-
ských duchovních, takže se konečně i z vlasti své vystě-
hoval (r. 1528); šel tedy do Šwáb, učil w Augsburgu,
Ulmu a Tübingách a usadil se w Štraßburku. Ale i od-
tud (r. 1535) vypudilo jej duchovenstvo protestantské,
když proti jejich učení kázal. S odebral se nazpět do
Šwáb a působil we Stuttgartě; když wšak se tu ještě
zapletl do podivného učení o osobě Páně, wystoupili
ze wšech stran proti němu odpůrcové, i Luter a Me-
lanchton, takže nesměl nikde déle se zdržeti. Konečně
zemřel w Ulmu r. 1561. Učení jeho zachovalo se až
do dneška u některých štoupenců jeho we Slezsku a
w Americe.

3. Kwaſerowé.

Zakladatelem Kwaſerů jest Jan Fokš, obumník a
pastýř w Skotisku. Sja letory zádumčiwé přišel w 19.
roce věku swého r. 1643 na tu myšlenku, že ho na
jednom místě Bůh povolal, aby kázal pokání lidem po
celém světě jako poslaný od něho prorok. S wystoupil

ročníku roku 1647, cestoval po Skotsku, kázal polepsšení života a vážným životem svým zalíbil se lidu. Po dvou letech měl již celý sbor svých věřících, ano i několik učených mužů připojilo se k němu. Sami sobě říkali „přátelé“, jiní však nazvali je Kwafery, to jest třesaví, buď že z počátku nadšení jejich ve schůzích projevovalo se trháním, cufáním, otrásováním (od anglického slova quake), nebo od toho, že prý řekl jednou Jofis před soudem: „Třeste se před slonem Páně.“

Co se týče učení Jofisova, dohládal, že Duch svatý bezprostředně v den namořtvení svého každému člověku sděluje zvláštní světlo Kristovo, vedle něhož zemnitřní zjevení Boží a slovo písmá svatého také účinkují, jedno světlo toto nikdy nesmí odporovati druhému, člověk následkem působení Božského světla toho přichází k náboženskému poznání, jež stane se pramenem jeho ospravedlnění a mravného života. Proto není třeba ani vykoupení, ani zvláštního kněžstva, ani veřejné bohoslužby aniž určitých modliteb, ani svátostí a smířování s Bohem; neboť kdo v okamžiku onom dotknut jest Duchem sv., naučí se osvědčit pravdě Boží a proto má vnuknutí toto nebeské i sdělovati přítomným. Z té příčiny Kwaferové nedrželi také na hlubší učení bohoslovednou. Služba Boží záleží v tom, že tisse sedí pohromadě čelajíce, zdali něčeho světlo Boží nadchne, aby pak přítomných napomenul nebo s nimi se pomodlil. Velmi mnoho drží Kwaferové na přísné mravy; proto vyhýbají se osvědčeným radovánkám (hrám, divadlu, tanci), odepírají vojenskou službu a přísahu před soudem, nepozdravují, netitulují, aniž tomu vykládají, neuznávajíce vyššího stavu a důstojnosti, nemedou žádných soudních

rozepří, ani tenkrát když jim někdo ublíží, nýbrž možnáli vyrovnejí to mezi sebou sami po dobrém.

Z počátku neměli Kwaferové žádného řádu a správy duchovní, nyní však shromažďují se jejich starší v určité doby, a jednají o pochybných věcech; při té příležitosti spolu oznamují nově narozené, zasnoubené a zemřelé. Vedou také dozor nad oněmi přednáškami nadšených, a proto nesmí nyní každý dle libosti při náboženských schůzích jejich vystoupiti a přednáseti. Každoročně pak shromažďují se v Londýně ten týden před smatodussními smátky jejich poslanci ze všech krajin světa, kdež vyjednávají nejdůležitější své záležitosti.

Žla počátku zakoušeli mnohá pronásledování nejen že nechtěli uznati žádného kněžstva a bohoslužby, ale i proto, že odpírali službu vojenskou; tu však ujal se Kwaferů Vilém Penn (+ 1718), syn místoadmirála a zalidnil jimi polowici své země americké Pennsylvanie. V Anglii dosáhli Kwaferové roku 1686 sněmovním usnesením svobodu náboženskou jakožto oddělení od anglikánské církve; v Londýně mají 32 chrámů, ač jich nyní ubývá; také v Holandsku a ve Švýtsku se usadili, ač jen v několika osadách; v Německu mají jednu obec ve Friedrichsthalu, od roku 1791, ostatně bydlí tam jen po různu jednotlivci. V celku počítá se Kwaferů na 200.000.

4. Pietisté. (Pobožnístváři — Mufrowé.)

Původ svůj vzali od Filipa Jakuba Spenera, z bořeního Elsa, jenž byl okolo r. 1660 luteranským kazatelem v Strassburku a později prvním duchovním správcem ve Frankfurtě. Baruje se na kazatelně vše-

líhých púteř o rozeznávacích člancích míry, vykládal raději posluchačům svým písmo sw. ě duchovnímu vzdělání, načež také ě žádosti jejich zařídil nejprvé w domě swém, později w kostele schůzky pobožnosti, kdež opatřoval s nimi výklad minulé neděle a připojil ě tomu fromě rozjímání a rozmluv nábožných, zpěw a modlitbu. Šestě wíce prospěl svým spisem „zbožná přání“ nazwaným (1678), w němž mramní pořázenost wšech stawů upřímně sice ale velmi mírně kárá a ě naprawení jich vhodných prostředků udává. Měli prý by čísti pilněji písmo swaté, šhrmáždomati se častěji i mimo čas obyčejných služeb Božích w chrámu, kdež by wšichni bez rozdílu dle schopnosti a potřeby spolupůsobiti neb úřad duchovenský zastáwati mohli, ostatně měli prý by se neustále na to pamatowati, že náboženství nezáleží w pouhé známosti míry, nýbrž hlawně w jejím osvědčování zbožným životem. Měl opravdu při značné své učenosti Spener hluboký smysl pro pravdu a pojal také dobře ducha křesťanského; proto zdálo se mu dořadní a zejména tehdejší kazatelství zcela bez prospěchu, an říkával, že náboženství třeá se předewším srdce, a že tudíž kazatel na srdce účinkowati musí.

Ža jeho příkladem a pomzbuzowáním zařizowaly se i jiné podobné schůze a pobožnosti; ale mnozí z pořadatelů jejich neměli ani ducha ani powahy Spenerovy, a pěstowali jen prázdne pobožnůstkařství, jež newedlo ku ctnostnějššimu životu, nýbrž ku zlehčení žádoucí oprawy Spenerovy. Kazatelé pař protestantsí stěžowali sobě, že se jim takto jen marně lid z chrámu odvádí.

Šestě wíce působil Spener, když se stal dworním kazatelem a konsistorním radou w Drážďanech r. 1686.

Tu nalehal na výklad písmá svatého na vysokých školách v Lipsku a sám vzdělával v domě svém budoucí duchovní, kteří dle jeho způsobu zařizovali a konali ony pobožnosti. Ale odporne jim ostatní duchovenstvo přezdívalo jim zato „pobožníšťáři“ (pietisti) ač nezaslouženě, a provedlo i zápowěď zvláštní jejich bohoslužby. Proto bylo Spenerovi witaným a věci samé i prospěšným povolání jeho do Berlína za probossta a přisedícího v konsistoři r. 1691, zvlášťe když i vychovanci jeho, profesori na Lipské universitě, ten rok před tím již z Lipska vypuzeni byli, jelikož prý pohrdají veřejnou bohoslužbou, a vědeckým bohoslovím, kromě vzdělavatelného výkladu písmá sobě jiných článků míry méně hledí, od ostatních věřících zúmyslně a bez příčiny se oddělují a k zvláštnímu zasmušilému životu podnět dávají. Odstěhovali se odtud na nově založenou universitu v Dobrosoli (Halle), obsadili tu bohosloveckou fakultu svými přívrženci (r. 1694). Nyní vystoupila proti Pietistům vedle Lipské ještě také universita ve Wittenbergu a obě zadaly proti Spenerovi žalobu pro 294 bludů, z nichž arci většina toho jména nezasluhuje, ale stoupenci Spenerovi zařídili v novém svém sídle sirotčinec z darovaných příspěvků, zůstali si tak přízeň lidu a odmítli své protivníky skutkem. Spener také ještě chtěl v každé osadě dle způsobu kajíci kázne v staré církvi zařizovati sborné soudy o mravech svých přívrženců, ale tu potkal se ještě s větším odporem. Nicméně šířily se jeho náhledy a pobožnosti neustále a udržovaly se i po jeho smrti († r. 1705). Jelikož pietisté zjednávali sobě pořád více přívrženců mezi lidem, který nerozpoznával všude míry a dával

se někdy unášeti jen svým citem a různými žádostmi, povstaly sem tam i nepokoje, takže vlády proti schůzím Pietistů vystupovati musely jako ve Švédsku; ale v Dánsku a Württembersku požívali úplné svobody. Nejvíce čítali ve sborech svých řemeslníků, kteří, byvše z bible a vzdělávacích spisů vychováni, řídili schůze jejich. Než právě pro tuto neurownanost správy duchovní povstávaly mezi nimi rozličné nepořádky, přepjatosti, jednostranné sebe vypínání, pouhá zevnitřní pobožnost, ano i mravní nepříměrnosti v jednotlivých sborech, zejména v 19. století. Tak dala se roku 1823 z náboženské přepjatosti Marketa Peteroma u Curychu ve Švýcarsku uřizovati, kdežto naopak zase v pruském Slezsku muselo r. 1835 vojísko zakročiti, an prý tropili Pietisté neřesti ve svých schůzích. Kazatel Ebel v pruském Královci, iſa v témž podezření, byl r. 1839 sesazen, a duchovní správce české osady v Drážďanech Stefan vystěhoval se se 700 přívrženci do Ameriky, a byl tu po jednorocním pobytu z též příčiny vyhnán ze sboru svého.

5. Herrnhutové (Schranowští).

Hrabě Mikuláš Zinzendorf z Drážďan, r. 1700 rodilý, byl vychován v onom pietistickém sírotčinci v Halle, kdež soukromí přísný život vedl, načež po odbytých ve Wittenbergu studiích proti své vůli stal se dvorním radou u soudu v Drážďanech a koupil si statek Bertelsdorf v Hoření Lužici. Roku 1722 poznal hraběte moravský tesař Kristián Dawid a obdržel od něho domolení, aby se s některými jinými rodinami pozůstalých ještě českomoravských „bratří“ na statku jeho

usaditi mohl. Poněwadž pať místo to, kde se usadili, jmenovalo se Gutberg, nazwali nomé to městečko Herrnhut (r. 1722, jako do ochrany Páně se odemzdávajícíce). Když pať se k nim přidali i mnozi Luterani a reformovaní, ustanovil jim hrabě za duchovního správce pietistu Rothe, a spojil se ještě s mistrem Schäferem ze Zhořelice a swobodným pánem Watterwillem ku podporování bohabojného života křesťanského. Jelikož wšak bratři morawští nechťeli od swého bývalého zřízení církevního upstíti, wolíce raději se vystěhowati, zameden r. 1727 dle spisu Komenského „Řád jednoty bratrské“ zmlášťnů řád w náboženské osadě této a hrabě sám přezwal wrchní její spráwu. Obec jejich měla sestáwati jen ze samých „duchem probuzených“, to jest takových, kteří již s polepsšením života swého náboženského započali, a prvním biskupem jejich stal se bývalý tesař Dawid Nícman, jenž dal se wysvětiti r. 1735 od biskupa bratří Morawských w Berlíně jmenem Sablonského. Dd obou dal se r. 1737 i Zinzendorf na biskupství posvětiti, když byl dříve již swůj swětšý úřad složil, a míwal k nim přednášty we swém domě. Ale r. 1741 složil se sebe biskupšský úřad a podržel sobě jen prwější wrchní spráwu s názvem „správce (ordinarius) bratří.“

Určité učení wíry neměl Zinzendorf, aniž na ně kladl wáhu, wůbec wšak přiznáwal se k augšburské konfessi. Hlavním článkem wíry bylo učení o wyskoupení na kříži, pročez i křížovým bohoslowím je nazýwal; o jiné wšak články, ku př. i o sw. Trojici, se nestaral, jelikož prý společnost tato náboženská nezáleží w jednotě wíry nýbrž w jednotě srdce. Proto mohli členové wšech křesťanských wyznání wstoupiti do jeho sboru, jež

z té příčiny r. 1744 na tři hlavní oddíly (bratrský, luteranský, reformovaný) se zvláštním každého představeným roztrídil, ač to nemělo mítí žádného vlivu na učení a zřízení sboru samého. Nebo tento vyhlásil za jediný právé křesťanský, ježž bezprostředně vede Spasitel, a to proto, že výhradně sám sbor tento v úplnosti drží se učení o Kristově vykoupení.

Náboženský sbor Ochranovský rychle se rozšiřoval hned za živobytí Zinzendorfova († r. 1760). Hlavním sídlem jeho bylo Barby v Sasku, kdež měli i svůj seminář; r. 1732 poslali misijnáře do západní Indie, roč na to do Gronsska, r. 1737 do Hollandsska, r. 1741 do americké Pennsylvanie, r. 1743 do Slezska. Později dostali se do Holštýnska, Dánska, Švédíka, Bádenska, Anglie, Iríka, do Ruska a Pruska; ano i na Ceylon (v přední Indii), pak na předhoří Dobré naděje (v nejjižnější Africe) a i do jižní Ameriky se dostali Herrnhuté.

Teprve biskup Spangenberg († r. 1792) upravil ústavu církevní, dle níž 12 neb 13 starších od synodny vyvolených mají nejvyšší moc nade všemi osadami a na synodách nové zákony společně vydávají; duchovenstvo není zvláštním stavem, an jsou i světskí starší, kazatelé a jáhuové; ti konají službu duchovní v obci nebo chodí na misie; biskupové však jsou jen proto, aby světili zase jiné a tak spějitost svou s bývalou bratrskou jednotou udržovali. Celá osada rozdělena jest na několik tříd dle věku, pohlaví a stavu, a každý má udati sám jinému chybny své, a chybny jiných sděliti představenému, jehož neobmezeně poslouchati každý jest povinen. K náboženským schůzím shromažďují se v sálech a nikoli v kostelích; tam se modlí, zpívají, čtou

z písmá a poslouchají řeči duchovní. Večeři Páně slaví každý měsíc, a před ní odbývají společné „hody lásky“ křesťanské dle vzoru apoštolské církve. Dříve rozhodlo se losem při obsazování míst, přijímání nových členů nebo vylučování nehodných, ano i při uzavírání manželství, od r. 1818 to však přestalo. Důstatně má každá jednotlivá obec své zvláštní zřízení, a není od jiné obce v ničem odlišná.

Co se již týče Dchanowa samého, má tento pře: 1000 obyvatelů, jež vzornou zbožností, mravností, čistotou a přičinlivostí vynikají. Nalezá se tam mnoho učených náboženských a vzdělatelných ústavů, do nichž i od jinůd na učení přicházejí, jakož i rozličné tovaryny na plátna, papír a železné zboží, s nimiž celý obchod vedou. Dsoby svobodné žijí ve velikých staveních, pro každé pohlaví zvláštních, v nichž nejen společné pobožnosti každého dne konají, ale i řemesla rozličná dělají. V společenském životě zachovávají prostotu a počestnost, varují se i hluchých zábav a her. V Evropě čítá se Herrnhutských asi 11.000, mimo to jsou po celém světě, majíce asi 70 misijnářských osad, ač pro své zvláštní zřízení jen esamotnělých.

6. Metodisté.

Pietistům a Herrnhutům jsou velmi podobní angličtí Metodisté, kteří vzali původ svůj od bratři Wesleyů, studujících r. 1729 v Oxfordě. Šestě s jinými dvěma čítávali každou neděli nový zákon a při tom poučovali i podporovali uvězněných a chudých nemocných. Postili se také každou středu a pátek až do dvou hodin a v neděli přistupovali k večeři Páně.

Spolužáci jejich přezbéli jim za to Methodistů, na zlehčenou, jakoby jinou cestu (řečé „methodos“) k spasení vyhledávali. Zinať nazhívání jsou také „swatým flubem.“ Také zřítali r. 1734 nadššeného kazatele Whitefielda, který založil w Oxfordě swobodné školy pro chudé děti. Brzy na to (r. 1738) seznámil se Wesley s Herrnhut, kteří se mu z počátku svou mravní snahou zalíbili, ale když seznal w Německu i Hollandsku podrobněji jejich přísný, osamotnělý a zvláštní život, upustil navždy od zamýšleného s nimi spojení. Roku 1739 dne 29. května ve tři čtvrtě na deset náhle byl prý John Wesley w Londýně, čta předmluvu Lutherovu k listu sm. Pavla k Římanům, obrácen, milostí a věrou naplněn. Proto wystoupil roku 1740 jakožto vyslanec Boží k oživení a rozšířování pravého náboženství, a rozesílal i své kazatele po Anglicku. Ačkoli vzdalomal se neustále od anglikánské biskupské církve, která proto Methodisty z chrámů pod širé nebe vyhostila, nicméně nechtěl nikterak uznati, že by se byl od ní uchýlil. Ale proto přece dal se Wesley na biskupa wysvětiti a wysvěcował pať sám duchovní Methodistické.

Hlavní článek učení jejich týká se ospravedlnění a dořonalošti člověka. Domýšlel se totiž Wesley, že stojí prý souvěrci jeho w úzkém spojení s Bohem, jenž jest jim zvláštním způsobem přítomen; jsou prý také bezprostředně poslání a nadchnutí od Boha, jenž dává jim dary Ducha swatého, aby uzdravowali nemocných a předpovídali budoucí věci. Člověk prý dosáhne ospravedlnění okamžitého od Boha věrou, kterouž mu Bůh mlévá, a kteroužto duse ihned nabývá původní své čistoty, a proto může býti člověk úplně jist touto po-

svěcující milostí a věčným spasením. Dstatně může prý každý snadno přijíti v tomto životě již k bezhříšné dokonalosti, kterouž že opravdu mají, mnozí z jeho přívrženců dojista tvrdili. Při tom nastaly se často u Methodistů křeče, svíjení, výřivky, i pády na zemi, jež rozšiřovaly se při náboženských jejich schůzích, a Wesley prohlásil to za výraz milosti, či za znamení nastouplého ospravedlnění. Služby Boží mají nejvíce dle anglikánské církve; původně scházeli se každou středu, a pak jednou za měsíc čtvrtou sobotu; po celou noc zpívali a modlili se, načež v týdnu slavili hodiny lásky; nyní však v neděli chodí k večeři Páně. Jsou v Anglii, Irsku, Skotsku, Americe, a je jich asi million. Náboženským rovným poučováním lidu méně vzdělaného zejména mezi otroky jakož i svou dobročinností Methodisté dosti horlivě působí.

7. Swedenborgiani.

Emanuel ze Swedenborgů byl synem luteránského biskupa Swedberga ve Stockholmu. Dobyv studie na universitě Upsalské, kdež hlavně počtářstvím a přírodními vědami se zabýval, cestoval nejprve po Evropě a po návratu svým jmenován horním radou v rodině své. Vydal mnoho a znamenitých spisů z přírodního oboru, byv záhy již hlavně pro svou odbornou znalost v hornictví povýšen do stavu šlechtického s příjímím ze Swedenborgů. Tu najednou prohlásil se při svém pobytu v Londýně, že se mu zjevil Hospodin ve spůsobě ozářeného muže, vyžýváje ho k sepsání toho, co mu zjeví. Od té doby žil Swendenborg v samých vídění, nablížel prý do nebe i do pekla, vstupoval do

řísse duchům i mezi zemřelé, kteří ho vyučovali ve všem a nalezal zvláštní tajemství v bibli. Od té doby měl za to, že jest vyvolen od Boha, aby dořídil křesťanskou církev, by tak „nový nebeský Jerusalems“ na zemi zavítal. Roku 1747 vstoupil z úřadu svého na odpočinek a dal se do skládání náboženských spisů (v latině), kteréž ukončil r. 1770, doufaje, že pak onen toužený Jerusalems hned nastoupí. Než za dvě leta na to zemřel raněn mrtvicí v Londýně, kamž se právě k ziskání nových údů navrátil, v 85. roce věku svého. Z knih nového zákona přijal Swedenborg jen 4 evangelie a zjevnutí svatého Jana, jež však zcela zvláštním způsobem vykládal. Dle názoru jeho jest v Bohu jen jedna osoba, která se zjevila v Kristu, jehož jen „pánem“ nazývá; proto prý jenom ve jménu Ježíše se má křtiti; křest i večeře Páně jsou jen pouhé obřady. Vykoupení dostalo se nám pouhým zjevením učení Kristova, aniž třeba bylo k tomu smrti jeho. Z dobrých lidí stávají se andělé, ze zlých ďáblové. Vzkříšení těla není žádného; druhé příchť Kristovo více nenastane; Kristus jen duchovně již nyní zjevuje se u Swedenborgianů.

Teprva po smrti Swedenborgově sebrali a vydali sťoupenci Swedenborgovi spisy jeho a utvořili r. 1788 ve Švédsku a Anglii zvláštní jednotu náboženskou, kteráž rozšířila se také do Severní Ameriky, do Německa (Württemberk) a Francouzsko, načež teprve obecná schůze r. 1828 v Anglii odbývaná ustanovila se na zvláštním využíání víry a katechiismu. V Tubinkách pracoval pro ně velmi horlivě Dr. Tafel svými spisy v r. 1852. Počet všech Swedenborgianů není veliký, ve Švédsku jest jich nejvíce, pak v Anglii; v Ně-

među mají několik obcí, v Americe také 27 obcí čítají.

8. Spojení „Evangelíci“ v Německu od r. 1817.

Mnohé činily se pokusy, aby se hlavní dva odbory protestantské (Luteráni a Kalvini) spojily v jeden sbor, hned r. 1614 snahou heidlsberského bohoslovce Parea, r. 1631 péčí švédského krále Gustava Adolfa v Lipsku, r. 1661 náboženskou rozpravou v Kaselu a r. 1720 návrhy Tubinského bohoslovce Psaffa.

Než teprva v našem století stalo se r. 1817 aspoň zevnitřní jejich spojení přičiněním krále pruského Bedřicha Viléma III. za příležitosti třistaleté památky protestantismu Luterein započatého. Reformovaní aspoň v Němcích upustili od Kalwinovy nauky o předurčení člověka k spasení, a přivrženci augšburské konfese zase nedrželi se již více tak přísně Luterova učení o přítomnosti Páně v nejsvětější svátosti, a klouili se v tom ohledu k učení Zwingliho a Kalwina; věroučné (symbolické) knihy jejich ztratily tím arci původní a došavadní vážnosti, a podlehly libovolnému výkladu smilovajících se stran; sbor protestantských bohoslovců zřejmě se vyjádřil, že může si ostatně každá z obou stran při přijímání večeře Páně myslet, co se přijímajícímu dle osobního přesvědčení za dobré vidí! Nařízena také zcela nová společná bohoslužba; „Agenda“ královská zavedena nejprve v Berlíně v dvorním chrámu (r. 1822) pak u vojáka, a konečně v celé zemi; proti agendě s mnohých stran vedl se tuhý boj, avšak vláda Pruská uměla toho násilím dosíci, že pouenáhlu agenda krá-

lowská od většiny duchovenstva přijata byla. Musely však dříve vsselité opravy dle rozličných krajín w ní býti zavedeny. Spojení protestanté (Luteráni a kalvinisté) nazváni jsou „ewangelickou církví“, a ti, kdo nepřistoupili k nim, podrželi jméno „Luteranů“ a považováni jsou od nich, nifoli jakby stálo, za pravoměřící stoupence učení Luterova, nýbrž za odstěpence od „ewangelické církve“. Stalo přijata jednota (unie) tato we Württembersku (r. 1820), Badensku (r. 1821) ač musela i wojenská moc k tomu cíli zakročiti.

III.

Činnost církve katolické naproti protestantismu čili tať zwaná „protireformace“.

§. 171. Třidentský sněm církevní.

Ještě nikdy netoužilo se tať důrazně po obecném sněmu církevním jako na počátku 16. století, zvláště když reformatoři i we wíře welité změny a nowoty zawáděli. Knížata i národové očekávali, že sněm církevní upewní wíru a náboženský život w duchovenstvu i w lidu, an zamezí wssedro to nowé učení a spolu odstraní wsselité nepořádky z církve, a že pať snad bude možná pomocí sněmu sjednotiti zase protestanty s církví, zvláště když protestanté sami častěji k obecnému sněmu církevnímu se odvolávali. Po dlouhém přípravování, které zvláště sbor kardinálů konal, wydal papež Páwel III. r. 1536 svolávací bullu; sněm obecný měl se sjíti w květnu r. 1537 do města Mantovy; jelikož se wssal toto město zdálo

německým protestantům příliš odlehlé, a sám tamnější mأمoda přelážky hladl, vyslal papež snأم na rok 1538 do Vicenzy, ale tam nepřišel ani jeden cizí hodnostář církevní; i prodloužil papež lhůtu ještě o rok, a když ani pak nepřišli pozvaní a očekávaní účastníci, odložil papež koncil úplně. Teprve na snأمě říšském ve Špýru r. 1542 vymoleno město Trident v Tyrolsku. Ale tu opět válka sešla se snأمu přelazila. Konečně r. 1545 dne 13. prosince otevřen snأم v Tridentě přičiněním téhož papeže Pavla III. a císaře Karla V. Ale nebylo možná nepřetržitě a v krátkém čase jednání snأمu ukončiti. Bylo konáno v celku 25 slavných sezení; ale dvakrát odročen musel býti snأم. Když totiž vypukl mor v Tridentě, odročen jest snأم po 8. sezení r. 1547 do Bolonie. Ale jelikož dle přání císařova někteří otcové snأمu zůstali v Tridentě, odročil papež po 2 sezeních koncil ještě téhož roku. Trvala tedy tato první doba snأمovní sotva dvě leta (r. 1546—47.) Tu umřel papež tento (r. 1549), a nástupce jeho Julius III. na konci r. 1550 svolal otce opět do Tridentu na r. 1551 (1. května); ale po šesti sezeních (11—16tém) odročen sotva po jednoročním trvání snأم zase, poněvadž kurfiršt Saský Moric císaře v Innsbrucku válečně přepadl. A odročení toto trvalo přes deset let. Tři papežové mezi tím zemřeli Julius III. (r. 1555), Marcellus II. (r. 1555) a Pavel IV. (r. 1555—59). Teprve papež Pius IV. otevřel na počátku roku 1562 opět třetí dobu koncilu Tridentského, a po 9 sezeních ukončil jej také po dvouletém opět trvání dne 4. prosince 1563. Trval tedy vlastně jen pět let, ač celých 18 let od počátku až do konce jeho uběhlo.

Co do počtu a osob členů církevních na koncilu, byl tento dle času a okolností rozdílný. V prvním sezení byli přítomni jenom 3 kardinálové legati, 4 arcibiskupové, 22 biskupů, 5 řeholních generalů a vyslancomé císaře Karla V. a krále Ferdinanda I.; ale v posledním sezení podepsali dekrety: 4 papežští legati, 2 jiní kardinálové, 3 patriarchové, 25 arcibiskupů, 168 biskupů, 39 zástupců biskupských, 7 opatů, 7 řeholních generalů. Dle národnosti pak počítalo se: 187 Itálů (a 2 zástupcové), 31 Španělů (a 4 zástupcové), 26 Francouzů (a 1 zástupce), 2 Němci (a 4 zástupci), 6 Řeků, 3 Portugalci, 3 Slováci a 3 Švýcarové; Uhři, Poláci a Nizozemci po 2, Angličan, Chorvát (Dražkovič z Pětikostelů v Uhrách) a Moravan (náš arcibiskup: Antonín Brus z Mohelnice) po jednom atd. Bylo jich v celku 300. Mimo tyto hodnostáře církevní, kteří byli vlastními členy sněmu, byli tam také vyslanci čili řečníci panovníků křesťanských, v celku 6 z duchovního a 10 ze světského stavu, mezi nimiž byl i náš arcibiskup Pražský Brus z Mohelnice, vyslaný od císaře Ferdinanda I. Kromě těchto všick tam byli četní bohoslovci posláni dílem od univerzit a králů, dílem povoláni tam od církevních hodnostářů, aby učností svou v bohosloví a právě církevním naromáhali členům sněmovním. Bylo tu 7 bohoslovců od papežů poslaných, 12 z univerzity Pařížské od francouzského krále Karla IX., 17 od španělského krále Filipa II., 3 od krále portugalského, 1 od vévody bavorského, dále 21 bohoslovců ze světského kněžstva, 2 benediktini, 19 dominikánů, 9 františkánů, 16 minoritů, 18 augustiánů, 7 farnelitanů a 2 jermité. Všech dohromady bylo okolo 150.

Na památku umádneme zde jen několik jmen nej-
 znamenitějších členů tohoto sněmu a sice z bi-
 skupů: kardinál Germini (pozdější papež Marcellus II.),
 jenž vypracoval poslední text nauky o ospravedlnění
 člověka; Bartoloměj Saranca, primas španělský, z
 řádu dominikánského, jehož přičiněním zvláště dekret o
 residenci biskupů (aby bydleli v diecési své) prome-
 ten a který proslul též svým spísem o koncilech a svým ka-
 techismem; Bartoloměj de Martyribus, arcibi-
 skup z Bragy v Portugalsku, z jehož péra mnohé de-
 krety o lázni vyšly. Z bohoslovců pak nejvíce prosluli:
 theologové papežští jesuité Lainez a Salmeron,
 z nichž i u nás známého svým katechismem Kanisja
 přidati sluší; dále španělský dominikán de Soto ze
 Salamanky zvláště naukou o dědičném hříchu a ospra-
 vedlnění, Melichar Ranus z téhož řádu a z též uni-
 versity, naukou o nejsvětější svátosti a o zpovědi, Bay
 (Bajus) z university Romaňské v Nizozemsku, známý v dě-
 jinách církve svým sporem o milosti Boží.

Protestanté domolávali se v čas reformace
 neustále obecného sněmu církevního, ale když se blížil
 počátek jeho, když měl býti zahájen, hleděli se mu pod
 všelijakými záminkami vyhnouti. Na říšském sněmu v
 Augsburku r. 1550 slíbila sice protestantská knížata, že
 na koncil se dostaví, Melancthon s některými již byl
 také na cestě, ale válka to opět přefazila. Roku 1552
 přišli také skutečně vyslanci vévody Würtember-
 ského, kurfirsta saského, a některých protestantských měst
 do Tridentu, žádající průvodčí list pro své bohoslovce;
 ale když jim byl tento v 15. sezení vydán, nebyli s ním
 spokojeni, chtějice, aby jejich bohoslovci měli rozhodný

hlaš, aby se o věcech už vyjednaných znova jednalo; stáli na tom, že písmo svaté má býti jediným měřítkem ve věcech víry, že se papež má podrobiti sněmu církevnímu a že má biskupů osvoboditi od přísahy věrnosti a poslušnosti, kterou papežovi sfládají; — ale pro vypuklou válku přestalo další smlouvání. Roku 1562 opět byl vydán od koncilu průvodčí list protestantům z Německa i jiným, ale i tehdaž bez užitku. Ostatně i kdyby protestanté se byli skutečně sněmu Tridentského zúčastnili, zajisté že při tehdejších vývoji reformace již sotva by se bylo nějaké dorozumění docílilo.

Co se týče jednání samého, tu pracovali vždy nejdříve jednotlivé sbory (kongregace) pomocí bohoslovců; a po několika takových poradách svolána teprve schůze obecná (generalní kongregace), v níž jakožto výsledek dosavadních porad předložil se hotový návrh, který měl býti podán pak veřejnému sezení sněmovnímu, tdež se dle osob, a nikoli dle národů o každém návrhu hlasovalo. Porady tyto byly velmi důkladné. Tak raděno se o ospravedlnění člověka celého půl leta, než byl docílen souhlas koncilu. Dlouho smlouváli se o to, nežli se rozhodli, aby se v každé schůzi nejprvé články víry vyložily (dekrety), mylné učení pak stručně odmítlo (kanony) a na to teprve ustanovení o opravě čili o lázni (reformace) vytknuly.

V obledu věroučném předloženo bylo v 3tím sezení otcům nejprvé Niceno-Konstantinopolské vyžvání víry (jež se kněz při mši svaté po ewangelium při Kredo modlí), jakožto základ víry křesťanské. Dále jednáno o ostatních rozeznávacích člancích víry, proti nimž protestanté vystoupili. Tak ve 4tém sezení vydán seznam

voslech písem swatých starého i nového zákona, jež církev za pravé zjemení Boží přijímá (inspirace) a spolu přijat starý latinský obecný (vulgata) překlad bible za pravý a věrohodný (autentický), an se v něm žádné chyby, co se týče věry a mravů křesťanských, nenalezají; určeno také obecné pravidlo u výkladu písma swatého, že nikdo jinaž písmo swaté vyložití nemá, než jak je vykládá církev dle jednohlasného výkladu swatých otců. V 5tém sezení vyloženo bylo učení církve o dědičném hříchu, v 6tém o ospravedlnění člověka, v 7mém o swátostech vůbec a o řítu i biřmování; v 13tém o nejsvětější swátosti, v 14tém o pořání a posledním pomazání, v 21tém o přijímání pod obojí způsobou, v 22tém o mši swaté, v 23tém o svěcení kněžstva, v 24tém o manželství a konečně v 25tém o očistci, o vzývání a úctě swatých i obrazů, o odpustcích, o postu a swátcích. Věroučné dekrety tyto jsou s neobyčejnou jasností a významnou stručností vyjádřeny, takže možná je dobře rozeznati od odchylného učení protestantského; při tom rozeznávali otcové svědomitě vsude vlastní články věry od učených domněnek, jež nepatří k zjemenému učení Kristovu; a nepřijato mezi články věry ničeho, než to, co vždy v církvi se věřilo a ještě nyní se věří a složenými v církvi svědectvími a důvody z písma a tradice bylo se dotvrditi. Proto také přijaty byly dogmatické dekrety Tridentské bez nejmenšího odporu od celé katolické církve.

V ohledu pak disciplinárním čili reformačním (opravy a řázně církevní) jednáno v 4tém sezení o vydání a užívání písma swatého, v 5tém o učitelských stolicích pro vykládání bible, a řázení slova Božího od

biskupů; w 6tém o residenci (bydlení w diecési) a wšitacích biskupů; w 7mém o vlastnostech biskupa, o zkoušce k nabytí církevních míst a hodností (beneficium = obročí) a o tom, že jeden kněz neb biskup nemá více obročí držeti; w 13tém sezení o kázni kněžstva, o papežských i biskupských právech; w 14. o mravech kněží, o udělování svěcení a o právomocnosti biskupů; w 21. o rozličných odborech biskupské správy; w 22. opět o kázni kněžstva, o obsazování kanovníckých kapitol a správě jmění církevního; w 23. o residenci biskupů a kardinálů, o seminářích, w 24. o swobodné wolbě biskupů, o wolbě kardinálů, o konání provinciačních koncilů a diecéšních synod, o církevní wšitaci, o ucházení se duchovních správců a kanovníků o místa, a o správě uprázdněného biskupství; w 25. konečně o opravě klášterů, o potrestání mravních poslešků kněží, o domácnosti biskupů, o wyloučení z církve (exkomunifaci), o jmění církevním a novém wydání katechiismu, misálu a breviáře (hodinek církevních).

Následkem těchto wlemoudrých usnesení sněmu Třidentského napravila se porušená kázeň církevní, mnohé nepořádky se odstranily, a lepšší řád do kněžstva i do duchovní správy zaveden; staré zákony se obnovily, nové wydaly, wšickni k bedlivému plnění svých povinností jsou přidržováni.

Papež Pius IV. potwrdil usnesení sněmu Třidentského r. 1564, a Sixtus V. zřídil r. 1588 zvláštní sbor wšlladaců třidentského sněmu, aby rozhodowal wšeliké dotazy, pochybnosti a rozsužowal jednotlivé případy k usnesením sněmu toho se wztahující.

Sednalo se nyní jen o přijetí a zákonité

prohlášení těchto dekretů sněmu, zejména v ohledu lázně, opravy a církevního práva. Benátsky učinily to nejdříve; Filip II. dal usnesení sněmu Třidentského prohlásiti v Neapoli, v Španělských a v Nizozemích, avšak s tím dodatkem, že v ničem nemají býti na ujmu královským jeho právům; Portugalsky, Savojsko a Polsko přijaly je r. 1564 bez výnimky. Král Ferdinand I. a bavorský vévoda Albrecht žádali při sněmu, aby pro jejich země dáno bylo povolení přijímati pod obojí způsobou, slibující sobě velký z toho prospěch ku sjednocení s protestanty; papež povolil jim to sice, ale nástupcové jeho opět to odmítali, an žádný téměř užitek z toho nevyplýval; v Čechách udrželo se podávání pod obojí až do r. 1623. Teprve po smrti Ferdinanda I. (r. 1564) dal nástupce jeho Maximilian II. ve svých zemích ohlásiti usnesení Třidentské, a r. 1566 přijali je katoličtí knížata německá na říšském sněmě v Augšburku. Avšak nejen králové, nýbrž i provincialní koncily rozhlašovaly a zaváděly dekrety tyto do života církevního, t. p. v Neapoli, Milaně, Toledě, v Malině (Mecheln), v Kambrani a j. (r. 1565).

Žen ve Francii nebyly účinné Třidentského sněmu nikdy přijaty celkem a bez ohrazení, ač se o to i papežové i biskupové velmi přičinili. Sednotlívá usnesení byla tu prohlášena sice, ale na národním církevním shromáždění (synodě) nedovolil král nikdy dekretů Třidentských ohlásiti; příčinou toho byly rozličné, týkající se nejvíce poměru státu k církvi. Biskupové francouzští později žádali, aby mohli Třidentské dekrety prohlásiti s tím ohrazením, „pokud by nebyly na ujmu právům královským a výsadám francouzské církve“: ale ani

ř tomu parlament ueswolil (r. 1610) a proto zamázalo se 53 biskupů w Paříži (r. 1615) shromážděných přísejně, že budou pokud možná usnešení Tridentských zachováwati a w diecéších svých zaváděti.

Sněm církevní w Tridentě nařídil, aby wšickni, kdo ř uějakému duchovnímu úřadu (obročí = beneficium) přistupují, dříve složili wyznání wíry a slíbili poslušnost církwi (24. sezení, 12 kap.) Bylo sice již dříve w církwi užíváno wyznání wíry apostolské; niceno-konstantinopolitanské a athanasianské; nicméně papež Pius IV. uweřejnil r. 1564 přísežnou takowou wěroučnou formuli, která se obvyčejně nazývá *Tridentské wyznání wíry*, ač nepochází od sněmu samého, ale papež jenom následkem usnešení sněmowního se o sestavení tohoto wyznání postaral. Obsahujeť fromě nicenokonstantinopolitanského ještě 12 článků, jež sestaveny byly dle dogmatických wynosů sněmu Tridentského; z té příčiny celé wyznání toto nese názew „Tridentského.“

Tentýž koncil zaudal také příčinu ř wydání tak zwaného římského katechismu, kterýž se proto také katechismem řuěmu Tridentského nazývá. Měl býti rukowětí duchovním spráwcům ř vyučowání lidu wěřícího we wíře křesťanské (24. sezení 7. kapitola) dle úmyslu sněmu. Že wšak nezbýwalo času, aby se byl katechismus při sněmu samém wypracowal, swěřeno bylo w záměrečném sezení jeho wydání papežské stolici. Proto ustanowil Pius IV. zvláštní komisi učných bohoslowců mezi nimiž wyuškali zejména Vinhart Marino, arcibiskup z Vanciano, Silji Foskarari, biskup Modenský, Frantisek Suretro, dominikan portugalský a wýtečný znalec jazyka latinského Pogianus, sekretář Milánského arcibiskupa sw.

Karla Boromejſkého, jenž o Katechiſmus ten zvláſtní wedl péči a Manutius, u kteréhož to byl i vytiſtěn. Wyſſel r. 1566 za Pia V. a přijat obecně s pochwalou zaſlouženou. Bane w něm právě duch ewangelia Páně, jaſně podává učení křeſtanské a vyhnuul ſe wſſem učeným hádkám a ſkolſkým rozprawám. (Čeſtý jeho překlad ſtarſí jeſt od S. Windyſſe z r. 1841, nowější od S. Herčíka z r. 1867.)

§. 172. Řád Jeſuitſký.

Zaſladatelem Towarýſtwa Ježíſſova čili řádu Jeſuitſkého jeſt ſw. Sgnác z Lajoly, jenž ſe narodil r. 1491 z rodičů ſſlechticů w kraji ſſpanělském jmenem Guipuscoa na otcowſkém zámku Lajole, a přiſſel brzy za páže na dvůr krále Ferdinanda. Jakožto wůdce wojſta raněn jeſt do pravé nohy při obraně města Pampeluny proti Francouzům (r. 1521) a když ſe muſelo měſto vzdáti propuſtěn jeſt pro ſvou udatnoſt ze zajetí. Leže nemocen čel pro kratochvíli z nedostatku zábamných knih život Kríſta Pána a jeho Swatých — a tím právě rozhodl ſe k naſtoupení jiné dráhy života. Ozdramem odebral ſe do benediktinského kláſtera w Montſeratě, wykonal tu životní zpověď, poměřil zde ſvou zbraň na oltář Matky Boží (r. 1522) a ſſel do blízkého měſtečka Manreſy jako chudý poutník do nemocnice; obſluhowal tam nemocné a konal kaſíci ſtutky. Poznán byw odeſſel do jedné jeſtiny na blízku, trávě tu 10 meſíců o ſamotě w rozjímáních, dle nichž později ſepsal známou onu knížku „duchowních cwíčení“, jež i papežského ſchwálení (r. 1548) i obecného rozſšíření doſáhla, ač ſpiſowatel její neměl tehdaž jeſtě žádného bohoſlowného vzdělání. Na to odebral ſe na pout do Jeruſaléma, jaťž

byl w nemoci ſvé Bohu zaſlíbil (r. 1523). Z Jeruſaléma zamýſſel Ignác wydati ſe mezi newěřící, aby je pro Kríſta zíſkal. Moſſaſ provincial Frantiſſkánſký w Jeruſalémě pohнул jej k tomu, že ſe nawrátíl do Evropy, aby ſi nejprw doſtatečného wyzdělání pro kněžský úřad zjednal. Ignác neostýchal ſe w 33. roce věku ſvého zaſednouti (r. 1524) do nejnížſſí latinſké ſſkoly w Barceloně, odkudž již po 2 letech při neobyčejné ſvé pilnoſti na uniwerſitu w Alkale a w Salamance mohl ſe odebrati. Roku 1528 přeſtoupil na proſlulou uniwerſitu Pařížſkou, kde ſtudował latinſkou řeč, mudrcowí a bohoſlowí, nezanedbáwaje při tom niſterak ſkutky křeſtanſké zbožnoſti. Po ſkončené příſné zkouſſce prohláſſen r. 1534 za miſtra. Tu ſpojil ſe s 6 ſpolužáky k ſwatému ſpolku r. 1534, w němžby ctnoſtně a chudě byli žíwi a po uſončených ſtudiích na miſſie mezi pohany ſe wěnowali. Byli to kněží P. Faber (Eſewre) ze Sawojſſka, Španělowé Frantiſſek Xawer, Lainez, Salmeron, Bobadilla a Rodriguez z Portugallſka. Po wyſwěcení r. 1537 rozeſlal je Ignac po hořeſſích Wlaſſích na učení, kázání a konání dobrých ſkutků, ſám pať s Fabrem a Lainezem ſſel do Říma r. 1538. „Shromáždili jſme ſe pod přá-
porem Ježíſſe Kríſta, abychom bojowali proti bludům a neprawoſtem činíce ſbor wálečný nebo towarňeſtvo Ježíſſowo“, tať ohlaſſowali tázající ſe, ku kterému řádu by patřili. Papež Pawel přijal nadſſené ty bojovníky s radoſtí, a učinil Fabra a Laineza profeſſory bohoſlowí na římníké uniwerſitě (Caplenza), an zatím Ignác odbýwal s ká-
jícími duchowní cwičení. Když pať i oſtatní ſpolečníci ſem za nimi příſſli a jeſtě jednoho (12tého) zíſkali, měli úmysl ſeſtoupiti ſe we zvláſttní řád, dle něhož

kromě tří obvyklých ſlibů (čiſtoty, chudoby a poſluſſnoſti) jeſtě čtvrtý zvláſtní chtěli ſložiti — neobmezené totiž podřízenoſti papeží, jenž by je dle ſvé vůle na miſſie kamkoli poſlati měl na vůli. A papež Pavel III. po-
twrdil ſtanovy jejich, když ſe „*Comarſſetwem Ježí-
ſſowým*“ pojmenovali (r. 1540); Ignac wywolen za
generála ſe ſídlím w Římě, zaſtávaje úřad ten po 15 let
až do ſvé ſmrti. Společníci jeho pať rozeſláni jſou na
vſecky ſtrany, zaſládajíce domy i ſſkoly a bojujíce hor-
livě proti proteſtantiſmu, zejmena we Francii,
Náſouſích, Němcích a Anglii; později doſtali ſe i do
Aſriky. W r. 1550 založeno římské, a r 1552 německé
kollegium, obě w Římě, kde vyučowalo ſe bohoſlowi,
a odkudž poſílali ſe zbožní a učení hlaſatelové a obhaj-
cowé wíry po Evropě i do Indie. Při ſmrti Ignácowě,
dne 31. čermence 1556, čítalo towarýſtvo již přeſ 1000
členů we ſto domech.

Účelem nowě založeného řádu toho bylo: pečo-
wati o ſpaſení duſſí, obracowati na wíru pobloudilé
nebo ty, kdož jeſtě w pohaniſtwí wězeli, rozmnožowati
pobožnoſt a zwelebowati wíru Páně, čili „proſpěch a
wzrůſt duſſi w křeſtanſké wíře a žiwotě“, což wſecko
mělo díti ſe dle úmyſlu a ſlow zaſladatelových jen
„*k wětſſí cti a ſlávě Boží.*“ Stanovy řádu čili obecná
a hlavní pravidla wypracowal ſwatý Ignác w ſpa-
nělské řeči ſám a dal je do latiny od píſaře ſvého Po-
lanſko přeložiti. Zmenowala ſe pravidla ta „*institutum
societatis Jeſu*“ (Zřízení towarýſtwa Ježíſſowa) a byla
na 4 díly rozwržena. Teprw za druhého generála Lai-
neza rozſſířena jeſt úſtawa tato, a později přidáwány k ní

býly jeſtě dekrety generalních kongregací a nařízení generaloma.

Členové řádu, kteří z počátku dělili ſe jen na novice a profeſſy, měli předewſším ſtarati ſe o ſvé wlaſtní zdokonalování, a k tomu měla jim ſloužiti horlivá moudlitba, bedlivé zpytování ſmědomí, čaſtější přijímání ſmátostí, pilné čtení zbožných knih, zvláſtní duchovní cwičení, ſtálý dozor jedněch nad druhými, a ſebezapírání w příſné chudobě a úplné poddanosti. Zdokonalowſſe ſebe měli pať teprw počítí práci ſvou o wzděláním a ſpaſení jiných lidí; proſtředky k tomu měly býti: wyučování mládeže a doſpělých w náboženſtwí w koſtele i we ſkolách, kázání ſlowa Božího a zpomínání o taťzwaných miſſích, duchovní ſpráva w nemocnicích i žalářích, hlavně wſſať obrana katolického náboženſtwí či wlaſtně wywracování učení proteſtantſkého a hlaſání wtrh Kríſtowy mezi pohany dle rozkazu papežowa.

Členové towaryěſtwa Ježíſſowa neměli předepſaný ani zvláſtní kláſterní oblek ani ſpolečné církevní hodinky. Během čaſu doſáhli Jeſuité od apoſtolſké Stolicе znamenitých wýſad či primilejí.

Co ſe týče přijetí členů do řádu, ſloužil k tomu předewſším dwouletý příſný noviciát, w němž přijatí nováčkové zanášeli ſe jenom duchovním cwičením, necháwajíce wſſelike ſtudie jiné k pozdější době, a hledíce hlavně poznati doſkonale ſtanowy řádu a w kázni domáci i náboženſté ſe dobře wycwičiti. Nato ſložili teprw jednoduché ſliby číſtoty, chudoby a poſluſſnoſti a naſtoupili potřebné ſtudie wědecké, nejprwé 5 let na filoſofiém a 4 neb 6 let na bohoſloweckém úſtawě, nezanebáwajíce ani nyní dalſšího zdokonalování duchovního.

Nyní byli vysvěceni na kněžství, a vstoupili opět v jednoroční noviciát, zastávající tu obvykle již místa katechetů, kazatelů neb učitelů. Po šťastně odbyté zkoušce skládali teprve druhý slib slavným způsobem; načež teprve dle volby a spůsobivosti své rozřadění byli k další práci v řádu, aby zastávali buď místa profesorů na univerzitách a gymnasiích, nebo nějaký úřad představeného, nebo misijnářství mezi pohany, nebo duchovní správu po domácku.

Ostatně neskládali všichni členové stejné sliby; tak jenom malý počet jejich skládali onen čtvrtý zvláštní slib o neobmezené poslušnosti papeži ohledně misii mezi pohany v kterékoli zemi, a proto jen tito byli výhradně jmenováni „profesy“ a dostávali nejhlavnější úřady představenství a vyšší stolice učitelství; druzí, tak zvaní „koadjutoři“ duchovní (pomocníci oněch), skládali jen obvyklé tři řeholní sliby, učili na gymnasiích a zastávali obvyklou duchovní správu; ostatní pak buď „školské“ (učící se i vyučující), nebo světské pomocníci (kteří o mezdejší potřeby řádu se starali) měli také jen jednoduché sliby, a mohli k žádosti své z řádu vystoupiti. Ale i profesové, ač nemohli za příčinou slavných slibů svých řád opustiti, mohli nicméně propuštěni býti z řádu jako z trestu, ovšem jenom ze závažných příčin.

Nejvyšší představený čili generál řádu, jenž bývá doživotně volen, měl k pomoci a doзору svému 5 neb 6 radů (asistentů), kteříž vždy po uplynutí 3 let byli dle jednotlivých zemí voleni; asistenti měli právo po případě generála i sesaditi; jinak vykonával general dle pravidel zřízení řádu neobmezenou právomocnost, rozklazuje všem a vyžaduje ode všech poslušnost; doša-

zomal také mšečky hodnostáře a určoval jednotlivým členům obor činnosti jejich dle svého uznání.

Celý řád rozdělen byl v provincie (země — kraje), jichž při smrti sw. Ignáce bylo 12, a v čele každé stál provincial, maje zase pod sebou představené (praepositi) profesních domů, ředitele (rektory) kollejí (ústavů filosofických a theologických) a mšečky vrchní (superiory) jednotlivých residencí, v nichž bydleli starší členové řádu anebo vědeckí spisovatelé. Při smrti swatého Ignáce bylo v Němcích takových kollejí 26 a residencí 10; domy misijnářské mšak byly jen tam, kde v nedostatku far členové v duchovní správě pomáhali.

Nástupcem sw. Ignáce v úřadě generála Žesuitů byl Vainez (+ r. 1564), jenž velmi přispěl důmyslným zdokonalením ústavu řádu tohoto k rychlému jeho rozšíření. Ze Španěl přišli záhy Žesuité do Nizozemska, do Polska a do Rakouska; jen do Francie nechťeli jich ani university, ani sněm, ani duchovenstvo. Všude odmězďovali jim vedení mládeže v nižších i vyšších školách, a oni vychovávali a učili ji dle svého zvláštního studijního návodu. Při tom rozvíjeli neobyčejnou činnost spisovatelskou, tak že většina katolických spisů z druhé polovice 16. století od nich pochází. Pomalu dostali se také k panovníckým dvorům za zpovědníky a rádce, ač původní ustanovení sw. Ignáce tomu odporovalo. Nejčinnější mšak byli proti protestantům v Evropě, zvláště v Německu a Rakousku, a pak na misijních mezi pohany v Indii, Japanu, Číně a v Americe.

Následkem této činnosti a přízně nabývali Žesuité stále nových práv a výsad. Tak dle prvního

uſtanovení papeže Pawla III. (r. 1540) mělo jich býti w celku wſſech členů jenom 60, ale již po dvou letech zruſſil papež toto obmezení; na to udělil jim r. 1545 práwo, we wſſech koſtelích a na veřejných místech kázati, zpowídati, a ſwátosti bez zvláſtního powolení dotyčných biſkupů udělowati. R. 1549 rozſſířil tentýž papež jeſtě wíce tyto wýſady ohledně moci generalow, nabytých ſtatků jeſuitſkých a práwomocnoſti miſſionářſké; a náſtupce jeho Juliuſ III. udělil jim i práwo, aby mohli na ſwých uniwerſitách učené muže na doktorſtwí powyſſowati, což jim Piuſ V. r. 1571 na nowo potwrdil.

Awſſať při tomto neobyčejném rozſſiřowání moci, počtu a činnosti towarýſtwa Ježíſſowa ani nebylo lze, tať příſně zachowati půwodní zřízení, aniž možna bylo wyſkonáwati tať bedlivý dozor nad jednotlivými členy, a uchrániti ſe wůbec nějakého přechmatu neb nedostatku lidſkého. Proto powſtávaly čaſem ſtíže noſti a třenice ſ jinými řeholemi i ſe ſwětſkým kněžſtwem, ſ uniwerſitami a ſ učenci, ſ dwory králowſkými a biſkupy, jaž doſládá papež Klement XIV. we ſwém brewe 21. čerwence 1773, kde hiſtoricky celou činnost řádu toho oceňuje.

Do Čech doſtali ſe Jeſuité r. 1556. Obrátila ſe totiž tehdáž (r. 1552) katoličká ſtrana w Čechách, zvláſttě pať kapitola Pražſká a 14 ſſlechticů, mezi nimi páni z Lobkowic, z Rožmberka, ze Šternberka, z Kolowrat atd. ſ proſbou ku králi Ferdinandowi I., aby, an na uniwerſitě Karlowě miſtři wyžnání pod obojí vyučowali, zřídil w Praze katoličskou Akademií krásných umění a bohoſlowí, a aby na ni Jeſuity powolał. R. žádosti králowě přiſlíbil ſw. Ignác 12 členů ſwého řádu a ſměřil prowe-

dent toho učenému Kanisiowi z téhož řádu, jenž přišel do Prahy obdržel s povolením papežským pro řád svých klášter dominikánů u sv. Klementa. Nemohl však Kanisius, ani sv. Ignac vyhověti mnohostranné žádosti z Čech jim podané o posílání jeſuitů, českého jazyka učených, an jich posud w Římě w kolleji nebylo, jelikož oněch 12 tam od Ferdinanda vydržovaných Čechů ještě studií svých byli nedokonali. Proto poslal sem prozatím 12 Němců a Belgičanů (r. 1556) přislíbiv, že oni českí studenti později přijdou za nimi, a Kanisius učiněn provinciálem a rektorem této kolleje Pražské, jako byl již rektorem kolleje Widentské a Ingolstadtské (w Bavorsku.) W Praze zřídili Jeſuité gymnasium akademické (staroměstské nyní, ještě tak jmenované), a akademii katolickou čili Klementinskou kolleji (Ferdinandova universita s fakultou filosofickou a theologickou). Téhož roku zřídili w kolleji vychovávací ústav šlechtický (konwikt), a r. 1559 dům pro chudé studenty, a k rozmnožení duchovenstva domácími kněžími zvláštní seminář chowanců (nazvaný „seminářem sv. Václava“).

Nedlouho nato zařizovali z prvního svého kollegia Pražského i nová kollegia w Čechách a na Moravě jako w Olomouci, Brně, Krumlově, Chomutově, Zindřichově Hradci a w Kladsku (1597); později w Klatově, Břežnici, Chebu, Litoměřicích, Kralové Hradci, Tichém a Rutné Hoře. Roku 1565 bylo w kollegiu Pražském i s novici již 60 údu, a tři z nich téhož roku povýšeni byli za mistry swobodných umění a filosofie. A poněwadž hned od r. 1560 počali se všichni pilně českému jazyku učiti, mohli již r. 1566 vysílati kněze jazyka českého mocné také k žádosti katolických šlechticů,

zmlássl i byž w Praze kazatelové česští nemohli poslu-
chačů zísťati, na wenkow do měst a wesnic na misie.

Roku 1618 wyprawězeni byli k rozhodnutí direktorů
Jesuite z království Českého.

§. 173. Opětne zavádění wíry katolické.

Sotwa že se církev poněkud zotawila na sněmě
Tridentském w učení swém i životě křesťanském: počala
hned pečowati o to, aby ztracené čili protestantišmem
jově odcizené země a národy zase zísťala. Proto také za-
ložen řád jesuitů, jenž předewšim bojowati měl proti
nowému nčení, aby místo jeho opět zaujala stará wíra.
Wedlé toho wšak hleděla církev nakloniti k tomu pa-
nowitě, aby opět katolické církwi k bývalým právům
pomohli, a dalšímu šíření nauky protestantské meze po-
ložili. Litowati jest, že častěji při tomto jinak záslužném
díle hleděno wíce prostředků hmotných, nežli cest du-
chowních, z které příčiny také neneslo takové obrácení
požadé žádoucího prospěchu.

1. W Německu.

Jako dříve wykonávaly protestantské stawy práwo
reformační, zavádějice i proti vůli voddaných u nich
swé náboženství, podobně činili to nyní též někteří sta-
wové katoličtí. Tak zamedl katolickou wíru wúbec w zemi
swé Albrecht, kurfirst baworský hned po sněmě Tri-
dentském. A opat Baltasar zastawil w městě Fuldě
protestantské služby Boží, zamedl tam jesuity, a žádal
na šlechtě, aby přijala wíru katolickou, nebo že země
se wystehowala. Totéž učinil brzy po tom kurfirst Mo-

hučský a biskup Paderbornský. Wübec přistou-
pilo od westfalského míru z knížecích domů německých
mnoho členů ku katolické církvi, ku př. w Badensku 5,
Brandobursku 3, Brunšvicu 7, Hesensku 9, Holštýn-
sku 10, Richtensteinsku 3, Mecklenbursku 1, Nassawsku 3,
Salsku 11, Sasku 12, Württembersku 3 a j., mezi nimiž
zvláště vyniká panující markrabě w Badensku Sa-
lub III. r. 1590, lanrabě Arnost Hesenský (r. 1652),
Jan kurfirst Hanoverský (r. 1651), Bedřich kurfirst
Saský (r. 1697), Karel vévoda Württemberský (r. 1712),
Kristian vévoda Holštýnský i s rodinou (r. 1705),
Antonín vévoda Brunšviců (r. 1710), Bedřich Hes-
senkašelský (r. 1755) a jiní.

W arciknížectví Rakouském obmezil protestanty
místodržitel Arnost, bratr císaře Rudolfa II. Nebo když
kazatel jejich Opic ve Vídni přikře dorážel na ka-
tolíky, poslán jest do vyhnanství a služby Boží prote-
stantské byly zastaveny (r. 1578); a když se stavové
protestantští nad tím horšili, zavřeli jim kostely ve
všech městech císařských; úřady u dvora osazované jen
katolíky, w knihovnictvích zabaveny všechny protestantské
knihy a na univerzitě opět zavedena pro doctory pří-
saha na víru katolickou. Ale domoleno přece, aby pro-
testanté w zemi zůstali, ač jen na zámcích šlechtických
dostávalo se jim nějaké duchovní správy (r. 1580).

Když si w Štýrsku, Korutansku a Krajině
za mladého 20letého vévody Ferdinanda II. někteří
protestanté domolili tupiti a w posměch umádněti církev
a papeže, kázal Ferdinand kostely jejich zavřiti, a duchov-
ním i učitelům jejich ze země se vystěhovati. (1598).
Na to pak zavedl výhradně jen katolické náboženství,

naříditi protestantům, by zem opustili. A když později (r. 1626) učinil moravský lid v Horním Rakousku povstání proti němu, rozkázal i tu všem, kdo by ku katolické církvi nepřestoupili, že země se vystěhovati. Totéž učinil i v Dolním Rakousku a v Slezsku a nezrušil zákonu toho pro všechny vnitrorakouské země ani tentokrát, když mírem Westfalským (1648) svoboda vyznání protestantům (v Německu) byla dána.

2. Běchy.

Ferdinand II. jakožto věrný syn katolické církve choval to přání, aby všichni jeho poddaní v Běchách se stali spoluúdy pravé církve katolické; přání to bylo chvalitebné. Avšak v jedné věci se dopustil král chyby veliké, an totiž k rozšíření katolické víry a k potlačení bludův užíval také prostředků násilných. Toť ovšem schmalovati nelze, avšak uvážiti při tom sluší, že protestanté zejména v Běchách udržovali ustavičné zrádné spojení s cizinou a tím krále proti sobě ku spravedlivému hněvu popuzovali. Také nemáme zapomenouti, že protestantská kučata tehdyž jednala zrovna tak jako Ferdinand II., jen že oni potlačovali katolíky, Ferdinand zaś utiskoval protestanty. Nemohou tedy protestanté předhazovati Ferdinandovi chybu, které se sami přecasto dopustili.

V r. 1621 byli vypovězeni ze země administrator s ostatními členy konsistoře pod obojí, to jest slovo všichni evangeličtí faráři Pražští, později též i z některých jiných měst královských. V r. 1622 odejmul král universitu pražskou mistrům strany pod obojí, a odemždal ji Jesuitům, čímž dostali také všechny městské

Ná obywatelstwo pať doléháno prostředky wždy ostřejšími, aby se podrobilo zákonům a aby se skutečně zúčastnilo w katolických službách Boží. Nikomu z měšťanů, kdo nebyl katolík, nesmělo se powoliti právo měšťanské, promozování řemesla nebo jiné městské živnosti, aniž měl právo účastnowati. Sněží katoličtí neodbávali nekatoликт, aniž je pochowávali na hřbitowech. Pokuty ustanoweny těm, kdo by nešetřili swátků, nezachowávali postů a nechodili do kostelů. (Artikulové z instrukcí krajším hejtmanům r. 1624). A když se účinek rozkazů a pokut těchto neukazowal dle očekávání, přistoupilo se ku prostředkům ještě násilnějším. Tak wyprawědění jsou nejdříve z Prahy 4 nejwáženejší měšťané, potom jiných více po 50 až 70 k odstrassení jiných. W jiných městech královských wloženi jsou do domů wojáci, kteří rozličně týrali měšťany, až uposlechli nebo se wystěhowali. W hrůzné paměti zůstal w tom ohledu císařský general Šuerta u lidu w Čechách. Na ostatní lid wenkovský dotíraly zase wrchnosti jeho dle své libosti, bitím, zawíráním a honěním do kostelů. A když se w Kouřimsku a Hradecku proto zbouřili, zapalujíce a pleníce zámky, byli přemoženi wojškem, a rozličně trestáni.

Konečně pať r. 1627 wysšel rozhodný rozkaz o náboženství w zemi, že král Ferdinand žádných obywatelů w království Českém trpěti nemíní leč jediné katolíků; byloť to namířeno hlavně proti stavu panšému a rytířskému, jež dosud prosty byly všeho přímého nalehání na změnění své wíry. S dána lhůta 6 měsíců k nawrácení se nebo přestoupení na wíru katolickou, jinak měl každý nepodajný prodati statky své a ze země se wystěhowati; později prodloužena lhůta tato ještě o půl leta. O provedení mandátu císařského starali se zvláštní komisaři od císaře nad reformací ustanowení; prvním z komisařů byl kardinál arcibiskup Pražský Arnost z Harrachu, jemuž ku pomoci přidán opat Strahovský Kasspar z Kwestenberka; ze šwélských pánů Zaruslaw Borita z Martinic, Fridrich z Talnberka a Kristof Wratislaw z Mitrowic.

Mnozí w tom čase obrátili se aspoň na ořo ku katolickému náboženství, welká část wšak šlechtů a měšťanů wyprodali a odstěhowali se do protestantských zemí zejména do Wíssenřka, Lužice, Slezřka, Polřka, Uher, Sedmihradřka, do Prus a Rusřka, celkem se wystěhowalo 36.000 rodin, mezi nimiž 158 rodů šlechtických. Ten sem tam skrýwali se w zemi wyznawaci jiných wěr zvláště z jednoty bratrřské, ale počet jejich byl nepatrný. Těch pať, kteří nechťeli se wystěhowati, přestoupilo k církwi katolické z počátku mnoho jen powrchně a z donucení; neboť někteří stawěli se jen býti katolíky, jiní lupowali sobě zpowědní cedulky, k témuž oswědčení před komissary. Ale všech ujali se s horlímostí předewřším jesuité, kteří nejpilněji pátrali po zbytcích protestantství, vynasnažujíce se je wyhladiti a učení i řády církewní za-

wěsti. Kázali, zpovídali, nejen w chrámech, ale chodili i po domech, hledající kníhy české bludařské, odnímající je lidu, aby se jimi we wíře nemátl.

3. W Morawě a Slezsku.

Selikož páni Morawští byli spojeni s českými proti Ferdinandowi II., tudíž i po bitwě Bělohorské jich trest zastihl a sice dne 4. čerwna 1621. Někteří dáni do wězení w Brně a Olomouci, a potrwali w něm tři i wíce let, zaplatiwšse dříve welikou wálečnou poštou, 24 jich k smrti odsouzeno, statky jim jsou pobrány. Jiní wšak odešli ze země, a z nich Wáclaw Bitowský z Bitowa na Bystřici pod Hostýnem a na Prusinowicích, jeden z direktorů Morawských, jehož Bedřich Falcký pač dworským sudím markrabství Morawského učinil, když r. 1637 chycen a nazpět do země přiveden jest, byl w Brně před radnicí mečem odprawen. Roku pač r. 1624 posláni jsou wšickni kněží pod obojí do vyhnanství. Karel ze Žerotína, jenž byl za císaře Matyáše 8 let hejtmanem Moravským a w powstání se nezúčastnil, a jenž na swých panstvích 24 kněží z jednoty bratrské choval, musil i tyto propustiti, ale podržel sobě přece jednoho dworského kazatele a dva starší z jednoty, a připouštěl tam na swém zámku Pláměšti nejen poddané své ale i cizopanské k službám Božím, a také wíce jiných duchowních tajně w jejich strýwal a je wydržowal.

W Slezsku promedl Ferdinand reformaci katolickou už tehdáž, když stawové poslytli pomoci protivníkú jeho Mansfeldowi, utíkajícímu před Wallensteinem skrze Slezsko do Uher. We 14 dnech museli protestantští duchowní zemi opustiti, a na jejich místo dosazeni

jsou kněží katoličtí; kdo nechtěl státi se katolíkem, wypo-
mězen ze země. S stěhovali se honěně do Polska; we
Lwí hoře tu př. zůstalo z 16.000 obywatelů jenom
22 měšťanů.

4. W Solnohradsku.

Mezi wenkowany w Salcbursku jewila se náflon-
nost k protestantismu již záhy, a byla udržowána a roz-
množowána ještě wíce Interanšským spíš, jež se tu hojně
rozššřřowaly. Roku 1729 dal jim arcibiskup Solnohrad-
ský Leopold hrabě Firmian, jsa spolu jejich zeměpánem,
tyto knihy pobrat, z čehož nemalá wypufla nespokoje-
nost, kterou protestantští wyslanci ještě rozdmýchowali.
S přes wšech zápowědi scházeli se častěji dohromady,
a hleděli k powstání powzbuditi i katolické poddané, kteří
pať říkali si také ewangelíci a na augšburské wyznání se
odwolávali, ale vlastně rozdílu mezi těmi wyznáními
neznali. Arcibiskup domolil sice, aby protestanté se swými
konali si služby Boží doma w soukromí, an roku 1624
(normální rok) ještě veřejných protestantských služeb Bo-
žích neměli a tudíž nyní zákonitě žádati jich nemohli.
Tím wšak neuspokojili se protestanté, jšouce neustále od
zahranických spoluměrců proti arcibiskupowi popuzowáni.
S wzpírali se proti těmto nařizením, vyhrožowali také
katolíkům, kteří s nimi nechtěli držeti, a zdálo se aspoň
domácím úřadům, jakoby se chystali k obecnému po-
wstání. Arcibiskup se swými se poradil, rozhodl se na
tom, že k zachowání pokoje w zemi nutno, aby prote-
stanty wypořáděl, a proto wysřel roku 1731 dekrét emi-
grační o wyřtěhování wšech luteranřských protestantů, jež
mělo se státi k umarowání brzkého wýbuchu w nejkrat-
řích lhůtách. Jelikož wšak w míru Westfalském lhůty

tyto na tři leta byly určeny, prodloužil čas i tomuto vystěhování také arcibiskup na žádost protestantských svých poddaných a okolních knížat téhož vyznání. Z vy-
táhlo najednou přes 18000 protestantů, i nimž pať ještě
přibylh 4000 po různu se stěhujících, ač byli mezi nimi
i mnozí, kteří nikoli z náboženských příčin, nýbrž z jiných
ohledů i Lutheránům se přidali. Nejvíce odstěhovalo se
jich do Prus, kdež jim král vykázal obydlí na Litvě,
morem právě mnoho vymřelé jiné dal anglický král
převésti do Ameriky, kdež založili krajinu přistěhovalců
(kolonii) Georgii.

5. Ve Francii.

Hugenoti nebyli spokojeni s ediktem Nanteským
(r. 1598), jenž jim s malým obmezením svobodu ná-
boženskou zaručoval, a dopouštěli se všelijakého násilí
proti katolíkům zejména v kraji Bearnském, ano překá-
želi i králi Ludvíkovi XIII. v snátku jeho s infantkou
španělskou r. 1614. Vyháněli katolíky z měst a bořili
jejich kostely, spojili se s Angličany a několikrát po-
zdvihli se proti králi, majíce své vlastní vojsko. Lu-
dovik král hlavní jejich pevnost La Rochelle (= Larosfel),
zrušil brannou jejich moc (r. 1629) a tak je přivedl
i poťoji.

Alé Ludvík XIV. umínil sobě (r. 1643) potla-
čiti docela Hugeny a tak zjednatí mír občanský i ná-
boženský v zemi. Nejprvé šlo to obracování přiroze-
nou zákonitou cestou; sepišované knihy o rozeznávacích
článcích wíry, odbývané veřejné i soukromé porady a
smlouvání o míře, příhodná kázání a venkovské misie.
Alé vláda neuspokojila se touto poučnou činností kněž-

stwa, mezi nimiž zvláště slavný biskup Bošuet vynikal. vláda znenáhla vylučovala protestanty ode všech úřadů a ze všech spolků, zapověděla jim věnovati se lékařství, a zrušila jejich výslužné (pense). Obmezovala kazatele jejich tím, že nesměli dorážeti na katolickou víru, nedovolovala jim synody, zavírala vyšší jejich školy a dala jim ke 200 kostelů zboriti, že je vystavěli proti znění ediktu Nanteského, z čehož zbouření Hugonotů a krvavé potlačení následovalo (r. 1683). Tato přestupovali mnozí ku katolickému náboženství, zvláště když osvobozovali je od daní, a udělovali schopným výnosné úřady. Už do r. 1685 odřekla se celá města a vesnice kalvinské své víry, a sšlechta vesměš stala se katolickou; v kraji Bearnském zmenšili se z 22 tisíc na 8 set, v diecési Nimeské přijalo jich 60.000 víru katolickou.

A právě tato okolnost zavdala králi příčinu ku zrušení Nanteského ediktu a ku vydání nového r. 1685, jímž se všechny výsady protestantů rušily, jejich všechny výkony náboženské v zemi zapovědaly, všichni jejich duchovní vypovídali, všechny školy zalezovaly, přestoupilým ku katolicismu odměny slibovaly. Asi 600 duchovních protestantských opustilo vlast, s nimi šli hlavně řemeslníci a dělníci, v celku asi 70 tisíc do Pruska, Dánska, Holandska a Anglicka. Že jich tolik vytáhlo ze země, stalo se hlavně pro násilí a ukrutnosti vojska do domů vloženého, které domolovalo si loupeže, nemravnosti, týrání a bitím chtělo je doháněti do kostelů, čímž myslí a srdce jejich i sebe výbornějším kázáním se odcizovaly. Výtečný arcibiskup Fenelon výmluvností a laskavostí svou (r. 1686) získal veliké množství

Hugenotů pro víru katolickou; ale Hugenoti sami mu při odchodu jeho plni důvěry a přízně dosvědčovali, že je málo Fenelonů (apostolů) ve Francii.

Teprve po smrti králově (r. 1715) dosáhli Hugenoti opět některých výhod, takže mohli se shromažďovati ke službám Božím ano i synody odbývati a kostely sobě stavěti. V r. 1787 pak dosáhli od Rudolfa XIV. úplné svobody náboženské ve Francii.

§. 174. Mírné pokusy o návratu se protestantů do církve katolické.

Dlouho a chvalně namáhali se zejména císař Karel V. a Ferdinand I. o to, aby po vypuknutí reformace v Němcích zjednali pokoj a jednotu v církvi, ale všedky tyto snahy newedly přece k cíli, takže konečně uznána jest protestantská roztržka od církve za dočasnou. Ano ani Tridentský sněm nemohl v tom nějakého sjednocení docíliti, jelikož protestanté na sněm přijíti se zdráhali. Nicméně nepřestali mnozí i dále k témuž cíli pracovati — ač posud nepřinešla péče a práce ta jiného užitku, nežli že se obě strany lépe poznaly, mnohé předsudky proti sobě odložily, a na nejvýš že jednotlivci mezi protestanty k církvi katolické opět se připojili. Dstatně nastoupena byla nyní cesta ku spojení společným smlouváním se při veřejných rozpravách náboženských a pak vydáváním podobných spisů věroučných.

Sned na sněmě říšském v Řezně r. 1556 uzavřeno, odbývati takovou náboženskou hádku či disputaci ve Wormsu budoucího roku; ale nedosaženo tu ničeho, jelikož protestantská bohoslovci sami mezi sebou nemohli

se dohodnouti, načež katoličtí odvětili jim, že tedy těžko s nimi se smlouvatí. Ale Ferdinand I. nechal se tím odstrástiti. Vyzval totiž bohossowce Jiřího Witzelia, který přestoupil od Euteranů ku katolické církvi a již jeden spis pětibílý (s názvem „Znač katolické církve“) w Kolíně nad Rýnem (r. 1549) byl wydal, aby podal obšírnou rozbornou úvahu o 21 článcích augšburské konfese. Spis tento wysšel r. 1564 (s názvem: „Česta královská čili návrh o sjednocení hlavních sporů náboženských“, w latině), ale nedostal nikterak své úloze. Ste- byl ani jasný ani určitý, ano ani pravdivý, jelikož obě strany tať líčil, jakoby skorem nebylo mezi nimi nějakého we wíře rozdílu. Tu obrátil se Ferdinand na nizozemského učence Jiřího Kašsandra w Kolíně nad Rýnem bydlícího, který již delší čas takowými sporými otázkami se obíral; toho wyzwal, aby sepsal rukowěť katolického náboženství s ohledem na augšburské wyznání (r. 1564); Kašsander přewzal tuto práci a pokračowal w ní i za nástupce Ferdinandowa Maximiliana II. Dokončil ji r. 1564 w latinské řeči (s názvem: „Úwaha o rozeznáwacích článcích mezi katolíky a protestanty,“) ale umřel již po dvou letech, načež spis jeho teprw r. 1577 tiskem byl uweřejněn.

Spis tento rozbíral sice důkladně články augšburského wyznání, ale za to méně spráwně líčil stanowisko katolické. Podobné spisy sepsali ještě jiní, jako přestoupilý taťtéž k církvi učenec Staphlus, býwalý profesor w Králowci, a jesuita Kontzen w Kolíně; ale wšecky spisy tyto byly bez výsledku, jelikož protestanté opětne a weřejně se oswědčowali a zamazowali, že nikdy a w ničem od augšburské konfese neustoupí. Dstatně na doklad

neústupnosti a záští sloužili jen ta okolnost, že ačkoliv císař Rudolf II. sám to navrhoval, nepřijali protestanté ani opraveného tehdaž kalendáře od papeže Řehoře XIII. (r. 1582), ano zpěchovali se tomu sem tam ještě v polovici minulého století, ač pro různost počítání tohoto v Němcích, zejména v městech a krajinách smíšených, častěji mnohé zmatky a různice vznikaly.

Markrabě Saský Badenský, když přestoupil ku katolické církvi, zařídil veřejnou rozpravu věroučnou v Badenu (r. 1589) a v Emendingách (r. 1590); vévoda Maximilian pak v Sngolstadtě (r. 1601), v níž zúčastnili se tři učení jesuité a nejproslulejší protestantští bohoslovci; ale opět bez žádoucího výsledku.

Ve Francii staral se nejvíce kardinál Richelieu (Richelieu † r. 1642) o sjednocení katolíků s Hugenothy a to hlavně z politických příčin, chtěje pokoj v zemi zachovati. K jeho povzbuzení odbývali náboženskou rozmluvu jesuita Audibert s bohoslovcem hugenotským Amyrautem, ale v nauce o nejsvětější svátosti nemohli se nikterak porozuměti. V touž dobu vystoupil pařížský rodák, bývalý jesuita a slavný misijnář mezi hugenothy František Veronius r. 1619 s návrhem novým, aby totiž protestanté dříve své učení došlovně z písma svatého osvědčili. Nato pak sepsal v jazyku francouzském r. 1645 hlavní svůj spis o rezezuavacích článcích víry (s názvem: „Prawidlo víry“), který jesuité v Sngolstadtě do latiny přeložili, v němž přísně dělil od sebe vlastní články víry od pouhých domněnek učených, chtěje tak ukřátiti zbytečné boje o věci, které buď katolíci za články víry nedrží nebo protestanté mylně vykládají. V Radonu veřejně se hádal o víru s nejznamenitějším

tehdyž protestantským znatelem písmá svatého s velmi příznivým výsledkem a obdržel r. 1622 od krále dovolení, že mohl na veřejných místech pod širým nebem kázati a s jinými o víře disputovati. († r. 1649.)

Podobně hleděl v Polsku král Wladislaw IV. sjednocení katolíků s protestanty (dissidenty) docíliti a zařídil proto v Toruni r. 1645 rozpravu náboženskou, k níž arcibiskup z Hnězdna Luběnský napsal pozvání. Sem odeslal i kurfirst saský i vévoda Brunšwický učené bohoslovce protestantské, zejména Širiho Kalixta, z katolických kněží vynikal tu ješuita Schönhofer, jenž dokazoval, že většina toho, co protestanté katolíkům vytýkají, nenalezá se ani v usneseních sněmu Tridentského ani v římském (po sněmě Tridentském z jeho nařízení vydaném) katechiismu.

Také kurfirst Mohučský namáhal se o takové spojení, zvláště když protestant Matěj Praetorius, jenž se stal později katolíkem, k tomu zvláštní písemné vyžvání vydal; ale i to bylo bez účinku.

Mnohem důležitější pokus o spojení protestantů s katolíky stal se za císaře Leopolda I. roku 1691, jež provésti měl v úmyslu Kristof ze Spinoly, dříve biskup chorvátský pak v Novém Městě Wídeňském (r. 1691). Spinola procestoval proto z vůle císařovy skorem celé Německo, aby tímto způsobem získal protestanty k tomuto důležitému kroku; konečně našel horlivého spojence v Hanoweru opata Molana, který s proslulým francouzským biskupem Bossuetem z Meaux (čti Mó) o německým slavným protestantským filosofem Leibnitzem a to již také pracoval. Bossuet již několik let snažil se spisy svými (Výklad učení církve;

Historie změn protestantských církví o toto spojení, obmezuje se pouze na nejpřísnější články víry a slibuje v jiných oborech vsfelikou pomolnost církve katolické. Největší překážkou byl však ještě Leibnitzovi sněm Tridentský, svou určitostí a podrobností dekretů věroučných, ač i tu Molanus chtěl slemovati. Ale po 10letém smlouvání (r. 1701) přestal Leibnitz sám vyjednávat, an mezi tím Hanoverský dvůr měl naději na trůn anglický a tudíž podobného spojení nyní sobě nepřál. A tak opět nazmar přišly vsfeliké tyto usilowné snahy o sjednocení církve křesťanské a neuskutečněny až podnes!

IV.

Nové řády duchovní.

§. 175. Pohutky k novým řádům a jejich rozmanitý účel.

V čas reformace opustili mnozí členové řeholní své kláštery, navrátili se ze své vůle do stavu světského, kdežto jiné kláštery zase vyprázdňeny nebo zbořeny byly wássní protestantskou. Vyznati slusí, že mnohé ze starších řeholí ztrácely zbožného, horlivého a bohumilého ducha původních svých zakladatelů, an členové jejich pravidel své řehole nedbali, považující domy klášterní jen za ústavy, kde se jim pohodlná a jistá výživa poskytovala. Odtud vycházel také pohoršlivý příklad světskému kněžstvu i lidu křesťanskému, který pak ochabnul ve víře i životě, a proto v čas reformace k novému učení se přidával.

Nejlepší důkazem, že dosavadní řehole nedostávaly a že jich opravy a znovuzrození bylo na nejvyšší třeba, jest právě ten veliký počet nových řádů, které nyní po reformaci povstaly. Dstatně podává též právě tato okolnost jasný důkaz, že nemohl tehdy z církve vstoupit duch Kristův, jak se někdy mylně od některých namítá, ježto takovou silou v tak krátké době tolik řeholí v život povolal. A různost těchto nových řádů měla také své velké výhody. Stejně že uspokojovala rozličné náklonnosti lidské, aby každý dle své chuti ve vyvoleném řádu spasení svého vyhledával, nhyž udržovala mezi jednotlivými řády chvalnou řevnivost v pobožnosti, lázni a v působnosti, jelikož jedna řehole druhou takřka pozorovala, tím se před úpadkem spíše varovala a k zdokonalení povzbuzovala. Mimo to pak vyhovovaly rozličné řády rozmanitým potřebám církve i lidstva; vůbec pečující jak o povznesení kněžstva tak též o vzdělání lidu obecného.

Dle toho rozličného účelu daly by se všechny nové řády na šest tříd rozdělit, bereme-li ohled na zaměstnání jejich. Nejprvé ty, jež především chtěly opravit dosavadní kleslé řehole a stejnou měrou při tom usilovaly také o napravení duchovenstva vůbec. Dále takové, které hlavně zabývaly se vědeckými pracemi, v knihovnách klášterních nové knihy spisující. Třetí řehole staraly se především o vyučování a vychovávání mládeže ve školách a ústavech vůbec, kdežto jiné opět oddaly se obracování na vůru (misie), pak duchovní správě, kazatelství, zpovědnici, vyučující a vedoucí lid k náboženskému a křesťanskému životu. — Některé zase měnovaly se více lásky k bližnímu,

obsluže nemocných, uvězněných, opuštěných a kleslých, an-
to jiné opět modlitbou a rozjímaným duchovním ži-
votem především své vlastní zdokonalení vyhle-
dávaly.

§. 176. Kapucini. Karmelité. Maurini. Trappisté.

Kromě nového řádu jesuitského (§. 172.), jenž
hlavně naproti protestantismu měl činnost svou vy-
vinovati, vedly se v této době také některé důležité
opravy v řádu Benediktinském, v řádu svatého Fran-
tiska a v Karmelitánském.

1. Kapucini.

Vznik svůj vzali ve Vláších v řádu frantiskán-
ském. Matouš Baſchi v klášteře Montefalkoni, domní-
val se, že bratři jeho řádu ztratili pravého ducha, pů-
vodní přísnost a klášterní horlivost svatého Frantiska.
A proto chtěl Baſchi obnoviti nejen ewangelickou chu-
dobu řehole, ale i původní způsob špičaté kapuce v
obleku (habitu), odludž i jméno nového řádu pať posslo.
Proto obrátil se r. 1526 o tuto opravu k papeži Klemen-
tovi VII. prose, aby mu dovolil takový oděv nositi, řeholi
sv. Frantiska znovu do života uměsti, a tak lázáním
a zpovídáním ku spáse hříšných pracovati. Dosáhl toho
nejprvé s výminkou, že se má považovati i dále za
člena řádu frantiskánského a proto každého roku jednou
před jejich provinciála se dostaviti. Když se mu ossař
mnoho nových údů hned přihlášovalo, svolil papež
k nové této řeholi kapucínské (r. 1528), jejímž
prvním představeným (generalním mřárem) stal se Baſchi

(† roku 1562); nicméně byli ještě podřízeni poněkud frantiskánům, a teprve od r. 1619 mohli si voliti svého generála úplně neodvislého.

Řád tento rozšiřoval se s neobyčejnou rychlostí, takže okolo r. 1700 čítal k 1600 klášterů a 25 tisícům bratří, nepočítaje do toho četné jejich stace misijnářské mezi pohaný. Byli kapucíni velmi skromní, šetrní chudoby, sebezapírání a pokory řeholní; při tom byli velmi pilní, pracující ve všech oborech duchovní správy na náboženském povznesení zvláště lidu méně vzdělaného. Při tom byli velmi obětaví, nestítíce se ani nakažlivých nemocí, aniž se vyhýbajíce i těm nejtěžším misijním jako v Kongo v jižní Africe. Také vstupovali k nim časem znamenití mužové z vyšších stavů, jako vévoda Modenští Alphonse z Este (r. 1626), vřetečný státník Sindrich vévoda Soreuse (čti Joajés), maršálek francouzský a guvernéř († r. 1608). Vzorů pravého mnicha blížili se kapucíni mezi novějšími řády nejvíce.

S ženské řadily se r. 1538 pod řeholí kapucínskou a dosáhly r. 1600 papežského potvrzení.

V touž dobu provedl jinou přísnou opravu mezi Frantiskány španělský mnich Petr z Alfantary (r. 1555); jímž reformování Frantiskáni se nazývali „bojáci“ nebo Alfantarínští a tvořili zvláštní provincii.

2. Karmelitáni.

Řehole karmelitánská časem velmi ochábla, zvláště co papež Eugen IV. († r. 1447) přísnost pravidel její umírnil. O nápravu její pokusila se teprve sv. Terezie pomocí sv. Petra z Alfantary († r. 1562) z řehole frantiskánské a sv. Jana z Říže († roku 1591) ze

řádu karmelitánského, také mezi mužskými jeho členy (r. 1568), a spojenými silami provedli opravu aspoň v několika klášterích. Když pak veliký odpor pro tuto opravu či přísnost nepřestával, rozdělil je papež na dva od sebe roztržené sbory se zvláštními představenými. Členové přísnějšího způsobu slují bosí, na rozdíl od mírnějších či obutých. Bosáci rozšiřovali se hned z počátku mimo Španělsko do mnohých zemí a již před smrtí sv. Terezie (r. 1582) bylo patnácte jejích klášterů, ač nyní je bosých dwakrát tolik než obutých. Veliké zásluhy měli o ošetřování nemocných a o vyučování.

Missať již několik let dříve zavedla sv. Terezie také přísnější řázen dle původního znění řehole Karmelitánské mezi ženskými kláštery téhož řádu ve vlasti své španělské, počnouc právě ve svém rodišti Aville; papež opravenou řeholi tu potvrdil (r. 1565.) Septistky měli modlitbou, rozjímáním, poslušností, prací, tajičností a chudobou, jakož i samotou, mlčenlivostí, odloučením od světa (klausurou) se zdokonalovati. Zdržovaly se masitých pokrmů, zachovávaly často ujmou v jídle, spaly na tvrdém lůžku a chodily bosou nohou, odkudž i „bosými karmelitánkami“ nazývány. Sv. Terezie zakoušela při tom ovšem velikých nesnází neseťrici žádné oběti, a do své smrti opravila v takovém způsobu ještě jiných 16 klášterů, nedávouc se ani nemocí ani protivenstvím odstrašiti. Při tom pak psala četné listy a vzdělávací knihy, jež jí velmi čestného místa mezi spisovatelky téhož druhu nejen v Španělsku ale i jinde zjednaly.

3. Maurini.

Nabytým welikým jméním ochábla přísnost a lázeň w řádu benediktinském, a wědecké práce přišly w zapomenutí. Všechy pokusy před reformací i po ní nemohly jej k bývalé slávě a činnosti přivést. Tu powstal Didier přemor kláštera swatého Witona (St. Wanneš u města Verduna) w Lotrinsku a po mnohých swízeleních přivedl s welikým namáháním domácí swůj klášter k původní řeholi (r. 1604), načež w několik letech přijalo jeho opravu ke 40 klášterů w Lotrinsku.

Brzy wšak oblíbily sobě i některé benediktinské kláštery we Francouzsku tuto opravu a první mezi nimi bylo opatství w Limoges. Když pak se i jiné k nim přidávaly a správa a dozor nad nimi lotrinskému opatu byly obtížnými: zařizena jest pro Francii zvláštní kongregace (sbor) opravených (přísných) benediktinů a nazvána jest Maurinská (r. 1618); dle sw. Maura (+ r. 583), jenž byl zákem sw. Benedikta a r. 543 první benediktinský klášter we Francouzsku založil. Za několik desetiletí čítala kongregace Maurinská ke 300 klášterů, jež podřízeny byly vrchnímu představenému w opatství sw. Germana u Paříže. Mnisi zanášeli se vyučováním lidu a vychováváním studujících, připravujících se k duch. stavu, proto byly wedle opatství zřízeny semináře a kolleje. Hlavně wšak věnovali se Maurinové s neobyčejnou pilí bádáním wědeckým a jejich kláštery staly se w pravdě skutečnými ústavy wědeckými, z nichž wysšlo mnoho důkladných učenců, zejména w dějepisu swětšém i církevním; nesmrtelnou zásluhu získali sobě kritickým wydáním spisů swatých otců církevních, jež po nich Maurinským wydáním šlouve. Mezi nejwětší učence

jejich náležel Mabillon, Ruinart, Garnier a j., kteří po 200 let vědeckou pověst toho řádu benediktinského udržovali.

4. Trappisté.

U prostřed velkých lesů o samotě, na rozlehlé výšině, obklopené polmi, lukami a rybníky, leží ve francouzské zemi asi 18 mil na západ od Paříže, klášter La Trappe. Hned r. 1120 vystavený a r. 1148 mnichy cisterciáky obydlený. Před dvěma sty lety byla tu zavedena původní cisterciácká řehole sv. Bernarda s některými přísnými dodatky a noví řeholníci nazváni jsou od obydli svého Trappisté. Původcem jejich byl tamnější opat Bouthillier z Rancé (čti Butilié z Ransé), který byv r. 1626 v Paříži požíval církevních důchodů, ač nebyl ještě ani knězem, asi z osmi duchovenských míst, ale jenom k světským radovánkám. Vyhnil při tom však nemohutní učenosti světskou i duchovní, takže po vysvěcení nabízel mu za krátký čas i biskupství Leonské. Ale tu najednou odřekl se všech ostatních důchodů, vyjma opatství v La Trappe, přijal r. 1662 sám řeholi sv. Bernarda, a začal zcela přísný život, umínil sobě klášter ten v témž duchu k původní přísnosti přivést. S podařilo se mu to po dlouhém namáhání, takže po jeho smrti (r. 1700) i mnohé jiné kláštery tuto řeholi zostřenou přijaly. Nyní počítá se ve Francii 11 klášterů, mezi nimi La trappský se 120 členy, v Belgii 4, v Anglii a v Americe po 2, a v Alžíru jeden. V nejnovější době také mezi Římany v říši Turecké Trappisté sobě klášter zřídili. Udomé zachovávají přísnou lázeň domácí a konají bojně

pobožnosti i nočního času, požívají velmi střídavě postní stravou; šetří ustavičnou mlčenlivost mezi prací, žijí v chudobě a o samotě; při tom pamatují často na smrt a věčnost, i čemuž je časté nápisy na zdích a na tabulkách, zvláštní trappistické hodiny, obrazy nebo skutečná lebka namádějí. Není však pravda, že by každý sobě kopal hrob, do něhož by denně nahlížel. Při tom však vedle svého hesla: Modli se a pracuj — zanásejí se velmi pilně ano vzorně hospodářstvím polním, řemesly a zahrabnictvím, v čemž každý člen, ani představeného s kněžími nemyšlí, pracovatí musí. U kláštera Trappského mají na starost také lázní pro spustlou mládež mezi 12—20 lety, aby ji i pracovitostí a polepsení života vedli.

Také ženské kláštery ustálily se dle této řehole, zejména ve Francii, kdež se jich 5 počítá. (Obsírný popis obojích klášterů na Hoře Olivetské v Elzasu a v La Trappe podal Dr. J. Chmelíček v své cestě do Španěl a Francouz, v Brně r. 1869—72 vydané).

§. 177. Kajetáni, Barnabité, Oratoriani.

1. Kajetáni.

Kněz Gaetano (Kajetan) Thieni z vlastního města Vicenzy spojil se v Římě s třemi duchovními i založení zvláštního spolku kněžského, jehož členové měli kněžím býti vzor v všech ctnostech. Nejznamenitější z prvních čtyř společníků byl Petr Karaffa, biskup v neapolském městě Theate, (později kardinál a papež jménem Pavol IV.), odkudž i vlastní jméno své Theatini obdrželi. Účelem jejich bylo, aby obnovili mezi kněžími neúhonnost mravů, učnost, nezávislost a spo-

řádaný duchovní život; mimo to měli hleděti na wznesenost a důstojnost služeb Božích a na pomznessení řádatelského úřadu, aby se tak duchovní správa zvelebila. Při tom měli působiti na potlačení nových bludných učení, starati se o duchovní potřeby nemocných a připravovati odsouzené k smrti. Ohledně pak svého wzdejšího zaopatření spolehali se pouze na dobromolné dary lidu, an nijakého jmění neměli, aniž toho o něco žádali. Papež Klement VII. potvrdil je r. 1524 v prvním jejich klášteře v Římě, načež wzvolili si r. 1526 Kajetana za představeného (probošta), odkudž i druhé jejich jméno Kajetáni pochází. Bulla papežská jmenuje je pouze „řeholními duchovními.“ Ntato zřídili si druhý klášter v Neapoli a po smrti zakladatele svého (r. 1547) třetí v Benátkách; časem wšak rozmnožili tyto tři domy v těch třech městech na deset a rozšířili je i do mnohých jiných zemí k. p. do Francie, Rakouska. Z jejich středu wysšlo mnoho učených kněží, mezi nimiž posledního času kněz Wentura.

Později byly také ještě kláštery v Neapoli a Palermu dle řehole téhož řádu (r. 1623) zřízeny.

2. Barnabité.

V Miláně založili tři sšlechticové r. 1530 spolek duchovních, kteří by dle příkladu prvních křesťanů společný život vedli a ku spasení věřících na zawolání biskupů pracovali. Měli vyučovati mládež, kázati lidu, zpovídati kašící, říditi semináře k wzchowání kněží a upewňowati wíru misijemi. Mimo obyčejné tři sliby řeholní sfládati ještě čtvrtý, že se ani v řádu ani jinde o žádný úřad neb hodnost hlásiti nebudou. Vid nazýwal je dle jejich to-

stela sw. Barnabáše w Miláně, nejraději Barnabity, ač oni sami jmenovali se „řeholními duchovními sw. Pawla.“ Měli také mnohé učence, a zastávali učitelské stolice na vyšších ucelistých w Miláně, Vise a j. Později dostali se do Samojška, do Francie a do Rakouska. Jim podobní byli Obláti, založeni r. 1578 od sw. Karla Boromejského w Miláně; spolek světských kněží, kteří vsedky duchovní práce z nařízení biskupa svého svěcené konali w diecési jeho k pomoznení wíry a žiwota křesťanského.

3. Oratoriáni.

Základ ústavu toho položil swatý Filip Neri z Florencie, jenž odebral se na studie do Říma, vyučuje tu při tom mládež a naušťemuje nemocnice. Nejsa ještě ani knězem založil w Římě roku 1548 bratrstvo „nejswětější Trojice,“ jež mělo pečovati o tělesné i duchovní potřeby pouťníků a pozdravujících se nemocných. Členy bratrstwa toho byli i nejvyšší hodnostáři církevní, obsluhující sami poutníky a nemocné. Wyšwecen bym na kněžství r. 1551 založil Filip Neri zvláštní spolek k poučování lidu a obsluhování jeho sw. swátostmi, jež dle kaple čili oratoria kostela swatojeronýmského, w němž se každodenně scházeli, Oratoriány nazwal. Členové spolku neskládali žádných slibů a sice proto, že se mohl každý, kněz i nekněz, k nim připojiti a zaš dle libosti od nich wystoupiti; každého večera shromažďowali se k duchovní řeči Filipově, mezi nimi byli i muži znamenití učnosti i zbožnosti, jako Baroniůs, slowůtný dějepisec církevní, a náwal lidu byl tak veliký, že w sousedském domě muselo se také kázati. Časem promozována byla

tafé divadla obsahu náboženského nebo výborná hudba chrámová, jindy zas odbývána přednáškami pod širým nebem za městem při pohodlném počasí. Tepru r. 1574 dosáhl papežského potvrzení spolek ten, jehož účelem bylo nejen každodenní vzdělávání lidu ale i vědecké studie, a to tím spíše, an byl Filip sám vědecky vzdělaným mněhem, jenž podporoval mezi členy svými nejen hlubší studie bohoslovedské, a o rozličných předmětech v nim přednášky zařizoval, ale i sám členům dle jejich schopnosti vědecké práce ukládal, jako Baroniomí církevní dějepis proti Magdeburským nencům (t. j. centuriatorům), kteří jej s protestantského stanoviska psali. S Říma pak rozšířil se spolek ten i do jiných měst vlastních.

Tepru Baroniůs († r. 1607), nástupce Filipův ve správě Dratorianů, sestavil písemně stanovy řádu, dle nichž sestává spolek tento z kněží a čelenců kněžství, kteří již bohoslovedské studie ukončili. Členové žijou více společně, ale každý sám na své vlastní útraty. Nemajíce slibů, mohou kdykoliv ze spolku vystoupiti; také nemají žádného společného vrchního, nýbrž každý dům jest pro sebe zcela samostatný. Zabývají se nejvíce kazatelstvem a vědeckými studii. Ze spolku Dratorianů vyšli znamenití učencové, jako Raynald, pokračovatel díla Baronioma, Gallandi, sběratel spisů církevních otců, a v novější době slavný historik Theiner. V nejnovější době dostali se také do Anglie, znamenitým spisovatelem Newmannem, jenž byl na universitě Oxfordské tu katolické církvi přestoupil. Také do Francie zaveden jest tento řád, ač poněkud v jiném způsobu a se změněným jmenem „Dratorium Sežíssovo“ knězem Petrem Berullem z Paříže. Na vyžvání mnohých zna-

menitých souvěkých mužů založil Verulle w Paříži společnost 5 kněží, aby o obnovu lázně a pomoznění duchovenstwa péči vedli, a při tom i vzdělání lidu křesťanského obstarávali. Roku 1613 dosáhli papežského potvrzení a rozeznávali se od vlastského spolku Oratorianů tím, že neměli sice také slibů zámazných, ale že měli vsedchuh francouzské spolky společného představeného. Po smrti svého zakladatele (r. 1629) dostali ještě určitější zřízení a přijali vědecké studie do oboru své činnosti. Brzy rozšířili se z Paříže po Francouzské zemi i do Nizozemí, dostali také semináře do své správy a vyšší školy, a málo kterých řád vyvedl tolik učenců jako francouzští Oratoriané, jako t. př. filosofa Malebranché, znatele východních jazyků Morina, církevního právníka Thomassini, biblického kritika Richarda Simona, wýtečného kazatele Mašillonu († 1742) a j.

§. 178. Vazaristé a Redemptoristé.

1. Kněží misijnářští čili Vazaristé.

Stav církve we Francii byl na konci 16. a na počátku 17. století velmi smutný následkem válek náboženských, w nichž chrámy se bořily, lid spustl, známost wiry mizela a kněžstwo hynulo. En přišel r. 1609 horlivý kněz sw. Vincenc Paulanský do Paříže, seznámil se se zakladatelem tamnějších Oratorianů Verullem, wstoupil do jeho domu, působil dle jeho rozkazů na rozličných místech, až se konečně stal r. 1613 w domě hraběte Gondy wychowatelem jeho dětí. Při tom zastával také někdy na statech tohoto hraběte duchovní správu mezi wenkovským lidem a seznal nejlépe,

jať newědomý jest lid obecný w náboženství. S začal jej tedy vyučowati. láže slovo Boží a připravuje ho k naprawení života. Tu jednou stalo se, že jeden kašicí wyznával se u sw. Wincencia z těžkého hříchu, který již dlouhá leta byl při zpovědích zamlčowal; sw. Wincenc tať mocně pohнул jeho svědomím a srdcem, že kašicník umínil sobě ze své wůle, veřejně ten hřích wyznati w chrámu. Veřejná tato zpověď, upomínajíc na starowělou kašici lázeň církevní, učinila nesmírný dojem w lidu, a Wincenc pružil toho k zařízení zvláštní kašicí pobožnosti pro wšechy (mišsie).

A šon byl takowý, že musel sobě powolat k wýpomoci ještě dva kněze z blízkého Amiensu. Účinky kašicí byly neobyčejné; zdálo se, že najednou naprawil se lid tento. Proto přála sobě hraběnka, aby ob čas podobné mišsie se opakowaly. Wyjednávala již s jesuity i s oratoriany, nabízela k tomu základní peněžitou jistinu; ale když tito návrh nepřijali, ujal se toho swatý Wincenc sám a w málo letech wylonal na 30 místech hraběcích statků takowé mišsie s neobyčejným prospěchem duchowním. Než Wincenc chtěl blahonosnou tuto činnost mišsionářskou rozšířiti i po jiných krajích w celé Francii. Hrabě a arcibiskup Pařížský, jeho příbuzný, rozmnožili jistinu a r. 1625 wyhotowili k ní wěnowací listinu, aby „spolek nábožných, učených a horlivých světských kněží byl založen, kteří by pod dozorem a správou Wincence z Pauly společný život dle jistého pravidla wedli, a s powolením biskupů ode wsi ke wsi cestowali, vyučující lid wesnický we wíře a připravující ho ku kašicímu a lepššímu náboženskému životu.“

Tím způsobem zařídil Wincenc kongregaci miš-

stónářských kněží (r. 1625), která brzy papežského stvorení dosáhla (r. 1632) a po celé zemi francouzské se rozšířovala. Členové mimo 3 sliby skládali ještě i lib setrvanlivosti. Neměli společné hodinky církevní (breviář v choru), ale každých osm dní cvičení (conference). Osm měsíců byli na misiích, v každém místě 14 dní, kázání, vyučující mládež, zpovídající, rovnajíce různice a spory a zakládající dobročinné ústavy. Už do smrti zakladatele svého (roku 1660) vykonali takových misií i devíti stům. Nalezli také mnoho dobrodinců, kteří jim odřazovali značné příspěvky k tomu účelu, ano r. 1632 věnoval jim převor v opatství sv. Lazara v Paříži veliký dům i s duchodů jeho; když se tam přestěhovali, jmenovali je mnozí dle domu toho také Lazaristy. Brzy však zavedl Vincenc podobné duchovní cvičení (exercicie) i pro kněze v domě svém, aby připomínal jim jich úřad duchovní a tu wzornému životu je nabádal. Později pak otevřel nejen tento dům ale i vsedky ostatní jim příslušící všem lidem bez rozdílu k takové misií, a opatroval je po ten čas v domě duchovním i tělesným poškmem. Jestě za živobytí sv. Vincence měli ve Francii 25 domů, rozšířili se i do Španělska, do Polska, do Brska, Škotska ano i do Afriky a jiných zemí a konali také chvalné a četné misie mezi pohany.

2. Redemptoristé či Liguriáni.

Podobný spolek kněží založil sv. Alfons z Liguri, od něhož i Liguriané flowou, r. 1732 se sedmi duchovními v Neapolsku, nazývaje je „kongregací našeho nejsvětějšího Spasitele“ (redemptor, od kteréhož

řloma latinského i jejich jméno Redemptoristé pochází). Konali též takové misie po většinou mezi lidem i s kněžími ve svých domech. Roku 1762 stal se sv. Alfons biskupem v neapolském městě sv. Agathy a zastával velmi horlivě úřad tento, spíše ještě při tom neustále knihy bohoslovedské, až pak po 13 letech pro stáří své mohl se navrátiti do domu řehole své v Nocere, kdež r. 1787 v 91letém věku skončil. Z Neapole dostali se redemptoristé do Polska, Švýcarska, Bavor a Rakouska, jakož i do Francie, Anglie a do Ameriky a jiných krajů misijnářských.

§. 179. Milosrdní bratři a ústavy sv. Vincence Paulauského.

1. Milosrdní bratři.

Zakladatelem jejich jest svatý Jan Boží, ač teprve po jeho smrti v řád se ustálili. Pocházejí z Portugalska, dříve voják, pak obchodník v obrazech, obrátil se v Španělském městě Granadě od předchozího svého života na pokání řázaním Jana z Avilly, apoštola Andalusi (jihozápadního Španělska), při němž dal se v kostele do tak hlasitého pláče, že jej měli za smyslem po-
 minutého a do nemocnice ho odvedli. Tu navštívil jej řádce onen, napomínaje ho, aby nechal „bláznovství“ a raději hleděl užitečným býti svým bližním. S uposlechl ho Jan, oštal tu sloužiti hned nemocným a zavázal se slibem, jich obsluhuje se docela mřenovat (r. 1529.) Prací a almužnou nastrádal si tolik, že již r. 1540 zřídil si sám nemocnici v Granadě, podporován jsa od domáckého biskupa hojnou štedrostí. Předseda královské

pořadnice v Granadě biskup Tuv nazval jej za to Zánem „od Boha“ (Božím). Tu shromáždilo se okolo něho několik bratří k službě nemocných a sbírání almužny pro ně, chtějice tvořiti spolek či řeholi církevní. Než sv. Jan nedal jim žádné určité řehole, nýbrž pouze ustanovil jistý pořádek při obsluhování nemocných, a teprve po jeho smrti († r. 1550), když byli již více domů si zařídili a představeného sobě vymolili, potvrdil je papež Pavel V. (r. 1617) a dal jim řeholi podle sv. Augustina. Mimo 3 obvyčné sliby skládali ještě čtvrtý o službě nemocným, a jen jeden z nich měl býti v každém domě vysvěcen, aby konal jim služby Boží a uděloval svátosti. Brzy rozšířili se do Francie pod jmenem „bratři křesťanské lásky“, do Rakous a Německa, kde se nazývají „milosrdní bratři“, do Blach, kde nazývali je „dobré bratry“, i do Ameriky. Ve Blasích byli kromě nich ještě „otcové dobré smrti“ od Kamilla z Cellis r. 1591 k témuž účelu zavedeni.

2. Sv. Vincence Paulánského dobročinné ústavy.

Maje šlechtické jmeno (de Paulo), byl Vincenc synem chudého menšowana nedaleko hor pyrenejských ve Francii a přece stal se z chudého pašáka, majícího hned záhy lidské srdce, přemělitým dobrodincem zuboženého lidu. Otec obětoval vše, jen aby syna mohl dáti na studie a syn živil se vyučováním jiných až po obbytí vysokých škol Tuluských vysvěcen byl r. 1600 na kněžství v 24. roce věku svého. Zeda po moři pobřeží francouzského chycen jest od tureckých loupežníků a prodán v africkém Tunisu za otroka nejprve rybáři, pak lékaři a konečně jednomu

statkáři na wenkowě, poturčenému křesťanu u Tunisu. Pobyt tento w dvouletém otroctwí působil ještě rozhodněji na lidumilné jeho srdce, když widěl tu bídu otroků zubožených. Nawrátiv se r. 1609 se swým pánem do Evropy ubytowal se w Paříži wedle nemocnice a hned namoštěnowal churawé. Stana se mezi tím farářem na blízko Paříže a vychowatelem hraběci rodiny Gondy (po 12 let) i horlivým missionářem lidu, učiněn od krále Ludwisa XIII. prostřednictwím hraběte tohoto, jenž byl generalním dozorcem wšech francouzských trestanců na galejích (weslaři na moři), duchovním správce a královským almužníkem těchto nešťastných opowrženců w Marseillu. A tu činil neobyčejné skutky křesťanské lásky, sebezapření a obětavosti, pomáhaje jim při práci wyučowal je; přimlouwal se za jejich polehčení a w nalažlivých nemocích obsluhowal je; wůbec hleděl u wšech wzbuditi útrpnost k nim, takže štědrostí královskou powstala později i zvláštní nemocnice pro galejníky w Marseillu, kterouž tito rájem nazýwali.

Také w Alžíru zařídil zvláštní nemocnici pro otroky, jichž we swém životě tu 1200 za půl milionu zlatých z otroctwí wykoupil. Podobnou lidumilnost osvědčil w čas třicetileté wálky k německým Votrinčanům, když hlad a mor tam zuril. Ze sbírky, již započal u krále, a w které mu kněží jeho pomáhali, poslal tam za 13 let 53krát posla bratra Matouffe s podporou wždy okolo 20—30 tisíc liwrů (8—12 tisíc zlatých rakouských) a i sám došel do Votrinška několikrát, nesl tam, co byli w domě zatím usetřili, jsouce živi jen od černého chleba. A když i mnozí šlechticowé obtud utekli se do Paříže, založil tu pro ně mezi šlechtou francouzskou na

celých osm let zvláštní spolek ku podpoře jejich. Tež 150 jiných, 150 dívkám a 14 jeptiškám lotrinským zaopatřil výživu a práci. Při tom nezanedbával níže-
rať svých krajanů; neboť totéž činil po 10 let pro kraje francouzské Pikardii a Champagni, kdež tam bída ovládla. A kdež po smrti krále Rudolfa XIII. (r. 1643) vypukla občanská válka a veliký hlad se rozmáhal v Paříži, staral se Vincenc o zaplacení jeho. Tak dal jen u jedné brány Pařížské denně 15.000 chudým rozdávat polévku. a což u domu svého? Než nade všecko jeho dobročinnost a lásku četné ústavy o něm založené nejlépe dosvědčují. V Paříži založil několik nemocnic a chorobinců, mezi nimi i ústav pro pomatené a choromyslné; dále nemocnici v předměstí sv. Wawřince; špitál u jména Sežiš pro 40 chudých starců a j. U sv. Reginy v diecési Autunské založil dům pro poutníky i s nemocnicí pro ty, kteří se při námořtémě hrobu této mučence rozstoli. Obzvláště však Paříž oplývala těmi nejrozličnějšími ústavami dobročinnými pro všelike stavy a potřeby. Na prvním místě zasluhuje zmínky všeobecný chudobinec pro 4—5000 žebráků, aby na ulici více žebrati nemusili. Taktéž staral se o veliký počet pohozených nemluvnat v Paříži, jež ke 40.000 lirů ročních vydání vyžadovaly; a kdež již ochabovala horli-
most spolku dobročinných paní, vyžýval poznovu a neustále k útrpnosti a milosrdenství, až pomocí královny a jiných dobrodinců zařízen veliký ústav nalezenců v předměstí Pařížském a tak zachráněno ročně k 10.000 ubohých těch sirotků. Ano i samých těch padlých matek se Vincenc ujal a zařídil pro ně, pakli by se chtěly napravit, ústav v klášteře sv. Magdaleny; jiný pak ústav zřízen pro

zanedbané nebo nezdárné mladíky k jich polepšení. A když za nezletilosti Rudwífa XIV. (r. 1644) stal se Vincenc prvním členem v státní radě, maje na starosti rozličné ústawy dobročinné a církevní, tu jeho lidumilnost neznala míry a vynalezala všelikých cest a prostředků k ulehčení bídy člověčenstva.

A při tom při všem trpěl často sšlechtný dobrodinec sám neduhem tělesným, hlavně od oné rány ze ššípků, kterou byl hned v mládí svým od tureckých loupežníků obdržel; mimo to trpěl bolestí v očích, v nohou, a poslední dvě leta nemohl ani choditi ani se narownati, a přece zcela oddán do vůle Boží, čekal až jej Pán povolal r. 1660 v 85. roce věku jeho. Památka jeho zůstala nezapomenuta v ústawech jeho a u chudých, jimž k 12 millionům zlatých za svého života nasbíral a věnoval.

§. 180. Salesiánty a Milosrdné sestry.

1. Salesiánty.

Jmeno své mají od sw. Františka Saleského, biskupa v Ženewě ve Švýcarsku (+ 1622). Když totiž kázal r. 1604 v Dijonu, obrátila se k němu o radu zbožná wdowa Johanna sšlechtická Chantalowa, kteráž jeho pomocí založila řád „poustevnic nawštítimeuí (visitatio) Panny Marie, odkudž i visitantky se jmenují. První dům zřídil sw. Frantisek v Annech, načež r. 1618 poustevnice papežského potvrzení dosáhly a roč nato první řádný klášter v Paříži založily. Ale již po 3 letech při smrti sw. Františka, duchovního zakladatele svého, měli 13 domů, při smrti zakladatelky

swé (1641) již 87, nyní pať čítají 100 domů s 3000 členy. Mimo Francii jsou také ve Blassích, Švýcarsku, Rakousku, Polsku, v Syrii a v severní Americe. Účelem jejich bylo, aby předemssím samy na vnějším swém zdošonalování pracovaly a při tom skutky křesťanské lásky konaly, k čemuž jim papež ještě vychování ženské mládeže připojil, o kteroužto sobě wssude nejwětších zásluh získaly. Nemajíce žádné zvláštní představené zůstávají wssitantky podřízeny swému biskupowi, mají jen prosté sliby, nemají klauzury, aby nemocných mohly obsluhovati; základ řehole wzat jest z pravidel sw. Augustina a rozmnožen přidawky sw. Františka Saleského, jehož wssedla poňnutí písemně zaznamenaly sobě sestry r. 1624 při obecném swém shromáždění. K žádosti sw. Františka měl nad nimi dohlídku z nařízení biskupowa sw. Wincenc Paulanský celých třicet let až do swé smrti a přispěl welmi k rozkwětu této řehole.

2. Milosrdné sestry.

Rokž r. 1617 sw. Wincenc Paulanský konal w Châtillonu misie, předstihovali tající posluchači jeden druhého w konání dobrých skutků. A rokž tu w lázání wzhýmal k almužně pro jednu rodinu, hrnulo se k ní tolik dobrodinců, že Wincenc sám musel pomýšleti na nějaký pořádek při rozdělování almužen takových. S žádal, aby některé ženy tuto úlohu přewzaly, načež hned dvě zámožné paní ke službě chudých i nemocných ochotnými se prohlázaly. Byly to první dva členové onoho milosrdného spolku ženského, jemuž Wincenc zvláštní pravidla wypracowal a jež po celé zemi francouzské rozšířil. Půwodně měly býti jen w takových

místech, kde nebylo žádných nemocnic, ale brzo dostaly se také do větších měst, ano i do samé Paříže. Představou každého takového spolku byla podřízena místnímu duchovnímu správci. Tu získal paní le Grasovou, vdovu šlechtickou, jež duchovně i tělesně nemocné osvětlovala a po čtyřleté zkoušce vyslal ji (1629), aby činnost veškerých oněch spolků francouzských přehlídl a radou svou jim pomohla. Než tu sledovala paní Grasová přirozené nedostatky spolků těchto, že nemohly při svém domácím stavu a povolání přece všudy dle potřeby dostati úkolu přemžatému. S pomýšlel nyní Vincenc na založení zvláštní řehole k tomu účelu; i svěřil paní Grasové tři mladé dívky, jež nechtěly sice vstoupiti do stavu manželského, ale také do kláštera chuti neměly, a poručil jí, aby je duchovnímu vzdělání a obsluze nemocných přiučovala. Což řady se jí vřeborně povedlo, umínila sobě měnowati je cele tomuto vzdělávání takových dívek, jež po dvou letech od arcibiskupa Pařížského jako zvláštní kongregace s jmenem „sester lásky“ schváleny byly. U nás obyčejně nazývají se milosrdné sestry. Měly dle slova sv. Vincence pečovati o své duchovní vzdělání, obsluhovati nemocné a vyučovati ženskou mládež; a proto poslal je Vincenc po dvou do nemocnic, na galeje, do chorobinců po celé Francii; takéž chodily do krajů, kde zuřil hlad a mor, nosíce potravu i duchovní útěchu. Papež potvrdil je r. 1668 a tu rozšířily se po všech 4 dílech světa, takže i u nepřátel a neměřících úctu vzbuzovaly, ano od Arabů a Turků za anděly s nebe seslané považovány byly.

§. 181. Piaristé a Školní bratři.

1. Piaristé.

Učkoliv r. 1597 založen byl ve Francii knězem Busem řád „duchovních křesťanského vyučování“ (doctrinářů), který měl ve Francii v brzkú 15 domů a 26 kollejí, a druhý podobný tomuto v Římě r. 1652 od milanského šlechtice Marka Rušani, nicméně powstał v Římě r. 1600 podle nich ještě jiný sbor „otců pobožných (pius) škol“ čili Piaristů, který s Jesuity o zámož křesťanskému vychování mládeže se věnoval. Zakladatelem jeho byl svatý Josef z Kalasance ve Španělských rodu 1556 narozený. Po odbytých studiích právnických věnoval se bohosloví, načež po vysvěcení svém roku 1583 stal se brzy farářem ano i biskupským generálním vikářem. Ale tu složil úřad ten r. 1592, odešel do Říma, kdež vstoupil do řádu doctrinářů, a chodě po ulicích vyučoval na náměstích menšího lid i mládež ve víře; ano šleďával opuštěné děti, modě je do školy; když mu je však nechťeli do škol přijímati, zařídil sám školu chudých díteř r. 1597. Scházely se dary, přibývalo díteř až na 700; ano posílali tam také zámožnější a vznešlejší, ale tím vzbudil na sebe závist jiných učitelů, kteří jej marně podezřívali a křivě žalovali. Tu přikoupil ještě druhý dům pro 1200 dětí i s byty pro sebe a své pomocníky — a r. 1622 potvrdil již papež tento nový spolek za zvláštní řád učině Josefa jich představeným, Josef ale ani nyní neustal díteř na ulici vřhľedávati a je do školy i ze škol domů voditi; ve škole dělal jim péra, psal předpisy,

ano i sám školu uflízel. A když tak horlivě a obětavě 50 let sloužil mládeži s celou duší, jsa 86letý stařec, tu najednou jeho protivníky cti- a ziskuzádoštnými i mstivými docíleno bylo snížení řádu v jednoduchou kongregaci; než trpělivý Kalasans po 6 letech umíraje vyžýmal bratři svých i stálosti v naději, že se zas pozdvihnou, což se i r. 1669 papežem Klementem IX. stalo, načež řád tento rozšířil se rychle po Blassích, do Španěl, Německa, Polska a Rakouska.

2. Školní bratři.

Sběžto Jesuité obstarávali nejvíce jen vědecké vyučování na vyšších školách a Piaristé na gymnasiích a školách hlavních, scházel ještě řád, kterýby nejnižší školy (elementární) převzal a s nejmenšími dětmi počínaje je pro vyšší školy připravil v duchu křesťanském. A ten řád založil kněz Jan Easalle, v Řemesi r. 1651 narozený a vzdělaný v Paříži. Započal ve svém rodišti, jsa tam kanovníkem. Nejdříve získal několik učitelů, kteří s lásky chlapce doma vyučovali, majíce být od něho opatřeni. Později, když se počet jejich množil, přenechal jim své vlastní obydlí, staraje i o jejich živobytí ovšem jen z darů dobrodinců, ano složil své kanovníctví a připojil se sám k učitelům (r. 1684). Nato sestavil jim zvláštní pravidla s obyčejnými třemi sliby, jež teprve Benedikt XIII. papež za církevní řád potvrdil. Bratři nabývali přízně u lidu a rozšířili se brzy odtud i do Paříže, Lyonu a jiných měst francouzských, ano i do Říma, do Sardinie a do Ameriky. Easalle neustal v činnosti své, zařizuje nové domy a přihlédaje k svědomitému vyučování bratři a nedávaje se odstrašiti ani hanou ani přelázkami neroz-

s 600 členy. Odtud rozšířily se do Itálie. Do Paříže zavedl je Buis, zakladatel doktrinářů, přidav jim 4. slib o vyučování mládeže, což potvrdil papež (r. 1612). A za 50 let počítalo se jen ve Francii 320 domů jejich. V Bordeaux (Bordó) přijali klauzuru (r. 1618) s řeholí sv. Augustina. Sv. František Saleský uvedl je s malou změnou stanov dle způsobu Františky Bremondovy z Lyonu roku 1619 do Savojska (roku 1635), kdežto v Dijonu Františka Kaintonge-ova (Ksentonžova) r. 1619 také změnu stanov zavedla. Dvě tyto kongregace počítaly brzy 138 domů po zemi Francouzské. Nyní šířily se z Francie i do Belgie, Holandska r. 1639 a Německa, kdež mají nyní asi 40 domů, a téhož roku i do Ameriky. Do Prahy přišly r. 1655.

2. Školní sestry.

A vychování ženské mládeže povstaly ještě mnohé ženské sbory řeholní, n. př. už v 17. století sestry sv. Josefa (r. 1638) v Bordeaux, jež i do Afriky a do Asie se rozšířily; ano v našem století 19. povstala s nejrozhlednějšími jmény skorem v každém větším městě Francouzském zvláštní kongregace ženské za tímž účelem. Podobně založil r. 1834 zvěděnlí rakouské císařovny Sob a biskup Řezenský Wittmann zvláštní kongregaci „chudých školních sester“ v Bamorsku, jež štedrostí krále Rudolfa do Mnichova se dostala do kláštera bývalých Klarisinek. Odtud pak šířily se po Německu, a přišly r. 1847 do Baltimore v Americe. Také v Čechách usadily se v novější době.

3. Angličé panny.

Wúbec odvozují se od Angličanky Marie Wardow († r. 1645), jež nemohouc doma ničeho k wychování katolických děvčat učiniti, založila w Gravelingách w diécesi sw. Omera ústav takový, načež s dovolením papeže r. 1627 druhý w Mnichowě založen. Roku 1703 potvrdil papež Klement XI. sbor anglických panen, ale Benedikt XIV. zřejmě r. 1749 w bulle své domodil, že nemají pomáhowati Marii Wardowou de la Guardia za swou matku a zakladatelku, tím méně že smějí jí nějakou církevní úctu wzdáwati. Taktéž dohládá tam, že nejsou totožny se grusseným řádem jesuitel od papeže Urbana VIII. Rozšířily se později walně po Anglii, Irsku, Belgii, Francii, Německu, Itálii a Uhřích a také do Prahy se dostaly. Nyní čítají asi 1000 členů. Všechy rakouské ústavy mají swou představenou w Sw. Hippolitu.

Zcela od nich rozdílné jsou Andělské panny, r. 1534 pod jmenem Obrácení sw. Pawla od papeže potvrzené, jež připojeny byly k řádu Barnabitů, an oba řády měly za účel obracetí jinowěrce na wiru, a sice Barnabité aby pro wiru získali mužské a Andělsky ženské. (Tudíž mylně říkají mnozi Anglickým pannám Andělské.)

V.

Rozšířování wiry mezi pohany.

§. 183. Pohled na objevené země a jejich misíonáře.

Církev sice hleděla wždycky bedlivě k rozkazu Páně, aby wšsem národům učení jeho hlásala; ale w posledních třech stoletích snažila se o to tím horlivěji, když

vymáháním se protestantismu tak četné množství věřících ji opustilo, přidržíc se učení nových hlasatelův. Tu totiž nejen že snázila se církev pozůstalé údy své upewniti v dosavadní víře a odstouplé, možnoli, zase nazpět k sobě přivésti: nýbrž přičinowala se zvláště o získání nových národů pro Kristovo učení, zejména v nově objevených zemích, v Americe, jakož i v Africe a v Asii.

Nebo ku konci 15. století odvážili se horliví obchodníci Portugalští, jsouce v malé své zemi na pevnině příliš obmezeni, na šírou hladinu mořskou, hledající nových zemí. Bartoloměj Diaz spustil se po západním moři (atlantickém oceanu) podél Afrického pobřeží do krajů jižních a přišel r. 1486 až na nejjihnější konec uprostřed nebezpečných bouří, z čehož potěšen král Jan II. Portugalský „předhořím dobré naděje“ jej nazval. Po 12 letech objel předhoří toto krajan jeho Vasco di Gama, dostal se na východní pobřeží Africké a doplnil šťastně po moři posprvé až do východní Indie asiatské. Brzy zmocnili se tam Portugalci nemalého panství, a po r. 1511 bylo již město Goa, hlavním sídlem říše portugalské ve východní Indii. Tím prorazilo si také křesťanství cestu do nově nabytých těchto zemí, an ve výpravě této se též někteří misíonáři (kazatelé křesťanství) spolu zúčastnili, nejprvé do Afriky a pak do Indie.

V touž dobu odhodlal se pomocí téhož dvoru portugalského po moři na západ Vlach Kristof Kolumbus z Sanowa, hledaje nových zemí za oceanem atlantickým. Když byl marně hledal podpory u mnohých panovníků evropských, wypravila mu královna Isabella

tri koráby i radě svého duchovního vůdce, jenž ji s nadšeností vyžýmavou předkládal, že tímto způsobem pať mnoho tisíc lidí může v těchto neznámých krajinách Kristu býti získáno. Roku 1492 vyjel Kolumbus na tuto nebezpečnou pouť, a po dvou měsících nassel již americké ostrovy Guanahani, jež sv. Salvatore (Spasitelem) nazval, nato Kubu a Haiti či Sw. Dominika na zpáteční cestě. A ve dvou následujících letech objevil již i za ostrovy těmito pevnou zem nového světa. Poněvadž pať hledal vlastně kratší cestu, než okolo Afriky byla, do asiatské Indie (východní), nazvána jest uově odkrytá od něho země — západní Indie, a teprv později dle prvního popisovatele jejího kupce Florenského — Amerikou.

Když pať roku 1500 vyslán jest Petr Kabral z Portugalska s mocí válečnou do Indie, zanesena jest výprava bouří a proudem mořským až na břehy neznámé lesnaté suché země, kterou nazvali Braziili, newědouce, že jsou — v Americe. Mezi tím pať objevil se při nové výpravě také Kolumbus již na pevné zemi v jižní Americe ve Venezuele (právě nad Braziili), takže opácnýma cestama, jeden od západu a druhý od východu odkryli Ameriku, ač oba netušili, že jsou v tomto čtvrtém novém dílu světa. Brzy na to objeveno i Mexiko, a Španěl Ferdinand Korteš zmocnil se ho ve prospěch své vlády (r. 1520). V touž dobu přibyl ve službě vlády španělské Portugalec Ferdinand Magalhaens s 5 koráby do jižní Ameriky, do La Platy a Patagonie (na jih od Braziilie), a odtud tichým oceánem okolo Austrálie až na Filipovy ostrovy v Asii pod Čínou ležící (r. 1519), takže tedy nyní celé množ-

ství nových zemí činnosti apoštolské se otevřelo, an Španělowé všude za sebou lazatele křesťanské vodili.

Nejmětší zásluhy o rozšiřování víry Páně měli hlavně tehdejší řehole, zejména jesuité, benediktini, dominikáni, františkáni, kapucini, augustiniáni a farnelité, nešetříce ani namáhání ani obětí. Rýžby nebyla jenom nemístná mezi nimi žárlivost časem přelázela zdárnému jejich působení, které bez ní již mělo dosti jiných překážek u tehdejších panovníků náboženských a vládnutivých ohledů, jakož i u přibylých tam vystěhovalců evropských pro nenasytnou jejich hrabivost. Nebo Španělowé řídili se tou zásadou, že objevené země, jelikož nejsou v držení křesťanů, nejsou majetkem tamního obyvatelstva (pohanského), a že tudíž právem vláda nad ohrázenými těmi jim Španělům přísluší. Vidouce pak nízký stupeň vzdělanosti oněch lidí, nechtěli je ani za lidi uznati, takže se jich v tom ohledu papež Pavel III. r. 1537 ujímati musel. Proto považovali také Španělowé domácí tyto obyvatele americké jen za živý majetek, takže za otroky, kteří jim jakožto pánům musí zdarma pracovati, aby jen tím rychleji zmocniti se mohli uložených v zemi té pokladů, a nešetřili při tom ani spravedlnosti ani lásky křesťanské, ano ani citu lidského. Za Kolumbowa živobyti museli ještě trochu dbáti lidskosti, ale po jeho smrti zurila v pravém slova smyslu hravá ukrutnost „křesťanských pánů“ proti „pohanským otrokům.“ A nebylo ani divu, považímeli, jací lidé stěhovali se z Evropy k založení nových osad amerických. Obzvláště byli to odvážliví dobrodruhowé, bez jmění i bez mravů, jimž šlo jen o rychlé nabytí dobrého živobyti bez velké

práce a o četné bohatství v nově objevené zemi. Tím arci nemohli získati Španělé ani přízně ani důvěry podmaněných těchto obyvatelů; a poněmadž obvyčejné přícházeli s nimi nebo hned za nimi křesťanství misijnáři, frajane jejich, nedosáhli ani tito náflonnosti domácího obyvatelstva, tak že i proti víře Kristově vzbudila se následkem nekřesťanského tohoto jednání nedůvěra, nechuť a odpor.

§. 184. Rozšíření víry křesťanské v Americe.

1. Las-Kasas, apoštol Indianů.

Při nelidském tom řádění Španělů v Americe vystoupil se sslechetný a statečný obrance zuboženým těmto „divochům“ jmenem Bartoloměj de Las-Kasas, biskup španělský z řádu dominikánského. Narodil se v Sewille, městě španělském, kdež otec jeho byl námořní voják; po odbytých studiích odebral se do nového světa a dal se tu na ostrově Haiti na kněžství posvětit, načež učiněn farářem na ostrově Kubě. Nejen ve svých kázáních vystupoval proti ukrutnému utiskování domácích obyvatelů, ale důtklivými zprávami domolával se také u španělského dvora neustále spravedlnosti k těmto ubohým. Věrně pomáhali mu při tom mnozí dominikáni, zvláště Antonín Montesino, který r. 1511 opětne z kázatelny hřměl proti nelidským utlačovatelům. Nato Las-Kasas vstoupil sám do tohoto kázatelského řádu (sv. Dominika) a působil horlivě v Mexiku, v Peru a v Granadě ve prospěch potlačovaných Američanů. Sedmkrát odhodlal se přes moře do Španěl, aby tu pro domorodce Americké domohl se spra-

medlnosti a lidskosti, aby zastal se jejich lidské hodnoty a přiměl španělský dvůr k tomu, aby hodnější vladařové byli v Americe ustanoveni, což se mu z části také podařilo.

Roku 1542 sepsal Las Kasas obšírný spis králi Karlu V. o oněch ukrutnostech, jichž se krajané jeho v Americe dopustili a zanechal tak pravdivý a zcela hodnověrný důkaz hrůzyplné jejich nelidskosti na ostrově Haiti čili Hispanola jmenovaném. Vypisuje sšlechtný lidumil přímou pomahu domorodců Amerických, která jest bez klamu a šalby, líčí spokojenou mysl jejich a dostatečné duševní schopnosti; při tom pak také jejich neobyčejnou slabost tělesnou, velikou chudobu a nespokojenost strachu vypisuje. A tu prý přišli na ně Španělé jako hladomí vlci, tygři a lvi, a mučí a vraždí je již po 40 let nejstrašnějším způsobem, takže z tří milionů obywatelů na tom ostrově jich jen ještě — dvě stě zůstalo. Kuba, Portoriko, Jamaika a jiné jiné lidmi přeplněné ostrovy antilské podobají prý se pouštěm, ano na bahamských nebo lufaiských ostrovech, kdež bylo přes půl milionu obywatelů, našlo prý se při poslední honbě na otroky jenom — jedenáct lidí. Takéž dělo se i na ostatní pevnině. takže prý od odkrytí Ameriky za to půlstoletí k 15 milionům lidí, mužů, žen a dětí se světa bylo sprowaděno nelidskou zvrátošou učitelných Evropanů. Štato vypisuje Las Kasas, kterakým způsobem jich porobili, mořili a utracovali; cit lidský trne při čtení neslýchaných těchto ukrutností, jež páchali tito nenasytní a po zlatě duchovní křesťané na Indianech amerických, kteří umítali je jako posly nebeské a ničím jim neubližovali. Při tom za

záminku brali sobě ještě Evropané horlivost o rozšíření náboženství Kristova mezi nimi, jak se toho v provolání jejich bylo možná docísti, a vyhýmajíce jich k dobrovolnému poddání se španělskému králi, vyhrožovali jim otroctvím a zabitím! Zatím však nestlo jim o nic jiného, leč aby se zmocnili pokladů země a statků obywatelstva, při čemž nestítili se ani nejhorších prostředků a násilí. Ve Venezuele spustosili takto krásnou krajinu 400 mil a pomraždili k 5 millionům lidí. Některí místodržitelé chytali Indiány, a prodávali je přistěhovačům za otroky. A co tropili s nimi při lovení perel, při pracích v zlatých dolech, při pracích polních a při užívání jich za tažouny! Sám zbožný spisovatel té knihy Las Kasas dohládá s bolestí: „Tak podporovali nestšťastní Španělové za mořem čest Boží!“ Nepřijal nabízeného biskupství v Peru zůstal Las Kasas mezi svými miláčky, dal se tu vysvětit na biskupství a vyhledával v lesích a skalách divochy uschované před Španěly, aby je v náboženství Kristově vyučoval. Než pro svou lidumilnost neustále pronásledován, odebral se r. 1547 k obraně své do Španěl, ale pro pokročilé stáří své (77 let) zde složil tuto důstojnost svou a šlonal v 92. roce věku v Madridě r. 1566.

2. Mexiko.

Když přišli první vystěhovanci do Mexika, byly tam v obyčeji ještě lidské oběti. V zemi té počítalo se na 2000 model, a těm obětovalo se každoročně ku 20.000 lidí; nebylo-li zajatých nepřátel, obětovali své vlastní děti; ostatně požívali také masa zabitých lidí, a někdy i vlastních svých sestárých domácích. Mnohoženství pa-

nowalo u všech náčelníků, mezi nimiž arcí císař nepřehledným množstvím ubohých těch tvorů, jež ženami jeho nazývaly, nejvíce vynikal. K tomu ještě přišli sem nelidští Španělé s nemilosrdným Ferdinandem Korteze a soudruhy jeho, a nelíbili se mnoho od surovosti divochů těchto, an i jejich lidské maso požívali. Zejména jeden vůdce jejich Petr z Alwarado předčil ufrutností i Korteza, a tak zahynul v zemi této 4 miliony lidí, jelikož vojáci odkázáni byli jen na loupení obyvatelstva, i vraždili je na potkání a vydirali tržnéním od nich, co vůbec jen nějaké ceny do sebe mělo. A přece i tu působili (r. 1524) křesťanští misijnáři z řádu sw. Dominika a Františka velmi blahodárně a dosáhli velikých úspěchů. Za 15 let obrátili na 6 milionů obyvatelů a po 50 letech bylo zde již sedm biskupství a několik set klášterů. Hlavní město Mexiko, jež nazýváno bylo americkým Římem, mělo ve 100 letech 50 kostelů křesťanských.

3. Josef Anchieta, apóstol Brazílie.

V Brazílii působili od r. 1553 hlavně jesuité, ač zápasili s počátku u lidojedů s velikými obtížemi. Často vyrvali jim trvácející už kořist a hleděli bičováním samých sebe wzбудiti u nich osflimost takových postrmů. Prvním kazatelem byl tu Nobrega, a brzy přidružil se k němu Anchieta, rodem z Kanarských ostrovů u západní Afriky, jenž již v 20. roce swém do Brazílie se přeplavil, řeči lidu se naučil a mnoho spisů v ní ku prospěchu jiných misijonářů sepsal. Nejprvé vyučoval v městě, jež byli Jesuité založili a které později „sw. Pavla“ sloulo, ve školách obvyčejným vědomo-

mostem; později učil lid i zpěvům a divadlům obsahu vzdělávatelného. Rato r. 1567 vysvěcen bývá, nastoupil apostolování. Tu bloudil v hustých lesích, zápase se zvířeti divokou i jinými přírodními nehodami, (bari-nami, neschůdnými cestami) a někdy zočil třeba jen jednoho divocha, hleděl si zísťati jeho náklonnost všelijakým způsobem. Při tom pak vedl přísný a tuhý život, nevšímaje sobě ani hladu a nemoci, ani špatného šlatu a obydlí, a nabyl tím přízně i lásky u lidu toho. Než i tu přetáheli rozsílání víry křesťanské — zase evropští přistěhovanci a sice Portugalci, obávající se, že takto otroctví lidu toho musí odstraněno býti. Proto odhodlali se i k útoku na nově zřízenou osadu Anchietovu; ale tento nyní vyběhl sám k obraně své svěřence a statečně odrazil nespravedlivý útok. A naopak zase, když divoký jeden kmen indiánský vedl s přistěhovanci krutou válku, odebral se Anchieta s Nebregou k těmto lidojedům vyjednával se s nimi 3 měsíce o pokoj.

Několik let s ním pracoval tu pokřesťanění a vzdělání Indianů kněz Azemedo. Když pak po třech letech odplul do vlasti své Portugalské pro několik mladších pomocníků z Towaryšstva Ježíšova a roku 1570 v skutku již s 39 po moři do Brazílie se na zpět plavil, přepadl korabí místo admirála královny Kataríny, Šalub Sourie z La Rochelle, horlivý kalvinista francouzský; a usetřív mužstvo námořské, kázal jen Azemedu s 39 společníky misijnáři nemilosrdně zavraždit a zohavená těla jejich do vody hoditi.

4. Petr Klawer, apoštol mouřenínů amerických.

V druhé polovici 16. století působil v západní části jižní Ameriky sv. František Solanšský z řádu františkánského, maje za svou horlivou činnost přijmení: apoštola Peruanského, kdežto v severní její části v Nové Granadě takéž blahodárně působil sv. Ludvík Bertrand z řádu sv. Dominika.

Roku 1610 poslali sem do Nové Granady španělské ješuité člena svého Petra Klawera, aby se tu ujal přimážených sem z Afriky mouřenínů otroků. Oddav se tu dříve studiím bohosloveckým a vysvěcen byv na kněze, složil ještě zvláštní slib, že celý svůj život chce věnovati službě otroků, odkudž se i „otrokem mouřenínů pro vždy“ podpisoval. A v skutku po 40 let až do své smrti (r. 1654) sloužil věrně otrokům, snášejce od nich všeliké příkoří a vyučuje je víře i životu křesťanskému, i patři se vším právem mezi největší a nejšťastnější dobrodince nového světa. Od r. 1675 pracoval v okolí Peruanského pohoří mezi diwochy 27 let ješuita Baraza, až konečně tu roku 1702 šípkami byl usmrcen. Hned po něm nastoupil v dílo jeho kněz Decré, který učebné knihy křesťanské víry do 18 jejich nářečí sám přeložil a schopné novotřtence své za kazatele mezi ně do hor a lesů posílal.

5. Republika křesťanská v Paraguaji (roku 1610).

Nejstarší misie v jižní Americe byla v zemi Paraguajské, kde již nejprve Františkáni (od roku

1580) ač bez výsledku značného pracovali, načež tam Ješuité z Brazílie a z Peru r. 1586 přišli, jichž dílo při mnohém protivenství od Španělů jim činěném přece výborně se dařilo. Tu odhodlali je r. 1610 dva misijnáři k tomu, že s povolením španělského krále Filipa III. zařídí mezi neodvyslými Indiany v úrodné této zemi zvláštní křesťanský stát, jehož obyvatele by si obrali za vzor nápodobiti život prvních křesťanů. Vymínili si však hned při tom, že nesměli evropsští přistěhovanci, aby jim dílo jejich neřazili, v obcích Paraguajských se usazovati. Indiáni tito žili se dosti bídne jen od lovu ryb a zvíře a byli na nejnižším stupni vzdělání; proto vyhledávali jich ješuité v lesích a s nebezpečenstvím života hleděli se s nimi seznámiti vyselivským způsobem. Učili je vzdělávati pole, odchowávati dobytek, stavěti domy; přivedli je k tomu, že ve vsích („redukcce“ nazvaných) společně se usadili, školy navštěvowali a také řemesla za návodem jejich se chopili. Měli mezi sebou také řezbáře, malíře, pozlacomáče, zvonáře, varhanáře, hotovitele hudebních nástrojů, vůbec všecko, čeho ke službám Božím bylo třeba.

Každou obec, 4000—6000 obyvatelů velikou, řídili dva duchovní, majíce k výpomoci několiž úředníků, jež si obyvatele sami vyvolili. Uprostřed redukcce (obce) takové stál kostel, vedle něho veřejná stavení, jako obydli misijnářovo, zásobárna obilní, dům pro cizince, a ve čtverhranu okolo nich stály dvoupatrové kamenné domy křesťanských rodin. Jedno větší pole vzdělávalo se společně a výtěžek z něho obrácen byl na obstarání služeb Božích, na výživu vdov a sirotků, sestárlých a chorobných členů; z obchodu se zelim se uhrážovala daň špa-

nělskému králi, jemuž se sami dobrovolně podrobili, a i k tomu platu zavázali. Ostatní role rozděleno bylo k rozdělení jednotlivým rodinám ale sklizeň z nich odváděna do obecních zásobáren a na výživu vydávalo se z nich v některé dny týdně. Ženským dávala se v pondělí vlna, hedbáví a bavlna, z kterýchž pak v sobotu hotovou práci odváděly. Měli všichni stejná práva i povinnosti; společné jmění i potřeby; veřejný pořádek založen byl pouze na zásadách křesťanských, a několik těch nejhodnějších měli dohlídku na veřejnou mravopopčetnost. Provinění trestala se dle způsobu staré kázně církevní postem, vězením a v nejhorších případech i jinými tělesnými tresty; vůbec pak zavedena byla kázeň veřejná jako v prvnějších stoletích církve. Byl to pravý opak indiánských osad pod vládou španělskou; kdežto tam lihovůle a nekřesťanské zásady panovaly, měla v osadách Paraguajských rozhodovati láska vespolečná a trpělivost vzájemná dle zákona Kristova; a že se to dařilo, svědčí nejlépe ta okolnost, že se v Paraguaji ani jednou Indiáni nemzhourili. Poněmadž Portugalští sousedé časté vpády do redukci těchto činili, zamýšlejíce je sobě podmaniti nebo Indiány za otroky odvésti, zařizena byla také dle evropského způsobu zemská obrana a v každé obci stála vedlé chrámu také hned veřejná zbrojnice pro případ potřeby. A kteráž rozmohly se tyto redukce, o tom svědčí počet obyvatelů. Jesuité začali s 200 rodinami, jež tvořily první obec a po 100 letech bylo tu již 30 obcí s 280.000 obyvateli křesťanskými a spojojeně žijícími.

6. Další mise v severní Americe.

Francouzové založili křesťanství ve svých osadách Kanadských, kamž Jesuité r. 1611 za tou příčinou

přibyli, k nimž i kazatelové jiných řádů se připojili. Vyhledávali obyvatele tamnějších po lesích, přispůsobili se jejich živobytí, a tak získali jejich důvěry. Dobře pomáhaly tu v upomínání křesťanské víry četné jeptišky, jež obsluhovaly jejich nemocné a při tom víře je přiučovaly.

Nejobtížnější však byly misie u divokých Huronů, kteří s Iroky a Aliony také v Kanadě bydleli. Nejvíce zde působil jezuita Jan de Brebeuf, který sepsal obrácencům svým i katechismus v jejich řeči. Ale roku 1649 padl ještě s druhým misijnářem Vallemmandem do rukou krvežíznivých Iroků, kteří je po strachuém 17 hodiném týrání a pálení usmrtili. Tak též umučen byl již před nimi kněz Seques, a po nich ještě mnozí jiní. Nicméně přec ujímalo se tu křesťanství, pokřtění divochové vedli život dle první církve a mnozí z obrácených obětováli i život pro Krista. Zbožná a přísná panna Kateřina Tegahkouiowa skonala v pověsti svatého života. Roku 1675 zřídil francouzský král Ludvík XIV. v Kanadě samostatné biskupství v hlavním městě Quebecu a mnozí výborní mužové vedli tu správu církve Páně. Ale Angličané překlášeli všemožně misijnářům; ano r. 1700 vyšel docela rozkaz od anglické vlády, aby oběšen byl každý kněz, kterýby sein vstoupil a vyřazena zvláštní cena peněžitá na hlavu misijnáře k. p. 1000 liber šterlinků (5000 zl.) na hlavu kněze Rasleja, jenž tu 37 let tu blahu divochů výborně účinkoval, a když jej ani za ten peníz jidášský nikdo nechtěl vydati, přepadli Angličané vesnici, kde se zdržoval a krutým způsobem ho ubili. Konečně pak odstoupena byla roku 1763 cela Kanada Angličanům, a

přes všecky nejnáze udržela se tam víra katoličá až do dneška.

Do Kalifornie přinesl křesťanství r. 1697 je-
suita Salvatierra a pak Kühn, profesor počtářství z In-
golstadtu. Zařídili tu osady křesťanské ač s velikými ne-
jednami, jelikož nechtěli obyvatele upustiti od mnoho-
ženství aniž přivýknouti práci, takže misijnáři sami o
jejich výživu starati se museli. Nicméně mnoho tisíc Ka-
lifornanů přijalo víru Kristovu, takže je v 18 obcích
(redukcích) shromáždili, učíce je hospodářství, chovu
dobytka a řemeslům. A ještě nyní nachází se tam k 16000
Indianů křesťanů.

§. 185. Misie w Asii.

1. Sw. František Xaver, apóstol Indie a Japanska.

Ač hned v prvních stoletích po Kristu křesťanství
w Asii se šířilo a prospívalo, hynulo tu časem opět,
jelikož od 7. století w západní části Mohamedáni ná-
filím víru svou rozšiřovali, ve východní části pak po-
hané roztroušené a slabé osady snadno utlumili. Teprva
až w 16. století zavítalo sem opět učení Páně, když
sem s Portugalci přišli hned také misijnáři, nejdříve
Františkáni (r. 1498) a později (r. 1542) jesuité.

Nejhlavnější mezi misijnáři jesuitskými byl sw.
František. Naroděn byw r. 1506 na zámku Xawier-
ském w Španělsku, seznámil se w Paříži se sw. Igná-
cem, zakladatelem Jesuitů, a učinil s ním a s jinými
r. 1534 ten slib, že půjdou newěřícím lázat ewangelium.
W Římě seznámili se s jiným wzneseným Portugalcem,

zemíně mu svůj úmysl a tento doporučil je svému
králi Janu III., že jsou zvlášť vhodnými pro misiie
w Indii, jak si toho král přeje. Představil se mu w hla-
vním městě Lisaboně, a přijat za missionáře a spolu
papežského vyslance, nastoupil Frantisek na jaře r. 1541
dalekou tuto cestu apostolskou a přistál po 13měsíčné
plavbě w květnu 1542 w Goa, hlavním městě portu-
galského panství w přední Indii. Tam ubytoval se
w jedné nemocnici a ohlásil se u frantiskánského biskupa
za missionáře splnomocněného. Viděl však smutný stav
tamnějších křesťanů, kteří si kupectví a loďářství hleděli
nebo ve vojenské službě byli, ale víry a života křesťan-
ského nebbali, počal nejdříve obracet tyto dle jména křes-
ťany ku Kristu; při tom pak svolával zwonečkem děti
po ulicích, a vyučoval je sv. náboženství. Teprva pak
doufal působiti s prospěchem i mezi pohany, když by
tito uviděli živou víru a ctnostný život křesťanů. Na
podzim spustil se na jižní pobřeží přední Indie, Ma-
labar nazvané, chtěje tamnější obyvatele vyučovati ve
víře, kterou s wděčností za ochranu Portugalskou již
dříve byli přijali. S přiučil se tu důkladněji jejich řeči,
přeložil si do ní některé modlitby a katechismus a pra-
coval neunámeně delší čas mezi nimi. Nato odcestoval
do království Travankorského, kde za jeden měsíc obrátil
10.000 obywatelů, někdy třeba celou ves za den a 47
chrámů založil; dále na ostrov Ceylon, na poloostrov
Malaku w zadní Indii a na ostrov Molucké, a na-
vrátil se teprv r. 1548 nazpět do Goj. Na těchto ce-
stách obrátil nescíslný počet pohanů i mohamedanů, takže
někdy až umdlen býval od křtění. Nejvíce pomáhala mu
při tom unášejší jeho mírnost a srdečná láska, kterou

hleděl získati vssedky Kristu, jakož i neunamená horlivosť jeho apostolská a nedostižná přísnosť žiwota jeho. Když hrozowali mu, aby uedwažował se na ostrow More mezi ukrutné lidojedy, uedal se přece zadržeti dohládaje, když pro zlato a drahošamy mnohý se tam odwažil, proč on by neměl pro spásu nesmrtelných duší to podniknouti; při tom nejwětším nedostatku na pustém tomto ostrowě získal brzy hlavní město wíře Páně s 25.000 obywateli.

Tu pak zaslechl Frantisek o rozlehlých vzdálených ostrowech říše Japanské, kdež vládl úplné pohanství. S spustil se tam s 2 společníky r. 1549. Ač mu četní kněží pohanští (bonzomé) kládli vssemožné překážky, pracował bez oddechu s takovým výsledkem, že prý já sám uapřel, nikdy w životě takových radostí duchowních nezažil. Uveden ku králi, jenž s velikou poctou jej přijal, musel celý den přednáseti o Kristu a námitky Japanských učenců odmítati; výsledek byl, že i wladaři samému zalíbila se wira křesťanská a že mnozí pohanští kněží na wíru se obrátili. Zde pracował Frantisek půl třetího roku a mnoho osad křesťanských založil, wyučiw je dobře nové wíře.

Poněwadž mu wšak často Japanskí říkali, že učení Čínané ještě nepřijali křesťanství, odhodlal se na to nec žiwota i do této rozlehlé a nepřístupné říše se odebrati. Nebo cizincům a zvláště Portugalcům byl přístup do Číny pod trestem smrti zakázán. Proto wrátil se Frantisek dříve do Goy, odkudž připojil se ku wyslancům místofrálowským do Číny r. 1552 se beroucím; když pak s těmito zastawil se na Malace, a tu morem hnoucí obywatelstwo s obětawostí newdancou offsetrowal, překazil tamější wladař další cestu jejich. S od-

máží se tedy František sám až na ostrov Sancian, ale tam zimnicí přepaden dočkal brzy blahotinný svůj život dne 2. prosince 1552, nedostihnuv pobřeží čínského. Životopisec jeho dohládá o něm, že na prostore 1500 mil rozlehlé kázal Krista, 52 království obrátil a přes 1 million lidí počítal. Zůstaly po něm také misijnářské listy, jež o jeho povaze nejměrnější zprávy podávají a apoštolskou jeho činnost v těchto zemích vylicují.

2. Nástupcové sv. Františka v Indii.

Sv. František našel četných pomocníků a nástupců z řádu svého v tomto apoštolském díle, kteří ani práce ani smrti pro Krista se neštíteli. Tak byl hned r. 1549 Antonín Kriminalis, rodilý Blahý, od pohanů indických 4 kopími probodnut a šat; Portugalec Ribera otráven jest téhož roku, Mendez r. 1552 odpraven, a jiní dva od ostrovanů ukamenováni r. 1554. Při této horlivosti hlasatelů i významců zůstal počet měřících v Indii, takže četná biskupství se tu zařizovala; mimo Goa od r. 1532, jež povýšeno jest r. 1557 na arcibiskupskou stolicí, zařizena byla nová sídla biskupská v Kochině, v Malace a v Meliapuru, jež metropolitovi v Goe byla podřízena. A tehdejší arcibiskup Menezeš (r. 1599) získal sobě nesmrtelných zásluh o mladou církev tuto horlivostí svou neunavenou, an od osady k osadě cestoval, přibližuje k řádnému vedení duchovní správy; on také duchovenstvo tu sněmu církevnímu shromáždil.

Při tom všem nebylo lze přece dosáhnouti rychle žádoucího úspěchu viny Kristovy mezi obyvateli Přední Indie. (Hindustan Defau.) Nejvíce mabil misijnář-

řům w práci jejich mimo ewropský jejich půwod zahnuž-
dění obyčej staroindický, dle něhož se zámožnější obywa-
telstwo přísně štítí wšeho stykání se s nejhudší třídou
„parias“ nazwanou. Považují je za nečisté, kteří se
ničeho nesmí dotknouti, aniž do chrámů a domů lidí
bohatších wstoupiti; proto také nižší třída pro sebe bydlí
a přibytky své i studny zvlášť musí pro wýstrahu zna-
menati. Poněwadž pať prvnější misijnáři zvlášť
frantiskáni a do r. 1595 i jesuité žádného ohledu na
toto starobylé rozdíly nebrali, získali jen něco málo lidí
a to jen z nižších oněch tříd wíce Kristově, kdežto první
třída lidu, bramini (kněží) úplně si jich newšímalí, ač-
koli právě tito swým neobyčejně přísným kajícím žiwo-
tem wšeobecné úcty w zemi požívali. Proto usmyslil si
římský jesuita Nobili r. 1606, že přiučí se jejich řeči
a mravům, obleče se w šat braminů a kajíci jejich ži-
wot bude následowati; při tom že wšak wšelaké spolec-
nosti s nižší třídou pariasů se wstříhá. Brzo získal
70 braminů tímto způsobem a za nimi přidalo se četně
lidu i wíce Páně. Působil tu 45 let a získal asi 100.000
křesťanů; takéž účinkowal i bl. San Britto, syn místo-
krále brasílského.

S jiní jesuité následowali po nich w tomto přispůso-
bowání (akkomodaci), ač pátý díl z nich při této Ewro-
panům nepřístojné přísnosti žiwot swůj obětowali. Wedle
toho šetřeno bylo úplně zaforeněné odloučenosti wyšších
řtawu od nižších. S měli tedy pariomé své zvláštní
kostely, w nichž přijímali swátosti od ostatních oddělení, a
i nemocné mazali kněží proto štědrě, aby se jich ne-
dotkli. Wšubec pať wynechávali některé odporné Indům
obřady jako při řtu dýchání w twář, slinu a sůl, odlá-

bali křesť malých, křtili na pohanská jména, uzavírali sňatky dle obvyčeje země mezi dětmi již, trpěli jim poměrné zdomácnělé obřady s umýváním a popelem atd. a tak mnohé získali Kristu. Nicméně ostatní misijnáři, zvláště kapucíni, neschvalovali těchto novot, jestliže zdálo se jim, že přiči se základní nauce Kristově o rovnosti všech lidí a lásky k bližnímu. Jesuité zase domýšleli se, jinak že nelze s bráminy obcovati, a kojili se naději, až v nich duch víry Páně pronikne, že toho příkrého odlučování sami zanechají. Tu poslal papež r. 1705 vyslance Tournona, pozdějšího kardinála, do Indie k vyšetření stavu této věci sporné, načež vyšla po roce bulla papežská, jež všechny tyto zvláštnosti (můbec malabarské obvyčeje, dle tamnějšího pobřeží Malabar také nazvané) zapovídala a nástupcomé jeho v letech (1739 a 1744) opět tento zákaz potvrdili. Nejvíce přispěl k této důrazné zápowědi lotrinský kapucín Norbert Parisot, jenž jako generální správce misie do Indie přišel a o tom zvláštní spis vydal.

Jestliže větší překážku kladli vůči křesťanské nekatoличtí Evropané, když v těchto zemích Portugalcům panství odňali. Jakmile tu Holanďané se usazovali, a Portugalce vytlačili: vyhnali hned také všechny katolické misijnáře a zničili je spolu biskupství, kostelů a klášterů v Kochině na pobřeží Malabarském (r. 1663). Zjistní pak Angličané založili zde indobritickou říši, nepřipustili bez zvláštního povolení můbec žádného misijnáře do zemí těchto, a spíše přáli Mohamedánům nežli katolíkům; neboť Mohamedáni mohli bez překážky víru svou v Indii šířiti a do vyšších úta-

dům anglických w Indické říši vstupovati. Nicméně počítá se tam ještě asi na jeden million katolíků.

W Zadní Indii rozšiřovali jesuité w 17. století také horlivě víru Páně, ale pohanští vládaři osnawali ob čas krutá pronásledování, w nichž misijnáři byli vyhnaní, knihy páleny, kostely bořeny, věřící zavrženi a mučeni. Přece však udrželi se tam katolíci w dosti hojném počtu až na naše časy.

3. Dřudy křesťanské wíry w Japaně.

Po smrti sw. Františka rozmohlo se učení Páně welmi w rozlehlé zemi této, takže i w hlavním městě nalezaly se chrámy a školy křesťanské. Roku 1582 poslali již tři tamnější králové, kteří se swými poddanými víru Kristovu přijali, vznesené poselství ze swých přátel k papeži Řehoři XIII. do Říma, aby se za pokřesťanění své poděkowali, neboť bylo tehdaž w zemi již přes 200.000 věřících a 250 kostelů. Ale již po 2 letech vypuklo zuřivé pronásledování, trvající skoro celé půlstoletí, k němuž zawdali příčinu domácí kněží pohanští, popuzující císaře Taišosamu i lid proti křesťanům, že prý jsou nepřátelé vlády i trůnu císařského. Ano r. 1597 uřížováno jest dne 6. února „26 mučenníků Japanských“, mezi nimiž kněz a spolu vyslanec krále španělského Františkán Petr s 5 bratry téhož řádu, Pawel Miki ještě s jinými 2 jesuity a 17 bratrů třetího řádu sw. Františka. Podobně zurili také čtyři nástupcové Taišosamowi (r. 1598), nawáděni jsouce ještě od Hollandanů a Angličanů, kteří jim ze zisťnosti namluwili, jakoby král španělský zmocniti se chtěl říše Japanské a proto prý napřed posílá misijnáře, by ji

dříve pokřestanili. Ano zrádné a hanebné počínání Angličanů a Hollanďanů dostoupilo až k tomu zločinství, že jakožto udavači vláde Japonské jami oznamovali, kde který misíonář do země přišel a kde se zdržoval, aby jej mohli pohané snadno lapiti. Mimo Hollanďany nesměl nikdo pod trestem smrti do země vstoupiti; a aby se ujistili, že přichozí nejsou křesťany, musel každý v přístavě na obraz Spasitelův, na zemi položený sšlápnouti. Přes jeden million křesťanů v nejkrutších mučách osvědčili svou smrtí pevnou svou víru v Krista, kteří vesměs chvátili s radostí na popraviště a jen malý počet dal se strážnými mučami pohnouti k zapření víry. Jen tímto násilím stalo se, že okolo r. 1650 vymizela víra křesťanská v zemi Japonské, ač se tam zbytky její potajmu až na naše doby zachovaly.

4. Křesťanství v Číně.

To nepodařilo se sv. Františku Xavierovi v Číně, podařilo se jiným přece v pozdější době. Byl arci přístup cizinců do země velmi nebezpečný, jelikož od 14. století přísné zákony a četné stráže tomu zbraňovaly; nicméně r. 1582 dostal se učený jesuita Matouš Ricci z vlášské Anfony do Číny; a ten položil základ křesťanské víře v této říši. Půučil se řeči, zvykům a mravům Číňanů, podrobil se přísnému živobytí jejich kněží, kteří veliké vážnosti u lidu požívali, a po sedmiletém cviku vystoupil jako čínský učenec, zhotovil mapu světa, vystavěl hvězdárnu a sepsal katechiismus. Teprve po 18tiletém namáhání dostal se r. 1600 ke dvoru v Pekingu, přinášejce císaři v dar obrazy Krista Pána a Matky Boží a bící jednu hodinu. Přijat byv vlídně od císaře

dostal také powolení vyučowati wíře křesťanské a tak i tři princové a mnozí wyšší úředníci míru Waně přijali. Ale nepřestal i dále we wědeckých snahách swých pokračowati; wydal pozwolna jessťe 15 rozličných swisů, čímž dosáhl tak wšseobecné wážnosti, že mohl nyní bez překážky na wšsich stranách míru Kristomu rozšširowati. Nejwíce ujímal se malých dětí, které chudi rodiče dle obvyčeje panujícího odbazowali a dával je wychowáwati. Ale přílišným namáháním wysílen umřel již r. 1610 w 58. roce wěku swého, a zanechal 300 kostelů křesťanských w zemi.

Po něm nastoupil takéž učený jesuita Adam Schall z Kolína nad Rýnem, jenž sem r. 1622 zawítal, čínský kalendář zhotowil a přednostou počtářské společnosti čínské jest učiněn. Proto požíwal u císařského dwora neobvyčejné úcty, takže jej císař sám čtyřikrát ročně nawšstěmowal, a proto mohl wšsude bez překážky Krista hlásati. We 4 letech dalo se 100.000 Číňanů pokřtiti. Zatím pracowali w zemi wedlé jesuitů od r. 1633 také dominiáni a františkáni, a tu nastaly opět mezi těmito řeholníky s jedné a jesuity s druhé strany weliké spory o čínské obvyčeje. Číňané totiž měli zwláštní obřady za zemřelé, spojené s kadidlem a obětmi zvířat; také wzdawali učenci jejich zwláštní úctu Konfuciovi, swému místru a proroku čínskému; mimo to pak nemají w řeči swé žádného slova k pojmenowání Boha, říkajíce buď „pán nebe“ (Tin Ču) nebo jen „nebe“ (Tin), nebo: „nejwyšší císař“ (Šangti). Jesuité nechali pokřtěným Číňanům tyto starobylé welmi wážné zwysky; ale dominiáni zawrhowali je práwě pro ráz jejich náboženský, kdežto zase jesuité twrdili, že jsou pouze rázu občanského bez wšší náboženské ceny a důležitosti. Spor ten dostal

je až před papežský soud do Říma; papež Innocenc X. obvyčeje čínské křesťanům tamnějšíým zapověděl (r. 1645) a papež Klement XI. (r. 1704) zákaz ten ještě přísněji obnovil, bohužel na velkou škodu církve. Neboť byla tím položena velká překážka dalšímu zdárnému rozšiřování víry w Číně. Mezi tím zemřel ještě císař, a poručníci mladého nástupce trůnu dali zatknouti kazatele křesťanské, chtějíce je odpraviti, a jen nenadálé zemětřesení a velký požár w Pekingu vymohly jim svobodu. Tu zemřel Schall r. 1669, sepsav w životě svém 24 spisů počtářských a hvězdářských w čínské řeči. Po něm tedy pronásledování přestalo, za vlády mladého císaře Chang-hóho, křesťanům velmi nafloněného, stal se předsedou školy počtářské Nizozemec jezuita Ferdinand Verbiest, jenž mnsel přemžiti také péči o lití děl. S samého císaře w počtech vyučoval a proto po smrti své (r. 1688) z jeho rozkazu s neobvyčejnou slávou byl pohřben. Vážnosti této užili jesuité a vymohli docela na císaři zákon říšský o volném rozšiřování víry křesťanské a svobodném vyznávání Krista w celé říši Čínské. Pomocí téhož císaře vystavěn byl w Pekingu jeden z nejkrásnějších kostelů na východě pro křesťanské služby Boží (r. 1722). Ale smrti jeho všedlo zase zaniklo. Za nástupce a spolu syna jeho počalo zase pronásledování misíonářů i křesťanů, jež s malými přestávkami trvá až do dnešní doby. Přes 300 kostelů bylo zbořeno, kazatelé křesťanští jsou vypovězeni a nejstrašnějších muk užíváno, aby lid čínský k odpadnutí od víry křesťanské byl donucen; později pak ony čínské zvyky zase od papeže Benedikta XIV. (r. 1742) úplně jsou zakázány, takže nebylo žádné naděje více na další rozšiřování víry w ohromné říši Čínské.

Mezi misijnáři vytrpěli někteří mučnickou smrt pro Krista; tak ř. p. r. 1747 odpraveno bylo 5 dominikanů a rož na to tři jesuité.

§. 186. Misijnářské ústavy.

Kromě četných misijnářů z rozličných řádů řeholních napomáhaly valnému se šíření křesťanství i zvláštní ústavy, jež dílem vychováváním duchovních k tomu zvláštnímu účelu se obíraly, dílem i jinými vhodnými prostředky k tomu přispívaly.

Mezi všemi vyniká nejvíce wellfalepý ústav misijnářský: Propaganda v Římě; k níž první počátky položil papež Řehoř XIII. (r. 1572—1585). Poněvadž již tehdaž byly zvláštní kolleje v Římě hlavně jeho nákladem zařízeny pro Němce a Srčany: umínil sobě, založiti takové ústavy též pro východní národy a promedl to také hned pro Židy, Řeky a Maronity na víru křesťanskou obráceně. Směřil celou tu záležitost rozšiřování víry na východě třem kardinálům, kteří na jeho útraty mnoho tisíc katechiŝmů dali tisknouti a mezi oněmi národy rozšiřovati. Ano jeden z těchto kardinálů, Medici, založil zvláštní tiskárnu pro východní řeči, kteráž později přenesena byla do Florencie, kde se až dosud nachází.

Jesště více Řehoř XV. r. 1622 upravil a rozšířil tento ústav, přidal mu zvláštní sbor (kongregaci) kardinálů (18), který by vůbec veškerý misijní měl na starosti a dle jednoho způsobu rozšiřování víry křesťanské (de propaganda fide, odkudž i jméno jeho) na celém oboru zemském obstarával a řídil. Konečně propagandu dovršil k nynější podobě nástupce jeho Urban VIII.

(r. 1623—1644), který zařídil ještě zvláštní seminář propagandy pro jiných ze všech národů, obzvláště pak těch, kteří s to nejsou, aby si sami kněžské semináře založili, aby se tu ve víře Páně vyučovali a po vysvěcení za misijnáře mezi své krajané se odebrali. Španělský prelát Viveš věnoval k tomu účelu svůj palác v Římě s příležitostmi pozemky a papež na té prostora dal nejslavnějším tehdáž stavitelem vyměsti velkolepou, účelu tomu zcela přiměřenou budovu, jež až po jméno koleji Urbanovou se nazývá. Přízní mnohých papežů, kardinálů a jiných dobrodinců nabyl ústav ten mnohých výsad, darů a výhod. Nejprve vyučovali tam Theatini, později kněží světské. V čas revoluce r. 1798 byl ústav zavřen, ale již r. 1814 jest zase otevřen a zprva kněžím světským, po tom jesuitům a pak opět světským kněžím odevzdán. Spolu přistavena byla k propagandě velká tiskárna, která ve všech řečech (250) oněch národů, mezi něž misijnáři se připravují, náboženské knihy tiskne; s ní pak spojena jest vzácná knihovna s 45000 knihami a znamenité museum (sbírky). Dstatně udržuje Propaganda také v jiných zemích potřebné školy za tímže účelem jako n. př. v Egyptě, na ostrovech řeckých a jinde. Vůbec známa jest každoroční slavnost jazyková v den Zjevení Páně, kde po sobě v nejrozdílnějších řečech mateřských chovanci ústavu přednášejí. — V r. 1862 připojil Pius IX. k Propagandě zvláštní oddělení nové pro záležitosti východních církví sjednocených.

Mimo to nalezájí se v Římě ještě jiné koleje pro vzdělání misijnářů i kněží vůbec z rozličných krajin a národů, tak zejména: Kolej německá (germanicum),

anglická, škotská, polská, jiho- a severoamerická, kolej sw. Zsídora, kolej Maronitů a kolej sw. Šehoře Ošwicence.

We Francii zařízen byl od farmelity Bernharda, biskupa Babelonského, r. 1663 ústav kněží zahraničních misíí v Asii a v Americe, jenž stál v úzkém spojení s římskou propagandou a své členy na misie hlavně do Indie posílal. Takéž vysílá dům sw. Eazara v Paříži čili Lazaristé, založený od sw. Wincence z Pauly (r. 1624), své kněze na misie, jakož i kongregace sw. Sulpicia, kterou založil přítel sw. Wincence jmenem Olivier (+ r. 1657) a seminář sw. Duch a v Paříži, založený r. 1663 pro střední Asii.

Ostatně bylo v rozličných křesťanských zemích asi k osmdesáti menších ústavů, které podobný účel měly.

A papež Klement XI. rozkázal r. 1707 představeným znamenitějších řádů, aby vždy jistý počet svých členů vymolili a k účelům misijnářským je vzdělávati dávali. Proto také působí až dosud nejvíce řeholníci v tomto apoštolském povolání s mnohými pracemi a obětmi.

VI.

Doba odbojného ruchu v církvi v 18. století.

§. 187. Protestantismus a filosofie zvláště v Anglii.

Melze upříti, že protestantismus 16. století nemálo přispěl ku zwiřklání myšl. křesťanské vůbec a jejího Božského základu zvláště, ano že se stal právě proto neneposledním původcem newereckého ruchu no-

mého větu. Nebo jestliže se naproti církvi neustále ji-
stilo, že se délkou časů do ní vloudilo tolik chyb a zlo-
řádů, power a omylů, takže skorem již ani původní apo-
stolské době nebyla podobna, a že teprve reformatory
16. století musela býti trochu očistěna a poněkud zpra-
vena: tu již zdálo se mnohým, jakoby Božský její za-
kladatel buď docela byl od církve odstoupil, nestaraje se
o ni více, anebo že jest snad církve pouhým dílem lid-
ského rozumu a důmyslu — beže všeho zjevení a pů-
vodu Božského.

Jestli více pak podrýval vážnost její ten neko-
nečný počet rozličných sekt, jež v protestan-
tismu povstávaly, zejména v Německu a v Anglii,
z nichžto každá tvrdila, že se v ní jediné nachází pravé
učení Kristovo a z nichž takéž každá svrchovanou nad-
vládu nad ostatními provozovati chtěla. Tím povstá-
vala pak buď náboženská netečnost (indifferentismus),
jež jest původčyní pouhého rozumového nábo-
ženství (racionalismus) a spolu již tím předchůdkyně
newěry samé (atheismus, naturalismus, materia-
lismus, nihilismus).

Wedle protestantismu působila k témuž cíli i no-
vověká filosofie, jež opustila stanovisko středověké
(scholastické) filosofie, hlavně na míře osnowané, čímž se
nejen vědou úplně od náboženství neodvíslo, ale i
sama náboženství způsobem svým proskoumávajíce. Za-
kladatelem jejím jest proslulý francouzský filosof Des
Cartes (čti: Defard) svým hlavním spísem (Základy
mudrcství) r. 1644 vydaným, jímž založil nový spů-
sob filosofování t. j. bez ohledu na ztuffenosti smyslu
vlastních a na dosavadní výstupy dřívějších myslitelů

pochybowati o všem na světě, ale jen prozatím k tomu účelu, aby takto pravdy se dopátral. Ač touto neobvyčejnou cestou pro sebe domohl se nejen náboženského ale i filosofického přesvědčení o míře své, zůstana věrným katolíkem až do smrti (1650), stal se mimowolně přece sřodným křesťanské víře a jice newěrečnou filosofií žáka svého Spinozy, narozeného r. 1632 ze židovských rodičů v Amsterdamě.

Spinoza totiž proti učiteli svému upíral v hlavním spise svém filosofickém (Ethica) rozdíl mezi duchem a hmotou, mezi Bohem a světem, twrdě, že všecko jest Bohem a Bůh že jest vším (pantheismus), čímž arcí samého Boha vlastně zamítal. Mimo to pak zamrhowal (v politickém traktátu svém) zjemené náboženství vůbec a křesťanské zvláště. Dba dva tito filosofové měli mnoho stoupenců, kteří spisy svými bouřali dosavadní přesvědčení lidu křesťanského o Božském původu a pravdě učení Kristova.

Angličtí tehdejší spisowatelé, kteří se sami „swobodnými mysliteli“ nazýwali, zamrhowali všecko zjemené náboženství a tudíž i písmo swaté jakožto pramen jeho. Předchůdcem byl jim rodák jejich Balton Verulamský († r. 1626), zakladatel nowověké glossebné filosofie, kteráž pražádného nebere ohledu na středověké učence.

V čele protikřesťanského ruchu tohoto stál hrabě Cherbury († r. 1648), jenž první sestavil nauku přirozeného náboženství naproti Božímu zjemení věry, ač on sám zjemení úplně nezamítal. Zato tím ostřeji počínal sobě Hobbes († r. 1679). Náboženství jest prý jen dobrým prostředkem, udržeti v poddanosti občany,

a proto má jenom stát právo, určití, co se má měřiti a zachovávatí; písmo svaté nemá prý žádné ceny ani vážnosti věry, zjevené Bohem žádné na zemi prý nestává. Žákem obou byl Blount († r. 1697), který s úsměškem mluvil o Kristu jako o nějakém podvodníkovi, proti duchovenstvu příře horlil, a vyhroupení, ano i nesmrtelnost duše upíral. Z části jeho učitelem byl mudrc Locke († r. 1704), jenž spisy Descartesovýchmi a Baconovými vzdělán, jednal ve spisech svých o poměru zjevené věry a rozumu, všelich tajemství náboženství zamítal, a kterýž měl největší vliv na učence následujícího věku. Seznáním se s hrabětem Shaftesburyem († r. 1713) získal jej své nauce, v níž tento vyšel daleko nad něho pokročil; pochybuje již i o Bohu a nesmrtelné duši, zamrhne prorocké a záruky biblické a vůbec celé písmo, podkopává zjevenou věru a mravnost lidstva. • V podobném směru psali i souvěci krajané jako: Toland († r. 1722) Collins († r. 1729), Woolsten († r. 1731), Mandewille († r. 1733) a j. Holou newěru hlásali Tindal († r. 1733), Bolingbroke († r. 1751) a Hume († r. 1776); neboť Tindal upíral křesťanství, zjevení a Boha vůbec, uznávaje jen přirozené náboženství, Bolingbroke zamítal vedle toho i rozdíl mezi ctností a nepravostí a nesmrtelnost duše, Hume konečně schwaloval místo křesťanství pohanství mnohobozství! A spisy tyto překládali kalvinskí Holanďané do francouzské řeči a rozšiřovali je tím horlivěji potajmu ve Francii a v Německu, an jich doma pro přísnou dohlídku vlády své šířiti nesměli.

Uvšak nejen pomocí spisů měly se protikřesťanské

tyto zásady rychle po světě rozšířovati, nýbrž pomů-
ženo i na založení zvláštního spolku v Londýně r.
1717, jenž si za úlohu vytknul, místo Kristovy církve
založiti jinou společnost „stavění čili chrám“ nazwa-
nou, jižby všichni členové její všemožně podporovati,
„založiti a stavěti“ měli, tať aby časem „pravou
církví člověčenstva“ na celém světě se stala. Měla to-
tíž po zamítnutí všeho zjevení jen zásady rozumu hlá-
sati, s nimiž všichni lidé souhlasí a spojití tať celé lid-
stvo bez rozdílu vyznání do jedné veliké jednoty
„spolkem svobodných zedníků“ čili Freimaury
nazývané.

§. 188. Osvědčení francouzského kněžstva o moci pa- pežské r. 1682.

Ve Francouzsku po celé 17. století jevila se u
mnohých touha po obmezení moci papežské v tom do-
mnění, jakoby papežská právomoc s jedné strany du-
chovní moci biskupů na ujmu byla, s druhé pať tať
světšou moc královskou obmezovala.

Už v roce 1611 vydal právní zástupce theolo-
gické fakulty Pařížské Richer spis, v němž vykládal ve
jmenu jejím náhledy své o právomocnosti papeže
v církvi proti tvrzení jednoho dominikána, kterýž pa-
peži svrchovanost nad obecným sněmem církevním při-
pisoval. Spis ten Richerův byl všať od stolice Řím-
ské zamržen.

Roku 1614 navrhli někteří na stavovském shro-
máždění v Paříži, aby se to přijalo za zákon zemský
do přísahy, že králové ve světšých záležitostech na ni-
čem než jen na Bohu nezávisí, a že nemohou pro

kněžství býti sesazeni aniž mohou poddaní královští od tohokoliv ze slibu věrnosti propuštění býti. Ale král návrh tento odmítl.

Brzy na to došla do Francie kniha vládky je-
suits Santarelli právě opačného smyslu, totiž že papež
může krále trestati a poddané jich z královské moci vy-
maniti. Sněm Pařížský dal knihu tu spáliti od kata a
general jesuitů zapověděl i pro osvědčnou budoucnost čle-
nům řádu svého psáti o takových věcech. Obzvláště
pak snažil se francouzský král Ludvík XIV., aby násil-
nictví, jakéž v oboru politickém provozoval, také v ži-
votě náboženském uskutečnil a podle toho poměr svůj
k papeži a k církvi upravil. Za tím účelem svolal král
do Paříže obecné shromáždění duchovenstva zemského,
k němuž sešlo se do Paříže 34 biskupů, 2 zástupcové
duchovenstva a 34 jiných kněží poslanců. A k návrhu
ministrů královských a některých hodnostářů církve při-
jata r. 1682 deklarace kněžstva francouz-
ského čili tak zvané „svoboda gallické církve,
vypracované ve 4 člancích od biskupa Bos-
sueta, jež zněly:

1. Bůh dal svatému Petru, jeho nástupcům, ná-
městkům Kristovým a i církvi samé jenom moc v du-
chovních věcech, jež se spasení dusše týkají, nikoli
vsať v časných a občanských záležitostech. Nejsou tedy
králové a knížata ve světských věcech žádné cír-
kevní moci podrobeni, proto nemohou mocí kličů církve
sesazeni, a poddaní jejich nemohou z poslušnosti vyžuti
a z přísahy věrnosti propuštění býti.

2. Apoštolská stolice a nástupcové sv. Petra mají
síce plnou právomocnost duchovní, a vsať při tom zů-

stávají v platnosti také ustanovení církevního sněmu Kostnického (3. a 4. sezení) o moci a vážnosti vesměných koncilů, a francouzská církev toho neschvaluje, aby se v této moci pochybovalo anebo aby se jen na případy rozkolu obmezovala.

3. Proto má se užívání apoštolské moci upravití zákony církevními (kánony), jež vážností v celém světě platnosti nabylý; spolu pak mají též nezvratně zachovávané býti předpisy, zvyky a pravidla, jež o dfrálovství a církve francouzské přijaty, a smolením svaté stolice a církve schváleny byly.

4. Ve věcech víry má papež nejprřednější vážnost a rozhodnutí jeho mají platnost pro celou církev, i pro jednotlivé církevní kraje; ale nálež jeho není nezvratný, nepřístupný-li k němu souhlas církve.

Tyto čtyry články zrušil r. 1691 papež Innocenc VIII. a prohlásil je za neplatné; načež někteří biskupové a král sám později je odvolali; ale po smrti Ludvíka XIV. († r. 1715) obnovil je opět parlament Pařížský prohlášen je zákon zemský a řídil se dle nich. Ostatně přidali k nim právníci a sněmovníci francouzští ještě některá jiná obmezení moci papežské k. p. o papežských bullách, dispensích atd., kteréž ale ani biskupové ani biskupové francouzští mezi svobody galliánské církve nepočítali. Duchovenstvo francouzské tehdaž namnoze zapomnělo, že každý biskup, jakmile se odděl od hlavy církve upadá v otroctví moci světské a stává se i s diecézí svou jenom wítanou kořistí, kterou nepřátelé církve uchvacují, jakož hned ve Francouzsku sledujeme, že králové i sněmové hleděli oněch „svobod“ dle potřeby vytvořiti ve svůj prospěch na ujmu

papežské právomocnosti. Papežové římské častěji skutečně ony galliánské články zamrhli; od r. 1870 pak, kdež na sněmu Vatikánském prohlášena jest za člunek věry neomylnost papeže římského, tím jistěji wi každý katolík, kterak má o galliánských swobodach smýšleti.

§. 188. Poruffenost mravn na dvoře Francouzském.

Ludwík XIV. nastoupil samostatně vládu we Francii r. 1661 a panoval celých 54 let. Vychování dostalo se mu tak skromného, že sotwa uměl čísti a psáti; proto také vládl w zemi vlastně ti, kteří mu nejvíce lichotili, an král w dějinách a zákonodárství své země se neznal a o vládu vůbec se nestaral. Šta náruživý milovník honby, odstěhoval se z té příčiny do sw. Germainu; a když odtud widěl věže hrobky královské u sw. Denisse (Denis), jež pomíjejičnost světa a smrt mu připomínaly, wystawěl sobě z malého myšlimeděho domku w lese Versaillském tak nádherný zámek, že divení se jemu od sšlechty francouzské sem powolávané nebylo lonce. Zábawa střídala se sz zábamou, jen aby neměl král času ku vládě. Zato tím více času měnowal, ač ženat byl, rozličným záletnicím, z nichž čtyři zůstaly w pamětech dějepisných powěstnými. První slula Wallierowa. Druhé jeho nemanželské milence paní Montespanové odepřel zpowědní r. 1675 rozbřešení o welkonoční zpowědi. Ačkoli pak si král u Bosjueta na onoho zpowědníka sěžowal, schwálil biskup Bosjuet tuto pokutu, ač owšem nezpomohla. Při ní pak zamilowal se král do wychowatelky nemanželských dětí z tohoto poměru, do owdowělé paní z Maintenonu. A když náhle zemřela wedlejší ještě jedna milenka jeho (z Fontanges), již od

šmactrové své z Orleanu na dvůr povolal, a i králová náhlou smrtí skonala (r. 1683): tu zdá se, že na konec svého života poznal je teprve, ač zamilovanou svou Maintenovou od sebe přece nepropustil. Dstátně zachoval při tom král Ludvík vždyž zemnitě uhlazenost a povrchní vážnost, a cenil přestupky proti ní výše nežli vsselité mravní poklesty. A domnělá tato vážnost tak jej ovládala, že také při smrti syna i matky své zúmyslně slzy potlačil, aby prý tím své hodnosti královské ničeho nezadal.

Dále pak škodil velice král zemi v ohledu hmotnému nemírnými výlohami a zbytečnými útratami, takže státní dluh při smrti jeho dle nassich peněz asi pět tisíc milionů zlatých obnášel. Ještě více však usškodil francouzskému národu v ohledu duchovním neustálým a krutým pronásledováním protestantů (hugenotů), až konečně zrušil r. 1685 edikt Nantešský: vůbec pak míchal se příliš do věcí církevních a světoněčných. Ten tím dá se vyložiti onen vzdorovitý směr písemnictví a filosofie francouzské v 18. století proti církvi Páně a křesťanství vůbec, k němuž počátek učinil francouzský profesor filosofie Bayle, když se pro víru svou protestantskou r. 1681 z Francie musel vystěhovati do Amsterodamu. Po něm nastoupil po čase spřízněncem jeho Voltaire, a náboženský převrat v zemi byl tím již založen.

Po smrti králově (r. 1715) převzal za nezletilého Ludvíka XV. prozatimní vládu jeho bratranec Filip měwoda z Orleanu, v zemi francouzské pro náboženskou a mravní spustlost svou vůbec nenáviděný. A wedle této rozpustilosti, jež vssedky meze slušnosti přesahovala, dopouštěl se vladař nejnespravedlivějších

útlíků proti třídám zámožnějším; jmění se bez ošlýchání zabavovalo, smlouvy ruské, papírové peníze střídaly, až konečně odvážlivý a podvodný Lav ze Štokska svými peněžnými pokusy ve Francii dosavadní dluh pěti miliard ještě o 1700 milionů rozmnožil a zemi tak na mizinu přivedl i v ohledu mravném a společenském. Dobře že mezimláda jen 6 let trvala.

Ludvík XV. nastoupil r. 1721 s šlechetnou chotí svou, dcerou po vypuzeném králi polském Stanislavu Lesčinském vládu, maje k ruce své mýtečného rádce kardinála Fleuryho po 17 let († r. 1743). Francie omládlá v každém ohledu. Ale tu najednou stal se neočekávaný obrat na dvore královském. Král zpronevěřiv se choti své zabředl nyní ještě do hanebnějších osidel než předchůdcové jeho; jim odemzdával příjmy statní, rozmnožuje neustále dluhy zemské, ano jim popustil také otěže vlády, čímž veřejná správa země přišla o vřecdu u lidu důvěru a podporu. V náhlé nemoci, kteráž jej v Metách zastihla, prošel na dolehání zvěděníka vřech u dwora přítomných za odpuštění daného pohoršení, odstranil dosavadní svou souložnici mévodkyni z Chateauroux (čti Šatorú), kterouž lid na cestě do Paříže hanou pronásledoval a přísahal na novou věrnost šlechetné své choti. Když o tom došla zpráva do Paříže, líbal lid radostí vítanému poslowi tonu koně i oděv, šlaveny radovánky a uzdravený král vítán byl do města s vítězoslávou newídanou. Bohužel vřas brzy navrátil se král do předešlé neřesti, zavolav nazpět zase ošemetnou záletnici, která chtěla se pomstiti na odpůrcích svých, ale nenadálá smrt jí to překožila. Nyní obdržela u krále vrch manželka královského nájemníka daní proti vůli

muže svého, pověstná markýza Pompadour, která neobmezeně ovládla všechny veřejné záležitosti, obřadomala úřady, odstraňovala své protivníky, přijímala a vydávala z posláden státních, řídíc se jenom dle svých libůstí, jakoby v zemi ani krále ani žádných radců jeho nebylo. Bojíc se o sebe, aby krále z toho života nikdo nevyrušil, zřídila mu „jelení park,“ aby tam dle moslemánského zvyku v haremů zabíjel důstojnost královskou i hodnost lidskou. Konečně zemřela osmdesátá tato osoba, jež se v Paříži ani veřejně okázati nesměla leda s vojenským průvodem, r. 1764 vyhlášením v 43. roce věku svého zanechavši přátelům svým miliony ze zadlužených a vyprázdňených posláden státních. Král neměl smyslu jen k zbyřalostem, královi i králová zemřeli brzy nato hořem utrpení. Po smrti choti své (r. 1769) poddal se 62letý král Ludvík úplně sprosté žensstině Dubarry, děláje jí službu v pravém slova smyslu, kdežto ona mu zase v náhradu po příkladu Pompadourové harem zadržila. Tu přetřapila jej po 53leté nečinnosti vládní po nestvorných ohavná nemoc, plná oteklin a hniloby, takže kusy těla z něho odpadávaly a že nebylo lze pučem u něho vydržeti. Skonal 10. května 1774, bez balsamování a slavného pohřbu odvezen byl při proklínání lidu k sv. Diviši a památka jeho udržela se jen v podfopané víře a mravnosti mezi všemi stavy a v úplné sleposti země francouzské.

§. 190. Poručníkování církve v Neapoli a ve Španělsku.

Zvláštní směr vynímal se z počátku minulého století na katolických dvorech v chování se k papeži a

k církevnímu záležitostem vůbec. Panovníci, toužící po neobmezené vládě v zemi, najednou stali se z ochránců církve jejími vladaři, a mnozí hodnostové církevní je v tom ještě podporovali. Při tom usílovali všelijakými cestami a prostředky dle svého náhledu a o své újmě přeměňovati a opravovati i takové věci v církvi, které zakládaly se dílem na ústavě církevní, dílem na smlouvách starodávných, a tudíž jen znenáhla se změnití daly a oboustranného urovnání vyžadovaly. Nejprvé vidíme to na dvoře španělském a neapolském.

1. Tanucci, dříve profesor v Pise, přišel r. 1734 k mladému králi Karlu III. za ministra práv do Neapole a navrhnul mu hned „nutné opravy v církvi.“ Především mělo vsíci zlato a stříbro, jehož prý není třeba k službám Božím, obráceno býti na ražení nových peněz a král měl míti právo při volbě nového papeže, aby nemilou sobě osobu z volby vyloučiti mohl. Uzavřena sice r. 1746 obapolná smlouva (konfordat s papežem), ale vláda jen ve svůj vlastní prospěch ji rozšiřovala. Tak obmezila počet svěcených kněží, zamedla k bullám papežským schválení královské („placet“ královské), zakázala nabývání nového majetku ze strany duchovenstva a zřizování nových koleji jezuitských.

A když r. 1759 odešel Karel na trůn španělský zanechal tu osmiletého syna Ferdinanda IV., stal se Tanucci ještě mocnějším. Poručim vychovateli královi, aby o vzdělání princův příliš se nestaral, nýbrž spíše zábrany mu popřal: prováděl Tanucci nyní tím směrem a škodlivěji své „opravy“ v katolické církvi.

Přijímů uprázdněných biskupství, jež se někdy třeba až po 10 letech obřazovala, užíváno tu světiským úče-

lům; kláštery ruské (v Sicilii 38) a statky jejich k státnímu jmění přewzaty. Desátek se zrušil jakož i všedky závěti (testamenty), jež ustanowovaly nadace za zemřelé; vůbec vyhlášeny byly chrámy, kláštery, bratřstva, semináře za neschopné k dědictví aneb k nějakému majetku. Manželství prohlášeno za pouhou smlouvu občanskou a všedky záležitosti dotyčné tedy odkázány světským úřadům. Všedko to konal o své újmě ministr za nezletilosti královny, an tento ani čísti neuměl.

A když král dosáhl věku dospělého (r. 1767), vládl Tanucci zase jenom sám dále. Nejprvé zrušen řád jezuitů, nato odňaty papeži, jehož Tanucci jenom „biskupem římským“ jmenoval, i knížectví Benewent a Ponteformo a zrušen dosavadní lenní poměr Neapolska k papeži. Když vsáhl Tanucci i proti královně (Karloušé princezně) vystupovati počal, musel odstoupiti po 43leté vládě v 82. roce věku svého.

2. Španělský nastoupil r. 1759 na trůn neapolský král Karel III., kterýž ponechal podobně jako syn jeho v Neapoli všedku vládu ministru svému hraběti Arandovi a pomocníku jeho hraběti Kampomanesovi, kteří všemožnými prostředky zawáděli nové církevní poměry v zemi. Totéž dělo se i za nástupce jeho Karla IV. (r. 1788), kde opět hrabě Blanka a don (pan) Godoi všedku moc v zemi si přisvojili a zejména proti církvi ji ošwědčovali. Zatím oba králové se po celý rof zcela jenom honbě oddávali i ve swáteč. wyjma pouze zelený čtvrtek a veliký pátek, nemajíce ani chuti ani smyslu k rodině své, tím méně k vládě. Všedko úřili jejich ministrů směřowalo k wymanění se od papežské stolice a k opanowání všedch církewních záležitostí v zemi,

v čemž i ostatní menší země katolické, jako Sardinie, Janov, Benátky, Toskana, Parma, Modena horlivě příklad Španělska následovaly.

§. 191. Filosofové čili encyklopedisté ve Francii.

Po nejšťvělejší době francouzského bohosloveckého písemnictví v 16. a 17. století, kdež škvěli se Pascal, Tournely, Simon, Calmet, Pagi, Tillmont, Natalis, Alexander, Fleury, Bourdaloue, Massillon, Bossuet, Fenelon a j., nastoupila v následujícím věku úplně neměrecká literatura v zemi.

V polovici 18. století začalo se již značně jemiti ve Francii ovoce anglických „svobodných myslitelů“, jakož i působení filosofie Descartesovy, jež obě i pochybování a zamítání víry Kristovy vedly. Sned Bayle († r. 1706) dokazoval, že bez náboženství může lidstvo dobře obstáti, a mrštemník jeho Baillet ve svém časopise a panteista Freret v témž duchu pokračovali. Vůbec souhlasili v tom mšiční, že víra s vědou nedá se spojit, křesťanská církev že jest pouze lidského původu a křesťanství tudíž dle rozumu lidského a časových potřeb změnitelné. Ale teprv encyklopedisté, jichž vůdcem byl Voltaire (či Voltér † r. 1788), podrobně hleděli provésti a uskutečniti tyto zásady. Uhtěli zrušiti nejen křesťanskou víru, kteráž prý jest jenom klamem a šalbou, ale každé náboženství vůbec; jelikož prý náboženství není nic jiného než vřymyslem kněží i sobeckým účelům. Manejvš prý obstáti může jakési rozumové náboženství, a to ještě si má každý člověk sám pro sebe utvořiti; jinak prý každé jiné náboženství jest pouhou pověrou a jednohlavé články jeho holými předsudky.

Proto spojil se Voltaire s několika muži stejného smýšlení, scházeli se s nimi v domě barona Faldého Holbacha v Paříži, aby se tu poradili o brzké a úplné vyhubení křesťanské víry, kterou prý 12 sprostých mužů zavedlo. Učení své nazývali filosofií, a hleděli ji rozšířiti v menších spisech i v 33imazkovém slovníku naučném (encyclopedie) od r. 1751—77, v němž hlavně užíváno wtipu, posměchu, přefrucování a zotouzení na zářez křesťanství. (*Ecraséz l'infame* — zničte to hanebné — náboženství křesťanské, to bylo jejich heslo). Hlavním polečníkem jeho byl Diderot, jsa duší celého spolku. Již r. 1746 vydal jeden spis (*Myšlenky filosofické*), kdež zastával neznabožství a přirozenou mravovedu zamítal, začož sněm spis ten fatová k spálení odsoudil. Ač sám proto na rok umězněn byl, nepřestal přece v divadelních kusích a zábavných spisech neustále brojiti proti víře v Boha a „záhubné morovině“ křesťanství, jak je nazýval. Třetí spolupracovník byl Dalemberť, jenž v listech svých Voltairovi, pruskému králi Bedřichovi II. a ruské císařovně Kateřině tytéž zářady hlášal a úvod k encyklopedii napsal, dokazuje, že věda musí býti bez Boha a víry. V témž duchu působil Roussseau (čti Rusó, † r. 1788), ač neužíval jejich ostrých zbraní, nýbrž vážného vědeckého rozboru; dokazoval hlavně, že prý křesťanství škodí státu, učic pokore a poddanosti; jak přirozené, rozumové, náboženství činí každé jiné zbytečným, zvláště an Boha poznati nelze a všechno nadpřirozené ve víře křesťanské vymyšleno jest, ostatně že musí každý národ své zvláštní náboženství míti, jako má své zvláštní zvyky a zákony. Vše nespomohlo, že jeden jeho spis spálen v Pa-

říši, an frálezští radomé (ministr Choiseul) a Maleherbes, jenž měl dozor nad knihami, a milenky (Pompadour) byli jeho příznivci a zastánci mocnými.

A poněvadž Paříž byla tehdaž wzorem ostatním městům francouzským a Francie zase ostatním zemím: tudíž rozšiřowala se rychle i tato newěra po Francii i po Evropě. Proto že w Paříži a we Francii někteří lidé w křesťanství newěřili, proto hleděli také w jiných zemích mnozí lidé wíry křesťanské se šprostiti, aby se zdálo, že we wzdělanosti své nezůstávají za wzorným Francouzskem! A za několik let rozšiřilo se toto nové učení z hlavního města po krajích, od šlechtě přišlo k měšťanům, od panů dostalo se i k službům. Newěře říkalo se „filosofie“, a proto takowými „filosofy“ mělo býti wsedco oblaženo w ministerstwu, w městské radě i we wojsku, a spisowatel každý musel býti „filosofem“, chtěl-li dojíti pomštnutí. Kdo držel se wíry, wštanen byl posměchu a potupě; tupiti wíru — bylo přímětkem wzdělanosti a zapřati Boha, dussi i mrawnost — nazýwalo se pokřofem. Bylo to prvním znamením blížící se rewoluce!

§. 192. Vypuzování ješuitů a jejich zrušení.

Počátek násilného wyhnání ješuitů z jednotlivých zemí učiněn byl w Portugalsku w polowici minulého století. Neobmezený wladař země ministr Pombal za časů slabého krále Josefa I. (r. 1750) postavil se w čelo onoho wšse zpomenutého poručníkowní státu nad církwí, a jelikož mocní w zemi ješuité zdáli se mu býti w tom na překážku, umínil si wšší mocí je odstraniti. Záminku nalezl w amerických osadách portugal-

stých. Roku 1750 odstoupily Španěly 7 okresů v Paraguai Portugalům, ale obywatelé nechťeli poddati se vládě nové a vyhnali zřizence její, z čehož nastala delší válka. Ješuité byli od Portugalské vlády podezříváni, že prý popouzejí lid proti ní, jelikož si zde hodlali sami zříditi stát vlastní. Ze při tom také žárlivost vlády nad rozsáhlým obchodem ješuitů s Amerikou a povstala z toho domněnka o ohromném jmění řádu působily: třeba odůvodňovati.

Než žádano jen o „opravu“ řádu a dosaženo toho, že vstufku papež Benedikt XIV. na měsíc před smrtí svou vydal rozkaz, aby (r. 1758) patriarcha Lisabonský kardinal Saldanha zcela po tichu prohlížel vřsedky domů ješuitů v Portugalřku a potřebné opravy řádu navrhnul. Tu učinil někdo v září téhož roku útok na život frálů, když se týž v noci domu navracoval; Pombal swalil podezření spoluúčastenství zločinu toho na ješuity, ač bez vřselikého důkazu; wedlé toho bylo pak něfoliř řlechticů, jako wémoda z Almeida zatknuto a po strassném trýznění odpraveno. Statky a folleje ješuitů zabaveny, miřsie jejich v Americe zruřseny, mnozí ješuité zatčeni, někteří z nich jako welezrádcomé k doživotnému žaláři odsouzeni a kněz Malagrida docela odpraven, ostatní pak naloženi beze vřseho majetku a i bez zářoby oděwu a prádla na lodě a odvezeni na břeh státu papežřského (r. 1759).

Brzy na to wystoupila proti ješuitům Francie. Parlament byl jejich odpůrcem hned z počátku, nyní přidali se k němu jeřstě encyklopediřtė a mocný jejich příznivec ministr Choiseul. Na wyzwání jeho a k ponuřnutí Pombalové a Pompadourové sepsal nejprvé proti

nim Mlembert malý spisek (Zničení jesuitů,) nazýwaje je „kanalii“. Ministr pak uchopil se následující vhodné záminky, když Lavalette, člen řádu jesuitského a generální superior misíí na Martinique, provozował belší leta velmi šwělý obchod, posílaje výrobky ostrowa do Evropy k zpeněžení. Avšak když po roce 1755 zase některé lodi jeho s velkým nákladem do Evropy pluly, byly od Angličanů (tehdaž proti Francii wálčících) uchwáceny, načež Angličané celého nákladu se zmocnili. Následkem toho nemohl Lavalette obchodním povinností dostáti a učinil obchodní úpadek. Brzy sice se Lavallettowi podařilo, 700.000 franků dluhů splatiti; avšak přece uchopila se té příležitosti vláda a odsoudila celý řád jesuitský ve Francii k tomu, aby Lavallettovy dluhy zaplatili. Když to jesuité učiniti nechtěli, usnesli se nepřátelé řádu na tom, je zničiti. Ač se jesuitů ujímali francouzští biskupové, obviňował je sněm z takových zločinů, že ani pohané w prvních stoletích takové neřešti křesťanům nepřičítali. Jesuitům se sice pražadné prominění nedokázalo, přece však usnesením parlamentu ze dne 6. srpna 1762 byli z Francouzsta úplně vypuzeni a 84 kolejí jesuitských zrušeno.

Nyní přišly na řadu jesuité ve Španělsku za ministra Arandy, ač král Karel III. byl jim nafloněn. Roku 1766 vypuklo powstání w Madridě, ovšem spíše proti vládě ministrowě, než proti nečinnému králi Karlu III., ale jesuité powstání to utlumili.

Na místo wděfu však ponížil newěrec Aranda této události, aby jesuity u krále w podezření nebezpečných pisklůw uwedl. Na začátku r. 1767 byli jesuité kolleje Madridské právě při wečeři shromážděni w refektáři, an

tu jakýſi cizinec ſluſſně oděný do ſoleje přišel a s rektorem mluвити žádal. Wydávaje ſe za občana z města Sewilly odowzdal rektoru Madridſkému balíček ſpiſů, řka, že je rektor ſoleje jeſuitſké ze Sewilly poſílá ſe žádostí, aby rektor Madridſký wſſe přečetl a ſwoje poznámky přičinil; on (cizinec) prý za několik dní zas přijde a ſpiſy s ſebou nazpět do Sewilly wezme. Sotwa cizinec odešel, ohlásil brzy na to wrátný, že komiſſari králowſtí s rektorem mluвити ſi přeji. Komiſſari wykázali ſe rozkazem králowſkým, jenž jim dával úplnou moc, aby weſſſery dopiſy a jiné liſtiny w ſolleji Madridſké zapečetili a do kanceláře miniſtra Arandy odowzdali. Za důwod uvedli komiſſari, že prý král i Aranda ſſou přeſwědčení o newině řadu; ale vláda Portugalſká prý ſi ſtěžuje, že jeſuité z Portugalſka wypuzení ſi dopiſují s jeſuity Španělskými a že odtud ſſpanělské vládě hrozí jakéſi nebezpečí. Komiſſari prohlédali wſſecky ſomnaty a zapečetili mnoho ſpiſů a liſtů, mimo jiné jim rektor nic zlého netuſſe též odowzdal onen balíček, jež cizinec před chwíli mu byl doručil. Rektor pſal do Sewilly, aby tu wěc ohlásil, ale neobdržel žádné odpowědi, bezpochyby proto, že dopiſ jeho byl zachycen a nedoſtal ſe ani do rukou rektora Sewillſkého. Brzy ſe objevil wýſledek. W balíčku onom nalezaly ſe podwvržené liſtiny, kteréž nepřátelé řadu ſami ſepsali, aby jich tu zničení jeſuitů použití mohli. Neboť již dne 2. dubna r. 1767 wyſſel dekrét králowſký o wypuzení řadu ze wſſech ſſpanělských zemí „z příčin prý důležitých,“ jež arci nikdy ſe neobjevily. Má ſe zato, že zíſtali odpůrcowé jeſuitů krále cuěmi podwvrženými liſtinami, dle nichž buď řad anebo některý člen jeho o manželském půwodu a tu-

blíž o zákonitém a právním následnictví králově na trůně pochyboval. Ještě v noci z 1. na 2. dubna naložení všichni jeſuité ve všech krajinách španělských (přes 6000) na lodi a dopraveny nejdříve ku papežskému státu; když pak jich tam přijmouti nemohli, na Korsiku, odkudž, když se dostal ostrov ten Francouzům, od ministra Choiseula násilně vyhnáni byli.

Na konec téhož roku v noci 3. listopadu 1767 obsadili úředníci s ozbrojeným mužstvem v Neapolské zemi všechny domy jeſuitské, a jednotlivé světnice, z nichž členové jenom šaty si měli vzíti. Nato odvezení jsou všichni k břehům do lodí, a sice tak úspěšně, že ještě před svítáním z hlavního města doprovázeli je vojáci na hranice státu papežského, ač dekret královský teprve ráno byl v Neapoli oblaſšen. Roku následujícího 1768 wypowieděl je bratr Karla III. vévoda Parmský Ferdinand ze své země k ponuſnutí ministra svého markýze Dillota, a konečně i velmistř Maltaňský, jakožto lenník neapolský, z ostrova řádu svého v dubnu 1768 jeſuity vypudil. Prozatím tedy zůstali ještě v Rakousích, v Rusích a v Prusku.

Papež Klement XIII. přimlouval se hned při prvním vyhánění jeſuitů z Portugalska za ně u vlády tamější; ale bez výsledku. Když pak potom byli vypuzeni z Francie, potvrdil je zúmyslně na novo (roku 1765). A když konečně i Parma je wypowieděla, prohlásil ten nález vlády za neplatný. Ale bourbonské dvory ujal se strýce svého v Parmě, prohláſšující záležitost tuto za společnou a umínily si donutiti papeže k odvolání. Proto obsadili Francouzové a Neapolitané některé majetky papežské ve svých zemích, ano chtěli Řím

vyhladoměním i povolení přiměti; z též příčiny se daly Benátky, Lombardie a Modena také do sporů s papežskou vládou.

Nato žádaly na papeži výslovně vssedky tři bourbonské dwory úplné zrušení řádu toho; než řdný Klement XIII. za čtvrt roku po tom zemřel (r. 1769) a františšlán Ganganelli s jmenem Klementa XIV. nastoupil, naleháno na něj neustále a vyhrožováno i odtržením se od Říma, až konečně vssel papežský list 21. čermence 1773 o církewním zrušení řádu jesuitšského. V Římě obsazeny byly kláštery a domy ozbrojenou mocí, a vssé zapečetěno, general pak Ricci a přednějšší členové odvedeni do andělského hradu. Tím zrušení jsou ovšem i pro Rakousko; ale Rusko a Prusko je přece za zvláštním svým prospěchem podrželo.

§. 193. Febronius a odpor biskupůw proti římské Stolicí.

V době poreformační zřídil papež ve Vídni roku 1581, v Kolíně nad Rýnem, v Mnichově a ve švýcarském Lucernu zvláštní vyslance své (nuncie papežské), aby zastávali církewní zájmy proti útočům reformace. Znenáhla vssáť přidělil jim papež rozličná práwa, t. p. aby udělovali dispense (prominutí) místo něho v tať zvaných rezervatních (zadržných) pádech t. p. mohli osvobožovati od různých církewních trestů, udělovali odpustky, dispense od postu i v přefážkách manželských, prohlížeti kláštery, kapitoly, kolleje; takéž mohli rozlužovati v trestních věcech a manželských sporech, také vssáť zasahovali nunciové často do práv biskupských o své ujmě, rozhodující o věcech, o nichž vlastně biskupům rozhodovati slušelo. Mimo to od 17. století pomstaly

tať zvané „*inviolabilis*,” jimiž uděloval papež na pět let biskupům moc zvláštní k vykonávání jistých práv, jež byli za starodávna biskupové sami vykonávali, t. p. dispensovati od 3. a 4. stupně příbuzenství k snatku manželskému atd.

Tato a podobná obmezování nesli těžce uštěří biskupové a v čelo jich postavil se r. 1763 světlý biskup Hontheim z Trevíru pod jménem Febronius ve spise latinském: „*De statu ecclesie et ordinis potestatis romane pontificis*,” v němž vyličil ústavu církve prvních 5 století, chtěje dle ní míti upraveny tehdejší poměry a rozličnou moc v církvi rozdělenou. Febronius měl za to, že všechna později získaná práva papežská pouhou náhodou nebo proti právu powstała; bylať tedy dle něho nynější pravomocnost papeže násilně uchvácená a tudíž podle způsobu galliánských svobod žádal také Febronius, aby moc papežská se obmezila a četná práva aby papež biskupům postoupil. Všude chtěl Febronius biskupy neodvislými učiniti od papeže, takže neměli již býti potvrzováni od papeže, nýbrž od metropolitů; takéž měla biskupům býti ponechána neobmezená moc zákonodárná a soudní, takže každá diecése dělala by pro sebe malou církev. Ač Febronius praví, že při spise svém má ten zvláštní účel, aby tím „*spojiti se mohli křesťané ve víře rozdělení*,” zvolil k takovému cíli prostředky nevhodné a nebezpečné, an pražádného nebral ohledu na znenáhly vznikající celou církevní ústavu, kteráž dle jeho přání by se uhní zcela musela zvrátiti a důstojnost papežská by byla stala se malomocným stínem té moci, kterou Kristus Petrovi udělil. Hontheim obžalován byv v Římě, poslal

tam k žádosti Trewirského arcibiskupa nějaké odvolání, čímž ale bohužel nebyl ještě spis jeho nešťodným učiněn, a to tím méně, an později Hontheim sám své odvolání opět zvracoval.

Náhledy Hontheimem pronesené našly brzy horlivých stoupenců. R. 1769 zadali arcibiskupové němečtí (z Mohuče, Kolína, Trewiru a Solnohradu) celou řadu stížností proti papeži i k císařskému dvoru Marie Terezie, toužíce také obnoviti ústavu starověké církve, bez ohledu na dějepisný vývoj její v celém středověku a na platnost církevního zákoníku i chtěli zříditi německou církev národní. Ale císařovna odřázala je se stížnostmi těmi přímo k papeži.

Zatím ujal vládu říše rakouské císař Josef II., kterých biskupům k dalšímu postupování na započaté dráze chuti dodával. Tuť se jmenovaní tři kurfirštští duchovní s arcibiskupem Solnohradským na tom usnuli, roku 1786 v lázních Emšu zahajiti zvláštní sjezd (kongres), kterémuž by každý jednoho plnomocníka poslal. Spolu navrhovali v 23 člancích nový řád správy církevní, aby biskupská sama práva proti obmezování se strany papeže obradili. Zejména podotýláno, aby se budoucně od papeže žádné výjimky z biskupské moci nestávaly a nikdo aby s pominutím biskupa do Říma se neobracel; spolu měli míti biskupové nyní opět rozsáhlá práva zákonodárná a dispensační jmenovitě v přelázkách manželských. Spolu měly dle těch článků zrušeny býti všeseky nunciatury; bully a breve (listy) papežské měly jen s tou výminkou zavazovati k poslušnosti, když by biskupové tyto listy papežské přijali a s nimi souhlasili.

Appelace čili odvolání proti výrokům biskupských

soudů neměly se zasílati do Říma; nýbrž žádáno, aby buď papež splnomocnil soudce v dohyčných diecesích aneb aby se zřídil soud provincialní, kterýž by v nejvyšší instanci rozhodoval. Mimo to arcibiskupové slibovali, že žádané opravy v lázni hned zamedou, jakmile bývalých práv svých zase nabudou. Dstatně dali arcibiskupové ti také hned skutkem na jemo, s jakou zpučností se hodlají zasádití o provedení svého úmyslu; nebo kdýž Pius VI. poslal v ten čas nového nuncia Vassu do Kolína, nepřijali ho více, a vyhývali i faráře, aby s nunciem do žádného wyjednávání nestupovali. Ale tu poznali teprv arcibiskupové, jak welice chybili, nepřibrawšše biskupů tu své poradě; nebo tito považovali wystupování arcibiskupům proti papeži za zcela neoprávněné a jen k tomu směřující, aby arcibiskupové odstranivšše wliw papežský, sami pak mohli podržené sobě biskupy libowolně utlačowati. Zejmena biskup Špýrský wyjádřil se naproti kurfirštwi Mohuckému jakožto svému metropolitowi, že to není wěc domolená wytisfnouti papeže z právomoci, kterou déle než 1000 let bez odporu wykonával. Kdýž pak Mohucký arcibiskup chtěl pána z Dalbertu ustanowiti za swětícího biskupa a proto jak o stwržení jeho tak i za příčinou obnovení fwintwenalí s prosbou do Říma se obrátil, tu poslal papež Pius VI. wšsem čtyrem arcibiskupům list, w němž prámo své k ustanowání nunciů a k udílení dispensí odůwodňowal (r. 1789), čímž celá záležitost utichla, jelikož také ostatní 3 arcibiskupové se papeži podrobili.

W témž čase zasazowal se o podobné záměry w církewní správě biskup Scipio Ricci w Pistoji, podporowán jsa od svého welfowéwody Leopolda Toskan-

ského. S svolal za tou příčinou diecesální synodu r. 1786 do sídla svého Vístoji, na kteréž duchovenstvo návrhy jeho o francouzských svobodách, o změně poměru dosavadního biskupa k papeži, o zmenšení přetáží manželských a řeholí, jakož také o proměně jiných církevních obyčejů schválilo. Ale druhý rok na to opřela se usnesením této synoda biskupská ve Florencii, lid povstal proti biskupovi Vístojiskému a papež zamrhl úchvaly tyto r. 1794 zvláštní bullou.

Šestě jednou chtěl se pokusiti arcibiskup Mohuďský Erthal o provedení některých časových oprav v církvi, a svolati za tou příčinou k r. 1792 synodu do Mohuče, předloživ duchovenstvu svému návrhy své k promyslení; ale smrt císařova a revoluce francouzská mu další jednání v té věci překazila.

§. 194. Císař Josef II. v Rakousích.

Zásady Febroniovny nalezaly v Rakousku u mnohých velice obliby a přecházely hned také do učebných kněh o církevním právu. Zvláště šířili se v Rakousku, když císař Josef II. po matce své Marii Terezii r. 1780 na trůn vstoupil. Vycházeje od toho přesvědčení, že prý církevní záležitosti (správa) nejsou nikterakž totožné s vírou, a že stát má svrchovanou moc o všech věcech v objem jeho sahajících rozhodovati: pronešl se zřejmě španělskému vyslanci Azariovi v Římě r. 1783, že nyní vhodná jest doba, aby země své zcela od papežské svrchovanosti osvobodil. Proto poručil, aby budoucně žádné předměty církevní se do Říma k rozhodnutí neposílaly, tudíž aby biskupové osfelité dispense v manželských přetážkách sami udělovali; takéž neměly listy

papežské bez zeměpanského svolení (placetu) v zemích jeho ani oblažňovaný býti aniž jáse právné platnosti míti.

Proto také zakázal císař wšeliké spojení klášterních rákouských s jich představenými w jiných zemích, zejména s generály řeholí w Římě sídlícími, a zrušil dosawádni wjmuti řeholníků od právomocnosti biskupské. Mimo to rozkázal, aby se po 12 let žádní nowicové do klášterů nepřijímali, načež zrušeny byly wšedky ty řády, které se nezanášely ani vyučováním mládeže, ani obsluhou nemocných, ani duchovní správou, nýbrž pouze rozjímaným životem a sebe samých zdokonalováním. Wübec pak zrušil četný počet klášterů, wřazow jednotliwým členům nějaké wýslužné, a ujaw se statků a jmění klášterního, zřídil z něho „náboženšou matici“, z níž nowá biskupstwi, fary, školy zakládány. W celém Rakousku zrušil takowých klášterů 721, z nichž 74 (a 17 kolleji jesuitských) w Čechách, 41 w Morawě, 70 w arcibiskupství Rakouském, 70 w Štýrsku a Krajině, 44 w Tyrolích, 15 w Pomorí atd. Mimo to pak lágal we wětších městech zawřiti mnohé chrámy a kaple, z nichž pak některé zbořeny, jiné zas k jiné potřebě prodány byly, tak w Praze 38 na počet. Wšedko veřejné vyučování wzala vláda do své spráwy, předpisujíc sama od uniwersit až do menkowitých škol učebné knihy, dle nichž učitelové přísně držeti je museli. Z té příčiny sjednoceny jsou také menkowské semináře biskupské w jedinkých obecných (generalních) w Praze, a chowancové jejich zawázáni byli nawštěwowati přednassky na wysokých školách. — Taktéž wydal r. 1783 císař nowý bohosluzebný řád se wšemi podrobnými ustanowenými; tu př. jakby kostely a oltáře w nich zařízeny, kolik swíceř má

při mši sv. hořeti a jasným způsobem služby Boží a jiné pobožnosti konány býti měly, aby vše zcela jednotvárně vyhlíželo. Z té příčiny zapovězeny byly poutě a procese, zamedena jen jedna slavnost posvěcení (církevní, o sv. Havle), zrušeny Boží hroby a odstraněny motivní tabule, reliquiáře a jiné ozdoby vzácné z kostelů. Podobně zrušena byla společnost bratrstva, v celku 123 a poručeno zříditi z nich „obecné bratrstvo činné lásky k bližnímu.“ Eliška nedal sobě přelázeť v provedení těchto novot ani arcibiskupem Vídeňským Migazzim ani samým papežem Piem VI., jenž právě proto cestu do Vídně vážil (r. 1782.) Pomocí ministra svého Kaunice císař natrhap odstraněval co mu přelázeť a nařizoval co se mu líbilo, byť bylo na úkor církve katolické. Jen v Nizozemsku přišlo to až k velkému povstání lidu, přece však císaře neumírnilo.

Veliký zmatek mezi katolíky způsobil v Čechách toleranční patent, evangelickým udělený r. 1781, dle něhož se jim povolovalo vystavěti chrám i školu, paťli aspoň 100 rodin neb 500 lidí v okolí bydlí. Tím nabývali evangelíci volnosti svobodného vyznávání a vyznávání svého náboženství; ti, kteří posud s vyznáním svým se strývali, nyní veřejně u úřadů se hlásili k protestantismu, odkudž jméno „zapsaní“ původ vzalo. Ale mnozí katolíci na věnování neporozuměly tomuto povolání císařovu, myslili, že jest to jeho rozkazem, aby se všichni dali na tuto novou — „císařskou“ t. j. evangelickou víru, a tudíž buď odporovali tomu nebo k nucené této (dle jejich domnění) změně své víry u úřadů se přihlašovali.

Velkou nespokojenost zbudila také mezi lidem naří-

žení císaře Josefa II. k tomu směřující, aby množstvím škol německých a německého řízení úředního všech národy slovanské znenáhla byly poněmčeny.

Snad nebyl císař Josef II. v srdci svým tak urputným protivníkem církve katolické, jak se dle mnohých nařízení od něho vydaných podobá; ale v tom velice pochybil, že náboženské zřízení na přefot ruské a libovolně měnil a sice dle návrhů dvořanů a několika necírkovně smýšlejících duchovních radů, ale bez porozumění a spoluúčinkování církevní vrchnosti. Říkat musíme, že se dal císař vésti klamnou tou zásadou, že kdokž je vůlra katolická panující v státu a on nejvyšším jejím ochrancem a strážcem: že jest i neobmezeným církevě ředitelem a povolauým opravcem a že tudíž vyhověti musí všeobecnému tehdejšímu mínění vládnoucích kruhů.

Zvláštnost soustavy, dle které se řídil Josef II., spočívala v tom, že nedala platiti samostatnému životu církevnímu, nýbrž považujíc církev za ústav státní, chtěla jím dosahovati účelů politických. Církevní úřady měly býti jakýmsi druhem „moralární vrchnosti,“ činnými spolupracovníky státní policie, kterouž vypěstovati poříkáno bylo tenkrát za jediný úkol státu. Avšak nebylo ústroji státního, v němž by na uskutečnění této soustavy tak hluboko a tak rozhodně sáhuto bylo v život církevní, jako v Rakousku. Hlava státu přivlastňovala si moc zákonodárnou o celém zevnějšku náboženského života, ano o všem, co prý v církvi „není božského, nýbrž jen lidského původu a ustanovení,“ aneb co státem za takové bylo poříkáno; vláda starala se, jak pravila, „o odstranění všech nepořádků, pokud se netýkají ani zásad víry, ani ducha, ani duše,“ zvláště

„o duchovní řázeň kněžstva a církevních řádů.“ vůbec rozhodovala „o všech předmětech, kteréž nejednají o věroučných a mniterných, jediné duse se týkajících věcech.“ Z těchto zásad vyplnula pak známá nařízení, jevící se nám jakožto známka této soustavy: smolení mládní k uveřejňování papežských nebo biskupských nařízení (placet), císařská agentura v Římě, generalní semináře, zákony amortizační, jimiž se obmezovalo nabývání majetku ze strany kněžstva světského i řeholního, Josefsinské upravení far, státní nařízení o liturgii a obřadnictví, („řády služeb Božích“), jakož i strany obsahu řázení, jak stát si to přeje (muselo se řázati o konfiskaci, o prospěšnosti očkování, proti podloudnictví atd.), užívání duchovních hodností k neščetným účelům veřejné správy. Rozumí se samo sebou, že taký státní moc tak daleko zasahovala, na konec též ony náboženské obory, jimž dle jména volnost ponechána, především nauka církevní, pod státní vliv dostati se musily, kde všude rozdělování budoucích duchovních (kleriků) se dělo dle nařízení státní moci, kde latechismy upraveny a vydávány byly od státu, kde nejpřísnější dozor (censura) i pro všechny duchovní (náboženské) spisy platil: tam přirozeně státní vliv nutně mnil až do nejvnitrujších oborů náboženského života. Tak tenkrát vyucováno též na všech bohosloveckých fakultách Matouska Žebroňasmu (Mautenstrauch, Nieger, Eysel a j.), a nezřídka vidíme, která státní moc rozhoduje, co jest „wira,“ a co „pomera,“ co s „pravým náboženstvím křesťanským,“ s „čistým učením ewangelia“ se srownává či nesrownává.

Ostatně při veškerém tom proti církvi promovaném násilí rádi připouštíme, že císař Josef II. ne-

pomýšlel na úplné zničení náboženství katolického, a že si nikterak nepřál, aby jeho poddaní v čiré neměře byli vychováni. To aspoň zdá se vysvětlati z následujících slov císařského dekretu, kterýž brzy po vydání tolerančního patentu byl uveřejněn:

„Pronešený jsou smělé výroky: jakoby jeho Veličenstvu nejen lhostejno bylo, ku kterému, buď panujícímu katolickému neb k jinému trpenému náboženství jeho poddaní se přihlásí, ano že by do konce odpadnutí od náboženství katolického Jeho Veličenstvu milé bylo; dále: jakoby ti, kdož odpadnou, tím rozličných předností a časných úspěchů účastnými se stali; konečně: jakoby pouhé prohlášení, že někdo katolíkem býti nechce, již stačilo a potřeba nebylo, k některému trpenému náboženství výslovně se přihlásiti. Dznámení takovýchto nejvyšš nemotorných lží nemohlo Jeho Veličenstvo leč s nejspřavedlivější nemolí u vědomost vzíti. Sako Jeho Veličenstvu bez jakéhokoliv změny nejdražší povinnosti a nejvážnější starosti ostává, aby samospasné katolické náboženství se zachovalo, šířovalo a rozšiřovalo, což arci toliko vyučováním a pravým přesvědčením nejjistěji dosíci lze: tak bude Jeho vládařské přání vždyž zajisté k tomu směřovati, aby bez výnimky jeho poddaní téhož sw. náboženství, jehož zvelebení Jeho Veličenstvu tak milice na srdci leží, z dobrovolného přesvědčení se přidržovali, a na této nejjistější cestě o své spasení pečovali. Avšak Jeho Veličenstvo vzdáleno jest toho, aby se pro žádoucí tento souhlas kdy jakého nucení užívalo, aneb jakýchkoliv prostředků mimo užitečné poučení a lafkané cvičení a dobrý příklad vynakládalo.“

§. 195. Nacionalizmns (roznmóřství) w Němečn.

W druhé polowici 18. století počala se i w Němcích walně rozššířowati newěra, jež rozumem swým (odtud jmeno racionalismu z latinského ratio, rozum = rozumářství) wíru Kristowu ze světa odstraniti hleděla. Hlavní příčiny k tomu zawdaly spisy anglických swobodných myslitelů, k nimž brzy přidružily se spisy encyklopedistů francouzských, zwláště tdyž newěrce tyto slowem i písmem král pruský Bedřich II., horlivý přítel Voltaireůw, wssemožně podporowal. W tom čase wywijela se w Němcích rychlým krokem zwlastní filosofie, jejíž wzdělawatelé, zejména Kant, Šakobi, Šichte a stoupenci jejich, znenáhla nejen podkopali wážnost písma swatého a křesťanskou wíru, ale postavili se již proti každému zjemenému náboženství. K tomu ještě r. 1776 založil profesor Weishaupt w Ingolštadtě i zwlastní řád „illuminatů“ (oswícenců), jenž brojil proti každé wíře, wynášeje jen rozum w protináboženském jeho působení.

Wedlé nich pak němečtí protestantští bohoslovci a spisovatelé, básníci a učenci vůbec v tomto směru svými spisy působili. Tak od r. 1774 uveřejňoval Lessing (+ 1781) „Nejmarový Wolfenbüttelské zlomky,“ jež upíraly historický původ a věrohodnost písem svatých, Krista Pána s apoštoly prohlásily za pouhou politickónáboženskou stranu a na místo každého zjevení, jež prý se nedá dokázat, kladly rozumové náboženství. Podobně kladl Lessing ve svém oblíbeném divadelním kusu „Nathan moudrý“ na rovný stupeň všechny víry (židovskou, křesťanskou a muhame-

danstou), an prý jsou stejně pravé nebo chybné. V témž směru psal luteranský profesor Semler (r. 1725 až 1791) v Halle ve svých protikřesťanských výkladech písma svatého a dějepisných knihách, a Nikolai ve své „Německé knihovně“ od r. 1768 posuzoval různé náboženské knihy s podobného rozumového jen stanoviska, rozšiřuje tak valně newěru. A když přišla německá literatura do květu, tu právě wýtečníci (klasifikové) její drželi se wesměš tohoto strannického rozumářského a newěreckého směru. Lessing, Wieland, Haller, Kleist, Bürger Göthe, Voss, Schiller, Mathisson, Hagedorn a j. nepsali zajisté v křesťanském duchu, a co tito snad opomenuli, to Spiesšow, Kramerow, Klaurenow, Kotzebuow spisy a j. v zvýšené míře doplňovali.

Talovými spisy rozšiřowala se úplná newěra mezi weskterý wrstwy čtenářstwa německého, od nejhlubšího mudrce a důkladného bohoslowce až po zábavného wýprawowatele a básnického wersšowce, a na místo zjemené wiry nastupowalo rozumářské zapírání wšeho, co přirozenost a rozum lidský přesahowalo.

§. 196. Revoluce francouzská.

Nejmětší přewrat v církwi 18. století způsobilá ve Francii revoluce. kterouž dříve předcházela owšem weliká spustlost mrawů, jež ode dwora vycházejíc mezi weskteren lid se rozšířila. Spolu s ní rozmáhala se náboženská netečnost a newěra v míře neobyčejné, wštěpowaná od filosofů a spisowatelů a podporovaná od ministrů a parlamentů. Při tom bylo obywatelstwo stí-

ženo všeobecným nedostatkem peněz a nešetrnými bludy a hlad doháňel pracující třídu k nějakému výbuchu.

U ústavního shromáždění tří stavů národu (panstva, kněžstva a měšťanstva) r. 1789 se duchovenstvo samo od sebe odřeklo všech poplatků státních a dávek desátkových a k návrhu arcibiskupa Pařížského nabídl i veškeré nepotřebné nádoby chrámové z dražšího kovu na výpomoc státu. Takéž byly k návrhu biskupa Talleyranda z Autunu všechny duchovenské statky od státu převzaty (v ceně asi 200 milionů zl.) t. j. konfiskovány a brzo potom i všechny kláštery zrušeny (r. 1790.)

Na to počali vyjednávat „nouhou ústavu kněžstva“ (Civillní konstituci). Počet biskupství zmenšili ze 136 na počet okresů (83 departementů), a mimo biskupy, faráře a kaplany zrušeny jsou všechny jiné hodnosti církevní, jako kanovníci, opatství, převorství a j. Ustanoveno, aby příští biskupové i faráři v okresních schůzích byli jmenováni od voličů, mezi nimiž nejen katolíci, ale také kalvinisté a židé se nacházeli. Stvoření papežského neměli biskupové žádati, nýbrž měli stvoření býti pouze od svého metropolitě.

A na tuto ústavu měli přísahati všichni duchovní pod ztrátou svého úřadu r. 1791. Mezi všemi 136 biskupy francouzskými našli se jenom čtyři, kteří přísahu tu složili. Mezi 300 kněžími, kteří se při národním shromáždění nacházeli, našlo se jich sotva 80, kteří přísahali, a v celku 50 tisíc duchovních tu přísahu odmítlo (refractaires). Z těch, kteří seděli v národním shromáždění a přísahu tu složili, povýšeno hned 20 kněží na biskupy.

Ale papež prohlásil i ústavu i toto jmenování za neplatné, načež mnozí kněží odmolali.

Shned v den přísahy (4. ledna 1791) křičel rozdrážděný lid: Na lucerny pověste ty, kteří nebudou chtít přísahati. Ale mlada uchránila jich ještě. Teprve později bylo uzavřeno, nejprvé vzítí kněžím služné, nato byli zatýkáni, do Paříže vození a konečně vražděni. Po příkladu Marseillských, kteří vsedli své kněžstvo nbili, vrazili rozšapaní vrahowé v čele s Maillardem dne 2. září 1792 na zajatých 180 kněží v kláštere Carmelitanském v Paříži, vrhnouce se nejprvé na 87letého arcibiskupa Arleského a meči jej rozsekali; na to stíhali v zahradě ostatní, křičíce: „Přísahej, nebo zhyneš.“ Mimo 34, kteří za tmů přece se uchránili, dofrmaceli tu vsični. Ostatně nespokojili se s pouhým zabitím, nýbrž týrali je také, vyhazujice je z oken na nastavené píky, vláčeli je v blátě a utloukali je též poleny. A ubíječům těmto vyplácena byla řádně každodenní mzda za tuto krvavou práci po 24 francích (10 zl. r. č.) V Paříži touto násilnou smrti zhybnulo za týden půl pátá sta kněží, kteří tam se vsedch stran svážení byli, majíce odtud do nezdramé Slavany dopraveni býti do vyhnanství. Podobné rozkazy vslyš pať z hlavního města po celé zemi, odkudž vsať kněžstvo mohlo přece spíše zachrániti se útěkem ze země. Tímto způsobem vsťehovalo se jich skorem do vsedch ewropských zemí veliké nnožství, zejména do Anglie (8000), Hollandy, Německa, Švýcarska, Španěl a Italie.

Vssať nasledujícího roku (r. 1793) byli gillotinou vražděni již kněží bez rozdílu jakož i jeptišky l. př. vsedchy z opatství Montmartre a r. 1794 osmnáct far-

melitel z Compiègne. Výjemy některé byly tak dojemné jako v dobách mučednických za prvních století církve; a slavný Guizot (protestant) dobře napsal: „Církev, která za čtvrtstoletí tolik zbožných mučeníků na popraviště a tolik swatých kněží i oltaři došla: nebyla zajiště nasrž zkažena neb dofonce spustlá.“

Ač ústřední sbor vzdychy osvědčoval, že chová úctu i náboženství vůbec a zejména i církví katolické: nicméně nebyli všichni členové jeho téhož přesvědčení, jak se zřejmě dočázalo v pozdějším zákonodárném sboru (roku 1791—92) a v národním konventě (roku 1792—1795). Neboť shromáždění to hned v září 1792 odstranilo vládu královskou, prohlásivši republiku, načež dne 21. ledna 1793 král francouzský Ludvík XVI. šel jest gillotinou. Poslední slova jeho byla: „Děpoušťím původcům smrti mé a prosím Boha, aby krev, kterou nyní proléváte, nikdy na Francii nepřišla.“ Ten konečně octla se všedla moc v rukou nepřestávající lůzy, jež s ukrutností spojovala zuřivost, neznajíc ani míry ani mezí. Krvežízniví ukrutníci Robespierre, Marat a Danton byli brzy tajnými brzy zjevnými původci těch ohavností, jichž svědkem se stala tehdejší nešťastná Francie.

Začátek byl učiněn v Lyoně, kdež sestoupil se sbor nejzvrhlejších lidí obojího pohlaví v klub Jakobínský, požádající podpory a ochrany od národního konventu. Náčelník jejich Chalier vyhýval se i potření všech tyránů t. j. dle jeho výkladu, šlechtu, kněžstva a zámožných lidí vůbec. Za tyрана duše byl mu také Kristus, proč roztrhal veřejně jeho obraz a šlapal po zemi na rozbázené kusy obrazu v zuřivosti své. A když Lyonští

Chaliera odpravili: poručil konvent Pařížský, aby zatknuti byli všickni protivníci revoluce a město samo aby z kořene bylo zničeno. Vykonavatelé tohoto rozkazu učinili odpravenému Chalierovi veřejnou poctu, sochu jeho s vítězoslávou nesouce po městě; při tom ctitelé jeho mávali v povětří posvátnými nádobami z kostela vzatými, vedouce osla v biskupské šaty oděného, jenž za sebou vo zemi táhl kříž a bibli, na ocase přivázanou. Dossedše do kostela postavili sochu Chalierovu na oltář, a kleknouce před ní přísahali mu pomstu; na to vhozen kříž s bibli do ohně, sv. hostie sšlapány nohama a z kalicha posvátného podáváno píti oslowi. Nato zavedeni zvláštní zřízenci s úředni mocí, aby řídili plenění a odpravování; drancování dělo se s úsměšným užíváním textů biblických, lidé pať odpravování kartáči v houslech třeba 60 najednou (v celku asi 1600) ano celé ulice prachem do povětří vyhazovány „Dobře jestě“, tak rouhal se jeden ze zlotřilých těch lidí (Collet), „že Bůh je newiditelný, nebo kdybych jej někde užtel, prohlásil bych jej dozajista hned také za smrti propadlého.“

V Paříži zaváděli zatím nový kalendář republikánský, odstranivše z dosavadního osvědčený křesťanské svátky a nenechavše ani neděle. Dle nařízení konventu neměla se počítati leta více od narození Kristova, uhybž nový letopočet začal prvním dnem prvního měsíce prvního roku republiky, t. j. kdy ona byla prohlášena, totiž 22. zářím 1792. Stará jmena měsíců byla změněna a dle počasí roků, do nichž padaly, pojmenována n. p. „brumaire“ (čti: brimér, t. j. mlhový měsíc), „frimaire“ (frimér, mrazivý); „pluviose“ (plimíjós, deštný); „floréal“ (fvětnatý), „thermidor“ (teplý);

„fructidor“ (owocný). Místo neběle ustanowen teprw každý desátý den (dekade) za den odpočinku, a jmena dnů w týdnu se takéž přeměnila a nazwání jsou dnové prostě: „primidi“ (první den), „duodi“ (druhý den), „tridi“ (třetí den), atd., „décadi“ (desátý den). Ule počítání toho zanášeny byly i narození a úmrtí lidí do zápisů úředních, čímž nemalé zmatky učiněny, an kalendář ten 12 let se udržel. Ještě horší následky to způsobilo, když arcibiskup Pařížský Gobel s kanovníky swými předstoupil před konwent s čerwenou noční čepičkou na hlavě, a s biskupskou mitrou, křížem a prstenem w ruce, ohlašuje, že neuznává wíry křesťanské, nýbrž jen náboženství swobody, načež oděw kněžský i s odznaky biskupskými do ohně hodil.*). Na to podal někdo jiný (Gloc) swé dílo o prawdivosti muhamedánské wíry či vlastně, že každé zjemené náboženství jest lživé a že nestává jiného Boha mimo rozum lidský.

Konwent přijal i wyznání Gobloma i knihu Klokowu s radostí. Zwonu beztoho se přelévaly už na děla a z drahocenných nádob chrámových razily se peníze; nyní tedy sáhnuto ještě ku kalichům a kaditelní-
cím; z misálů dělaly se patrony k střelení, zakřesťie se loupily, drahé látky z oděwů bohušlužebných prodávány; oltáře se ůročily a ostatky swatých zapalowaly w kostelích na hromadě, okolo níž se tancowalo; ano ani hrobů nešetřeno. A jaké to rouhamé řeči tropy byly od lidu s těmi poswátnými předměty ještě dríme, než se odwedly konwentu! Do kalichů naléwali pálenky, na pa-

*) Gobel skončil 13. dubna 1794 pod gilotinou, pln upřímné laskavosti nad spáchaným odpadlictwím.

tenách noseny k tomu k zafousnutí slanečky, luza ob-
 lékla šaty bohoslužebné, jezdila na oslích po městě, u fo-
 řalen dávala si do kalichů nalévati; vedle sebe pať
 vedla celý průvod oslů s omázanými kříži a nádobami
 z kostelů. A když v takovém průvodu přišli do kon-
 ventu, dali se tu do tance i s jednotlivými členy re-
 publikánské rady, načež zvláštní deputace přinesla 10. li-
 stop. 1793 lehčlou ženskčinu od divadla jmenem
 Kandeillu, v modrém plášti, s červenou čepičkou, du-
 bowím oměncenou do rady, posadili ji vedle předsedy
 a promázeli ji v průvodu hudebními pať do kathedra-
 ního kostela (Notre Dame), kdež ji posadili na
 hlavní oltář ještě tu zanechaný a zpívána před ní
 píseň k oslavě svobody. V kostele sm. Gustacha byl při-
 strojen stůl s masitými jídly a lihovitými nápoji, a ně-
 jaká ženskčina postavena také zde na oltář; všichni
 ctitelé nové té bohyně, ani děti nevylmajíc, brali sobě
 pořmu a nápoje až do opilsti, vojáci pať kouřice po-
 dávali také „bohyni rozumu“ sklenku k pití nebo něco
 k zafousnutí. A tak rozšiřovala se tato nesmyslná a
 rouhamá nová „bohoslužba“ z Paříže i po venkow-
 ských městech. Zamrhnuvše ostatky swatých, ctili rouha-
 čové tyto ostatky původcům newěry a mužům revoluce,
 n. př. tabatěrku a wlasenku racionalisty Roussseau, meč
 ufrutníka Mirabeau, kožík newěrce Voltaira.

S samému Dantowi a Robespierreowi, hlavním
 to podněcowatelům revoluce a newěry, hnusily se tyto
 hrůzné výjemy. Proto postaral se Robespierre o to,
 aby přestalo takové zbožňování člověka a zamedena byla
 opět úcta nějaké „vyšší bytosti.“ S rozkázal v kon-
 ventu výbor pro veřejnou bezpečnost, aby se měřilo

to jsoucnost Boha, to jest nějaké „nejvyšší bytosti," a že jest duse nesmrtelná. Nato zařídil Robespierre po Paříži slavnostní průvod 8. července 1794, jež sám vedl. oblečen jsa v modrém fraku, v krátkých černých hedbávných spodkách, s květicí květin a pšeničných klasů v ruce a řečnil při tom proti „nepravosti". Spolu poručeno směřovati k úctě tohoto „boha" každých desátý den, pojmenovaný dle některých ctností a jiných pojmů, jež v roce po sobě takto následovaly: 1. smátek nejvyšší bytosti a přírody; 2. lidského pokolení; 3. francouzského lidu; 4. dobrodinců člověčenstva; 5. svobody a rovnosti; 6. mučeníků za svobodu; 7. republiky; 8. svobody světa; 9. lásky k vlasti; 10. nenávisti ukrutníků a zrádců; 11. pravdy; 12. spravedlnosti; 13. stýdlivosti; 14. slávy a nesmrtelnosti; 15. přátelství; 16. střídmosti; 17. rektorství; 18. věrnosti; 19. nezisknosti; 20. sebezapření; 21. lásky; 22. manželské věrnosti; 23. synovské lásky; 24. dětinství; 25. jinošství; 26. kmetství; 27. neštěstí; 28. rolnictví; 29. průmyslu; 30. našich předků; 31. potomstva a blaženosti.

Zatím však dal Robespierre odprawiti Dantona, načež i sám odpraven byl. Po smrti jeho řekl vyslanec Lecointre veřejně v konventu tato vážná slova: „Národ bez náboženství, bez chrámu, bez veřejné bohoslužby, musí na konec býti národem bez vlasti a bez mravů, jenž sám sobě chystá porobu. Potupa náboženství podvrátila říši a to bude osudem každého národa, jehožto zákonodárství nebude spočívat na nezměnitelném základě mravnosti a náboženství." Ve vládu nyní trochu přízlivější nastoupilo tak zvané direktorium roku 1796, jež opanovalo luzu, zamádělo jakous takous víru

a katolického náboženství aspoň nepronásledovalo. Brzo potom vystoupil Napoleon Bonaparte, odstranil direktorium r. 1799 a učinil se konšulem, načež církví a víře aspoň poněkud se uvolnilo. Církvi Kristova v 18. století prošla ohněm tuhé zkoušky, zachovávalsi většně neporúsenou víru Páně i uprostřed různých těchto bojů, jež arcí přispěly také k očistění jejímu a opatřily ji silou novou k dalšímu jejímu ve světe působení.

VII.

Přehled v církví v 19. století.

§. 197. Napoleon ve sporu s papeži Piem VI. a Piem VII.

Když byla v Horní Itálii zřízena republika, obsadil papež Pius VI. hranice své země, ale Napoleon přinutil jej k uzavření míru, v němž papež Napoleonovi kus své země odstoupiti a 21 milionů frantů útrat zaplatiti byl přinucen (r. 1796). A když nechtěl Pius VI. odvolati dekrety proti Francii a civilní konstituci kněžstva vydané, odňal mu Napoleon r. 1797 kraje Bolognu, Ferraru a Romagnu, uloživ mu pokutu 30 milionů a vybral sobě ze sbírek papežských šroťné rukopisy a vzácná díla umělecká. Nato poslal do Říma Josefa Bonaparte za vyslance, aby pro republiku v Římě pracoval. A když při vypuklém povstání francouzský general Dufot byl zavražden, obsazen jest celý papežský stát a v Římě provolána republika (r. 1798). Ale Pius VI., osmdesátiletý fmet nechtěl odřici se vlády,

pročež zajat a nejprvé odvezen do horní Itálie, zejména do Sienny a Florence, později do Valence ve Francii, kdež také skončil 29. srpna 1799. Skromná pozůstalost papežova prohlášena za „majetek národa francouzského“ a ve prospěch státní pokladny prodána.

Myšlilo se, že nyní nebude více žádného papeže, an kardinálové byli rozprášeni nebo zajati a papežský stát zničen; ale ve vlastních Benátkách sešlo se přece 35 kardinálů, svolali se 14. března 1800 kardinála biskupa Smolského Chiaramonti z řádu sv. Benedikta za papeže s jmenem Pia VII., který také brzy do Benátek zavítal. Tu uzavřel s Napoleonem smlouvu či konfordinát r. 1801, jež přiznávala církvi opět veřejné uznání státu a nová biskupství (60) místo starých zaváděla. Arcibiskup Napoleon hned s konfordinátem tímto uveřejnil tak zvané organické články r. 1802, o nichž se s papežem neporadil a jež stavěly církev do svého poručnictví státního; nicméně byly v tehdejších okolnostech již i tyto nemolné poměry u přirovnání s přemoženou revolucí velkým prospěchem. Když se Napoleon r. 1804 stal císařem francouzským, nadál se, že papežské pomazání při korunovací zvýší lesk slávy jeho, proto pozval Pia VII. do Paříže a byl od něho pomazán; korunu však Napoleon sobě i manželce své sám na hlavu postavil. Ale neobyčejná úcta, kterou lid papeži vzdával, přivedla císaře do nesnázi; vyhledával tedy záminku, aby i papeže sobě mohl podrobiti.

Napoleon žádal, aby papež vssedky poddané oněch států, s nimiž Napoleon vedl válku, ze své země vypověděl a přistavil své zejména anglickému loďstvu uzavřel. A když mu papež nechtěl býti po vůli, žádal

obsaditi přístav w Ankoně, dohládaje, že papež jest k obraně jeho nedostatečným; nato obsazen i sám Řím a konečně ohlášeno připojení státu papežského k státu francouzskému, papeži vysazen roční důchod a Řím prohlášen za císařské a svobodné město (r. 1809) Pius protestoval proti násilnému, bezdůvodnému odnětí země a vyloučil Napoleona z církve, čemuž se vssal císař w naduté pýšce své jen posmíval. Konečně na úsvitě 6. července 1809 zmocnili se francouzští vojáci sekerami vrat papežského Kwirinalu, a gen'ral wstoupiv do pokoje Piowa, wzhýwal jej k odřeknutí se wladhy w Římě i w zemi. A když to papež důrazně odmítl, zajat jest z rozkazu Napoleona, posazen do zavřeného vozu s kardinalem Paccou beze wší zásobhy peněz a oděwu a nejdřív přes Florencii a Turin dopraven do francouzského města Grenoble, odtud pak zase nazpět do italského města Samony, kdež mnoho nedostatku zažoussel. Ale ani w zajetí tomto nepozbhl Pius VII. hrdinné své wytrwalosti, a zdráhal se potvrditi biskupy, jež byl Napoleon o své ujmě jmenowal; pročez sezwal si Napoleon ke 100 biskupů na poradu do Paříže, ustanowiv svého strýce, kardinála Fede za předsedu (r. 1811) Ale sněmowání to k žádoucímú cíli newedlo a porada se brzy s nepořizenou rozessla.

W zuřivosti své pokročil Napoleon tak daleko, že kardinálům, kteří mu právě whod nebyli, zakázal nositi purpurowé rouchy, a museli tedy w černém obleku choditi!

W čerwnu r. 1812 Pius VII. na rozkaz císařům odwežen do francouzského města Fontainebleau (čti: Fontenebló); když pak se Napoleon po neschastné své wýpravě Ruské zase do Francie nawrátil, dal se sám osobně s papežem do wyjednávání. Dba se smluvili 25. ledna

r. 1813 o jedenácti základních (preliminárních) článkách, jimiž se vlastně papež vzdal státu církevního. Pius VII. vyhradil sobě, aby články ty potud uveřejněny nebyly, pokud on s kardinály o nich se neuradí. Nicméně Napoleon bez meškání články ty za státní zákon prohlásil pod názvem konfédátu Fontainebleau-ského r. 1813. Pius VII. ale brzy se přesvědčil, že by takovouto smlouvou církev byl velmi uštkodil a proto k doléhání kardinálů už 24. března roku 1813 slavně odmítl smlouvu tu jakožto církevním právům odpornou. Když pak stála spojena vojísa (rakouské, ruské, pruské) už na hranicích francouzských: tu konečně propuštěn jest papež ze zajetí a s milou slávou wjel do Říma 24. května r. 1814, téhož roku ještě obnovil řád jezuitský a následujícího roku obdržel stát svůj nazpět.

§. 198. Uvolnění katolíků v Anglii (r. 1829).

Roku 1689 vyšla tak zvaná „toleranční akta“ v Anglii, t. j. listina o pouhém trpění katolíků v zemi, kdežto všichni ostatní vyznavači právo svobodného vykonávání víry své obdrželi. Dle zákonů z r. 1700 měl každý kněz, jenž úkonů bohoslužebných konal, doživotně umězněn býti, za to však přestoupí k anglické víře kněží dostávali roční podporu; katolíci nesměli statky své kupovati, aniž do sněmu nebo k úřadům připuštění býti. Školy katolické se nedovolovaly a děti katolické byly vyloučeny z dědictví, pokud nesložily přísahu proti víře své znející.

Ještě ostřejší byly však tyto zákony v Irsku, kdež ubozí šchudlí katolíci byli nuceni platiti každoročně

5 milionů liber šterlinků jakožto desátek duchovním anglickým (protestantským). Teprve r. 1778, když se irský sněm sprosil poručnictví anglického parlamentu, zrušeny byly všechny tyto obmezující zákazy pro katolíky, a domoleno jim, aby svobodně mohli (v kaplích) služby Boží a obřady své náboženské konati, a spolu zrušeny všechny tresty proti kněžím; takéž měli právo nyní statky od jiného kupovati nebo dědit a je zase jinému odkazovati; podobně mohli býti nejen poručníky a učiteli jiných, ale i právními zástupci a poslanci do sněmu.

Uvolněn r. 1801 spojen jest irský parlament s anglickým a slíbeno při tom dáti také práva Irčanům jako Angličanům. Tu tedy žádali katolíci za právo, aby též moleni býti mohli do sněmu a měli přístup ku všem veřejným úřadům; kdykoliv však přišel podobný návrh na denní pořádek v novém rozšířeném parlamentě anglickém, vždy byl zamítnut, a předstíráno, že katolíci, jsouce pod mimozemskou duchovní mocností (papežem), nejsou spolehliví a věrni poddaní angličtí.

Roku 1810 zřízen byl za tím účelem zvláštní spolek katolický, jenž měl se pouze zabýвати o vyhození úplné rovnoprávnosti katolíkům irským. U skutku byla činnost jeho tiskem, schůzemi, žádostmi, osvědčováním veliká; ovládl všim katolickým obyvatelstwem v Irsku a každý probudilý katolík přihlásil se k němu za člena. Zakladatelem spolku byl vedlé výmluvného Shuela Daniel O'Connell (čti O'Conel), horlivý katolík, proslulý řečník a neohrožený advokát irský, jenž všemi silami zasadil se o rovnoprávnost katolíků s protestanty ve své vlasti, zvolen byl i do sněmu anglického a později za purkmistra v Dublině. V čin-

nosti své svědčí nejlépe D'Connell sám r. 1842 v jednom spisu dokládaje: „Po více než 20 let před emancipací složeno bylo na mne břímě věci, o kterou jsme se zasazovali. Já měl sháněti schůze, připravovati usnesení, opatřovati odpovědi na dopisy, vyšetřovati věci každého, dočeliv sobě stěžoval do nějakého ublížení, měl jsem burcovati ospalce, rozechřívati mlažné, frotiti prudé a rozpálené, vyhýbati se mělcinám i úskalím zákona, míti je na pozorů před rozmáhající se zradou, a neustále odrážeti nebezpečné útoky mocných a četných nepřátel věci. V té době a po více než 20 let nebylo dne, abych nebyl jednu neb 2 hodiny někdy i mnohem více neměnoval pracovní za věc katolickou, nepřijímaje a nedávaje si nabízetí odměny jakéž ani za osobní výlohy, které jsem učinil ve prospěch agitace.“ Nebylo ovšem tak těžko, získati v té věci 7millionový lid, kde se jednalo o jeho osvobození, ale těžší věcí bylo, pobouřené myšli jejich udržeti na uzdě, aby se násilných přechmatů nedopustili. Uledbaje na všecky překážky, jež stokrát jej překonávaly, opět povstal vždy D'Connell k novému činu, až konečně přičiněním a vlnitostí ministra Peela dne 13. dubna 1829 prohlášena emancipace (osvobození) či rovnoprávnost katolíků irských, t. j. že mohli býti voleni do parlamentu a státní úřady zastávati, an jiný způsob přísahy, katolické přesvědčení neurážející, zaveden byl. Zato nazýván jest D'Connell vůbec „Osvoboditelem“. Další jeho snaha čelila k tomu, aby zrušeno bylo zákonodárné spojení Irska s Angličem čili aby Irsko mělo svůj vlastní parlament, o což hlavně ve sněmě s neunave-

uou píli ač marně se zafazoval, zamrhuje arci wſſecto
náſilí a wſſelité pomŕtání. († r. 1847.)

Wedlé něho působil nejvíce pro osvobození irských katolíků protestant Robert svým i listy o tak zvané „reformaci katolické církve v Anglii uverejňnými nejprve svým časopiše (r. 1824). Wyvolen pak do svého účinkoval v témž směru i dále až do své smrti (r. 1835).

Velkou vážnost věci katolické zjednal v Anglii proslulý učenec kardinál Wiseman, kterýmž důkladnými spisy svými četné předsudky protestantů o církvi katolické vyvrátil. Jeho snahám předemšším jest děkovati, že papež Pius IX. r. 1850 na místě dosavadních vikářů apoštolských řádné biskupy katolické v Anglii ustanovil a tím k rozkvětu katolické církve v zemi této vynadatně přispěl.

W novější době i mezi anglikánskými protestanty pozoruhodné zjemny se nastotují. Na universitě Orfordské začal od r. 1843 ilomůtný učenec P u s e n upravitovati sblížení se anglikanů s církví katolickou; mnozí žáci jeho (Puseité) skutečně stali se členy katolické církve a hnutí Pusem probuzené trvá doposud. Důkazem toho jest veřejný list, jež Ritualisté (tací anglikáni, kteří v obřadech čili ritech se sblížíují s církví katolickou) r. 1876 zaslali kardinálu Manningovi, arcibiskupu Westminster=skému, žádající za prostřednictví jeho k tomu cíli, aby se s mateřskou církví římskou sjednotiti mohli.

§. 199. Sjednocení Řekové v Rusích za cara Mikuláše I. a Alexandra II.

Roku 1590 spojili se řečtí křesťané v Polsku s katolickou církví na synodě v Brestu, majíce názem „sjednocení Řekové.“ Při prvním dělení Polska r. 1772 připadla jedna část země s arcibiskupstvím v Polocku k ruské říši; a tehdaž počítala sjednocená církev 12 milionů věřících v 13.000 farních osadách a se 261 kláštery dle řehole sv. Basilia; při druhém dělení přišla školem ruského spojení biskupství do panství ruského (r. 1793). Ale císařovna Kateřina II. (r. 1762—1796) utlačovala velice katolíky tyto; odňavši jim metropolitní sídlo v Kiemě propůjčila arcibiskupství to rozkolníkům, potlačila mimo Polocka ruského biskupství sjednocených, zrušila ruské kláštery (Basilianů) a zařídila zvláštní sbor misijnářský z ruských (rozkolnických) kněží, kteří s úředníky a vojáky násilím odvraceli lid od jednoty, přivedla jich tímto způsobem k 8 milionům k odpadnutí.

Nejmějším pomocníkem jejím v díle tom byl katolický arcibiskup latinského obřadu v Mohilevě, jenž toužil býti také představeným sjednocených věřících řecké církve k tomu dílu se propůjčil. Teprve za nastupců Kateřiny, carů Pavla I. a Alexandra I. zmohla se opět církev katolická v Rusích, ale car Mikuláš I. (r. 1825—1855) zničil ji školem úplně. Nejprvé zapovězeno všem obchodníkům, prodávati vzdělavatelné spisy náboženské ku potřebě Řeků sjednocených, nato zrušeno dosavadní zřízení sjednocené církve, jež dána byla nyní pod dohlídku ruského ministra osvěty, a místo metropolitů ustanoveno

nové církevní kollegium pro katolíky (r. 1828); konečně pak celý řád Basilianů byl potlačen (r. 1832)

Nic nepomáhaly stesků ani prosby papeže; nebo brzy potom vyšlo pět nových úkazů proti katolíkům; v nich poručeno nejprv vychovávatí všedních dětí ze smíšených manželství ve víře ruské; dále latinskí kněží nesměli sjednoceným Řekům ani v nutné potřebě podávat svátosti; vůbec nemělo býti žádného spojení a vzájemnosti mezi katolíky a sjednocenými; mimo to všední duchovenské vyšší i nižší školy a ústavy byly zrušeny a bohoslovci měli studia svá jen na ruském ústavě konati; konečně i ono kollegium katolické od r. 1828 bylo podřízeno zcela ruské synodě.

Ano dekrety tyto carské množily se neustále, obmezující a utiskující katolíky všemožným způsobem. Dle nich nesměla býti žádná papežská listina v Rusích oznámována; každý, kdo by obrátil Rusa na katolickou víru, měl býti přísně potupován; každý biskup musel odstoupiti jeden kostel Rusům, ano ustanoveno, že smí býti kostel katolický s knězem jen tam, kde je při sobě 100 čísel neb 400 obyvatelů, jelikož ale mnohé obce polské byly malé a rozptýlené, bylo na základě onoho úkazu mnoho farních chrámů katolických úplně zrušeno: na poutním místě Počajevě s klášterem a chrámem katolickým, jež zrušeny byly, zřízeno ruské biskupství; takéž ve Varšavě a Vilně odňaty katolíkům překrásné dva chrámy i nově zřízeným biskupstvím ruským; v diecésích Ludeč a Kaměněcké museli katolíci a sjednocení čtené kostely Rusům postoupiti, an i jich účelům se hodily, a v katolických chrámech zakázáno někomu ne-

známému podávati svátosti, čímž se mělo wsseliké přestupování ku katolické církvi zameziti.

Konečně domrřeno bylo dílo toto zábrdným od církve katolické r. 1839 odpadnutím 3 sjednocených biskupů w čele s Josefem Siemaskem, kteří s 1305 kněžími prosili o přijetí do ruské církve a 2 milliony katolíků lstí a násilím za sebou potáhli. Roku pak následujícího museli kněží katoličtí předkládati řázení dříve představeným svým ku schválení, anebo jen předčítati lidu taková řázení, která s vyšších míst byla schválena; řdobu pak přestoupil z Rusů k církvi katolické, tomu byly statky zabaveny, a on sám w kláštere wězněn a tak k návratu do rozkolu donucen; takéž zameden opět w Polsku ruský kalendář místo opraveného kalendáře Řehoře XIII.; stavba nových chrámů katolických na novo obmezena, dosavadní počet jessť zmenšsen, a statky biskupské i kapitolní w západních krajích zabaveny.

Po dlouhých wyjednáváních s carem uweřejnil o tom wssem papež Řehoř XVI. r. 1842 welký státní spis, kdež wssedky tyto útičky umádí a doklady wěrohodnými odůwodňuje. Ale i pak trwalo pronásledování toto dále; zejména zrusšeny wssedky kláštery milosrdných sester, jakož i wssedky katolické tiskárny po krajích, a wěrní katolíci do Sibíře odwáženi bez rozdílu stáří a pohlaví. A teprw po osobní schůzi cara Mikuláše s papežem a rozmluvě obou r. 1845 w Římě dosáhli r. 1847 katolíci w Rusku jakési úlewy. Bohužel wssať za nástupce Mikulášsowa cara Alexandra II. (r. 1855) jsou poměry katolíků w Rusku politování hodné; zejména od posledního powstání Polského, takže papež

Pius IX. r. 1864 v okružním listě (encyklice) stěžoval sobě biskupům katolickým na oslavení bezpráví katolíků v Rusích činěná; totéž opakovat papež ve svých allocucích (verejných promluvách) v konsistoři kardinálů r. 1866 a 1867, načež zvláštní státní spis o tom pronásledování byl v Římě vydán. Neboť v té době odtržena jest poslední diecése sjednocených Řeků (Chelmská v Lublinské gubernii) od katolické církve a připsána k církvi ruské, a odpadávání katolíků vůbec dělo se (r. 1875: 243 obcí s 202 kněžími a 236.600 osadníků diecése Chelmské) na rozličných místech v tak četném počtu, že z toho nejlépe poznati lze natlak vlády a různé násilné prostředky její k odvrácení katolíků od církve k ruské víře.

§. 200. Ročník vědy bohoslovesné literatury zvlášť v Německu.

Veliký pokrok učinila věda theologická ve vědech svých odborech právě v tomto století, chtěje se důstojně po bož postavití jiným světským vědám. Mnoho přispěla k tomu ovšem i ta okolnost, že protestantské bohosloví tolikéž veliký prospěch zvlášť v biblickém a dějepisném odvětví činilo. Nade vše pak novověká filosofie, opustivši náboženskou půdu, vyvízela mocně katolické učence bohoslovesné, aby namítky proti víře činěné vymýšleli a nauku katolické církve vědecky opodstatnili. Z výtečných v tom ohledu spisovatelů můžeme zde arci jenom některá jména na dohled položit. Tak vynikli v ohledu obranném či apologetickém zejména Španěl Balmeš, Angličan Wiseman, Francouz Nicolaš, Němci: Drey, Wosen, Hettinger, Möhler,

Ehrlich (professor w Praze) a j. W ohledu wěroučném (dogmatickém) wynikli Wlach Perrone, Němci: Liebermann, Klee, Kuhn, Dieringer, Schweg, Verlage, Heinrich, Kleutgen a j. W oboru dějepisném prosluli: Francouz Rohrbacher, Němci: Theiner, Stolberg, Hortig, Döllinger, Ritter, Alzog, Hefele, Gfroerer, Friedrich, Gams, Ginzel, Gröne, Kraus, Stabell a j. D spisy swatých otců církewních čili o patrologii a patristiku mají zvláštní zásluhu Francouz Migne, Němci: Möhler, Kessler, Alzog, Reithmayer, Thalhofer a j. W mravowědě či w morálce wynikli Němci: Hirschner, Probst, Martin, Simar a j.; w pastýřském pať bohoslowi čili w pastorálce: Sailer, Amberger, Benger, Kerschbanmer a w jednotlivých jejích odvětích: Schleiniger a Luž (w homiletice) Hirschner a Schuster (w katechetice); w církewním práwu Moyn, Walter, Schulte, Permaneder, Philippß a Wering. D studium a wýklady písma swatého (w biblickém oboru) mají zvláštní zásluhy: Wlach Mercellone, Němci: Haneberg, Reusch, Langer, Reithmaier, Schegg, Alloli, Koch, Reischl, Bisping, Reinke a j. W kazatelství wynikli: Wlach Ventura, Francouzové: Lacordaire, Ravignan, Němci: Sailer, Weit, Westermayer, Förster, Tarisch, Zollner, a j. We filosofii na křesťanském základě pať dvě školy: Güntherowa a Kleutgenowa s mnohými stoupenci známými se učinily. W oboru encyklopaedickém či bohosloweckém slowniku naučném prosluli wydawatelé němečtí: Alschbach a Weper s Weltem (we Frýburku); mimo to pať wydává se mnoho časopisů wědeckých ceny trwalé.

§. 201. Osudy papežského státu.

Sned po bouřlivých událostech římských roku 1848 a následujících hleděla strana přeměštěných vláštých národovců (Italianissimi) na Sardinii, chtějíc aby tato Itálii celou sjednotila. Proto také požadoval r. 1855 sardinští plnomocníci Camour (Kamur) na mezinárodním sjezdu (konferenci) vládních zástupců evropských, aby se poměry italské a zejména římské zkloussely a opravovaly. Zatím však spojil se král sardinští Viktor Emanuel okolo r. 1859 s francouzským císařem Napoleonem III. na ten účel, aby mu Francie dopomohla ku vládě nad celou Itálií. Napoleon skutečně se té věci ujal nejdřív. Istí pak násilím zjednal králi Viktoru Emanuelovi celé Lombardsko, které s Rakouské říši náleželo, avšak po nešťastných bitvách u Magenty a Solferina ve válce italské r. 1859 s Sardinštíu odstoupeno bylo. Mimo to Napoleon nawrhoval, aby westkeré země vlášté tvořily jeden spolek pod dozorem papeže. Ale když se wémodstwi Toskana i Modena proti takowému spojení opřely, wydal sám Napoleon mezi tím zvláštní spisek (Papež a sjezd), w němž dořazowal, že wémodstwi ona s tomu tedy nemají nucena býti, ale že papež na Řím a jeho okolí se swou vládou omezen býti má, a dotýční obyvatelé, že poměry hlasowáním sami budoucí swůj osud rozhodnouti mají. Už w březnu 1860 připadla tímto bezprávným a násilným způsobem weliká část papežského státu, známá pod jmenem Romagna pod sardinštíu vládu. Papež sice wylučowal půwodce a podporowatele powstání tohoto z církwe a dowoláwal se také podpory u welmoci evropských, ale bohužel bez výsledku.

V též roč 1860 v květnu vtrhl Garibaldi ozbrojen do Sicílie a v září až do hlavního města Neapole prohlásil se za diktatora, pročť král neapolský František II. utekl se nejprvé do pevnosti Gaethy, a pak do Říma k papeži. Sardinská vláda sice, majíc v čele ministra Camoura chtěla hned přemáhati dobyté Neapolsko, ale v cestě jí stály ještě kraje papežské známé pod jménem Marky a Umbrie, právě mezi severní a jižní Itálií v prostřed položené. S chtěla přiměti proto papeže k tomu, aby připustil v těchto krajích svých hlasování lidu, komu by chtěli vládou patřiti, i čemuž arcipapež nepřimolil. Zatím uměla si to vláda Sardinská násilím a lstí už tak zaříditi, že když se vojsko italské blížilo, v některých městech papežských se přeměstěnci proti papeži prohlásili. Tu zřídila papežská vláda sbor dobrovolníků z katolických zemí, zejména Francie, Belgie a Srška, asi 20 tisíc čítající v čele s proslavenými francouzskými generály La Morcièrem a Vimodanem. Me sardinské vojsko potřebovalo zřídou a mocí sbor papežský v říjnu 1860 skoro úplně na výšinách Kastelfidardských, takže se po 11 dnech poddati musel. Tu postavil se sardinský král Viktor Emanuel sám v čelo vojska, po boju Garibaldiho vjel do města Neapole, prohlásil celé království to za jednu část své říše, a dne 17. března 1861 přijal název „krále Italského“, načež snem „italský“ skorem jednohlasně napřed již prohlásil Řím za hlavní město nového království. Doněwadž mšsal Francie v té době ještě s tím nesouhlasila, ponechán byl tedy ještě Řím s nejbližším okolím papeži, ale ostatní kraje zůstaly již podrobeny králi sardinsko-italskému, takže papežský stát jindy s 814 □ mí-

lemi země a 3 milliony obyvatelů zmenšil se na čtvrtinu, totiž na 214□ mil s 700.000 obyvatelů. Poně-
wadž pať w té době zawedl Napoleon „zásadu nezařo-
čování cizích mocností“, nemohl se papež nadíti odnikud
žádné pomoci a tudíž hájil dosawádní majetel swůj jen
mohutným slowem swým (allofucemi) a tresty církewními
(exkomunikacemi).

Mossaf neustálenost tato nelíbila se ani Italianům
a jich králi Viktoru ani francouzskému císaři Napoleonu III.,
proto uzavřeli oba 15. září 1864 smlouvu, w kteréžto
slíbil král sardinský, že ani sám nebude činiti útok na
zemí papežskou, aniž toho jiného nechá tak činiti, dále
že se přestěhuje s vládou swou do Florencie w Toskanskú,
a ničeho namítati nebude proti zařízení samostatného
vojstva papežského, an Napoleon za 2 leta vojstvo fran-
couzské z Říma nazpět domu powolá. Soudní pozorova-
teleé poznali hned, že to není we prospěch státu papež-
ského, ale dožajista k výhodě italské, což i sněm brzkým
schwálením smlouwy dotwrdil a budoucnost skutečně do-
swědčila. Přijel rok 1866; Itálie dohodla se s Pruskem
proti Rakousku k wálce. Italiani byli sice na hlavu po-
ražení u Custozzy od arcivévodny Albrechta a na moři
u Wisu od admirála Tegetthofa; Idyž ale u Sadowé
zwítěžili Prusové nad wojí rakouskými, bylo Rakousko
donuceno odstoupiti Napoleonowi III. Benátsko, načež
tento po uzavření míru we Wídni darowal Benátsko
Italianům. Garibaldi mossaf nemoža se dočkatí přimělení
Říma, še sborem dobrowolníků wpadl w září 1867 do
území papežského a porazil w několika srážkách vojstvo
papežské; tu mossaf nucena byla vláda italská dle wý-
slovného znění smlouwy proti Garibaldi mu zakročiti,

ano Napoleon poslal sem své loďstvo sám z Francie, general jeho obsadil Řím a porazil Garibaldiho u Mentany 3. listopadu 1867, čímž Římu arci zjednan pokoj ale jen na krátkou dobu. Tu pak ve válce francouzsko-pruské r. 1870 kynula Itálii vhodná chvíle k přivtělení Říma, pročez vznesl italský sněm dotyčinou žádost k vládě, a 8. září překročilo vojsko královské hranice papežské země a 20. září obsazen Řím vojskem vlastním a násilně připojen ku království italskému a prohlášen za hlavní město jeho, načež král i s úřady r. 1871 se tam přestěhoval do papežského paláce Avirinalu.

Doufejme, že nadejde zase doba, kdy Prozřetelnost Božská papeži Římskému území, které přes 1000 let plným právem držel, zase navrátí; a děkujmež Hospodinu za to, že nynější papež, ač zajatcem i za italského usurpátora, přece i v zajetí svým neohroženě hájí svou svobodu církve katolické.

§. 202. Církevní přehled statistický.

I. Náboženství.

Bětší polovice veskerého lidstva jest ještě pohřžena v pohanství, neznajíc jediného Boha; pohané bydlí nejvíce ve východní Asii a uvnitř Afriky; třetina z nich přiznává se k náboženství Budhowu (přes 200 mill.) a Brahmy (přes 100 mill.), jiní jsou náboženství čínsko-indického (dle Konfucia), ostatní pak hrubí modláři.

Více než čtvrtina lidstva přiznává se k náboženství křesťanskému rozličných vyznání, mezi nimiž nejčetnější jsou údové církve katolické.

Mohamedanů čili moslemůů čítá se nyní asi 160 millionů, a nejvíce jest jich v asiatském Turecku,

w Persii, Tatarsku a w Indii, w celku asi 70 millionů; w Evropě jsou jen w Turecku a to u veliké menšiny (asi půl druhého millionu) mezi křesťany (asi 15 mill.); w Africe na severu a na východě jest jich k 80 mill.

Izraelitů čili Židů je w celku asi 8 mill. a přebývají nejvíce w Evropě a w Asii.

W celku počítá se lidstva všeho něco okolo tisíce millionů; jiní kladou až 1300; a hlavně pro neurčitost obyvatelstva asiatského zejména w Číně, jakož i we vnitřní Africe těžko jest jisté číslo určit.

Náboženství křesťanské dělí se na skupinu římských (latinských) či západních křesťanů (katolická církev) a na křesťany východní (řecká církev).

Katolíků počítají k 202 millionů, mezi nimiž 197 latinských a 5 millionů sjednocených východních (Řeckých — armenských — maronitských — syrských [Sakobitů], chaldejských [Nestorianů] — koptických — syrochaldejských [Tomássowských]).

Vyznavačů východní církve jest asi 75 millionů, mezi nimiž 69 mil. Řeků nesjednocených (schismatiků či Rozkolníků), Armenů 3 mill., Etiopských w Habessi, Syrských, chaldejských (Nestorianů), Koptických (monofysitů), syrochaldejských (Tomássowských).

Protestantů čítá se k 80 millionů (jiní 90 mill.), ač jsou asi na 40 větších a 110 menších tříd (sest) rozdělení; z nich jest Luteránů 18 mill., Anglikánů 15 mill., Ewangelíků spojených (Luteránů a Kalvinistů) 12 mill.; dále 7 mill. Kalvinistů (helwetů), 6 mill. Methodistů, 5 mill. presbyterianů a baptistů a 12 mill. ostatních.

Dle dílů světa je katolíků w Evropě 148 mil.,

v Asii 3, v Africe 5, v Americe 42 a v Australii 4 milliony, v celku okolo 202 mil.

V Evropě pak počítáme katolíků 148, pravoslavných (řeckoruských) 70, protestantů 71, a Židů 5 milionů.

Dle jednotlivých zemí evropských počítáme katolíků: ve Francii 35, v Rakousku 28, v Němcích 14, v Španělsku 13 milionů; pravoslavných v Rusích 54, v Turecku 5, v Rumunsku 4, v Rakousku půl třetího milionu; konečně protestantů čítá se: v Němcích 25, v Anglii 24, v Švédsku 5, v Rusku 4, v Rakousku půl čtvrtá milionů.

V Rakousku počítá se 27,914.599 katolíků římských, t. j. 23,964.185 latinských a pak sjednocených 3,942.168 řeckých a 8246 armenských.

Pravoslavných počítá se 3,063.319.

Evangelíků (protestantů) jest 3,504.262 a sice augšburského vyznání 1,362.327, helvetického 2,141.935.

Unitarů pak jest 54.648.

Židů je zde 1,368.907.

V Čechách počítáme katolíků 5,607.998 a sice: v Pražské diecési 1,730.009, v Litoměřické 1,382.880, v Královhradecké 1,382.916, v Budějovické 1,112.193.

Evangelíků okolo 108.842. Z nich v Pražské diecési 42.403 (augšb. 32, helm. 10 tisíc), v Litoměřické 16.378, v Královhradecké 50.061, v Budějovické asi 1 3000.

Židů se čítá v Čechách 89.539.

II. Biskupství katolická.

Co se týče počtu biskupských stolice v celé katolické církvi počítáme (dle udání z r. 1861) jich:

w Evropě	114	arcibiskupství,	498	biskupství,
w Asii	24	"	50	"
w Africe	—	"	11	"
w Americe	21	"	122	"
w Australii	1	"	9	"

w celku 160 arcibiskupství, 690 biskupství,

w Evropě 14 apoštolských vikariátů

w Asii 57 " "

w Africe 13 " "

w Americe 9 " "

w Australii 8 " "

w celku 101 apoštolských vikariátů

dohromady 951 (nyní do r. 1877 vzrostl počet ten asi na 1090), a z těch je 865 latinských, 35 řeckých, 18 armenských, 13 syrských, 10 chaldejských, 9 maronitských a 1 koptické.

W Evropě pak dle jednotlivých zemí rozeznáváme tento počet biskupských stolic vůbec: w býv. státu papežském 69, w Neapolisku 91, w Sicilii a na Maltě 18, w Toskaně 22, w Modeně a Parmě 10, na Sardinii 11, w Piemontu 19, w Janovsku 6, w Lombardsku 9, w Benátsku 11, w Španělsku 59, w Portugalsku 19, ve Francii 86, ve Švýcarech 5, w Belgii 6, w Holandsku 5, w Německu 27, w Rakousku 64, w Británii (Anglie, Skotsko, Irsko) 44, w Rusku 20, w Švédsku 1, w Turecku 17.

W Rakousku počítáme arcibiskupů katolických latinských 11 a sice w Praze, Olomouci, Brně, Vídni, Solnohradu, Gorici, Zádru, Záhřebu, Ostrihomě, Zagru a Kaloci; dale s jednocené řecké 3, (ve Brně

řeckého a armenského a w Blažejowě řeckého) a prawoslawné 2, w Karlowicích a w Sibíni.

Pať jest w Rakousku biskupů 43 katolických, sjednocených 7 a prawoslawných 9.

W Čechách jsou 3 biskupství. Litoměřické od r. 1656, Kralohradecké od roku 1664. Budejowické od r. 1785.

D o b r o w.

Končíme tyto „obrazy z dějepisu církve Páně,“ w nichž se w soustavném přehledu wypisují jen hlavnější události od počátku církve až do naší doby.

Poznali jsme w 1800leté době této wsestrannou činnost církve, kterou k rozšíření a upevnění království Božího w rozličných dobách s neunawenou pílí rozwinowala, wypisujíc tak wznesenou úlohu, od Božského zakladatele jí uloženou: awšak patřili jsme také na wseřlíké ty přelásky a sřlůdce její, kteří wnitř i zewnitř ji znepokojovali i zadržowali, a jí rozdělcwati i porušowati se snažili, hledíce jí swěsti, řdyby možno bylo, k účelům swým sobeckým na cesty, od cíle jejího odchýlné. Než církew, pewně doufajíc w příslibení neklamného swého půwodce nebeského a opírajíc se o swaté jeho učení i řřízení na základech apostolských, unitla šťastně wšem těmto nástrahám a nebezpečím, a wítězně křestila sobě další cestu k uwedení wšeho lidstwa do samospasitelného lůna swého.

Zdáloť se sice již mnohdy, jako w časech utrutného pronásledowání wladařů římských nebo za náwalu di-

voňch národů u všeobecném stěhování, jakož i v smut-
 ných dobách vše pohlcujícího bludu Arianského a mečem
 sobě cestu křesťického Mohamedanismu, posleďně pak ve
 věku „reformace“ 16tého století —, zdálo se, díme, že
 by mohla konečně snad přece církev podlehnouti, an se
 proti ní takřka celý svět pozdvihnul: ale i tu neopu-
 stil ji Pán, přijda v čas se svou všemohoucí pomocí
 a vzbudiv v ní muže smaté, učené, statečné a obě-
 tavé, aby Jeho milostí jsouce sílení, zastavili proud
 bouřlivých a ničících vln těchto a pokračovali v díle
 od Krista církvi uloženém ku chvále Boží a spáse lid-
 stva. Rázní papežové, neunavení biskupové, osvěceni
 kazatelové a spisovatelové, nadšení kněží a zbožní ře-
 holníci, proslulí sněmové církevní a svědomití kře-
 stiansští vládařové s četným zastupem horlivých věř-
 cích společně zasadili se o vzrůst a rozkvět církve Páně,
 míry a zřízení jejího, a Bůh žehnal šťastné snaze této
 v době příhodné dle nezpytatelné své moudrosti. S ne-
 slusí tudíž ani v nynější převratové době malomyslněti
 aneb ustávati od společné práce v církvi Páně na zve-
 lební její a spásu lidstva: nýbrž s pevnou odhodla-
 ností a neoblomnou důvěrou v Pána konati dílo Boží
 dle nařízení Kristova a příkladu svatých apoštolů, dle
 vzoru prvních otců církevních a všech horlivých
 oslawenců Božích, tak aby se naplnilo slovo knížete apo-
 štolského svatého Petra: „že není jiného jména pod
 nebem daného lidem, kromě kterého bychom měli spasení
 býti,“ leč „jméno Pána našeho Ježíše Krista.“ —
 (Skut. 4, 10. 12)

Obsah.

Střední věk.

(Potračování.)

VI.

Poměry církve k státu v římsko-německé říši.

	Stránka
§. 112. Římsko-německí císařové	1
§. 113. Papežové středověcí	6
§. 114. Obsazování církevních míst v středověku	9
§. 115. Řehoř VII. a Jindřich IV. Boj o investituru	13
§. 116. Boj papežů Hadriana IV. i Alexandra III. o svobodu církve	23
§. 117. Svrchovaná moc papežů za Innocence III. a nástupců jeho	27

VII.

Křížácké výpravy do svaté země.

§. 118. Pohnutky a počátek výprav křížáckých	31
§. 119. První výprava křížácká r. 1096. Dobytí Jerusalema r. 1099	37
§. 120. Další tři výpravy křížácké ve XII. století	47
§. 121. Poslední výpravy křížácké v XIII. století	60

VIII.

Duchovní řády a kláštery v středověku.

§. 122. Podstatný účel středověkých klášterů	69
§. 123. Obnova i odvětví řádu benediktinského	72

	Stránka
§. 124. Řehole kanovníčů	76
§. 125. Řehole chudobné (mendikanti)	78
§. 126. Trinitáři a řířovníci	86

IX.

Sulžení papeřské stolice w XIV. století.

§. 127. Wšeobecný rozhled a powsfechné o tom úvahy . .	88
§. 128. Král Filip IV. w boji s papeřem Bonifácem VIII, a Klementem V.	90
§. 129. Papeřové w Avignoně (Zajetí babylonské) 1309—78	95
§. 130. Čtyřicetiletý rozkol papeřský. (Schisma) 1378—1417	98
§. 131. Zlořády w cířwi w 14. věku	104

X.

Mistr Jan Hus, jeho předchůdové a stoupenci.

§. 132. Tonba po opravách w cířwi	110
§. 133. Wířek w Anglicku	112
§. 134. Předchůdové husitiského huutí w Čechách	118
§. 135. Mistr Jan Hus w Čechách	123
§. 136. Hus na sněmě w Rostnici r. 1415	133
§. 137. Jeroným Prařský	141
§. 138. Čelnější strany mezi Husity (seřty)	145
§. 139. Wálky husitské a řířácká tažení na Čechy	153
§. 140. Kompaktata na sněmu Basilejském r. 1431—36 . .	161
§. 141. Čestí bratři	165

XI.

Služby Boží a poswátne obřady w středověku.

§. 142. Stawební slohy křesťanských kostelů	167
§. 143. Slawnosti Páně a swátky swatých	173
§. 144. Bohoslužba	176
§. 145. Posluřování sw. swátostmi	179

XII.

Powszechný rozhled we vzdělanosti středověké.

	Stránka
§. 146. Rozšiřování křesťanské víry mezi pohany	184
§. 147. Počátek a vývoj škol	186
§. 148. Učení bohoslovci té doby	190
§. 149. Všestranná vědecká činnost w středověku	194
§. 150. Církvní umění	199
§. 151. Zasluby církve o hmotný blahobyt lidstva	206
§. 152. Společenské poměry w středověku	207
§. 153. Péče o mravnost a lidstost	213
§. 154. Zaměřené úvahy	216

N o v ý w ě ř.

I.

Počátky protestantismu čili tak zvané reformace w 16. století.

§. 155. Dr. Martin Luter w Německu	218
§. 156. Zwingli w Curychu Švýcarském	252
§. 157. Kalwin we francouzském městě Ženewě	258
§. 158. Král Zindrich VIII. w Anglicku	263

II.

Rozšiřování protestantismu.

§. 159. Luterovo učení w Němcích, Rakousích a Uhřích	270
§. 160. Protestantismus w Čechách, na Moravě a we Slezsku	275
§. 161. Další osudy Luterova učení w Německu	286
§. 162. Učení Luterovo w Švédsku a Dánsku	292
§. 163. " " w Španělsku i we Blassích	297
§. 164. " " w Polsku, na Litvě a we východní církvi	299
§. 165. Kalwinovo učení we Francii	302
§. 166. " " w Němcích a Nizozemsku	311

	Stránka
§. 167. Kalwinovo učení w Uhřích a Čechách	313
§. 168. " " w východní církvi	315
§. 169. " " w Anglii (Církev anglikánská)	316
§. 170. Někteří hlavnější sekty protestantské	335

III.

Činnost církve katolické proti protestantismu.

§. 171. Tridentský sněm	350
§. 172. Řád jezuitský	359
§. 173. Opětne zavádění víry katolické	367
§. 174. Mírné pokusy o nawrácení se protestantů do církve katolické	376

IV.

Nové řády duchovní.

§. 175. Pohnutí k novým řádům a jejich rozmanitý účel	380
§. 176. Kapucini a Karmelitani, Maurini a Trappisté	382
§. 177. Rajetani, Barnabité, Oratoriani	387
§. 178. Lazaristé a Redemptoristé	391
§. 179. Milosrdní bratři a ústavy sv. Vincence Paulanského	394
§. 180. Salesiánky a milosrdné sestry	398
§. 181. Piaristé a školsní bratři	401
§. 182. Ursulinky, školsní sestry a anglické panny	403

V.

Rozšířování víry mezi pohany.

§. 183. Pohled na objevené země a jejich misijnáře	405
§. 184. Rozšíření víry křesťanské w Americe	409
§. 185. Misie w Asii	418
§. 186. Misijnářské ústavy	428

VI.

Doba odbojného ruchu w cirkwi w 18. století.

	Stránka
§. 187. Protestantismus a filosofie	430
§. 188. Osvědčení francouzského kněžstva o moci papežské roku 1682	434
§. 189. Porušení mravů na dvoře francouzském	437
§. 190. Poručování církve w Neapoli a w Španělsku	440
§. 191. Filozofové čili encyklopedisté we Francii	443
§. 192. Vypuzování jezuitů a jejich zrušení	445
§. 193. Hebroniůs a odpor biskupů proti římské Stoli	450
§. 194. Císař Josef II. w Rakousku	454
§. 195. Racionalismus w Německu	460
§. 196. Revoluce francouzská	461

VII.

Přehled w cirkwi w 19. století.

§. 197. Napoleon we sporu s papeži Piem VI. a Piem VII.	469
§. 198. Uvolnění katolíků w Anglii r. 1829	472
§. 199. Sjednocení Řeků w Rusku za císaře Mikuláše I. a Alexandra II.	476
§. 200. Rozmět bohoslovedské literatury zvláště w Německu	479
§. 201. Osudy papežského státu	481
§. 202. Církvní přehled statistický	484
Doplňky	488

